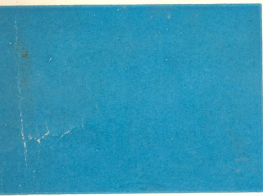

644
1966/4

საქართველო 1966

ბიბლიოთეკა

1966

4

მეცნიერება

10.336.

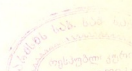

აკრილი
1966

ლიტერატურულ-
მხატვრული და
საზოგადოებრივ-
პოლიტიკური
შურნალი

საქართველოს ალკა ცენტრალური კომიტეტისა
და მწერალთა კავშირის ორგანო

თბილისი

0.376

მთავარი რედაქტორი სუბა გერსულავა

სარედაქციო კოლეგია: აკაკი ბაქრაძე, გურამ გვარდუღიანი, მერაბ
ელიოზიშვილი, კარლო კალაძე, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, როინ მებ-
რეველი, გურამ შანჭიკიძე (პ/მხ. ვლივანი), ვიორჯი ციციშვილი, ვახტანგ
ხელიძე, სერგი ზილანა, თამაზ ზილაძე, ლაშა ჯანაშია.

ლენინის პარტიის ყრილოზა

29 მარტიდან 8 აპრილამდე მთელი საბჭოთა ხალხის, მთელი მსოფლიოს პროგრესული ადამიანების იმედიანი მზერა მიპყრობილი იყო მოსკოვისაკენ, სადაც მიმდინარეობდა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის XXIII ყრილობა.

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის საანგარიშო მოხსენებით გამოვიდა სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი ამხ. ლ. ი. ბრეჟნევი.

სკკპ ცენტრალური სარევიზიო კომისიის საანგარიშო მოხსენებით გამოვიდა კომისიის თავმჯდომარე ამხ. ნ. ა. მურავიოვა.

მოხსენებით — სკკპ XXIII ყრილობის დირექტივები სსრ კავშირის სახალხო მეურნეობის განვითარების 1966-1970 წლების ხუთწლიანი გეგმის შესახებ — გამოვიდა სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარე ამხ. ა. ნ. კოსიგინი.

ყრილობის დელეგატებმა ყოველმხრივ განიხილეს ცენტრალური კომიტეტის საანგარიშო მოხსენება და ახალი ხუთწლიანი გეგმის დირექტივები, კოლექტიურად შეიმუშავეს პარტიის პოლიტიკური ხაზი უახლოესი წლებისათვის.

ყრილობამ ერთსულოვნად მიიღო რეზოლუცია სკკპ ცენტრალური კომიტეტის საანგარიშო მოხსენების გამო, დირექტივები სსრ კავშირის სახალხო მეურნეობის განვითარების 1966-1970 წლების ხუთწლიანი გეგმის შესახებ, დადგენილება საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის წესდების ნაწილობრივ ცვლილებათა შესახებ.

1966 წლის 8 აპრილს გაიმართა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის XXIII ყრილობის მიერ არჩეული სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პლენუმი.

პლენუმმა აირჩია სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიურო შემდეგი შემადგენლობით: პოლიტბიუროს წევრები ამხანაგები: ლ. ი. ბრეჟნევი, გ. ი. ვორონოვი, ა. პ. კირილენკო, ა. ნ. კოსიგინი, კ. ტ. მაზუროვი, ა. ი. პელშე, ნ. ვ. პოდგორნი, დ. ს. პოლიანსკი, მ. ა. სუსლოვი, ა. ნ. შელეპინი, ბ. ე. შელესტი.

პოლიტბიუროს წევრობის კანდიდატები ამხანაგები: ვ. ვ. გრიშინი, ბ. ნ. დემიჩევი, დ. ა. კუნაევი, ბ. მ. მაშეროვი, ვ. პ. მყავანაძე, შ. რ. რაშიდოვი, დ. თ. უსტინოვი, ვ. ვ. შჩერბიცი.

პლენუმმა ამხანაგი ლ. ი. ბრეჟნევი აირჩია სკკპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალურ მდივანად, სკკპ ცენტრალური კომიტეტის მდივანად არჩეული არიან ამხანაგები: ი. ვ. ანდროპოვი, ბ. ნ. დემიჩევი, ი. ვ. კაპიტონოვი, ა. პ. კირილენკო, თ. დ. კულაკოვი, ბ. ნ. პონომაროვი, ა. პ. რუდაკოვი, მ. ა. სუსლოვი, დ. თ. უსტინოვი, ა. ნ. შელეპინი.

პლენუმმა სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული პარტიული კონტროლის კომიტეტის თავმჯდომარედ აირჩია ამხანაგი ა. ი. პელშე.

ԿԵՏԻԿԻ
ՈՅՅԵՐՆ
ՅՐԵՄՅԻ

რბილად და უხმანურად დაიძრა მატარებელი. ჯერ ოდნავ შესამჩნევად გაცურდა უკან გამცილებლებით სავსე მტვრიანი ბაქანი, მერე თანდათან იმატა სიჩქარემ და მზიარული სახეები ერთმანეთში აირია. გურამს თვალები აუჭრებოდა და ღია ფანჯარას ზურგი შეაქცია. ვაგონის ვაწრო დერეფანი გვიან ამოსული მგზავრებითა და ბარგი-ბარხანით იყო გაჭედული. გამაყრუებლად ჭყიბინებდნენ სიხარულისაგან აღგზნებული ბავშვები, სიციხითა და ხმაურით გალიზიანებული მშობლები ხმამაღლა ტუქსავდნენ მათ. ვიდრე ეს აურზაური ცოტა მაინც არ მიწყნარდებოდა, კუბეში შესვლაზე ფიქრიც კი ზედმეტი იყო და გურამმა კვლავ სახე შეუშვირა ფანჯრიდან შემოჭრილ თბილ ნიავს.

მატარებელი უკვე გაცდენოდა ქალაქის გარეუბნებს და რახრახით გადადიოდა რკინის ქანგთან, ვიწრო ხილზე. მალე თვალს მიეფარა ეს ხიდიცა და ტალახისფერი მდინარეც, რომელზეც იგი ირიბად იყო გადებული.

მატარებელი ახლა მდოგვისფერი, ხრიოკი ბორცვების გასწვრივ მიჰქროდა. ბორცვები რიგრიგობით, ჩქარ-ჩქარა შორდებოდნენ ლიანდაგს და ცადაზიდული თეთრი მთებისკენ მიისწრაფოდნენ. უფრო და უფრო დიდდებოდა სივრცე, იწმინდებოდა და გრილდებოდა ჰაერი, მკვეთრდებოდა ფერები და ისვენებდა ქალაქის სიჭრელით დაღლილი თვალი. ტკივილამდე იბერებოდა ქალაქელი კაცის მტვრიანი და გაჰვარტული ფოლტვები, წყნარდებოდა და ჩუმი ნეტარებით ივსებოდა მთელი სხეული. მატარებელი უმატებდა სვლას და იზრდებოდა გურამის გარეგნულად თითქოსდა უმიზეზო მზიარულებაც. რა ცოტა რამ ყოფილა საკმარისი უგუნებობის გასაქარწყლებლად! აბა რას იფიქრებდა, რომ ასე მალე აიტანდა ის სიხარული, ბავშვობაში მგზავრობისწინა ღამეს თერთად რომ ათენებინებდა ხოლმე? გულხანდილად რომ ეთქვა, „მალე“ კი არა, საერთოდ თუ აიტანდა, აღარც კი ეგონა. როგორც ჩანს, ჯერ მთლიანად არ გაუფ-

ლანგავს ის აუნაზღაურებელი სიმდიდრე, რომელსაც ზოგი ბედნიერი ბოლომდე იზოგავს ხოლმე, ზოგი უშავზაშრტის ფანტავს მის უკანასკნელ მარგალიტებს, ზოგი კი, საბრალო, ისე მიდის ამ ცხოვრებიდან, ბუნდოვნად ახსოვს, რომ ამ განძის მფლობელი იყო ოდესღაც და ვერც კი ნანობს, მის ნამდვილ ფასზე წარმოდგენაც რომ არ ჰქონია.

...მატარებელი უფრო და უფრო სწრაფად მიჰქრის, მგზავრის ფიქრი ამ სიჩქარეს ვერ აპყოლია და ხან წინ ვარბის, ხან უკან რჩება. გარეთ უკვე ზაფხულის ლურჯი ბნელი ჩამოწოლიდა, აღარაფერი მოჩანს გარკვევით და მისი სამყაროც უნებურად ვაგონის კედლებით იფარგლება. მხოლოდ გარედან შემოჭრილი გრილი ნიავი, სავსე რაღაც გამოუცნობი და ამავე დროს ყველასთვის გასაგები, ბავშვური იუმორით, მზიარულად უწეწავს თმას და არ აძლევს საშუალებას დაივიწყოს, რომ ნამდვილი სამყარო, ბუნება, უსასრულოდ უფრო დიდია და ფართო, ვიდრე ის სივრცე, რომელსაც კაცის სუსტი თვალი გასწვდება.

გურამი ისევ გაუნძრევლად დგას ფანჯარასთან და გასცქერის სიბნელეს, თუმც კარგა ხანია დაცარიელდა დერეფანი, თავთავის ადგილებზე დალაგდა ხალხიცა და ბარგი-ბარხანაც. გორგოლების რიტმულმა რახრახმა ბოლოსდაბოლოს დაამშვიდა ბავშვებიც და ახლა მხოლოდ ერთი მათგანიღა განავრცობს სადღაც ჭყიბინსა და ჭირვეულობას. მაგრამ აი, მიჯახუნდა კუპის კარი და ეს ხმაც მიწყდა. გურამს ზურგს უკან ხენეშით ჩაუარა ერთ-ერთმა ღიბიანმა წარმომადგენელმა „კომფორტის მოყვარული“ მგზავრებისა, რომელნიც საოცრად შინაურულად გრძნობენ თავს ყველგან და ყველასთან და ზოლებიან პიჟამებში გამოწყობილნი, შიშველ ფეხზე წამოცმული უქუსლო ქოშებით, მაშლაყინწებით თავმომწონედ დაიარებთან ხოლმე ვაგონების დერეფნებში, ხშირად — ბაქნებზეც. თეთრკიტელიან რუს გამცილებელ ქალს უკვე მოუღწრია ცხელი ჩაით სავსე ჭიქების კუბე-კუბე ჩამოტარება

და რადგანაც ამ — მისი აზრით შესანიშნავი — სასმელის ერთი მსურველიც კი ვერ მოუწახავს, უკმაყოფილო ბურტყუნით ბრუნდება უკან. პიჟამიანი მგზავრი დიდი ვიავაგლანით მალავს თავის ვეებერთელა ღიბს, რათა გზა მისცეს მას და დამტკრეული რუსულით, ხმამაღლა გამოთქვამს თავის აზრს, რომ ახლა ზაფხულია, ძალიან ცხელა და ჩაის სმის დრო სულაც არ არის. ქალი ხმას არ იღებს, იბღვირება და გზას განაგრძობს.

გურამი გრძნობს, როგორ ითრევს მას ნელ-ნელა მგზავრული ცხოვრება, როგორ აინტერესებს მისი სრულიად უმნიშვნელო წვრილმანები, რომელთა უმრავლესობა უბრალო ყურადღებასაც არ იმსახურებს. იგი ცდილობს არ მისცეს თავს ამის უფლება. რა მისი საქმეა, ფრაკი ეცმევა ამ ღიპიან მგზავრს თუ ჩოხა-ახალუხი ან რა დროს იმაზე ფიქრია, თუ რას გამოუწვევია გამცილებელი ქალის უკმაყოფილება, როცა ჰეშმარიტად მნიშვნელოვანი კითხვები, მას, ოცდაათი წლის ადამიანს, დღემდისაც უპასუხოდ აქვს დარჩენილი. ვინ არის თვითონ იგი? რას წარმოადგენს? ნამდვილად მიავნო მან თავის ადგილს ცხოვრებაში, თუ ეს მხოლოდ დროებითი მოჩვენებაა? ხოლო თუ ეს ასეა, ეყოფა კი დარჩენილი წლები ამ შეცდომის გამოსასწორებლად?

მართალია, ვაგონის დერეფანი შეუფერებელი ადგილია ასეთი სერიოზული საკითხების გადასაწყვეტად, მაგრამ მართალია ისიც, რომ ამისათვის „შესაფერ“ ადგილს ზოგჯერ მთელი სიცოცხლის მანძილზე ვერსად პოულობს ადამიანი.

— გურამ! — ესმის მას უეცრად და იხედება იქით, საიდანაც უძახიან: ერთ-ერთი კუბიდან თავი გამოუყვია წაბლისფერთმიან ახალგაზრდა ქალს და საყვედურით სავსე, დიდი, ცისფერი თვალებით იყურება მისკენ. ქალს დაბალი და ხვეწროვანი ხმა აქვს, — სადა ხარ აქამდე? რამდენი ხანია გელოდებით!

— მოვდივარ! — უპასუხებს გურამი და რატომღაც დარცხენილი შედის კუბეში, სადაც მას ხედება თავისი თანამ-

გზავრების ხმამაღალი შეძახილები და ჩემოდანზე გაშლილი სუფრა.

ვადის კიდევ ბევრი დრო, ვადლე მუშა რამი ახერხებს ზედა თაროზე აძრომასა და ჯდომისაგან დაბუყებული ფეხების გაშლას. დაღლილობისა და სიმთვრალის მიუხედავად, არა და არ ეკარება ძილი. კუბეში ლურჯი სინათლე ანთია, მერე ისიც ქრება. მხოლოდ დროდადრო იჭრება ფანჯრიდან სინათლის სხივი, ანათებს აულაგებელ ნასუფრალს და ისევ ქრება. გურამი შეუტენებლად უსმენს გორგოლების რახარახსა და მძინარეთა სუნთქვას და უკვირს, რომ აქ არის, უკვირს და ვერ იხსენებს, როგორ აღმოჩნდა მატარებელში, სად მიდის და რისთვის. მაგრამ ნიავი პირდაპირ სახეში ურტყამს მას, მალე სრულიად აფხიზლებს და ყველაფერი ნათლად და მკაფიოდ აგონდება.

1

იენისის ცხელი საღამო იყო. გურამი ჩაფიქრებული იჯდა ტახტზე, თავის პატარა ანგრეულ ოთახში, რომლის ქვევითაც, პირველ სართულზე, თევზის დიდი მაღაზია მდებარეობდა. ნეონის ფერადი რეკლამა ფანჯრის ქვეშ წამდაუწუმ ინთებოდა, ქრებოდა და თან ობობას ქსელში გამბული ბუზივით ზუზუნებდა განუწყვეტლივ. ღია ფანჯრიდან ოთახში მლაშე სიმყრალე შემოდოდა და შეუჩვეველი კაცისათვის ძნელი იყო აქ დიდხანს გაძლება. ყოველივე ეს კმაროდა, რომ ადამიანი ცუდ გუნებაზე დაეყენებინა, მაგრამ გურამის მოწყენილობის ნამდვილი მიზეზი სხვა გახლდათ.

ტახტის წინ ძველებური საწერი მაგიდა იდგა მწვანე, გაცრეცილი მაუღითა და უამრავი უჯრით. მაგიდაზე იდგა სიგარეტის ნამწვევით გადავსებული საფერფლე, იქვე იდო ავტოკალამი და ქაღალდის ცარიელი ფურცლების დასტა. ასე იყო ყოველდღე: დგებოდა საღამო. ივსებოდა საფერფლე, ფურცლები კი ცარიელი რჩებოდა. მას შემდეგ, რაც გამოვიდა გურამის მოთხრობების პატა-

რა წიგნი და რაც მან თავი დაანება სამსახურს, გავიდა წელიწადზე ცოტათი მეტი. ამ ხნის განმავლობაში იგი დარწმუნდა, რომ არც ზეპირი მიტქმა-მოტქმა მისი წიგნის გამო, არც რამდენიმე სასიამოვნო საგაზეთო სტრეიტი ამ წიგნის „ახალგაზრდა“ ავტორზე და არც ნაცნობების მკვეთრად გამახვილებული ყურადღება მის მიმართ არ იყო ნამდვილი და მტკიცე წარმატება, არამედ — დროებითი და უმნიშვნელო. იგი მიხვდა, რომ ვერ გაქცეოდა ამ მოჩვენებითი გამარჯვების მაცთურ გავლენას და რომ მის თვითკონტროლს სრულიად გამორჩენილი დროის ის მონაკვეთი, როცა ილუზიებით გათამამებულს თავისი მომავალი ძალიან ნათლად და გარკვეულად ეჩვენებოდა. და აი დადგა დრო, ძალიან სწრაფად და მოულოდნელად, როცა მან იგრძნო თავისი თავით უქმაყოფილება და სცადა ამ უსიამოვნო გრძნობის მოშორება. სცადა, მაგრამ არაფერი გამოუვიდა. ვმირები, რომელთაც „ქმნიდა“ იგი, უსისხლონი და უხორცონი იყვნენ. იგი ისევ სპობდა მათ და უკვე ნანობდა, რომ გადაურჩენ ისინი, რომლებმაც წიგნის ნაბეჭდ ფურცლებზე შესაწრეს და ისე გამრავლდნენ, რომ აღარაფერი ეშველებოდათ. „ყველაფერი გადალის ბრალია!“ — იიმედებდა თავს გურამი და ოცნებობდა სადმე წასვლაზე, სადმე შორს ამ ზუზუნა რეკლამებისა და უძილო ღამეებისაგან. იგი სინანულთ იგონებდა სტუდენტობის წლებს, როცა ყოველ ზაფხულს გეოლოგიურ ექსპედიციაში ატარებდა, ზამთრის ორიოდ კვირას კი — აუცილებლად მაღალმთიან სათხილამურო აგარაკზე. ჰო, ახლა ეს ყველაფერი მხოლოდ მოგონებებსღა წარმოადგენდა. სურვილი დარჩა, მაგრამ მხოლოდ სურვილი არ კმაროდა, მითუმეტეს, რომ თავმოყვარეობა არ აძლევდა ნებას დაბრუნებოდა იმ გარემოს, რომელსაც ასე დაუფიქრებლად გამოექცა. მის გარშემო იკვრებოდა რაღაც უცნაური, მოჯადოებული წრე და ამ წრის გარღვევას გურამის ნება აღარ ჰყოფნიდა. საჭირო იყო ვიღაცის თუ რაღაცის ჩარე-

ვა გარედან და ასეც მოხდა. ძალიან დროულად და საბედნიეროდ.

იმ წუთში, როცა ოთახში ტელეფონის წკრიალი გაისმა, გურამი უყურებდა კედელზე ჩამოკიდებულ ერთადერთ ფოტოსურათს, რომელზეც მისი მშობლები, საქორწილო ტანისამოსში გამოწყობილნი და სახეგაბრწყინებულნი, უღიმოდნენ ერთმანეთს. დედას ისეთივე ტალღისებური თმა და დიდრონი ჭროლა თვალები ჰქონდა, როგორც გურამს, მამისგან კი მას სწორი ცხვირი და ოდნავ ჩაჭყლეთილი, ვეკაცური ნიკაპი გამოჰყოლოდა. გურამი უყურებდა მათ და უხაროდა, რომ ისინი იმ დროს ისეთი ბედნიერები იყვნენ, უხაროდა, რომ ბედნიერები იყვნენ მერეც, თითქმის მთელი სიცოცხლის მანძილზე.

რაც არ უნდა ექნა მას ახლა, უკვე ველარაფრით ატკენდა მათ კეითლ და მოსიყვარულე გულებს. მისი სიხარული იყო ჩუმი და სევდიანი. საიდანღაც ზარის შორეული და თითქოს საიდუმლო წკრიალი ისმოდა და როცა გურამი ფიქრებიდან გამოერეკა, მიხვდა, რომ ტელეფონი რეკავდა. ახლობელთაგან ქალაქში დარჩენილი მას აღარავინ ეგულეობდა და ალბათ, ნომერი შეეშალათო, ფიქრობდა რატომღაც გაღიზიანებული. მაგრამ რეკვა არ წყდებოდა და გურამი იძულებული იყო აეღო ყურმილი.

— მაია ვარ! — მოესმა ხრინწიანი ხმა. — მიცანი?

— რა თქმა უნდა, — უპასუხა გურამმა.

— რამდენი ხანია, რაც აღარ გვინახავს ერთმანეთი! როგორა ხარ?

— ისევ ისე.

— ჰო, მაგრამ, მე არ ვიცი როგორ იყავი! — გაიცინა მაიამ. — თუმცა არა! ცოტა ვიცი! შენი წიგნი წავიკითხე! მომილოცავს! ძალიან მომეწონა!

— გმადლობთ! — ჩაბურტყუნა გურამმა და გაიფიქრა: „ნუთუ მხოლოდ ამისთვის დარეკა?!“

— განა იმის ღირსი არა ვარ, რომ ერთი ცალი ავტორისაგან მივიღო საჩუქრად?! — განაგრძობდა მაია. — ხომ იცი, როგორ გამიხარდება? სხვა რომ არაფე-

რო იყოს, ხუთი წელი ერთად გვისწავლია! მერე რა, რომ შენ მწერალი ხარ, მე კი უბრალო გეოლოგი? არ ვარგა ძველი მეგობრების დავიწყება.

— ექ! მაია! — ამოიოხრა გურამმა, — შენს დანაშაულს მე მაბრალებ?

— ესუმრობ, — გაიცინა მაიამ, — ახლა რას აკეთებ? წერ რამე ახალს?

— კი, — უპასუხა გურამმა.

— რას?

— ანდერძს.

— ოჰ! კარგი ერთი! ეს რაღა ხუმრობაა? შენ! მართლა! ამ ზაფხულს როგორი გეგმები გაქვს? საით მიდიხარ?

— არც საით! — უპასუხა გურამმა, — მე აღარ ვმუშაობ.

— რას ლაპარაკობ! მართლა? — გაუკვირდა მაიას. — რა კარგია!

— რა არის კარგი?

— იცი, რატომ დავირეკე? კოლექტორი მჭირდება ერთი თვით და ვერაფერ ვიშოვე. უცხოს წაყვანა მაინც არ მინდოდა. შენზე ვიფიქრე, იქნებ ეცალოს-მეთქი! ხო წამომყვები? ჰა? წამომყვები? — ველარ ითმენდა მაია.

— დამაცა, გოგო, გამაგებინე რა გინდა! — თქვა გურამმა და იგრძნო, როგორ დაეხვა თავბრუ. „შეუძლებელია! — ფიქრობდა იგი, — ეს რაღაც ზღაპარსა ჰგავს!“

მაგრამ მაია არ ჩერდებოდა, სწრაფად ლაპარაკობდა, რაღაცეებს ეკითხებოდა და პასუხის გაცემასაც აღარ აცლიდა:

— ...ერთი თვით, გურამ! მხოლოდ ერთი თვით! სამუშაო — არც ისე ძნელი ფაუნის შეგროვება. თუმცა ეს ხომ შენც კარგად იცი. და რომ ვითხრა სად მივდივართ, არ დაიჯერებ! ზღვაზე! კეთილი იმედის კონცხი გავიგია? ბაზა იქ გვექნება. ექსპედიციის შემადგენლობა კარგია. სულ ახალგაზრდობა. ზოგს იცნობ. შენ, ყოველშემთხვევაში, ყველანი გიცნობენ და ძალიან გაუხარდათ, როცა ვუთხარი, შეიძლება წამომყვეს-მეთქი, თუ ეცლება-მეთქი და აკი გცალია! წამომყვები? ჰა?..

მაია, როგორც ჩანს, აღფრთოვანებული იყო იმით, რაზეც ლაპარაკობდა და

გურამსაც სწრაფად გადაედო ეს განწყობილება. უცბად ისიც კი გაიფიქრა, მაია აფრიკაში მეპატიჟებო. სულსწრაფად იღრიჭებოდა, როცა თვალწინ დაუდგა ატლანტის ლურჯი სივრცეები, გავარვარებული ცა და პალმებში ჩაფლული ბამბუკის ქოხები... როგორც მალე გამოირკვა, კეთილი იმედის კონცხი ერთ-ერთი ადგილობრივი პატარა კურორტის სახელწოდება ყოფილა, რეკლამის მიზნით მოგონილი და შერქმეული, მაგრამ ამან უკვე ველარაფერი დააკლო გურამის სიხარულს. მას უნდოდა ხტუნაობა, თავდაყირა გადასვლა, ხმამაღლა სიცილი, მაგრამ თავს იკავებდა. უსმენდა მაიას და იგონებდა მის მშვენიერ სახეს, დიდ, ცისფერ თვალებს, წაბლისფერ თმას და ოქროსფერ ბუსუსებს თითქოს გაბუტული ტუჩების ზემოთ.

— ...მამ ასე! — განაგრძობდა მაია. — პირველ ივლისს გავალთ მატარებლით. შენ მხოლოდ პირადი ნივთების წამოღება დაგჭირდება; პასპორტი არ დაგჩეხს! ხომ წესრიგში გაქვს? აბა შენ იცი! შენ იმედზე ვარ! ნახვამდის! — დაამთავრა მან და ყურმილი დაჰკიდა.

გურამი გულაღმა გადაწვა ტახტზე, მერე გადაკოტირალდა და ყირა გაჭიმა. პატარა, შავი ობობა, ჭერზე რომ მიბობლავდა, უეცრად შეჩერდა, — ალბათ გაუკვირდა ოთახის პატრონის ასეთი უცნაური ქცევა, — მერე ისევ დაფაცურდა, იქით ეცა, აქეთ ეცა და სწრაფად მოძუტვა საიმედო თავშესაფრისკენ ჭერის კუნჭულში.

II

ივლისამდე დარჩენილმა დრომ სწრაფად და შეუმჩნევლად გაიბრინა. გურამს რამდენჯერმე მოუხდა მაიასთან მისვლა ინსტიტუტში, ვიდრე იქაური საქმეთა მმართველი, ბებერი და ჯაჯღანა ქალი, მის საბუთებს გააფორმებდა. ათასნაირი ცნობებისა და ქალაქებისთვის სირბილი, რაც სხვა დროს ალბათ წონასწორობიდან გამოიყვანდა გურამს, ახლა სულაც არ აღიზიანებდა და ყველაფერს წყნარად და მშვიდად აკეთებდა. მომავა-

ლი მგზავრობის მოლოდინის გარდა გურამის გუნებაზე, ცხადია, კარგად იმოქმედა ავანსად მიღებულმა გარკვეულმა თანხამაც, თუმცა ამას თავის თავსაც კი უმაღლავდა.

გათენდა პირველი ივლისის უღრუბლო დილა. გურამი ადგომისთანავე მოუთმენლად შეუდგა სამგზავროდ მზადებას, რამაც სულ რაღაც ოციოდე წუთი წაართვა. პატარა ჩემოდნის უმეტესი ნაწილი წყალქვეშ საცურაო მოწყობილობამ დაიკავა: ნიღაბმა, რეზინის ფარფლებმა და ლითონის მიღმა. დარჩენილი ადგილი თავისუფლად ეყო საწერ ქაღალდს, რამდენიმე წიგნს, ტანისამოსსა და სხვა აუცილებელ სავსებს. ახლა მხოლოდ სადგურზე წასვლა და დარჩენილი გურამს ბილეთის ასაღებად, თუმცა არც კარგი საუზმე იქნება ურიგო. ვაიფიქრა ქუჩაში გამოსულმა და მოავონდა, რომ გუშინდელი სადილის შემდეგ არაფერი ეჭამა.

თევზის მალაზიის გვერდით კაფე-საშაქარალო იყო. თუმცა აქაც, ისევე როგორც გურამის ოთახში, თევზის სუნი ტრიალებდა. მარტოხელა კაცისთვის მიინც ცხონება იყო მისი საცხოვრებელი ადგილის სიახლოვეს ასეთი დაწესებულების არსებობა. ამ გარემოებას გურამი მუდამ მოწიწებით უწევდა ანგარიშს. მით უმეტეს, რომ მათ, ამ კაფეს მუდმივ მუშტრებს, პირადად ემსახურებოდა დეიდა ვართუმა, რაც მის პირდაპირ მოვალეობას არც შეადგენდა.

— ვაჰ! დღეს რაღაც ძალიან ეშხიანი ხარ, აი! — ეთხრა მან გურამს, როცა იგი კართან ახლოსმდგარ მაგიდას მიუჯდა და ლოყაზე ხელიც კი მოუცაცუნა, — ჰა?! რა ამბავია? ცოლს ხომ არ ირთამ?

— ეჰ! დეიდა ვართუმ, მე ვინ გამოიყვება?! — თავი მოისაწყლა გურამმა.

— რაო, რაო?! — ჩვეულებისამებრ აღმოფოთდა ვართუმა და ისე შემოიყარა დონჩი, როგორც ხელჩართული ბრძოლისათვის მზადყოფმა, გაკაპასებულმა დედაკაცებმა იციან ხოლმე. — ეს როგორ თუ ვინ გამოიყვება?! მითამ რა, შენისთანა ბიჭები სულ ყრია, არა?! უი,

უი... — და სომხურად მოყვა წყევლა-კრულვას იმ ქალებისას, რომელთაც თვალეზი ჰქონდათ თავის ადგილზე ვერც გონების გამჭირაზობას დაიკვეხნიდნენ.

ვართუმას თვალში გურამი კიდევ უფრო ვაიზარდა და დამშვენდა, როცა მან საუზმის შემდეგ იმდღევანდელ დანახარჯთან ერთად ძველი ვალებიც გაისტუმრა და მერე ისიც აცნობა, თუ სადა და რამდენი ხნით აპირებდა წასვლას.

— მაშ ერთი თვე არ გნახამ? აფსუს, აფსუს! — სინანულით იქნევდა ვართუმა თავს იქით-აქეთ და როგორც საკუთარ შვილს, ისე არიგებდა ჭკუას გურამს, — ნელა იყავი, შვილო! ხო იცი, ზღვასთან ხუმრობა არ იქნება! იქ ბლომად ქალებიც იქნებიან, რამე ხათაბალაში არ გაიჩხირო! — მერე მას თვითონვე შერცხვა თავისი დამრიგებლური ტონისა და სასწრაფოდ დაუმატა: — არა, ისე შენ ჭკუთანი ბიჭი ხარ! ვართუმას სწავლება რა ჯანდაბად გინდა!

გურამი ვულგამთბარი გამოემშვიდობა მას და სადგურისაკენ გაემართა. „როცა სადმე ასე შეგხვდებიან და ვაგაციოლებენ, — ფიქრობდა იგი გზადაგზა, — ძალაუნებურად აღარ აქცევ ყურადღებას არც ნამცხვრების სურნელში არეულ თევზის სიმყარაღეს და არც იმას, რომ წყალწყალა კაკაოს სიტკბო აკლია, ხაჭაპურს კი — კვერცხი და სიმლაშე“.

საბილეთო სალაროებთან მისულ გურამს დახვდა ყველა, ვისთანაც მთელი თვე ერთ ჭერქვეშ უნდა გაეტარებინა. მიაი მართალი გამოდგა: ზოგიერთს გურამი აღრეც იცნობდა, მაგალითად — გიორგის. იგი ერთ ღროს კარგად ფარიკაობდა და რაღვან ბავშვობაში გურამიც გატაცებული იყო ამ სპორტით, ამიტომ ჯერ კიდევ იმ დროიდან ახსოვდა გიორგი. მასაც გურამივით მობეზრებია ბოლოსდაბოლოს „მეშამფურეობა“ — როგორც ეძახდნენ დამცინავად მოფარიკავეებს სხვა სპორტსმენები, — და ახლა დიდი მომავლის მქონე, მუყაითი ახალგაზრდა მეცნიერის სახელი ჰქონდა გავარდნილი. სუფთად და სადად ჩაცმულ-

ლი, სანდომიანი სახის შავგვრემანი ყმა-
წვილის გარეგნობაში ყველაფერი მის
შინაგან წესრიგსა და სეროოზულობაზე
მიუთითებდა: პატარა, კონტად შეკრე-
პილი შავი ულვაშებიც, იდეალურად გა-
პარსული ყბებიცა და ნიკაპიც, გვერდზე
გადაყოფილი პრილა თმაცა და კარგად
მოვლილი, ქათქათა თეთრი კბილებიც,
რომელთაც მხოლოდ იშვიათად თუ მოპ-
კრავდა კაცი თვალს.

გურამი იცნობდა ნანასაც, მეტად ლა-
მაზი სახისა და აღნაგობის ქალს, რომე-
ლსაც, ეტყობა, არ აკმაყოფილებდა თა-
ვისი თითქმის უნაკლო გარეგნობა და
უამრავი ხელოვნური საშუალებით —
ფარულითაცა და თვალსაჩინოთიც —
ცდილობდა მის გაუმჯობესებას. გურა-
მის აზრით, ნანა ბევრს კარგავდა ამით,
ისევე, როგორც ყველა ლამაზი, მაგრამ
უგემოვნებო ქალი.

ნანას გვერდით იდგა მისი ქმარი, ნუგ-
ზარი. იგი თუმც არქიტექტორი იყო, მა-
გრამ ექსპედიცია, რომელშიც მისი ცო-
ლი მონაწილეობდა, არასოდეს გაუცდენ-
ია და თურმე არც ახლა აპირებდა ამ
ტრადიციულქვეული ჩვეულებს დარღ-
ვევას. იგი მაღალი და მსხვილი კაცი იყო.
ნაადრევი ჭალარა და მზისსაწინააღმდე-
გო, სქელჩარჩოიანი სათვალე საქმიან
იერს ადებდა მის უხეშსაკვებობიან,
ტლანქ სახეს, მაგრამ საკმარისი იყო მო-
ეხსნა სათვალე, რომ მხოლოდ ჭალარა
ველარაფერს აწყობდა და დაკვირვებუ-
ლი თვალისათვის აშკარა ხდებოდა ამ
სახის პატრონის შინაგანი სიმსუბუქე და
არასერიოზულობა.

— ვა! შენც მოდიხარ? — წამოიძახა
მან ძალიან ბოხი ხმით, როცა დინახა
გურამი და გაკვირვებისაგან წარბები
შუბლზე ჩამოშლილი თმის ქვეშ შეე-
მალა, მერე პირი ყურებამდე გადაეხსნა
და ასე დარჩა, — მაშ, კაი დრო გვიტა-
რებია!

„ვითომ რატომ?!“ — გაიფიქრა გურა-
მმა და წამოსცდა:

— რა ვიცი, ვნახოთ.
გიორგიმ თვალი ჩაუკრა მას და ირო-
ნიულად გაიღიმა, მერე ნახევრად მიბ-

რუნდა და ცერემონიულად წარუდგინა/
გურამი ელენეს, ექსპედიციის ხელმძღვანელს,
ჯერ კიდევ ახალგაზრდა, ქერა-
თმიან, გამხდარ ქალს. როგორც შემდეგ
გამოირკვა, იგი რუსეთში დაბადებული-
და გაზრდილი ყოფილა, რასაც უშედე-
გოდ არ ჩაუვლია მისთვის; სასაცილო
აქცენტის მიუხედავად, ელენე არ ერ-
იდებოდა ქართულად ლაპარაკს. მან უთ-
ხრა გურამს, რომ თურმე ყველასთვის
„დიდატ“ სასიამოვნო იყო გურამის მათ-
თან „შეერთება“ და მას, ელენეს, თა-
ვის მხრივ იმედი აქვს, რომ გურამიც
„კმახობილი“ დარჩება ექსპედიციით.
გურამმა უნებურად შეაჩერა ყურადღე-
ბა მის სიფრიფანა ტუჩებზე და თითქოს
სევდიან, ნაცრისფერ თვალებზე. და
მხოლოდ მერეღა შეამჩნია მაღალი, უწყ-
ვერულვაშო ყმაწვილი, რომელსაც უჭ-
რედებიანი ვიწრო შარვალი და სისხლის-
ფერი ფარფაშა პერანგი ეცვა. ცალი წა-
რბი ამაყად აზნექოდა მაღლა, მარცხენა
ხელი მარჯვენის იდლიაში ამოედო, მარ-
ჯვენა ხელი კი გურამისკენ ჰქონდა გამო-
წვილი. გურამი ძლივს მიხვდა, რასაც
ნიშნავდა ყმაწვილის ეს უცნაური პოზა.
მათი ხელის ჩამორთმევა ღონეში შე-
ჯობის უფრო წააგავდა, ვიდრე ჩვეულ-
ბრივ მისალმებას. ამ ყმაწვილსაც თურ-
მე ნუგზარი ერქვა და საკმაოდ ღონიე-
რიც გამოდგა, რაშიც, მისი აზრით, გუ-
რამს, ეტყობა, ეჭვი ეპარებოდა.

„ჰოო, — გაიფიქრა გურამმა, — ორი-
ნუგზარი, ეს უკვე დიდი ძალაა!“ — და
გადაწყვიტა ერთმანეთისაგან განსასხვა-
ვებლად ერთისთვის — „დიდი“, ხოლო
მეორისთვის „პატარა“ ეწოდებინა. ვიდ-
რე იგი ზურგსუკან ფარულად იხელ-
და მოულოდნელად ნატკენ ხელის მტე-
ვანს, მიაიცი დაბრუნდა. იგი, როგორც
სადგურის უფროსის ქალიშვილის მეგო-
ბარი, ბილეთების შესაქენად იყო გაგ-
ზავნილი. სალაროებთან არც ისე გრძე-
ლი რიგი იდგა, მაგრამ რატომ არ უნდა
ისარგებლო კაცმა ნაცნობობით, თუკი
ამის საშუალება გაქვს?!

მაიას თეთრი კაბა ეცვა, თავზეც თეთ-
რი ნაჭერი ჰქონდა გადაკრული. ასეთა

ფონზე მისი დიდი, ცისფერი თვალები კიდევ უფრო შესამჩნევად გამოირჩეოდნენ, ვიდრე ყოველთვის.

— ესეც ასე! — თქვა მან კმაყოფილი ღიმილით, როცა ბილეთები ჩამოარიგა, — ზედა და ქვედა ადგილების გარჩევა ახლა არ არის საჭირო. ცხადია, ზემოთ ჩვენი რაინდები აძვრებიან, არა?

— რა თქმა უნდა! — დაიგუგუნა დიდმა ნუგზარმა და პირი ისევ ყურებამდე გადაეხსნა.

— აბა რა!

— ცხადია! — აყაყანდნენ დანარჩენი „რაინდებიც“ და მხოლოდ პატარა ნუგზარის ხმაში არ იგრძნობოდა ამ შეთანხმებით გამოწვეული აღტაცება და ენთუზიაზმი.

„ამ ყმაწვილს, როგორც ჩანს, „ზრდა“ ჯერ კიდევ არ დაუშთავრებია“, — გაიფიქრა გურამმა და თავისი ბილეთი ფრთხილად შეინახა ჯიბეში.

ამსობაში დიდ ნუგზარს, მისივე თქმით, „გენიალური იდეა“ დაებადა.

— ...ჰა? — აგუგუნდა იგი, — მგზავრობის წინ თითო ჰიჭა არ უნდა დავლიოთ?! მოდით, წავიდეთ სადმე და ერთად... — პატარა ნუგზარს უკვე თვალები გაუბრწყინდა, მაგრამ აქ ნანა ჩაერია და თავისი მეუღლის „გენიალური“ წამოწყება სასწრაფოდ ჩაშალა:

— მოიცა რა, ნუგზარ! რა დროს ეგ არის, ათასი საქმე გვაქვს!

მას მიაიმაც მხარი დაუჭირა:

— რა გეჩქარებათ, კიდევ მოასწრებთ! რა გაეწყობაო, მხრები აიჩეჩა დიდმა ნუგზარმა და ყველანი ერთმანეთს დაემშვიდობნენ. გურამი კვლავ მარტო დარჩა.

იყო შუადღე, საღამომდე კი, როცა მათი მატარებელი გადიოდა, გურამს არაფერი საქმე აღარ ჰქონდა და იგი აუჩქარებლად გაუყვა ახლადმორწყულ, მზებზე ალაპლაპებულ ხალხმრავალ ქუჩას.

დიდხანს იხეტიალა ქალაქში, უხაროდა, რომ ტოვებდა აქაურობას და იმავე დროს გრძნობდა, რთვორ ეძნელებოდა მასთან განშორება.

აღარ იქნა და აღარ მოსაღამოვდა.

უფრო დროის მოსაკლავად, ვიდრე სავსემოდ, გურამმა სახინკლელში ჩაუტყვევებლად სადაც ჩვეულებრივი სიცხე, პილბოლის ცხარე სუნის და აყალმყალი დახვდა. წამოწითლებულ სახეებს შორის გურამმა რამდენიმე შორეულ ნაცნობს მოჰკრა თვალი. ისინი უკვე საკმაოდ შეზარბოშებულნი იყვნენ და ამიტომ თუ სცნეს საჭიროდ გურამის მიპატიჟება და მასთან გულითადი საუბრის გაბმა. რატომღაც ესიამოვნა ნახევრადნაცნობთა შორის დგომა, უფრო მეტად კი — ცივი და გემრიელი ლუდის სმა; ლუდი ნელ-ნელა და ოდნავ ათრობდა და მალე ლაპარაკის გუნებაზეც კი მოიყვანა. დამხვდურნი შესანიშნავი მსმენელები გამოდგნენ და გურამის ყოველ ნათქვამს ბევრად უფრო მეტ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ, ვიდრე ის იმსახურებდა სინამდვილეში. მის უფერულ ხუმრობაზეც კი დიდხანს და ხმამაღლა ხარხარებდნენ. რამდენიმე ახალი ანექდოტის მოყოლის შემდეგ, რამაც თვითონაც გაამხიარულა, გურამმა უამბო მათ, თუ სად მიემგზავრებოდა ორიოდ საათის შემდეგ. ამ ცნობამ მის მსმენელებში ისეთი გამოცოცხლება აღარ გამოიწვია, როგორსაც მოელოდა და ამიტომ მან უფრო მომხიბლავადა და დაწვრილებით აღწერა ადგილი, რომელზეც თვითონვე არავითარი წარმოდგენა არ ჰქონდა. თუმცა სხვებზე არც ამას მოუხდენია სასურველი შთაბეჭდილება, მაგრამ თვითონ კი დაუჭერა საკუთარ მონაგონს და მომავალი მგზავრობის მოლოდინმა უფრო აღაგზნო და ააღელვავა. შეგრძნება ბევრად სასიამოვნო იყო, ვიდრე ლუდით ან სხვა რომელიმე სასმელთა თრობა და რომ იგი არ ვაჰქრობოდა, გურამი ქურდულად გამოიპარა სახინკლედან. ამ საკმაოდ უზრდელურმა საქციელმა გურამს მართლაც უშველა და მოლოდინი გაუმართლა: სასიამოვნო მღელვარება არამცთუ არ ვაჰქრა, უფრო გაძლიერდა და, როცა პატარა ჩემოდნით ხელში (რამაც შეადგინა მთელი მისი საზაფხულო ავლა-დიდება) გურამი სადგურის ყვითელ და უშნო შენობას უახლოვდებოდა, მისი განწყობილება საყ-

ვარელ ქალთან შესხვედრად მიმავალ ახალგაზრდას უფრო შეეფერებოდა, ვიდრე სამგზავროდ გამზადებულ ადამიანს.

III

ადგილი, რომელსაც „კეთილი იმედის კონცხი“ — ეს რომანტიული და მიმზიდველი სახელი ერქვა, რკინიგზიდან საკმაოდ შორს მდებარეობდა, სამანქანო ვზა კი ჩიხით თავდებოდა, რის გამოც აქაურობა მყუდრო ადგილის შთაბეჭდილებას ტოვებდა და თითქოს რაღაც დამოუკიდებელი ცხოვრებით ცხოვრობდა. იგი შედგებოდა ერთი სანატორიუმისაგან (რომელიც საერთაშორისო მასშტაბისა ყოფილა და მთლიანად უცხოელების — ამჯერად უმეტესად გერმანელების — განკარგულებაში იყო) და მის გარშემო განლაგებული პატარა ერთსართულიანი სახლებისაგან. ამ სახლებში ძირითადად სანატორიუმის მომსახურე პერსონალი ცხოვრობდა, ზოგში კი კერძო პანსიონატები იყო გახსნილი. თვით სანატორიუმი სუბტროპიკული მცენარეებით დაბურულ პარკში უწყვეტივით გაფანტული ორსართულიანი თეთრი კოტეჯებისა და ერთი მთავარი კორპუსისაგან შედგებოდა. პარკს რკინის მალაღი ღობე ჰქონდა შემოვლებული, ერთადერთი ჭიშკრით ზღვისაკენ. ჭიშკრიდან პლაჟამდე მაგნოლიების ხეივანი იყო გაშენებული და ქვის მალაღსაფეხურებიანი ფართო კიბე ჩადიოდა. ეს ღობეც, ხეივანიცა და კიბეც კეთილი იმედის კონცხის ბინადართ ორ ნაწილად ჰყოფდა — დამსვენებლებად და ადგილობრივ მოსახლეობად ანუ არადამსვენებლებად. გურამი და მისი ამხანაგები, ცხადია, ამ უკანასკნელ ნაწილს ეკუთვნოდნენ და არა მარტო იმის გამო, რომ „ღობის გარეთ“, ერთ-ერთ კერძო პანსიონატში მოუნდათ დაბინავება, არამედ იმიტომაც, რომ დასვენება არც ყოფილა მათი აქ ჩამოსვლის მიზანი.

უკვე ერთი კვირა გასულიყო, რაც ისინი აქ იყვნენ. ასეთ ადგილას კი ეს საკმარისი ღრთა იმისათვის, რომ კარგად გაიცინო თუნდაც სრულიად უცნობი ადა-

მიანი. ქალაქგარეთ ერთად ყოფნისას სწრაფად ხდება ხოლმე შესამჩნევად კის ცუდიცა და კარგი თვისებებში, თქოს თავისთავად კრისტალდება ხასიათები და ადვილად ყალიბდება უშეცდომო შეხედულება ამა თუ იმ ადამიანზე. გურამს უხაროდა, რომ იგი შორსმჭვრეტელი გამოდგა და მისმა პროგნოზებმა ამ ხნის განმავლობაში თითქმის არავითარი ცვლილებები არ განიცადა.

ეს დრო საკმარისი გამოდგა იმისთვისაც, რომ ექსპედიციას მტკიცედ შემუშავებოდა დღის რეჟიმი, რომელმაც უკვე მეოთხე თუ მეხუთე დღეს მთლიანად ჩაითრია გურამიც; ადრე ადგომა — ეს აუცილებელი პირობა ყოველგვარი საქმის წარმატებისათვის; რაც შეიძლება მცირე დროის დახარჯვა დღის ტუალეტსა და საუზმეზე; სწრაფად მისვლა უშუალოდ სამუშაო ობიექტზე; დინჯი და დაკვირვებული მუშაობა ხელსაყრელი ანუ მშრალი ამინდის მაქსიმალური გამოყენებით, და ბოლოს — დარჩენილ თავისუფალ დროში — ე. წ. აქტიური დასვენება. აი ყოველივე ის, რამაც გურამი ასე მალე გამოთიშა თავისი აღრიზდელი, ჩვეულებრივი ცხოვრებისგან და რამაც თითქმის სრულიად დაავიწყა ფიქრი და „გარედან დაკვირვება“ თავის თავზე.

ადრე ადგომა მისთვის არავითარ სიძნელეს არ წარმოადგენდა, რადგან ეს სასარგებლო ჩვევა დიდი ხნის გამომუშავებული ჰქონდა. ამიტომაც, ყოველ დილა, ვიდრე დანარჩენებიც გაიღვიძებდნენ და ადგებოდნენ, იგი კილომეტრამდე მანძილის გაცურვას ასწრებდა ჯერ კიდევ გრილსა და სრულიად ცარიელ, წყნარ ზღვაში. პანსიონატი ასიოდე ნაბიჯით იყო დაშორებული წყლიდან. გურამს შეუდარებელ სიამოვნებას ჰკვირდა ლოგინიდან ჩაუცმელად წამოხტომა, სწრაფად ჩაბენა ზღვამდე და სირბილიდან შეუჩერებლად გადასვლა ცურვაზე. მზე თითქოს მას უცდიდა და არ ამოდიოდა. სოსანი ნისლი ვაწოლილი ხვედებოდა ზღვაზე, თითქოს ეძინა და ნაცრისფერ, უძრავ წყალთან ერთად მი-

სი გარღვევა და გაღვიძება დიდ სიხარულს ანიჭებდა გურამს. როცა უკან ბრუნდებოდა, მხოლოდ მაშინდა მწვანედებოდა წყალი და ხდებოდა გამჭვირვალე; მისი ზედაპირი თვალისმომჭრელად იწყებდა ლაპლასს ამომავალი მზის სხივებზე და გურამი ძლივსლივობით არჩევდა ნაპირზე გამოსულ ხალხში თავის ნაცნობებს.

— გურამმა ისევ აგვასწრო ყველას! — იტყოდა ნანა, როცა გაიხდიდა კაბას და რეზინის ლურჯ ქუდს ჩამოიფხატავდა თავზე.

დიდი ნუგზარი, როგორც რაღაც ძვირფას ნივთს, ისე შეავლებდა თვალს ცოლის ლამაზ სხეულს, რომელსაც კიდევ უფრო ამშვენებდა ყვითელი საცურაო ტანსაცმელი, მერე სასაცილოდ გამოძუნძულდებოდა ზღვისკენ და, ნაპირთან ახლოს, კამეჩივით ჩაწვებოდა წყალში. ცურვასთან იგი ცოტა უჟაცრავად იყო, რაშიც, თუმც თვითონ არ ტყდებოდა. დარწმუნება მაინცდამაინც ძნელი არ იყო. ნანა დამცინავად გადახედავდა მას, მერე გამობრუნდა და თითქოს წაიქცაო, ისე ვარდებოდა წყალში.

— შორს არ გახვიდე! — უბრძანებდა ქმარი და ნანაც პირნათლად ასრულებდა ამ ბრძანებას.

საუცხოოდ ცურავდა პატარა ნუგზარი. ნაპირზე ხანგრძლივი ვარჯიშის შემდეგ, რაც ამავე დროს მისი კუნთების დემონსტრაციასაც წარმოადგენდა, სირბილით შევარდებოდა წყალში, მკლავის რამდენიმე ღონიერი მოსმით გაუსწრებდა ნანას და გურამამდე მალე მიღწევდა ხოლმე.

— ვაჰ! უკვე ბრუნდები? — გამომწვევად ჰკითხავდა იგი გურამს, რაც ნიშნავდა, რომ ვაჟკაცს ეს არ ეკადრებოდა, და განაგრძობდა სიღრმისკენ ცურვას.

ამასობაში გიორგი აუჩქარებლად გაეცურავდა ორასიორედ მეტრს, ისევე აუჩქარებლად დაბრუნდებოდა უკან და დიდხანს იმშრალებდა ტანს თავისი დიდი, ბანჯგვლიანი პირსახოცი, ურომლისოდაც არასოდეს გამოდიოდა ზღვაზე, სიციხეშიც კი. იგიც საკმაოდ კარგად ცურა-

ვდა, მაგრამ დილაობით მეტის გაცივრება საჭიროდ არ მიაჩნდა და არც დაბრუნდებოდა.

ელენე და მია ჩაცმულები ისხდნენ ნაპირზე. მია პირველივე დღეს გაცივრება და სურდო აქამდე ვერ მოეშორებინა, ელენე კი საერთოდ არ ბანაობდა, მხოლოდ ფეხებს ისევლებდა წყალში და ამით სასუსებით კმაყოფილი, მთელ დილას ნაპირზე ჯდომასა და ჭკუის დარბევას ანდომებდა.

— ნუგზარ! — გასძახოდა იგი პატარა ნუგზარს, — გეხობა! ნუ მიდიხარ ასე შორს! დაიგლები!

ან არადა ნანას უყვიროდა: — ნანა! ცხალი ცივია! შენც მიასავიტი გაცივდები! დაბრუნდი! ხო ზედავ, გიორგი უკვე დაბრუნდა!

მაგრამ ნანა ყურსაც არ უგდებდა მას და იქამდე არ ჩერდებოდა, ვიდრე გურამს არ უსწორდებოდა. ისინი ღიმილით ესალმებოდნენ ერთმანეთს და გურამს მხოლოდ წყალი შევლოდა, რომ ნანას მიერ ვითომდაც ხუმრობით ნათქვამ კომლიმენტებს არ გაეწითლებინა. „ვითომდაც“ იმიტომ, რომ ნანას სახე, ხმის ქლერადობა, და რაც მთავარია, თვით გურამის ინტუიცია, უტყუარად არწმუნებდა მას ნანას ყოველი სიტყვის ცუდად დაფარულ გულწრფელობაში.

— თქვენ ისევ ყველას აგვასწარი, ბატონო მწერალო! მე დაგინახეთ რამისი შორეულეც იყავით გასული. არ შიშობთ, რომ თქვენი გეგმები განუხორციელებელი დაგრჩეთ? თქვენზე ისეთ დიდ იმედებს ვამყარებთ, რომ აღარც კი გაქვთ უფლება თქვენს ნებაზე მოუპყრათ თქვენს თავს! ნახეთ, როგორ უფრთხილდებიან სხვები თავიანთ ძვირფას პერსონებს...

— დაებრუნდეთ, უკვე საუზმის დროა, — აწყვეტინებდა გურამი, რათა სიტყვა ბანზე აეგდო და ისინი მართლაც ბრუნდებოდნენ ნაპირისკენ, მაგრამ ნანა მაინც არ ცხრებოდა:

— ო! რა სანაქებო თავმდაბლობაა! სხვა თქვენს ადგილას უკან დაიწყობდა ხელებს და მალა თავაწეული... — მხო-

ლოდ ნაპირთან მიახლოება აიძულებდა მას გაჩუმებულიყო და გურამიც თავისუფლად ამოისუნთქავდა; თუმცა ზოგჯერ ნანა სხვების თანდასწრებითაც ბედავდა მის ქება-დიდებას.

წყლიდან გამოსვლისას გურამი სათითაოდ ესალმებოდა ყველას, შეგნებულად არიდებდა თვალს მათას თითქოს ეჭვიანსა და ნაღვლიან მზერას, რომლისთვისაც მას, გურამის აზრით, არავითარი საფუძველი არ ჰქონდა, და კიდევ ერთხელ უხდებოდა პატარ-პატარა, დაუმსახურებელი კომპლიმენტების მოსმენა უკვე სხვებისგანაც.

— დღეს რამდენი დაურტყი? — სახე-გაბადრული ეკითხებოდა დიდი ნუგზარი, რომელსაც, როგორც ჩანს, ეჭვიანობის ნატამალიც კი არ გააჩნდა, — კილომეტრი?

— არა მგონია, — თითქოს თავს იმართლებდა გურამი, — ალბათ ნაკლები.

— კველამ უნდა მიბაძოტ გურამს! — ამბობდა ელენე, — ადრე დგება, კველაპერს ასცრებს, არაპერი არ ეზარება, აი მესმის!...

გურამმა არ იცოდა ეჩვენებოდა თუ არა, მაგრამ მათა თითქოს სიამაყით ივსებოდა მის მაგივრად და თვალეზი მზიარულად უწყებდნენ ციმციმს. გიორგი მხოლოდ ერთი წამით გაიღიმებდა და გამოაჩენდა თეთრად ჩაწიკწიკებულ კბილებს, ხოლო მისგან უკეთესი „შექება“ არც იყო მოსალოდნელი.

გურამს დღითიდღე უფრო და უფრო უჭირდა ექსპედიციის წევრთა ერთსულოვანი სიმპათიების მიმე ტვირთის ტარება და ამიტომაც პატარა ნუგზარის მუდამ დამცინავა და ჯიბრიანი დამოკიდებულება თავისადმი სრულებით არ აღიზიანებდა, პირიქით, თითქოს უწონასწორებდა სულის დარღვეულ სიმშვიდეს. ახლაც, პატარა ნუგზარი თუმც შორს იყო ნაპირიდან და სულაც არ ეხებოდა გურამს, მაგრამ იგრძნობოდა, რომ სწორედ ამ შორსყოფნით იწვევდა და ეჯიბრებოდა მას. გურამი ვასცქეროდა ზღვას და მხოლოდ ეღიმებოდა ნუგზარის ამ ბავშვური საქციელის გამო.

ბოლოსდაბოლოს პატარა ნუგზარიც ბრუნდებოდა უკან, ვითომდა დარცხვენილი ღიმილით ისმენდა ელენესა და ელენეც დურებს თავისი უდისციპლინობის გამო და აშკარად ეტყობოდა, რა კმაყოფილიც იყო სინამდვილეში იმით, რომ რაღაცით გამოირჩეოდა დანარჩენებისგან. ამის შემდეგ ყველანი ერთად ბრუნდებოდნენ შინ, სადაც ეზოში, ლღვის ხისქვეშ მოწყობილ გრძელ სასადილო მაგიდაზე, უკვე ელოდათ ცხელი ჩაი და ნოყიერი საუზმე.

„კვება“ პანსიონატის დაუწერელი კანონების ერთ-ერთ უმთავრეს მუხლს შეადგენდა და მას პირნათლად ასრულებდნენ მასპინძლები — მოხუცი დიასახლისი და მისი ორი ქვრივი რძალი. ისინი მორიგეობით ემსახურებოდნენ თავიანთ მდგმურებსაც და სანატორიუმის უცხოელ დამსვენებლებსაც. ყოველი სადილის დესერტს, გარდა კომპოტისა ან თათარასი, წარმოადგენდა აგრეთვე მდგმურებისა და დამსვენებლების საქციელისა და ჩვევების შედარება და, როგორც წესი, უპირატესობა მუდამ მდგმურებს ენიჭებოდათ. ეს იმიტომ რომ (თუ მასპინძელთა ნათქვამს დიპლომატიურ სიცრუედ არ მივიჩნევთ და დავუჭვრებთ) მდგმურები ჰამის დროს არ ხმაურობდნენ, საუზმის დაგვიანების შემთხვევაში არ ჩხუბობდნენ, არაფერს იწუნებდნენ და, — რაც მთავარია, — სუფრას ადამიანურად ჩაცმულები უსხდნენ ყოველთვის.

ასე თუ ისე, თავდებოდა საუზმეც და იწყებოდა დღის საქმიანი ნაწილი.

ექსპედიციის უშუალო სამუშაო ობიექტს წარმოადგენდა კლდოვანი კონცხი, რომელიც სავარცხლის კბილებივით განლაგებულ სხვა კონცხებს შორის ყველაზე მოზრდილიც იყო და სხვებზე უფრო ღრმად შეჭრილიც ზღვაში. კურორტის მომხიბლავ სახელწოდებას ეტყობა სწორედ ამ ლამაზი კლდის არსებობა დასდებოდა საფუძვლად.

კონცხების მწყრივი სანატორიუმიდან ორიოდ კილომეტრის დაშორებით იწყებოდა და გრძელდებოდა ნაპირის გას-

წვრივ, შორს, ჰორიზონტამდე. მთავარი კონცხი დასაწყისიდან რიგით მეხუთე იყო. ყოველ ორ მეზობელ კონცხს შორის ნახევარმთვარის ფორმის ქვიშიანი პლაჟები შეეკმნა ზღვას. ეს იყო ერთმანეთისგან კუპებივით გამოყოფილი მყუდრო ადგილები, რომლებიც თითქოსდა საგანგებოდ წყვილების განმარტებისთვის მოეწყო ბუნებას. სამი მხრიდან მათ ფარავდა კლდოვანი ნაპირი, მეოთხედან კი — ზღვა.

მცირე ღელვის დროსაც კი კონცხები თეთრად ამსხვრევდნენ ტალღებს და მათ სახლოვებს პაერში მუდამ წყლის უწყინდესი მტვერი, უამრავი ცისარტყელა და ზღვის გაბმული, ექოლქცეული გუგუნი იდგა. მხოლოდ სრულიად წყნარ ამინდში შეეძლო კაცს წყალაწყალ შემოევლო ფეხით კონცხისთვის და ერთი „კუპედან“ მეორეში გადასულიყო. თუ არა და სველ კლდეზე ცოცვა იყო საჭირო, რაც არც ისე სასიამოვნო და ადვილი გახლდათ. ამიტომაც გურამი და მისი ამხანაგები ჩქარობდნენ დილაობით ადგილზე მისვლას, ვიდრე ზღვას ჯერ კიდევ ეძინა და არ ინძრეოდა. ზურგჩანთებითა და გრძელტარაიანი ჩაქუჩებით შეიარაღებულთ, მათ ძალაუუნებურად უცხოელების პლაჟის გასწვრივ უნდა გაევილოთ და ეს პირველ ხანებში ფრიად უსიამოვნო პროცედურას წარმოადგენდა. მათი უცნაური, „არაკურორტული“ ჩაცმულობა, საველე ჩანთები და ჩაქუჩები, რაც შეუძლებელი იყო თვალში არ სცემოდა ზღვის პირას უდარდელად გაშლართულ ადამიანს, ცხადია, იპყრობდა უცხოელთა ყურადღებას და ეს ბევრად უფრო ძნელი ასატანი იყო გურამისთვის, ვიდრე მზე, რომელიც დილიდანვე დაუწინდებლად და ცხარედ იკბინებოდა.

— აბა, მოვემზადოთ აღლუმისათვის! — იტყოდა ნანა, როცა უცხოელებით მოფენილ ნაპირს უახლოვდებოდნენ, და თუმცა კი ყველანი ცდილობდნენ ბუნებრივად და ძალდაუტანებლად სკეროდათ თავი, ილიმებოდნენ კიდევაც, მაგრამ გურამი დარწმუნებული იყო,

რომ ისევე, როგორც თვითონ, დანარჩენებიც შინაგანად იბოჭებოდნენ, თვითონ რაღაც მნიშვნელოვანი გამოცდისათვის ემზადებოდნენ და იკრებდნენ გამბედაობას.

ასე გაგრძელდა რამდენიმე დღე, რის შემდეგაც უცხოელებს, ეტყობა, მობზრდათ მათი თვალღერება და აღარავითარ ყურადღებას აღარ აქცევდნენ, ფრენბურთის თამაშიც კი აღარ წყდებოდა მათი გამოჩენისას. ახლა როლები შეიცვალა და უკვე გეოლოგებს გაუჩნდათ შესაძლებლობა უცხოელი დამსვენებლების მოურიდებელი დათვალღერებისა, ხოლო რადგან ცნობისმოყვარეობა ძნელად დასაძლევია ნაკლია კაცისა, ამიტომაც მათ არ დააყოვნეს ამ შესაძლებლობის გამოყენება და ერთგვარი სამაგიერო გადაუხადეს უცხოელებს. დიდად საინტერესო ვერაფერი იხილეს მათმა თვალებმა. უცხოელები სრულიად ჩვეულებრივი ადამიანები აღმოჩნდნენ და ისევე ატარებდნენ დროს ზღვაშიც და ნაპირზეც, როგორც ყველა. ზოგი ცურავდა, ზოგი — ფრენბურთის თამაშობდა, ზოგიც უბრალოდ მზეზე იწვა და შავდებოდა. იყო რამდენიმე კაცი, რომელიც წიგნს კითხულობდა. ცურვის უცოდინარნიც კი აღმოჩნდნენ და დიდი ნუგზარის მსგავსად ნაპირთან ახლოს, თავთხელ წყალში ჭყუმპალობდნენ ბავშვებივით. იყვნენ ლამაზებიცა და ულამაზონიც, სიმპათიურნიცა და ანტიპათიურნიც, ერთი სიტყვით, ჭრელ-ჭრული საბანაო ტანსაცმლის მიუხედავად დამსვენებელთა საერთო მასა საკმაოდ ჩვეულებრივი და ერთფეროვანი გამოდგა და რაიმე განსაკუთრებულ ყურადღებას არც იმსახურებდა. მხოლოდ რამდენიმე ტიპი გამოირჩეოდა. გურამმა პირველივე დილიდან შეამჩნია და დაიხსომა ისინი.

ერთი იყო ტიპური გერმანული გარეგნობის ქალიშვილი, რომელიც შესანიშნავი ბრასით ცურავდა, თან ნაცრისფერი თვალები და ორ მეტრამდე სიმაღლე ჰქონდა; შეუძლებელია არ შენიშნო ასეთი ადამიანი. მეორე ყველაზე საინტერესო ტიპი ჩანდა. მას პატარა, წვეტიანი

წვერი ჰქონდა, განუწყვეტილად აბოლებდა ჩიბუხს, მუდამ ერთსა და იმავე კუნძზე იჯდა და ერთი და იგივე უცნაური საქმით იყო გართული: დაიჭერდა მარცხენა ხელში მუყაოსაგან გამოჭრილ პატარა ბუმერანგს, ვაკკრავდა მარჯვენათი წვიპურტს და ყურადღებით გააყოლებდა თვალს მის ფრენას. ბუმერანგი მცირე წრეს მოხაზავდა ჰაერში და მორჩილად დაუბრუნდებოდა პატრონს. იგი იჭერდა ბუმერანგს, ცოტა ხანს ჩაფიქრდებოდა და მერე პატარა ჩხირით, ქვიშაზე რაღაც გაუგებარ იეროგლიფებს ჯღაბნიდა. ეს იყო ერთადერთი ადამიანი მთელ ამ ნაპირზე, რომელმაც ზურგჩანთებიან და ჩაქუჩებიან ხალხს თავიდანვე არავითარი ყურადღება არ მიაქცია. ის ან გიჟი იყო და რაღაც „პერპენტუმ მობილეს“ მაგვარ პრობლემაზე მუშაობდა, ან — დიდი სწავლული, რომელიც აქაც კი არ კარგავდა დროს და მართლაც რამე სერიოზულ და საინტერესო ექსპერიმენტს თუ ატარებდა. გურამმა მას „არქიმედე“ შეარქვა და ყველამ მოიწონა ეს მართლაც შესაფერი მეტსახელი.

მხოლოდ და მხოლოდ რამდენიმე ღირშესანიშნავი ადამიანი ამდენ ხალხში — ნამდვილად ცოტაა. ამიტომაც გურამსაც და მის ამხანაგებსაც მალე მოხეზრდათ უცხოელთა თვალიერება და აქ გავლა ისეთივე ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა მათთვის, როგორც, ვთქვათ, დილას ადგომა და პირის დაბანა. ერთადერთი, რასაც გურამი დიდხანს ვერ შეეჩვია და რისადმიც ვერაფრით განეწყო გულგრილად, ეს იყო ამ პლაჟის მრავალენიანობა. მის სმენამდე უნებურად აღწევდა ცალკეული ფრაზები ხან ინგლისურ, ხან ფრანგულ, უფრო ხშირად გერმანულ ენაზე, ერთი-ორჯერ იტალიურსაც კი მოჰყარა ყური. იგი გრძნობდა სინანულსა და სირცხვილს იმის გამო, რომ არც ერთი უცხო ენა არ იცოდა ისე, როგორც საჭირო იყო. ამ უსიამოვნო გრძნობებს ოდნავ უმსუბუქებდა იმის გახსენება, რომ თავის უმეცრებაში მხოლოდ თვითონ არ მიუძღვოდა ბრალი. ამაში ომიც იყო დამნაშავე, ისევე, როგორც

ბევრ სხვა რამეში. გურამის მოზობლებს აუცილებელ საჭიროებად მიაჩნდათ თუნდაც ერთი უცხო ენის ცოდნა და საჭიროებად ვაქს პატარობიდანვე აუყვანეს მასწავლებელი — გერმანელი ქალი, რომელსაც გურამი „ტანტე ზიგრიტს“ ეძახდა და ძალიან უყვარდა იგი. „ტანტე ზიგრიტ“ ყოველდღე დადიოდა მათთან რამდენიმე საათით და გარდა ენისა, სხვა სასარგებლო რაღაცეებსაც ასწავლიდა გურამს.

მერე დაიწყო ომი და მასთან ერთად უამრავი უბედურებაც გურამის ცხოვრებაში: მამა პირველსავე დღეებში დაიღუპა, დედამ ვერ გადაიტანა ეს უბედურება. გურამი დაობლდა. მიუხედავად ამისა „ტანტე ზიგრიტ“ განაგრძობდა მასთან სიარულსა და ენის სწავლებას, ცხადია — უსასყიდლოდ, რადგან ხელმოკლე ნათესაებს, რომლებმაც გურამი შეიკედლეს, სწავლის საფასურის გადახდა არ შეეძლოთ. სულ მალე „ტანტე ზიგრიტ“ საღდაც შორს გადავიდა საცხოვრებლად.

მას შემდეგ გურამს აღარაფერი გაუგია ამ კეთილშობილ ადამიანზე და მისი გერმანულის სწავლაც ასე უდროოდ შეწყდა. დიდი ხარვეზის შემდეგ განახლებულმა დამოუკიდებელმა ცდებმა სასურველი ნაყოფი ვეღარ გამოიღო და ამიტომ იყო, რომ ახლა მხოლოდ შიგდაშიგ თუ გაიგებდა შემთხვევით ყურმოკრული ფრაზის მნიშვნელობას.

გაცდებოდნენ თუ არა გურამი და მისი ამხანაგები დამსვენებლებით მოფენილ ნაპირს და კლდოვან კონცხებს მიუახლოვდებოდნენ, დაბარებულოვით გამოჩნდებოდა ჰაერში კალიასავით აფრენილი პატარა ვერტმფრენი, რომლის რეისების კურსი, როგორც ჩანს, მუდმივი იყო და სწორედ ამ ადგილებში გადიოდა. მისი ჩუმი რაყარკი თანდათან ძლიერდებოდა, გადაიფრენდა და შემდეგ სრული სიჩუმე ისადგურებდა ირგვლივ; მას მხოლოდ ზღვის სუნთქვის ჯერ კიდევ წყნარი და სუსტი ხმები არღვევდა.

— უჰ! არ დაისვენა ყურებმა! — იტყვოდა ნანა და შორსმყოფ უცხოელებს ხუმრობით მუშტს მოუღერებდა.

ყველანი მცირე ხნით შესვენებდნენ და გაჰხედავდნენ მაგნოლიებში ჩამალულ თეთრ კოტეჯებს, გამოვლილ გზასა და ფუტკრის სკასავით მოზუზუნე ნაპირს.

— ნამდვილი ბაბილონის გოდოლია! — იტყოდა მიაი და თითქოს გაუბედავად გაუღიმებდა გურამს.

— გოდორია თუ არა, არ ვიცი, მაგრამ კაი გოგოები კი ყრია შიგა! — დაიგუგუნებდა დიდი ნუგზარი და თავისი ენამახვილობით კმაყოფილი გადაიხარხარებდა, მერე იქით-აქეთ გაიქნევედა თავს, — აფსუს! რა დროს არა გეცალია! ჰა?

დაბღვერილ სახეზე პატარა ნუგზარს ნათლად ეტყობოდა, რომ მართლა ნანობდა მოუცლელობას. ელენე სერიოზულად აღშფოთდებოდა:

— აბა, მიტხარიტა, რომელი ჯობდა ან ნანას, ან მიაის? ოჰ, ოჰ! პირდაპირ მოსაკლავები ხარტ ეს კარტველი ბიჩები!

— იი! მეხი კი დაგაყარე მაგ ჰალარაზე! — მიძახებდა ქმარს ნანა და ქოქოლასაც არ ივიწყებდა, მერე გურამს გაუღიმებდა და თვალს ჩაუტრავდა.

გურამი თავის დასახრელად ვითომ კისერს მოიფხანდა და ფარულად შეხედავდა მიას, რომელიც ელენეს ნათქვამით კმაყოფილი და ოდნავ დარცხვენილი იღიმებოდა. გიორგი ზმას არ იღებდა და ამაყად წარბაწეული გასცქეროდა ზღვას.

— აბა, გვეზობა დასვენება! ცავიდეტ! — იტყოდა ბოლოს ელენე.

ქვიზაზე სიარული ძნელი იყო და მცირე მანძილის გავლა ბევრად მეტ ენერგიას მოითხოვდა, ვიდრე მიწაზე. ამიტომაც ყველანი ერთგვარ შვებას გრძნობდნენ, როცა ფეხქვეშ კლდოვანი ქარაფების უსწორმასწორო, მაგრამ მკვირვ ზედაპირს დაიგულებდნენ. ამ ადგილას იხდიდნენ ფეხსაცმელებს და წყალდაწყალ განაგრძობდნენ სვლას. შემოუვლიდნენ პირველ კონცხს და კლდეებში შეჭრილ წყნარ, ქვიშიან „კუბეში“ აღმოჩნდებოდნენ. სამწუხაროდ, სწრაფად უხდებოდათ ამ მშვენიერი ყურეს გავლა, რადგანაც აქ აუცილებლად ზღვებოდათ სულ ცოტა ორი-სამი წყვილი მინც. საოცარი

ის იყო, რომ გურამსა და მის ამხანაგებს ერიდებოდათ მათი, და არა პირიქით, და როცა სამუშაოდ მიმავალი ხალხი გზისათვის ტურ ფრესკებსა და ბარელიეფებზე გამოსახული ღმერთბივითა და ფარაონბივით გვერდულად ჩაუვლიდნენ ხოლმე ამ წყვილებს (ნაპირისაკენ ზურგითა და პირით ზღვსაკენ), ისინი აუღელვებლად განაგრძობდნენ ბლლარტუნს. გურამის ყურადღებას არ ეპარებოდა არც პატარა ნუგზარის აღგზნებული მხერა და ელენეს წითლად შეფაქლული ღაწვიები, არც გიორგის მკაცრი და აღშფოთებული გამომეტყველება და ნანას ირონიული დიმილი, არც მისი მეუღლის უნებურად დაცქვეტილი, დიდი ყურები და, თუ გურამს არ ეჩვენებოდა, მხოლოდ მიაის სახეზე ხედავდა იმ ზიზღნარევე გაოცებას, რომელიც რატომღაც ძალიან უნდოდა რომ დაენახა.

მეორე და მესამე „კუბეში“, პირველთან შედარებით, „მორალური სიწმინდე“ სუფევდა. ეტყობა აქამდე მოსვლით თავს აღარავინ იწუხებდა და გეოლოგებიც თავისუფლად ამოისუნთქავდნენ ხოლმე. ამით ვადალახული იყო ყველა მოსალოდნელი დაბრკოლება გზაზე და ჯგუფიც თავის სამუშაო ადგილს აღწევდა.

მიუხედავად თავისი „გეოლოგიური წარსულისა“, გურამს რამდენიმე დღე დასჭირდა, ვიდრე გაიგებდა, თუ რა საჭირო იყო ამდენი დრო და ამდენი ხალხი ერთადერთი კონცხის გეოლოგიური ისტორიისა და აგებულების გამოსაკვლევად. როგორც გამოირკვა, ასაკი იმ ქანებისა, რომლებითაც იყო აგებული კონცხების ეს მთელი სისტემა, მეცნიერთა უკვე რამდენიმე თაობის ყურადღებისა და შეუწინაღებელი დავის საგანს წარმოადგენდა. და თუმცა ამ დავის გადაწყვეტით გაინცდამინც დიდი პრაქტიკული შედეგები არც იყო მოსალოდნელი, მაგრამ თეორიულად კი, წარმატების შემთხვევაში, მკვლევარებს ფრიალ მნიშვნელოვან ფაქტთან ექნებოდათ საქმე, რაც თურმე რამდენიმე საღისერტაციო შრომით უნდა დაგვირგვინებულიყო (ჩვენ

განზრახ არ ვცდილობთ უფრო ღრმად ჩავაწვდინოთ მკითხველი ამ სამუშაოთა არსსა და მიზნებს, რადგან, ჯერ ერთი, თვითონ გურამიც ვერ გარკვეულიყო ნათლად ყველაფერში, და მეორეც ისა, რომ თუკი ეს საქმე პრაქტიკულად დიდი ყურადღების ღირსი არ ყოფილა, მით უმეტეს ჩვენი ამბისთვის მას სულაც არავითარი მნიშვნელობა არ უნდა ჰქონდეს).

ერთი სიტყვით, კეთილი იმედის კონცხს მთელი თვით დაეპატრონა გეოლოგიური ექსპედიცია და მისი ტერიტორია შემდეგნაირად დანაწილდა: ყველაზე ქვედა შრეები, რომლებიც ბუნებრივად შედუღებული რიყის ქვებისაგან შედგებოდა (რასაც გეოლოგები „კონგლომერატს“ უწოდებენ) წილად ზედა ელენეს და ე. ი. პატარა ნუგზარსაც, როგორც მის თანაშემწეს ანუ „კოლექტორს“. გურამს ბუნდოვანი წარმოდგენა ჰქონდა პატარა ნუგზარის მოვალეობათა არსზეც, რაც შემდეგში მდგომარეობდა: ქვისმთლეღივით ჩაქუჩითა და სატეხით შეიარაღებულ ნუგზარს კლდიდან ქვარგვალეები უნდა ამოეტეხა, დაემტვრია ისინი ოთხად და თითო მეოთხედი, ასასი ცალი, პატარა ტომრებში უნდა ჩაეყარა. შემდეგ ეს პატარა ტომრები ლაგდებოდა ძალიან დიდ ზურგჩანთაში, რომელიც დღის ბოლოს ნუგზარს ზურგზე უნდა წამოეკიდებინა და მიეტანა პანსიონატამდე. თავის მოვალეობათა ამ ბოლო ნაწილს იგი სრულიად უხალისოდა და ზოგჯერ უკმაყოფილო ბურტყუნითაც კი ასრულებდა.

ელენეს „ტერიტორიის“ ზემოთ, რომელიც სულ რაღაც ათიოდე კვადრატულ მეტრს მოიცავდა, იყო მაიასა და გურამის უბანი. კონცხის ეს ნაწილი ქვიშაქვებისაგან შედგებოდა და მათში ცაკი ხშირად შეხვდებოდა ცოცხალი ორგანიზმების განამარხებულ ნაშთებს — სხვადასხვა ფორმისა და ზომის ნიჟარებს, — რომლებსაც მაია გურამს არც კი ანდობდა და თავისი ხელით სათუთად ახვევდა ჯერ ბამბაში, მერე ქაღალდში, ბოლოს კი ალაგებდა პატარა მუყაოს კოლოფში

და ისე ფრთხილად სდებდა ზურგჩანთაში, როგორც ქათმის ახალადდებულ კვერკილევ თბილ კვერცხებს. გურამს კონცხი ცდილობდა თავის შეკავებას და მუდმივად გალიმებული ეხმარებოდა მაიას.

მათ ზემოთ დიდი ნუგზარი და ნანა მოღვაწეობდნენ. ისინიც იგივეს აკეთებდნენ, რასაც მაია და გურამი, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ მათი უბანი რბილი, თიხოვანი ქანებისაგან შედგებოდა და იქ მუშაობა, ცხადია, უფრო ადვილი და ალბათ სასიამოვნოც კი იყო.

თავზე კონცხს გიორგი მოქცეოდა. მას უკვე სამჯერ გადაექეჩა თავისი უბანი და ახლა ისევე თავიდან იწყებდა. იგი უყურადღებოდ არ ტოვებდა არც ერთ ნამცეცხს, სულ პატარასაც კი ორად ტეხდა და დიდხანს ათვალიერებდა გამადიდებელი შუშით. უცხო თვალისათვის გიორგის მოქმედება არაფრით განსხვავდებოდა იმ წვერიანი უცხოელის საქმიანობისაგან, რომელსაც გურამმა „არქიმედე“ შეარქვა. ისე კი, მთლიანად, ეს კონცხი და ზედ მომუშავე გეოლოგები შორიდან მნახველს ჯაგებიან ფერდზე შეფენილ თხებს მოაგონებდა და, ცნადა, გულიანადაც გააცინებდა. მაგრამ გურამს არც კი გალიმებია, როცა პირველად შეამჩნია ეს სასაცილო მსგავსება. „თხა რომ თხა არის,— ფიქრობდა იგი,— მანაც კი იცის რისთვის მიძვრება კლდეზე, ეს მისი მიზანია, რადგან სწორედ იქ, მაღლა, იზრდება ის ბუჩქი, რომელიც თხისთვის ყველაზე გემრიელსა და ნოყიერ ფოთოლს ისხამს...“ და მით უმეტეს, გიორგიმაც იცოდა, თუ რისთვის უჩხიკონებდა ამ კლდეს; იცოდა ნანამაც კი, რომელსაც უმოაგვრსადა თავისი გარეგნობა აინტერესებდა; იცოდა მაიამაც, მიუხედავად იმისა, რომ კლდეზე ცოცხა სულ არ შეეფერებოდა მის ნაზ, ქალურ ბუნებას; იცოდა ელენემაც, რომლისთვისაც მეცნიერების გარდა თითქოს ყველაფერს დაკარგვოდა თავისი მნიშვნელობა. ამ კონცხზე იყო მათი გონებისათვის საჭირო საზრდო და ამიტომ სრულიად ბუნებრივი იყო მათი აქ ყოფნა.

ნუგზარებსაც კი გააჩნდათ გარკვეუ-

ლო მიზანი: დიდი — თავის ცოლს ეხმარებოდა, პატარას კი — თუმცა თითქოს უკმაყოფილო იყო თავისი ხვედრით — ალბათ შეგნებული ჰქონდა, რომ აქ ყოფნა აუცილებელი ეტაპი იყო გარკვეული გამოცდილების შესაძენად. და მხოლოდ ის, მხოლოდ გურამი იყო აქ შემთხვევით, რაღაც გაურკვეველი, აბსტრაქტული მიზნით მოხვედრილი. იგი გამოექცა თავისთვის ერთადერთ გარკვეულ მიზანს, რომელიც დაისახა და რომელსაც ვეღარ ახორციელებდა, და ცდილობდა აქ ეპოვა ის რაღაც, რაც დაკარგა, თუმცა გარკვევით არც იცოდა რა იყო „ის“.

თავის ამ ცდას ადარებდა ოხუნჯი მოლას საქციელს, როცა იგი ოთახში დაკარგულ ქუდს ქუჩაში ეძებდა, რადგან ოთახში ბნელოდა, გარეთ კი სინათლე იყო. გურამი გრძნობდა, რომ გულუბრველოდ მოექცა ამ ადგილის რომანტიკული სახელწოდების ვავლენის ქვეშ იქვე, როგორც ერთ დროს, პროფესიის არჩევასა და უკვე ეჭვობდა, რომ ეს მის მიერ გადადგმული კიდევ ერთი დაუფიქრებელი ნაბიჯი იყო.

— დაიღალე? — ჰკითხავდა მაია და გურამიც საბოლოოდ გამოერკვეოდა ფიქრებიდან.

— არა! — უპასუხებდა და თვალს მოავლებდა მიდამოს.

აი, უკვე იწყებდა ღელვას ზღვა და ელენე იძულებული იყო შეეწყვიტა მუშაობა და ზემოთკენ გადმოენაცვლებინა. ტალღები ზედიზედ ასკდებოდნენ კლდეს, თეთრად იმსხვრეოდნენ თვითონაც და ამსხვრევდნენ გურამის ბუნდოვან აზრებსაც, უფრო და უფრო დიდდებოდნენ, დიდდებოდნენ და მალე მაისა და გურამსაც ავიწროებდნენ. ისინიც მიიწვედნენ ზემოთ, იქ, სადაც ნანა და დიდი ნუგზარი მუშაობდნენ და სადაც მხოლოდ დიდი ტალღა თუ ამოადრწევდა. რამდენჯერმე კიდევაც ესტუმრა მათ ასეთი ტალღა და აიძულა ისინი კიდევ უფრო მაღლა ასულნიყვნენ. ასე თანდათანობით მიიწვედნენ კონცხის წვერისკენ, როგორც რწყილები — წყალში ჩაწოლილი დათვის წვეტიან ცხვირზე, ვიდრე

გიორგის „წყალმიუდგომელ სამფლობელოში“ არ ამოყოფდნენ თავს.

— დღეს გვეხობა! — იტყოდა გურამი, — საკმარისია!

მაგრამ გიორგი ვიუტად ჩაჰკირკიტებდა თავის საქმეს, თითქოს არც გაუგიაო ელენეს ნათქვამი. გურამი უყურებდა მას და არც ცდილობდა დაემალა, თუ როგორ შურდა გიორგის თავდავიწყებამდე მისული მუყაითობა, მისი გატაცება და კმაყოფილება. „ასეთი თვისებების მქონე კაცს სიმშრალეცა და პედანტიზმიც ებატიება“, — ფიქრობდა გურამი.

— თქვენ წადით, — ამბობდა გიორგი ცოტახნის შემდეგ, როცა ფიქრებს თავს გაართმევდა და მიხვდებოდა, რომ ყველანი მას ელოდებოდნენ, — მე ცოტას კიდევ ვიმუშავე და დაგეწევით.

და თუმცა ყველამ იცოდა, რომ გიორგი მათ არ დაეწეოდა და მხოლოდ გვიან, ვახშმის დროს თუ დაბრუნდებოდა შინ, მაგრამ სხვა ადარაფერი რჩებოდათ, გარდა იმისა, აეკრიფათ გულანაბადი და შინსაკენ გზას გასდგომოდნენ.

სადილის შემდეგ, რომელიც მთელი დღე ჰაერზე ნამყოფ ხალხს, ლელვის დიდი ფოთლების გრილ ჩრდილში, არაჩვეულბრივად გემრიელი ეჩვენებოდათ, ისინი ჩადიოდნენ ზღვაზე და თბილ ქვიშაზე წყნარი საათი მათთვის შეუმჩნევლად გადიოდა. ამ ერთ საათს ყველა თავისებურად ატარებდა. გურამი თავქვეშ რეზინის ფარფლებს ამოიდებდა და ამოოდ ცდილობდა დაძინებას. ელენე და მაია წიგნებით ხელში ისხდნენ გვერდი-გვერდ და მხოლოდ იშვიათად თუ ასწევდნენ თავებს; მაია რაღაც რომანს კითხულობდა, ელენეს კი უზარმაზარი პალეონტოლოგიური ატლასი ედო მუხლებზე და ფოტოტაბულებს დიდის გულისყურით ათვალიერებდა. ნანა და პატარა ნუგზარი „სამოცდაექვსს“ თამაშობდნენ და განუწყვეტლოვ კინკლაობდნენ თამაშის წესების გამო. დიდი ნუგზარი თავისი ცოლის ფერხითი იწვა გულადმა, მუცელზე ედგა თავისი საყვარელი ტრანზისტორი, რომლის ქებითაც მან მატარებლით მგზავრობისასვე გამოუტყდა

გურამს ყურები და რომელიც ამ ქებას ოდნავადაც ვერ ამართლებდა. ნუგზარი ამოდ აწვალებდა მიმღებს, ცდილობდა დაეჭირა რამე საინტერესო ტალღა, მაგრამ არაფერი გამოსდიოდა. რადიო ნერვების მოშლელად ხმაურობდა, ხან შაშვივით დაიჭახჭახებდა, ხან ძროხასავით დაიდმუვლებდა, ხან კი ისტერიული ქალივით აკივლდებოდა. ამ შემაზრუნენ ხმებს დიდი ნუგზარი ისევ დამშვიდებული ისმენდა, როგორც რაიმე წყნარ, მშვენიერ მელოდიას და უბოლოოდ ატრიალებდა ტრანზისტორის ტარს წინ და უკან იქამდე, ვიდრე მოთმინებაგამოლეული ნანა არ შეჰყვირებდა:

— კარგი რა, ნუგზარი! გააჩუმე ეგ ოხერი რადიო! ის ღღე დაიქცეს, როცა ეგ გიყიდე! ჩვენ თუ არ გებრალეებით, უცხოელები მაინც შეიცოდენ! ნახე რა შეშინებულები გვიყურებენ!

რადიო სასწრაფოდ ჩუმდებოდა და ახლა მისი პატრონი განაგრძობდა ღრიალს (თუმცა — ხუმრობით, მაგრამ ეს ვერაფერი შეღავათი იყო ძილსმონატრებული კაცისათვის):

— აა! არ მოგწონს?! რომ გეუბნებოდი შესაკეთებელია-მეთქი, რატომ არ დაიჭერე?! რალაც ხუთი მანეთი დაგენანა, არა?! უხ, შე ქოფაკო!

ნანა მომხიბლავად უღიმოდა ყველას, ნიშნად იმისა, რომ ეს უხეში ხუმრობა ჩვეულებრივი ამბავი იყო მისთვის. მისთვის, მაგრამ არა სხვებისთვის! გაღიზიანება რომ დაეფარა, გურამი სწრაფად დგებოდა ზეზე, იმაგრებდა ფეხებზე ფარფლებს, სახეზე ნიღაბს იფხატავდა და სასაცილოდ მიხტოდა წყლისკენ ბაყაყივით.

— ბატონი მწერალი წყალქვეშა ცხოვრების შესასწავლად მიემართება! — ესმოდა ზურგსუკან ნანას სიცილი, რომლისთვისაც ცდილობდა არ მიექცია ყურადღება, მაგრამ ძალაუვნებურად ჩქარობდა და კიდევ უფრო სასაცილოდ მიატყაპუნებდა ფარფლებისაგან დამძიმებულ ფეხებს. ამავ დროს გრძნობდა, რომ ნაპირზე მჯდომთა მზერა მის უკვე გარუ-

ჯულ, განიერ ბეჭებზე იყო მიპყრობილი და მას აბრაზებდა ის ბავშვური სიამოვნება, რასაც ამის გამო განიცდიდა.

ყოველივე ის, რაც აბრაზებდა თუ სიამოვნებდა, მალე წყლის ზემოთ რჩებოდა და გურამი სწრაფად შორდებოდა ნაპირს. წყალქვეშ უკვე ვეღარ აღწევდა ვერც ჩამავალი მზის ირიბი სხივები, ვერც ხმაური. გურამზე დამამშვიდებლად მოქმედებდა მოსმენა სრული სიჩუმისა ისევ, როგორც აქ გამეფებული რბილი და თითქოს ხავერდოვანი ბინდის ხილვა. ეს წყალქვეშა წყნარი საღამო, რომელიც სიღრმეში თანდათან უკუნ დამეში გადადიოდა, იმით იზიდავდა გურამს, რომ საკმარისი იყო სურვილი და სასწრაფოდ გაიფანტებოდა. ამისათვის მხოლოდ წყლიდან თავის ამოყოფა იყო საჭირო და გურამი ასეც აკეთებდა.

შუადღისას აღელვებული ზღვა ისევ დაწყნარებულიყო, თითქოს დასაძინებლად ემზადებოდა. დიდხანს, დიდხანს, სანამ სულ არ ჩაიძალებოდა მზე, გურამი აუჩქარებლად ნებივრობდა თბილ ტალღებში, ვიდრე მას დილანდელივით წამოეწეოდა პატარა ნუგზარი და სისწრაფეში გაჯიბრებას შესთავაზებდა (მან რატომღაც ვერაფრით გაუგო გემო ფარფლებით ცურვას და ცდილობდა დაემტკიცებინა მათი უვარგისობა). გურამი დალილობას იმიზეზებდა და შეჯიბრზე უარს ამბობდა, თუმცა შედეგში ოდნავი ეჭვიც არ ეპარებოდა. შუა გზაში მას ისევ ზგდებოდა ნანა, გაუბამდა ისეთივე საუბარს, როგორსაც დილას და ისინი კვლავ ერთად ბრუნდებოდნენ ნაპირზე. გიორგი ხანდახან თუ მოუსწრებდა დანარჩენებს ზღვაზე, საქმიანად გაცურავდა ხუთასიოდე მეტრს და, ხმელეთზე გამოსული, ისევ ხანგრძლივ მშრალებას შეუდგებოდა. ელენე და მაია წიგნებში თავჩარგულნი ზგდებოდნენ გურამს, ხოლო დიდი ნუგზარი, რომელიც შემთხვევით „ხოშიან“ სადგურს წასწყდომოდა. კმაყოფილებისაგან ყურებამდე პირგადახსნილი უსმენდა უცხოური ჯაზის მონოტონურ ჰანგს. „კისმი ჰანი-ჰანი, კისმი-ჰა! კისმი ჰანი-ჰანი, კისმი-ჰა!“ — მღე-

როდა მამაკაცთა ვოკალური კვარტეტი და იმ ადგილას, სადაც მომღერალნი თითქოს ნიშნის მოგებით შესძახებდნენ „აჰააა!!!“-ს, რაც თითო წუთში ორჯერ მაინც მეორდებოდა, დიდი ნუგზარიც უერთებდა მათ თავის ბანს. მალე ეს გაართობა მას ისე შეუყვარდა, რომ თავისუფალ დროს სხვას თითქმის არაფერს აკეთებდა. საუბედუროდ, რადიოსადგური, რომელსაც დიდმა ნუგზარმა შემთხვევით მიაგნო, რადიოშუქურა აღმოჩნდა და ოცდაოთხი საათის განმავლობაში განუწყვეტლივ ერთსა და იმავეს გადმოსცემდა. დიდი ნუგზარის აღტაცება უზომო იყო და გურამი ამოდ ოცნებობდა მოსწერებოდა იმ ბედნიერ დროს, როცა რადიოს პატრონსაც მობეზრდებოდა სხვებისათვის უკვე აუტანელი სიმღერის მოსმენა.

საბედნიეროდ, დგებოდა მომენტი, როცა ღობეზე გადმომდგარი დიასახლისი ყველას გასაგონად გაჰყვიროდა, რომ ვაშაში მზად იყო, ხოლო უკვე დასხმული ჩაი მალე გაცივდებოდა.

ვაშშმის შემდეგ დაძინების გარდა არაფრის კეთება აღარ შეიძლებოდა, რადგანაც ელექტროენერჯის ეკონომიის მიზნით პანსიონატში ქრებოდა ყველა სინათლე, ხოლო ლედგებისა და ხურმების ფოთლებით დაბურულ ეზოში ვეღარც მთვარის სუსტი შუქი აღწევდა.

გეოლოგებს სამი ოთახი ჰქონდათ დაქირავებული. ერთში ნანა და დიდი ნუგზარი იძინებდნენ, მეორეში — ელენე და მაია, მესამეში — დანარჩენები.

ზღვის ტალღების მონოტონური შხუილი დაწოლისთანავე აბრუებდა ისედაც დაღლილ გურამს და უშფოთველ, ჯანსაღ ძილს, რომელსაც ვეღარაფრით ართმევდა თავს, მხოლოდ დილის ნესტიანი და სურნელოვანი სიგრილე თუ გაუფრთხობდა.

IV

შუალამე გადასული იქნებოდა, როცა გურამმა სახეზე წყლის წვეთების უსიამოვნო სისველე იგრძნო და უტყბად გა-

მოფხიზლდა. „არც შეიძლებოდა ამდენ ხანს ერთხელაც არ გაწვიმებულიყო, რადგან გაიფიქრა მან სინანულით და ფეხზე წამომხტარმა ფანჯრები მიხურა. მეზობელ ოთახში ქალები წრიალებდნენ; როგორც ჩანს, ისინიც წვიმას ვაღვიძებინა. გურამს ძილი გაუტყდა და დილაზე თვალზე ვეღარ მოხუჭა. მას სწყინდა, რომ გაწვიმდა, რადგან უამინდობა მათთვის აქ უსაქმურობასაც ნიშნავდა, ეს კი კარგს არაფერს უქადდა გურამის თითქმის უკვე დაწყნარებულ ნერვებსა და გამოკეთებულ გუნებას. ახლა ისევ ძველებურად აეწიწებოდა ძლივს დალაგებული ბუნდოვანი აზრები და ამოდ ეცდებოდა თავიდან ბოლომდე გაჰყოლოდა რომელიმე მათგანს. მუშაობის დროს კი ფიქრისათვის იშვიათად თუ მოიცილიდა და დღეც რაღაც შეუმჩნევლად და უმტკივნეულოდ გადიოდა. „რას იზამ? ყველაფერსა აქვს დასასრული!“ — ფილოსოფიურად განაზოგადა მან თავისი სინანულის მიზეზი და ყური მიუგდო მსხვილი წვეთების ტყაპა-ტყუპს შიფერის სახურავზე. წვიმამ თითქოს მისი ნაფიქრი გაიგო და უეტრად შეწყდა. ამ სასაცილო დამთხვევით გამხიარულებული გურამი წამოდგა და ფეხბაკრფით გავიდა გარეთ. ხშირი ფოთლებს შორის აივნიდან მხოლოდ ალაგ-ალაგ მოჩანდა ზღვის ზედაპირი, და თუმცა ზღვა ამღვრეულიყო, ბობოქრობდა, ბანაობა მაინც შეიძლებოდა.

გრილი და მოწყენილი დილა იყო. ნაცრისფრად მოღრუბლული ცა მძიმედ დასწოლოდა ჰორიზონტის მკრთალ ხაზს, რომელიც თითქოს ამ სიმძიმის ქვეშ გახენქილიყო, სადაცაა გაწყდებოდა კიდევ და... ბრაზიანი ზღვა ღრუბლებს დაუნდობლად დაერეოდა.

ნაპირისაკენ ჩამავალ ქვიან დაღმართზე ტალახისფერი ნიაღვარი მიჩხრიალებდა. ფეხქვეშ ცქერით გართულმა გურამმა უტყბად ვერ შენიშნა, რომ ზღვის პირას, მისკენ ზურგიით, ვიღაც ქალი იდგა. მოჰკრა თუ არა თვალი მის გრუზა, წაბლისფერ თმას, მაშინვე იცნო მაია და გაუკვირდა, ამ დილაადრიან აქ რა უნ-

დაო. გურამი ფეხშიშველა იყო და ისე მიუახლოვდა მაიას, რომ ქალს არაფერი გაუვია და როცა დაელაპარაკა, შემკრთალი მოტრიალდა მისკენ. მაიას თითქოს დაღლილი და მოწყვნილი სახე ჰქონდა, ყოველშემთხვევაში, ასე მოეჩვენა გურამს.

— დილა მშვიდობისა! — მიესალმა იგი, — რატომ ადექი ასე ადრე?

მაია ჯერ კიდევ შეშინებული უყურებდა გურამს, მერე თითქოს მის მზერას ვერ გაუძლო, ნელ-ნელა დახარა თავისი ღიძრონი, ცისფერი თვალები და ჩუმად უპასუხა:

— რა ვიცი, არ მეძინებოდა.

— როგორ გაფუტდა ამინდი! — თქვა გურამმა რატომღაც ღიძნანს გაგრძელებული უხერხული სიჩუმის დასარღვევად, — ღღეს ვიმუშავებთ?

— რა, გეზარება? — კითხვითვე უპასუხა მაიამ და ღიმილმა სახე გაუნათა.

მას არაჩვეულებრივი ღიმილი ჰქონდა, საოცრად კეთილი და თბილი. ამ ღიმილის დანახვა და გულგრილად ყოფნა შეუძლებელი იყო. გურამს მოაგონდა, რომ მის მეგობრებს სტუდენტობის დროსვე ჰქონდათ შემჩნეული და ნაგრძნობი ამ ღიმილის „ძალა“ და ხუმრობით სწორედ ამას აწერდნენ გამოცდებზე მაიას მიერ მიღებულ ყოველ ხუთიანს...

— ჰა? — გაუმეორა შეკითხვა მაიამ, — გეზარება?

— რომც მეზარებოდეს, შენს ღიმილს რა გაუძლებს?! — უპასუხა გურამმა.

— ვახსოვს? — გაეცინა მაიას, — როგორ მამრახებდით ხოლმე! რა სულელი ვიყავი, ღმერთო!

— მაშინ ყველანი სულელები ვიყავით, — თქვა გურამმა, — სულელები და ბედნიერები!

მაიამ სწრაფად ახედა ქვემოდან და ისევ ააბრია თვალი, მერე გაუბედავი ხმით ჰკითხა:

— ახლა რა, აღარა ხარ ბედნიერი?

— არა! — წამოსცდა გურამს და ხუმრობა მიაყოლა, — ახლა მე ჰკვიანი ვარ!

მაიამ ნაღვლიანად გაიღიმა:

— Всем глупым — счастье от зумья.

ვარკუნული
გამგზობითება

— Всем умным — горе от ума! — გამოთქმითა და ხელების სასაცილო ქნევით წამოიძახა გურამმა და ხმამალა გაიცინა.

მაიამ ზღვას გახედა და გაწეწილი თმა გაისწორა.

— აფსუსს, როგორ ამღვრეულა წყალი! — წამოიძახა გურამმა.

ტალღებს მართლაც ჭუჭყიანი ქაფი მოეგდოთ თავზე. ქვიშა სწრაფად ისრუტავდა წყალს და მათ ფეხებთან დარჩენილი ქაფი იქამდე განავრძობდა შუშხუნს, ვიდრე ახალი ტალღა არ ამოაღწევდა აქამდე და არ წარეცხავდა მას. გურამმა ახლავდა იგრძნო სიცივე, მოავონდა, რომ ჩუტმელი იყო და წყლისკენ გაიწია.

— გაგიჟდი?! ვერ ხედავ როგორი ღელავა! — შეშფოთდა მაია და მკლავზე ხელი სტაცა, — არა! არ გაგიშვებ!

უეცრად გურამს მოუნდა გასხლტომოდა მაიას და თავმომწონედ გადაშვებულყო „აბობოქრებულ“ ზღვაში, რომელიც სინამდვილეში არც ისე ძალიან ღელავდა, რომ კაცს უკან გამოსვლა გასძნელებოდა, მაგრამ ისევე უეცრად რაღაცამ გადააფიქრებინა ამ ბავშვური საქციელის ჩადენა და თავისივე თავისთვის მოულოდნელად მიხვდა, რომ ეს „რალაც“ — მაიას ნაწი თითების თბილი შეხება იყო სიცივისაგან კუნთებდაჭიმულ მის მკლავზე. სასიამოვნო ყრუანტელმა დაუბრა მთელ ტანში გურამს და ააღელვა, სუნთქვაც კი შეუტკრა. ასეთი რამ დიდი ხანია აღარ განუცდია და... რაღაც განსაკუთრებულმა, თავისებურმა, თითქმის უკვე დავიწყებულმა სიხარულმა აიტანა იგი.

— ნახე! როგორ კანკალე! — თითქოს შორიდან მოესმა მაიას ხმა, — წავიდეთ, თორემ გაცივდები.

გურამს არც უცდია წინააღმდეგობის გაწევა და მაიას უხმოდ გაყვა გვერდით. მზე უკვე მთების მაღლა ამოსულყო. მისი მკრთალი დისკო ძლივს მოჩანდა

ჩრდილოეთიდან დაძრულ პირქუშ ღრუ-
ბლებში.

— სულ მინდა გეითხო და მივიწყდე-
ბა, — დაიწყო მიაიმ, — კმაყოფილი ხარ
რომ წამოგვეყვი თუ არა? გულახდილად
თქვი!

გურამი უკვე დიდი ხანია მოელოდა
მისგან ამ შეკითხვას და დღემდე არც
იციოდა რა ეპასუხა, რადგან ერთის გულ-
წრფელობა ხშირად მეორის გულის ტკე-
ნასთან არის ხოლმე უნებურად დაკავში-
რებული. მაგრამ ახლა იგი აშკარად
გრძნობდა თავის თავში მომხდარ რაღაც
უეცარ ცვლილებას, რომლის წყალობი-
თაც პირფერობა აღარ სჭირდებოდა. და
როცა მან უპასუხა მიაის, რომ აქ ყოფ-
ნით ბევრად უფრო კმაყოფილი იყო, ვი-
დრე მოელოდა, მიაი ჯერ ოდნავ გაწით-
ლდა, მერე, ალბათ, მიხვდა, რომ გასცა
თავისი თავი და სირცხვილისაგან ცრემ-
ლიც კი მოადგა თვალებზე.

— ნუთუ ჩვენები ჯერ არ ამდგარან? —
წაეშველა მას გურამი; მიაიმ თავისუფ-
ლად ამოისუნთქა.

— რა ეჩქარებათ, — თქვა მან, — დღეს
ხომ კვირაა.

გურამს აღარ ახსოვდა, რომ დღეს მა-
რთლაც კვირა იყო და რომც არ ეწვიომა,
მაინც ისვენებდნენ. ძალიან გაუკვირ-
და, როცა აღმოაჩინა, რომ უსაქმობა უკ-
ვე აღარ აზინებდა, პირიქით, სიამოვნე-
ბითაც კი წარმოიდგინა, თუ როგორ გაა-
ტარებდა დღევანდელ დღეს. ფიქრები-
დან დიდი ნუგზარის შეძახილმა გამოარ-
კვია:

— კამპანიას გაუმარჯოს! — დაიღრია-
ლა მან, — ზღვაზე იყავით?

მიაისა და გურამს შეუთმინებლად აეე-
ლოთ მთელი აღმართი და პანსიონატის
ეზოს მისდგომოდნენ. დიასახლისი საუზ-
მეს აშაზდებდა და მისი რძლებიც ჭიანჭ-
ველებივით დაფუსფუსობდნენ. ყველა
უკვე ზეზე იყო და საუზმის მოლოდინში
სხვადასხვა საქმით ერთობოდა. გიორგი
გულმოდგინედ იხეხავდა კბილებს; ნანას
ფეხი ფეხზე გადაედო, ხელში პატარა სა-
რკე მოემარჯვებინა და თავის სწორ, ლა-

მახ ცხვირს იპუდრავდა; ელენეს ისევ
„პალეონტოლოგიურ ატლასში“ ჩაერტო
თავი და თითქოს ლოცულობსო, ისე უჩუ-
მოდ აცმაცუნებდა ტუჩებს; დიდი ნუგ-
ზარი ლობეს მიჰყუდებოდა და თავის
ჯერ კიდევ მღუმარე ტრანზისტორს ეფე-
რებოდა. მხოლოდ პატარა ნუგზარი არ
ჩანდა ეზოში, მაგრამ შევიდნენ თუ არა
შივ გურამი და მიაი, ისიც გამობტა ოთა-
ხიდან, მხარზე პირსახოცი ვადაიკიდა და
არც მისალმებია ვინმეს, ისე დაეშვა
ზღვისკენ.

— ნუგზარი! — მიაძახა მიაიმ, — ახლა-
ვე დაბრუნდი! არ გაბედო წყალში შეს-
ვლა!

— ისღა მაკლია, ზღვაზე ვიყო და ერ-
თი დღე მაინც გავაცდინო! — უპასუხა
მან უკვე შორიდან და თვალს მიეფარა.

მიაიმ კიდევ დააპირა რალაცის თქმა,
მაგრამ გადაიფიქრა და ხელი ჩაიქნია. სა-
მაგიეროდ ელენემ ასწია თავი და უთხრა
გურამს:

— გურამ! ცადი, შენი ჩირიბე და და-
აბრუნე!

— ნუ გეშინიათ, — დაამშვიდა გურა-
მმა, — არაფერი მოუვა, არც ისეთი ლე-
ლვაა.

— მაგას ახლა ტანკიც ვეღარ დააბ-
რუნებს! — თქვა დიდმა ნუგზარმა და,
კმაყოფილმა თავისი ხუმრობით, ხმამალ-
ლა გადაიხარხარა.

— რა ჯიუტი ადამიანია! — ცივად აღ-
ნიშნა გიორგიმ და კბილების ხეხვა გა-
ნაგრძო.

ნანას არაფერი უთქვამს. გურამი ოთა-
ხში შევიდა და როცა ჩაცმული გამო-
დიოდა გარეთ, სახეგაბარწყინებული ქა-
ლი გადაუდგა წინ და ხმადაბლა მიმართა:

— საინტერესოა, როგორ აპირებს ბა-
ტონი მწერალი დღევანდელი უქმეს გა-
ტარებას?! ალბათ თავის ხელნაწერებს
ჩაუჯდება, არა?!

— პირიქით, — უპასუხა გურამმა და
პირველად ვერ შეიკავა თავი, რომ მის
ტონს არ აჰყოლოდა, — დღეს „წყალზე-
და“ ცხოვრებას უნდა ვავეცნო.

ნანა, როგორც ჩანს, არ მოელოდა

ასეთ პასუხს და ეს თავის პატარა გამარჯვებად ჩათვალა.

— ო! — წამოიძახა მან კმაყოფილები-საგან უცნაურად სახეშეცვლილმა, — როგორც იქნა, ჩვენც დავიმსახურეთ თქვენი უძვირფასესი ყურადღება!

ამ სიტყვებს მხოლოდ მაიამ მოჰკრა ყური, მაგრამ ვითომც არ გაუგია, ისე ჩაუარა გურამს გვერდით და ოთახში შევიდა.

დიდმა ნუგზარმა კვლავ იოლად მიაგნო თავის საყვარელ სადგურს და დილის სასიამოვნო სიწყნარე რადიოს ხრიწი-ანმა ხრიალმა გაფხრიწა. მალე ვიორგი-მაც მოათავა კბილების ხეხვა, პატარა ნუგზარიც უვნებლად დაბრუნდა ზღვი-დან, საქმელიც მზად იყო და ყველანი მაგიდას შემოუსხდნენ.

სადილამდე საინტერესო აღარაფერი მომხდარა და თვით სადილიც, ალბათ, სრულიად ჩვეულებრივად ჩაივილიდა, ნა-ნას რომ თავისი ქმრისათვის არ ეთქვა:

— ნუგზარ! შენი ჭირიმე! ოღონდ ეს ოხერი „ისიმი-ჰანი-ჰანი“ გააჩუმე და სხვა რაც გინდოდეს ის დაიჭირე! აღარ შე-მიძ-ლი-ა! გული მერევა!

ნუგზარმა სწრაფად და უსიტყვოდ შე-ასრულა ცოლის თხოვნა და მუსიკა უეც-რად შეწყდა. სამაგიეროდ კვლავ გაისმა გაურკვეველი და გამაღიზიანებელი ხრი-ალი, ღმუთილი და წივილი და ის-ის იყო ნანა კიდევ რაღაცის თქმას აპირებდა, რომ ეს ხმებიც უეცრად შეწყდა და რა-დიოდან ვიღაც ბოხხმინამა დიქტორმა დაიღრიალა:

— არის! არის, ამხანაგო რადიომსმე-ნელებო!

ამ ფრზას საშინელი ყიჟინა და გუგუ-ნი მოჰყვა, მაგრამ რადიო აქ უკვე აღა-რაფერ შუაში იყო. ეს გახლდათ ერთად თავშეყრილთა აღტაცებული ღრიანცე-ლი, რომლის გამომწვევი მიზეზიც ძნე-ლად მისახვედრი არ იყო.

დიდმა ნუგზარმა ისე მაგრა იტკიცა შუბლზე ხელი, თითქოს კოლომ მწარედ უკბინაო და ხმამაღლა წამოიძახა:

— ფუ! რა დურაკი ვარ! როგორ და-მავეწყდა, რომ დღეს ფეხბურთია?! —

მერე, ყურადღებადქცეული, ისე მოიტუ-ნტა თავისი პატარა რადიოს გვერდით. გეგონებოდათ, შიგ შეძრომას აპირებდით?

როცა ღრიანცელი ოდნავ მიწყნარდა, დიქტორმა ბედნიერებისაგან აკანკალე-ბული ხმით საზეიმოდ გამოაცხადა:

— ...ამრიგად, პატივცემულო რადიო-მსმენელებო, ბოლო წამზე ანგარიში გა-ხდა 4 : 2, 4 : 2 ქართული ფეხბურთელე-ბის სასარგებლოდ!

ამის გამგონე ნუგზარები შეშლილები-ვით წამოცვიდნენ ზეზე, ჯერ ხტუნაობა და რაღაც უცნაური მანქვა-გრეხვა გამა-რთეს, მერე ერთმანეთს გადახევივნენ და დიდხანს ილოშნებოდნენ.

დიასახლისი და მისი რძლები გაოცე-ბულნი და, ცოტა არ იყოს, შეშინებულ-ნიც უყურებდნენ ამ სცენას და რადგან ვერაფრით გაეგოთ რა ხდებოდა, ყოველ-შემთხვევისათვის სასწრაფოდ მიმოიმა-ლნენ იქით-აქეთ.

დიდი ნუგზარი ახლა ვიორგის ეცა, დათვივით ჩაბლუჯა იგი და ჯანჯლარი და-უწყო.

— მოიცა! რა დაგემართა?! — განწი-რული ხმით ახრიალდა ვიორგი და ამა-ოდ სცადა ნუგზარის ბანჯგვლიანი მკლა-ვებიდან განთავისუფლება, — რა მოხ-და?! გამაგებინე მანც!

ამ სიტყვებზე ნუგზარი უცბად შეეშვა მას და ხელი ხელს შემოჰკრა.

— ეს კაცი გადამრევს! როგორ თუ რა მოხდა?! მოვიგეთ, ადამიანო, მოვიგეთ!

ვიორგიმ უკმაყოფილოდ აბზიკა ცხვი-რი, ნუგზარის აღტაცების შედეგად ქამ-რიდან ამოჩაჩული თავისი ბლუზა გაის-წორა და აულღელებლად წარმოთქვა:

— არ მესმის, რა არის ამაში გასაგი-ეებელი! ნუთუ ეს ასეთი იშვიათი მო-ვლენაა?! თუ არ ცვლები, ჩვენები საკმა-ოდ ხშირად იგებენ!

— საქმეც ეგ არის! — აყვირდა დიდი ნუგზარი ჩახლეჩილი ხმით, — საქმეც ეგ არის, რომ ხშირად იგებენ! კარგა ხანია, რაც საერთოდ აღარ წაუგიათ! უხ! მაგათ ვენაცვალე! უხ!.. — და ახლა კინაღამ გულისფიცარი ჩაინგრია თავისი ვეებერ-თელა მუშტით.

— გეტყობა, არც შენ გიყვარს ფეხბურთი?! — გამომწვევად ჰკითხა გურამს პატარა ნუგზარმა და ღვარძლიანად ჩაიციხა.

— რატომ გგონია? — ჰკითხა მას გურამმა, რომელმაც სცადა სიმშვიდეში გიორგისათვის მიეხაძნა, მაგრამ არაფერი გამოუვიდა და აღელვებულმა განაგრძო:

— თუ არ ვნტუნავ და არ ვღრიალებ, ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ არ მიყვარს! ისე კი, რომც არ მიყვარდეს, არც ეს მიმაჩნია დიდ სირცხვილად!

— მართალია! — დიხვად წაართვა მას სიტყვა გიორგიმ, — პირიქით, სამარცხვინო ის არის, რომ ამ ბოლო დროს ბურთის „სიყვარულმა“ ძალიან მახინჯი ფორმები მიიღო!..

გურამი მიხვდა, რომ გიორგიმ და მან ღრმად შეტოპეს, მაგრამ მობრუნება გვიანდა იყო და აღარც მათზე იყო უკვე დამოკიდებული. დიდმა ნუგზარმა გიორგის „თქვენობითაც“ კი მიმართა:

— მაინც, რას გულისხმობთ „მახინჯ ფორმებში“, აი მაგალითად, რას?

გიორგიმ პასუხი არ დაუყოვნა:

— მაგალითად რასა და იმას, რომ უმრავლესობას საერთოდ აღარაფერი აინტერესებს სხვა, გარდა ფეხბურთისა...

— ისევე, როგორც შენ — მეცნიერებისა! — ჩაურთო პატარა ნუგზარმა.

— არ არის მართალი! — ისე მშვიდად მიუგო გიორგიმ, როგორც მხოლოდ კამათში გამობრძმედილ კაცს შეუძლია, — მე სხვაც ბევრი რამ მიყვარს და მაინტერესებს, მაგრამ სავალდებულოდ არ მიმაჩნია, რომ იგივე იტაცებდეს ყველას. მე არასოდეს არ დავცინი ადამიანს, რომელსაც არ უყვარს თუნდაც... ვთქვათ... მუსიკა! თუმცა ეს ბევრად უფრო დიდი ნაკლია, ვიდრე ფეხბურთისადმი გულგრილობა.

— მუსიკა არა, ის არ გინდა?! — ისე დაეკლანა პატარა ნუგზარს სახე, თითქოს ქინაქინა გადაყლაპაო.

— ბიჭებო, წვნიანი გაგიცივდათ, — გაუბედავად ჩაერია უკვე გამწვავებულ

საუბარში მიაა, მაგრამ მისი სუსტი ხმა დიდი ნუგზარის ბანმა დაფარა:

— ...არა, მაინც რატომ თვლით სურათს ნკვედ ფეხბურთის სიყვარულს?!

ახლა გურამმა დაასწრო გიორგის, რადგან — თუმცა კი აღარ სიამოვნებდა ასეთი კამათი, — თითქოს მოვალედ გრძნობდა თავს მიშველებოდა მას:

— გიორგის ასე არ უთქვამს! სიმახინჯე განა ფეხბურთის სიყვარულია! ფეხბურთი მშვენიერი თამაშია და საესებით იმსახურებს ამ გრძნობას! სიმახინჯეა ის, რომ ამ სიყვარულმა რაღაც ზედმეტად სერიოზული სახე მიიღო და იუმორის ყოველგვარი გრძნობა დაკარგა. ხალხმა, ისევე როგორც ახლა ჩვენ, ლამის ერთმანეთი დახოცოს ამა თუ იმ ფეხბურთელისათუ გუნდის ღირსებათა შეფასებისას იმ დროს, როცა თვით სპორტსმენები მშვენიერ დამოკიდებულებაში არიან ერთმანეთთან და დროსაც კარგა მსიარულად ატარებენ. აბა, განა ეს სასაცილო არ არის?!

— ო! ეს კი მართალია! — წამოიძახა უეცრად ნანამ, რომელიც აქამდე ჩუმად იჯდა და დაინტერესებული უკვებდა ყურს მოკამათებებს, — ეს მესმის!

ამ რეპლიკამ დიდი ნუგზარი სრულიად გამოთიშა კამათიდან და პატარამ მარტომ განაგრძო საგრძნობლად შესუსტებული თავისი პოზიციების დაცვა:

— ჰო! — გაანჩხლებულმა წამოიყვირა მან, — რა თქმა უნდა, მართალია! გურამმა თუ თქვა, აბა, ტყუილი ხომ არ იქნება?! ჰმ!..

„აი თურმე როგორ ყოფილა საქმე!“ — გაიფიქრა გურამმა და დღემილი არჩია.

პატარა ნუგზარმაც, ეტყობა, იგივე გადაწყვიტა; გაღიზიანებულმა ჩაიქნია ხელი და წამოიღდა:

— ეჰ! მოკლედ, თქვენთან ლაპარაკიც არ ღირს!

ასე უგემურად დამთავრდა სადილი და ყველანი წამოიშალნენ. ადგომისას ნანამ კვლავ გაუღიმა გურამს და თვალი ჩაუკრა, რაც იმას თუ ნიშნავდა, რომ იგივე მის მხარეს იჭერდა, თუმცა გურამმა ეს თვალის ჩაუკვრელადაც კარგად იცოდა.

— დღეს საღამოს სანატორიუმში ცეკვები! — საზეიმოდ გამოაცხადა დიასახლისის ერთ-ერთმა რძალმა, რომელსაც ცხარე კამათის შეწყვეტის შემდეგ სხვებზე ადრე გაებედნა სამზარეულოდან გამოსვლა და უკვე სუფრის ალაგვას შესდგომოდა.

— მერე? შეგვიშვებენ? — ჰკითხა მას პატარა ნუგზარმა და, როცა პასუხად დასტური მიიღო, მოღუშული სახე მსუნგამა ლიმილმა გაუბადრა.

— კარგია! — წამოიძახა დიდმა ნუგზარმა, ნანას წინ უცნაურად გაიჩაჩხა და ისე სასაცილოდ დაიწყო ვითომდაც ტეისტის ცეკვა, რომ ყველას გადაავიწყდა გაბრაზება.

— გეყოფა პამპულოზა! — მკაცრად უსაყვედურა ქმარს ნანამ, თუმცა ისეთ ჰკვიან ქალს, როგორც იგი გახლდათ. შეუძლებელია არ ეგარძნო, რომ ეს „პამპულოზა“ აუცილებელი იყო იმ დაძაბულობის შესამსუბუქებლად, რომლითაც დამთავრდა მათი საღიობა.

მაგრამ დიდი ნუგზარის სასაცილო საქციელი, ეტყობა, არც ისახავდა ასეთ კეთილშობილურ მიზანს, თორემ იგი ან სულ არ დაემორჩილებოდა ცოლის მრისხანე ბრძანებას, ან, ყოველშემთხვევაში, ისე უტბად არ შეწყვეტდა სასაცილო როკვას.

— ჰო! — თქვა მან აქლოშინებულმა, — ცეკვები საღამოს, მაგრამ... იქამდე რა გინდა რომ ქნა?! ეს ოხერი, ისევ გაწვიმა!

მართლაც, ყველასათვის შეუმჩნევლად, გაწვიმებულიყო. წვიმადა წვრილად და სქელ ბურბუსს უკვე პანსიონატის ეზოშიც შემოედღწია. იძულებულნი გახდნენ აივანზე ასულიყვნენ. გიორგი და ელენე ოთახში შევიდნენ, საწოლებზე ჩამოხდნენ ერთმანეთის პირისპირ და საქმიანი საუბარი გააბეს. ელენეს რაღაც საინტერესო აზრი მოსვლოდა თავში და გიორგიზე უკეთესს ვის გაუზიარებდა? გიორგი ისე დააინტერესა ელენეს მოსაზრებამ, რომ ნიჟარებით სავსე რამდენიმე კოლოფის გახსნაც კი არ დაიზარა და ახლა ზოგ მათგანს პალე-

ონტოლოგიური ატლასის ფორტოლელებში გამოსახულ ფორმებს ადარებდა.

— ნუ, როგორ პიკრობ? — მისწრაფდა ვარ თუ არა? — წამდაუწუმ ეკითხებოდა მას ელენე, და როცა გიორგი თანხმობის ან უარის ნიშნად რაღაც გაუგებარს წაიბურტყუნებდა, ორივენი დიდი მონდომებით მოიძარგებდნენ კისრებზე მედალიონებით ჩამოყიდებულ გამადიდებელ შუშებს და გულმოდგინედ ათვალიერებდნენ ხელისგულზე სათუთად მოთავსებულ პატარა ნიჟარებს.

დიდი და პატარა ნუგზარი აიგნის კუთხეში მაგიდას მიუხსდნენ და ჭადრაკის სათამაშოდ ემზადებოდნენ. მაიას თავისი განუყრელი რომანი ედო მუხლებზე და ვატაცებით კითხულობდა. მის გვერდით იჯდა ნანა და ქლიბით ფრჩხილებს ილამაზებდა. გურამი მეორე მხრიდან მიუჯდა მაიას, მის წიგნში ცალი თვალთა ჩაიჭყიტა და ჰკითხა:

— მიხვედი იმ ადგილამდე?

მაიამ თავი დაუქნია და უპასუხა:

— მართლა რა შესანიშნავია! და, საერთოდ, რა გენიალური მწერალი ყოფილა ტოლსტოი!

დიდმა ნუგზარმა თავი ასწია და ხმამაღლა გადაიხარხარა:

— ვაჰ! აქამდე არ გავიგია, თუ?!

— არა, როგორ არ გამიგია... — თითქოს მის მაგიერ შერცხვა მაიას, — მაგრამ იმ დროს, როცა მას ვკითხულობდი, თურმე სწორედ ის არ მესმოდა, რაც მთავარია. მაშინ ადრე იყო მისი კითხვა ჩემთვის და იმიტომ. ხდება ხოლმე ასე.

დიდმა ნუგზარმა არც აცია, არც აცხელა და წამოაყრანტალა:

— მე თხუთმეტი წლისამ წავიკითხე „ომი და მშვიდობა“, მაგრამ ძალიანაც მომეწონა! ხომიანი რამეა! განსაკუთრებით მეორე სერია... ეე... სერია-მეთქი... მეორე წიგნი! მოკლედ, ომი რომელშიც არის, რაღა!

გურამის გარდა არავის შეუმჩნევია, როგორ თანდათან გაწითლდა ნანა, როგორ სცადა თავის შეკაფება და რადგან ვერ შეძლო, ჯერ იძულებული გახდა დაბლა დაეხარა თავი და ფრჩხილების

ქლიბვა დაეჩქარებინა, მერე კი — სწრაფად წამოდგარიყო და თითქმის სირბილით შესულიყო ოთახში. მიაშინა დახარა თავი, ფურცელი გადაშალა და კითხვა განაგრძო.

— შენი სვლა! — მოაგონა დიდ ნუგზარს პატარამ და მათაც განაახლეს მცურე ხნით შეწყვეტილი თამაში.

უჩრებთან დაფაზე თვალის ერთი გადავლებითაც კი გურამისათვის სრულიად ცხადი გახდა, რომ დიდ ნუგზარს აქაც ძალიან ცუდად ჰქონდა საქმე: მოწინააღმდეგის ფიგურებს უღმობლად გაეყლიტათ შავების არმია და ახლა მათი ობლადდარჩენილი მეფის დასატყვევებლად ემზადებოდნენ. ეს ოპერაციაც მალე განხორციელდა და დიდი ნუგზარი თავის ქექვით წამოდგა ზეზე.

— ვახ, როგორ წავაგე! ბედი არა მიქვს, ბედი!.. — ბურტყუნებდა იგი.

— შემდეგი! — დაიძახა კმაყოფილმა გამარჯვებულმა და როცა მისი და გურამის თვალები ერთმანეთს შეხვდნენ, გურამი მიხვდა, ვინც იგულისხმებოდა ამ „შემდეგში“. თუმცა იგი სულაც არ იყო დარწმუნებული თავის წარმატებაში, მაინც მოგების ეინით აღსავსე მიუჯდა მაგიდას პატარა ნუგზარის პირისპირ.

„მოვიგებ! — ირწმუნებდა იგი თავს, როცა დაფაზე ფიგურებს ალაგებდა, — არ შეიძლება წავაგო თავის თავში ასე ბრმად დარწმუნებულ ადამიანთან!..“ — პირველსავე სვლებზე იგი მიხვდა, რომ არ ცდებოდა.

პატარა ნუგზარი აშკარად გურამზე უარესად თამაშობდა. ამას დამატა ისიც, რომ იგი აზარტიანიც აღმოჩნდა და უკვე შუა თამაშში პარტია გურამის მოგებით დამთავრდა.

— კიდევ ვითამაშოთ! — წამოიძახა ნუგზარმა ისეთი ხმით, რომ უარის თქმა ყოვლად შეუძლებელი იყო.

ასევე ვერ უთხრა უარი გურამმა მას ვერც მესამე, ვერც მეოთხე პარტიის თამაშზე, რომელთაგანაც გაწიწმატებულმა ნუგზარმა მხოლოდ ბოლოში მიაღწია ყაიმს, ისიც იმიტომ რომ, გურამს არ სიამოვნებდა პატივმოყვარე ადამიანის მა-

რცხით ტკბობა და ყოველნაირად ცდილობდა ამ ბოლო პარტიის წაგებას! მაგრამ ნუგზარი ისე იყო გაცეცხლებული, რომ აღარც ესმოდა, რას თამაშობდა და უეცარი პატი მას ისევე გამოჩნა მხედველობიდან, როგორც თვით გურამს. ეს მოულოდნელი ყაიმი ნუგზარმა უფრო მტკივნეულად განიცადა, ვიდრე წინა სამი წაგება, უხეშად აჰკრა ხელი დაფას, ფიგურები იქით-აქეთ მიმოფანტა, წამოხტა და ოთახში შევიდა. გურამმა თვალეზი დახუჭა და სწრაფად დამშვიდდა. ეს ხერხი ხშირად შეელოდა მას თითქმის უკვე დაკარგული მოთმინების დასაბრუნებლად, როცა ზოგიერთი რედაქტორის კაბინეტში, სხვადასხვა ხასიათის ადამიანთა პირისპირ მჯდომი, იგი ხან გულცივობას, ხან კი უცნაურ არაგულწრფელობას წააწყებოდა.

— ვაჰ! — წამოიძახა დიდმა ნუგზარმა, რომელიც გურამისადმი დაუფარავი პატივისცემით ადევნებდა თვალს მათ თამაშს, — რაღაც დღეს ყველა ოთახში გარბის, რა მოხდა?! — და ისევე თავისებურად, ხმამაღლა და უადგილოდ გადაიხარხარა.

გურამმა ახალა იგრძნო, რომ მთელი თამაშის განმავლობაში მიაა უცნაურად აკვირდებოდა მას, თითქოს სურდა გაეგო, რა ხდებოდა მის შიგნით. როცა გურამმააც შეხედა მაიას, მან დარცხენილმა დახარა თავი და ისევე წიგნის კითხვას შეუდგა.

დიდმა ნუგზარმა ოთახიდან კვლავ თავისი რადიო გამოიტანა და წვალეზა დაუწყო. ეს უკვე მეტის-მეტი იყო და გურამმა მოაჯირზე გადაკიდებული საწვიმარი მხრებზე მოიგდო, კიბე ჩაირბინა და ეზოლან გავიდა.

— სად მიდიხარ? — მიაძახა მაიამ.

— არსად, ისე, გავივლი და... მალე მოვალ, — უპასუხა გურამმა.

წვიმას ისევე გადაელო, მაგრამ ზღვაზე დღევას ემატნა და არავინ ბანაობდა. უცხოელ დამსვენებლებს ქოლგები მოემარჯვებინათ და ჯგუფ-ჯგუფად დასერირობდნენ სველ ნაპირზე. გურამის მიერ „არქიმედელ“ მონათლული წვერო-

შეგებული უცხოელი ისევ თავის კუნძუზე იჯდა, ოღონდ ბუმერანგის ნაცვლად ახლა პატარა ბინოკლი ეჭირა ხელში და კონცხებისაკენ იყურებოდა, სადაც შეუიარაღებელი თვალით კარგად მოჩანდა, თუ რა დაუნდობელი სიძულვილით ასკდებოდნენ კლდოვან ნაპირს ვეებერთელა თეთრი ტალღები. აღვირახსნილი სტიქიის მძვინვარება მართლაც თვალწარმტაცი სანახაობა იყო და გურამმაც დიდხანს ვერ მოსწყვიტა თვალი ამ დიდებულ მოძრავ სურათს, რომელსაც თან სდევდა და კიდევ უფრო მიმზიდველს ხდიდა ზღვის ყრუ, დაგუბებული გუგუნი.

სანატორიუმამდე მისულმა გურამმა კომკართან პატარა ფარდული აღმოაჩინა, რომელიც აქამდე არც კი შეემჩნია. ფარდულის წინ რამდენიმე უცხოელი იდგა, ლიმონათი ეყიდათ და პირდაპირ ბოთლიდან სვამდნენ რიგრიგობით. მათ შორის იყო ის ორმეტრიანი გერმანელი ქალიც, მშვენიერი ბრასით რომ ცურავდა. გურამს არ ესიაშოვნა მისი ნაცრისფერი თვალების ცივი სიამაყით სავსე მზერა, ზურგი შეაქცია და ფარდულის ვიტრინები ყურადღებით დაათვალიერა. როცა შამპანურის ბოთლებს მოჰკრა თვალი, მოაგონდა, რომ კვირა იყო და საღამოთი სანატორიუმში ცეკვები უნდა გაემართათ. მოულოდნელად გამხიარულებულმა გაიფიქრა, დღევანდელი „შეტაკების“ შემდეგ, ვახშმის დროს მაგიდაზე ერთი-ორი ბოთლი შამპანურის დადგმა ურიგო ღონისძიება არ იქნებოთ. ფარდულის წინ შეკგუფებულმა უცხოელებმა რატომღაც გაოცებული მზერა გააყუღეს მას, როცა ბოთლებით ხელში ბრუნდებოდა უკან.

თავისი ტვირთის პანსიონატის ეზოში შეუშინებლად შეტანისათვის გურამს ნამდვილი კონტრბანდისტივით დასჭირდა სველ ბუჩქებში ძროშიალი და, ღობესთან ჩასაფრებულს — ხელსაყრელი მომენტის ლოდინი. მისი სანაქებო მოთმინების წყალობით ეს ოპერაცია წარმატებით ჩატარდა და როცა ყველანი ჩვეულებისამებრ შემოუსხდნენ სავაშმოდ

მაგიდას, სუფრაზე მოულოდნელად ოთხი ვერცხლისფერთაიანი ბოთლის გამოჩენამ თანამეინახეთა მხიარულ ქოთი გამოიწვია.

ამ ამბავს რომ აღტაცებული შეეგება დიდი ნუგზარი, — მან თავისი რადიოცკი ჩააჩუმა და ყურებამდე პირგახსნილი იფშენეტდა ხელებს, — ეს სულაც არ იყო საკვირველი; არც პატარა ნუგზარის მღიმარე და გაბრწყინებული სახის დანახვა გაკვირვებია გურამს, რადგან იგი ყველაზე გვიან გამოვიდა ოთახიდან და, ალბათ, ვერც ხვდებოდა, ვინ იყო ამ სასიამოვნო სიურპრიზის ავტორი; გიორგის თავშეკავება დღევანდელი კამათის შემდეგ აბა ვიღას განაცვიფრებდა; და მხოლოდ ქალების რეაქციამ გადააჭარბა გურამის მოლოდინს. მათი გამაყრუებელი ჭყვილილია და ტაშისცემისაგან დამფრთხალნი, დიასახლისი და მისი რძლები თვლებდაჭყეტილნი გამოცვივდნენ სამზარეულოდან და როდესაც მიხვდნენ თუ რა იყო ამ მხიარულების მიზეზი, გონს მოსულნი, ისევ სწრაფად შელაგდნენ უკანვე. საეჭვო იყო, რომ ქალებს მხოლოდ შამპანურის სმა მონატრებოდათ და ეს ახარებდათ. ისინი, როგორც ჩანს, ვაჟების მომავალ დაზავებას ზეიმობდნენ წინასწარ. ალბათ, ამითვე აიხსნებოდა ისიც, რომ როდესაც დიასახლისმა თავისი ოთახიდან ვარდისფერი ბავთით მორთული გიტარა გამოიტანა და გურამმა იგი მაიას გადასცა, მან ისე ჩამოართვა გურამს საკრავი, თხოვნაც კი არ გაამეორებინა და აწყობას შეუდგა.

ბათქაბუთქით გაიხსნა ბოთლები და ფინჯნებში დასხმული შამპანურის მადისამძვრელმა შუშუნმა ისედაც უკვე გამხიარულებულ სუფრას მეტი ხალისი და ლაზათი შესძინა. მართალია, ამ დელიკატურ სასმელს მინცადამინც შესავფერი საჭმელი არ ამშვენებდა, მაგრამ მაინც უდიდესი სიამოვნებით წრუპავდა ყველა ცივსა და შუშუნა სითხეს და ისმენდნენ ძველ, ნაღვლიან რომანსს, რომელსაც მშვენივრად მღეროდა მაია თავისი დაბალი, ხვეწაროვანი ხმით. ელენეც კი მოხიბლულიყო ამ სიმღერით.

იგი თვალდახუჭული იჯდა და მხრების
ნელი რხევით აპყოლოდა რომანსის
რიტმს. ვინ იცის, რას აგონებდა მას გი-
ტარის სიმების შეწყობილი კვენსა?! იქ-
ნებ—თავისი ბავშვობის ბედნიერ დროს,
რომლის გახსენებაც, მიუხედავად მისი
უღარდულობისა (ან იქნებ სწორედ ამ-
იტომაც?) მუდამ სევდიან გუნებაზე აყე-
ნებს ხოლმე ადამიანს?! ან იქნებ — თა-
ვისი „პირველი“ ახალგაზრდობის აწ უკ-
ვე გარდასულ წლებს, რომლებიც მას,
ჩანს, უსიყვარულოდ გაუტარებია?! ნე-
ტავი რატომ? ყოველშემთხვევაში გარე-
გნობა არ უნდა ყოფილიყო ამის მიზეზი.
მიუხედავად თავისი „სიმშრალისა“ და
სიხმელისა, იგი ახლაც მიმზიდველი სა-
ხისა და მეტად მოხდენილი ტანის ქალი
იყო და ის სასაცილო რუსული აქცენ-
ტიც იგი უხდებოდა, რომელიც სხვას იქ-
ნებ დიდ ნაკლადაც ჩათვლებოდა.

მაიას სიმღერამ შამპანურზე უფრო
ძლიერ იმოქმედა მსმელებსა და მსმენე-
ლებზე, ისინი გაუნძრევლად უსხდნენ მა-
გიდას დაბინდებამდე. დიასახლისი და
მისი რძლები გულხელდაკრეფილები იდ-
გნენ სამზარეულოს კარწინ და პირდაღე-
ბულნი უსმენდნენ ამ მოულოდნელ კონ-
ცერტს, რომელმაც მხოლოდ დიდ ნუგ-
ზარს მოაბეზრა თავი. იგი მოუსვენრად
ცქმუტავდა სკამზე, თავისი რადიოს ჩა-
სართავად თუ ექავებოდა ხელები. რო-
გორც კი მაიამ მოათავა ერთ-ერთი სიმ-
ღერა, მან სასწრაფოდ ისარგებლა პაუ-
ზით, ტაში შემოჰკრა და ხმაოდლა წამო-
მღერა:

— ტვისტი — გეეე! — იმპი-იბი-პიბი-
რიბი-ტვისტი — გეეეე!... ცეკვებზე არ
მივიღვართ, ხალხნო?! — და ფეხზე წა-
მოღვა.

ჯადო, რომელიც მაიამ თავისი სიმღე-
რით შეუმჩნევლად შემოახვია გარს მა-
გიდასთან მჯდომ ადამიანებს, უეცრად
გაქრა. გაქრა მშვენიერი, ზღაპრულად
ღლურჯი ბინდიც და თავისდა გასაოცრად
გურამმა აღმოაჩინა, რომ ვის საღამოც
დილსავით ნესტიანი და გრილი ყო-
ფილა.

ყველანი უხალისოდ წამოიშალნენ. ცე-

კვა გურამს არასოდეს ჰყვარებია. დღი-
სითვე გადაწყვიტა შინ დარჩენა და
ეს გადაწყვეტილება კიდევ უფრო გასუ-
ძტიცდა. იგი ოთახში შევიდა და ლოგი-
ნზე წამოწვა. ნუგზარებმა ჩქარ-ჩქარა
ამოლაგეს ჩემოდნებიდან თეთრი პერა-
ნგები, ჭრელი წინდები და სუფთა ცხვი-
რსახოცები. გიორგიმ ელექტროსაპარსი
ჩართო და დილას გაპარსული წვერის ხე-
ლმეორედ პარსვას შეუდგა. გურამს გა-
უყვირდა, რომ გიორგიც საცეკვაოდ ემ-
ზადებოდა და გაიფიქრა, რომ ამას ორი
მიზეზი შეიძლება ჰქონოდა.

ჯერ ერთი—იგი საქმით დაამტკიცებდა
დღევანდელ სიტყვებს იმის შესახებ,
რომ მეცნიერების გარდა მას „სხვაც ბე-
ვრი რამ უყვარდა და აინტერესებდა“,
და გარდა ამისა, იქნებ, უბრალოდ, უც-
ხოელთა გართობის ნახვა უნდოდა. ეს
მეორე მიზეზი გურამს სრულიად ბუნებ-
რივად და დამაჯერებლად ეჩვენა და გუ-
ლანდილად რომ ეთქვა, ამ დროს უკვე
თვითონაც აღარ იყო წინააღმდეგი სხვე-
ბთან ერთად ცეკვებზე წასვლისა, მაგრამ
სიჯიუტემ მაინც აჯობა ყველა სხვა სურ-
ვილს და მან უფრო მოხერხებულად მო-
იკალათა საწოლზე. ქალების ოთახიდან
კისკისი და კაბების შრიალი მოისმოდა.
მთავარი მზადება, ცხადია, იქ იყო. გი-
ორგიმ პარსვა მოათავა, საპარსი გულმო-
დგინედ გაშმინდა და გურამს გაუწოდა.

— არ გინდა?

— არა, — უპასუხა მან, — გუშინ გა-
ვიპარსე.

— რატომ არ იცვამ? არ მოდიხარ
თუ?—ჰკითხა გურამს ცალ ფეხზე მდგა-
რმა დიდმა ნუგზარმა (იგი შარვალს იც-
ვამდა) და როცა პასუხად უარი მიიღო,
ისე გაოცდა, წონასწორობა დაჰკარგა და
კინალამ წაიქცა.

— ოჰ, კარგი ერთი! ადე, ბიჭო! აქ რა
უნდა აკეთო?! ადე, ადე, — დაუწყო მან
გურამს ნჯღრევა.

— თავი დაანებე! — ურჩია მას პატა-
რა ნუგზარმა, — არ უნდა და რას ჩააცი-
ვდი?! —

— ნანა! — დაიძახა დიდმა ნუგზარმა
ისე, როგორც გასაჭირში ჩაეპარდნოდა

ბავშვები უძახიან ხოლმე დედებს, — გურამი არ მოდის!

— ნუგზარ! — მოისმა ქალების ოთახიდან ნანას ხმა, — არც ელენე მოდის!

— ერთით-ერთი! — თქვა გიორგიმ და არც კი გაიღმა.

გაიღო მეზობელი ოთახის კარი, გამოვიდნენ ლამაზ კაბებში გამოწყობილი ნანა და მათა, ელენესთან ნუგზარების „დელეგაცია“ შეიგზავნა და კაი ნახევარსაათიანი ვაჭრობის შემდეგ გურამიცა და ელენეც იძულებულნი გახდნენ დანარჩენებზე საზეიმოდ გამოპრანჭულიყვნენ. თუმცა გურამის შავ პერანგს საზეიმოდ შეხედულება ვერ ჰქონდა, ვერც ელენეს მუქი ყავისფერი, საღად შეკერილი, დახურულსაყელოიანი კაბა შეეფერებოდა ცეკვების საღამოს, მაგრამ ამის შესახებ ხმაამალა არავის არაფერი უთქვამს და ეს არცთუ ისე მცირერიცხოვანი ჯგუფი უცხოელთა სანატორიუმისაკენ ხმაურით დაიძრა.

V

სწრაფად გავიდა ივლისის მეორე კვირაც; იგი პირველისაგან დიდად არაფრით განსხვავდებოდა. ამინდი პირდაპირ საოცრად უწყობდა ხელს გურამისა და მისი ამხანაგების საქმიანობას, რითაც სხვებზე მეტად გიორგი და ელენე იყვნენ კმაყოფილი. ორშაბათს დილა უკვე მზიანი გათენდა და ასე გაგრძელდა მთელი კვირა.

ზღვას თითქოს ღელვისაგან ძალა გამოლოვოდა და ახლა მის მოსაყრებად ისვენებდა. წყლის უძრავი, კრიალა ზედაპირი ძლიერ ცთუნებას წარმოადგენდა ექსპედიციის წევრებისათვის, მაგრამ, „საკმე უპირველეს კოვლისათ“ — იტყვოდა ხოლმე ელენე და დანარჩენებიც მოლუშულნი ეთანხმებოდნენ.

მთელი დღის განმავლობაში მცხუნვარე მზისქვეშ ყოფნა და რალაც ერთი-ციცქნა ნიჟარების მოსაგროვებლად გახურებული ქვების მტკრევა იმ დროს, როდესაც იქვე, ოციოდენ ნაბიჯით ქვევით მიმხიდველად ლივლოვებდა სასულიად მშვიდი ზღვის გამკვირვალე წყალი და

ამ სიშორიდანაც კი გარკვევით მოჩანდა ქვიშიანი ფსკერი, რომელზეც ვაჭარები ლად დაბობლავდა სასაცილოდ ნუგზარებსა და დამოკარკულნი კიბორჩხალა, ტანტალოსის წამებზე უარესი იყო. თუმცა, რა თქმა უნდა, არავის ეკრძალებოდა გასაგრილებლად ცოტახნით წყალში შესვლა, მაგრამ გურამს იქიდან დაბრუნება ბევრად უფრო ეძნელებოდა, ვიდრე საერთოდ არშესვლა და თავს იკავებდა. ერთადერთი, რაც ნუგზარს სცემდა მას და ამ გასაჭირის უხმოდ გადატანაში ეხმარებოდა, ეს ისევ საღამოების მოლოდინი იყო და კიდევ ერთი ფრიალ საინტერესო დასკვნა, რომელიც გურამს ქვადქცეულ ნიჟარებთან თავისმა ურთიერთობამ გააყეთებინა და რომელიც არა მარტო ასეთ, შედარებით იოლ პირობებში გამოადგებოდა კაცს ნუგზარად. გურამი ყურადღებით ათვალეირებდა თავის ხელისგულზე უძრავად მდებარე გაქვავებულ ნაშთებს, რომლებიც მილიონობით წლების უკან გარდაცვლილ ორგანიზმებს ეკუთვნოდათ და გრძნობდა, როგორ ებრალეებოდა ისინი, რამდენად მაღლა იდგა გურამი მათზე! რა უსაზღვრო განსხვავება იყო მათ შორის! და არა იმიტომ, რომ გურამი ეკუთვნოდა განვითარების უმაღლეს საფეხურზე მდგომ არსებობა რიცხვს, მათ კი, საბრალო ნიჟარებს, ხერხემალიც კი არ გააჩნდათ, არამედ იმიტომ, რომ მათ წარმოუდგენლად დიდი ხნის წინათ უკვე დაუხარჯავთ თავიანთი წილი სიცოცხლისა, გურამს კი ჯერ ნახევარზე მეტი კიდევ წინ ჰქონდა. ეს ისეთი უპირატესობა იყო, რომლის დავიწყებაც არასოდეს შეიძლებოდა და რომელიც მუდმივ დაფასებასა და მოკრძალებას მოითხოვდა. რა თქმა უნდა, ყველაფერი სჯობდა იმ თუნდაც დახვეწილნაკეთებთან ნიჟარად ყოფნას, რომელიც მათს ისე სათუთად ეჭირა თავისი ლამაზი, გრძელი თითებით, როგორც ოქრომჭედელს — რალაც უძვირფასესი ბრილიანტი და მისი ცქერით ვერ გამძლარიყო.

— ნახე, ნახე რა შესანიშნავი ფორმა! — ეუბნებოდა იგი გურამს და მა-

საც მაიასავით ეკვრებოდა სუნთქვა, მაგრამ არა ნიჟარის სილამაზით აღტაცებულს, არამედ მაიას დიდი, ცისფერი თვალების სიახლოვით აღლევებულს.

— აბა თუ გაიხსენებ, რა ჰქვია ამ ფორმას? — ეკითხებოდა მაია და გამომცდელად იღიმებოდა, — ჩვენ ეს ვისწავლეთ.

— აღარ მახსოვს! — დაუფიქრებლად უპასუხებდა გურამი, კიდევ უფრო აღლევებული მაიას მიერ ნათქვამი უბრალო სიტყვით — „ჩვენ“ და ახლა ტუჩებს ზემოთ მის ოქროსფერ ბუსუსებს დააკვირდებოდა უნებურად.

— რა უცნაურად მიყურებ, — შეამჩნევდა მაია და გაუღიმიებდა, — თითქოს პირველად მხედავდე.

ეს ღიმილი გურამს უკვე საბოლოოდ უზნევდა გონებას და მას თვითონაც აღარ ესმოდა კარგად, რას ეუბნებოდა პასუხად.

— „თითქოს“ კი არა, პირველად გხედავ! — გურამის ხმით ჩურჩულებდა ვიდაც სხვა, — აქამდე არც ვიცოდი რა ახლოს იყო ჩემგან ბედნიერება! ახლა უკვე აღარ გავუშვებ ხელიდან! აღარ გავუშვებ! აღარ!

— გეყოფა ხუმრობა! — გაუბედავად შეანჯღრევდა მას თითქმის უკვე შეშინებული მაია, — რა მოგივიდა?

— არაფერი! — ფხიზლდებოდა გურამი და ნაძალადევად იცინოდა, — მზემ დამკრა მგონი.

— ქული უნდა გეხუროს, ქული! როგორ შეიძლება ამ სიტყვაში უქულოდ ყოფნა?! — აღშფოთდებოდა მაია.

— ქული რას მიშველის მე, მაია, — უთხრა მას ერთხელ გურამმა, როცა ახლომახლოს არავინ იყო და საბოლოოდ გადაწყვიტა ეთქვა მისთვის ის, რის თქმასაც აგერ უკვე რამდენიმე დღე იყო აპირებდა და ვერა ბედავდა. ვერ ბედავდა იმიტომ რომ თავისი სათქმელისათვის სასურველი სიტყვიერი ფორმა ვერ მოენახა. და როგორც ვაჭიანურებული ყოყმანის შემდეგ არის ხოლმე მოსალოდნელი, ბოლოსდაბოლოს, ალბათ ყველაზე უარესი ამოირჩია:

— ქული რას მიშველის მე, მაია, თუკი ის მზე, რომელმაც მე დამკრა, შენ ხარ! — თქვა და იმწამსვე მტკივნეულად იკბინა ენაზე, მაგრამ გვიანდა იყო.

გურამი უნებურად მობუზული იჯდა და სუნთქვაშეკრული ელოდა, როდის გაცივდებოდა მაია, ელოდა მის გაკვირვებულ შემოხედვას ან იქნებ შეშინებულ მხერპასაც კი. მაგრამ არ გამართლდა არც ერთი ამ მოლოდინთაგანი. ეტყობა, რალაც იყო გურამის ხმაში ისეთი, რამაც მაიას, ამ სულელური ფრაზის მიღმა, მთქმელის ნამდვილი გულისდანები აგრძნობინა, თორემ უამისოდ მაია არც ჩაქუჩს დაირტყამდა თითზე უცაბედად, არც ყურებამდე გაწითლდებოდა, არც ხმაგაკმენდილი და თავჩაქინდრული იჯდებოდა მერე გაუნძრევლად მთელი საათი. და თუმცა გურამსაც წართმეოდა მოძრაობისა და მეტყველების უნარი, მაგრამ იმავე დროს ეჩვენებოდა, თითქოს რალაც უზარმაზარი ლოდი მოეშორებინა მხრებიდან და ისეთ სიმსუბუქენ გრძნობდა მთელ სხეულში ამის გამო, რომ სადაცაა თითქოს მკვდრეთით აღმდგარი ქრისტესავით ნელ-ნელა აფრინდებოდა ზეცაში.

ვინ იცის, კიდევ რამდენ ხანს ისხდებოდნენ ისინი ასე გაუნძრევლად და უხმოდ, დიდ ნუგზარს რომ არ სცემოდა ეს თვალში და ზემოდან არ დაეძახნა:

— ვოე! თქვენ რა, დაგვიჩინათ თუ რას აკეთებთ მანდა?! —

მაიამ შემკრთალმა მიმოიხედა იქით-აქეთ, თითქოს მართლაც თვლემდა და ვილაცამ შეანჯღრიაო, მერე ნატყენი თითი ვაილოკა და შეწყვეტილი საქმე განაგრძო.

იმ დღის შემდეგ მათ შორის რალაც უცნაური დამოკიდებულება დამკვიდრდა, რაც გაბუტული ბავშვების სასაცილო ურთიერთობას წააგავდა. ძალიან იშვიათად თუ ვასცემდნენ ხმას ერთმანეთს, ისიც ისეთ დროს, როცა მარტონი არ იყვნენ. მაია ხშირად თვალსაც კი არიდებდა გურამს და სახეზე გამოუცნობი მნიშვნელობის ღიმილი უკრთოდა ზოლმე. ყოველივე ამას, საბედნიეროდ, ნა-

ნას გარდა ვერავინ ამჩნევდა და პირველ ხანებში იგიც მხოლოდ ცბიერი გამომეტყველებით თუ ვაამქლავნებდა თავის ამ აღმოჩენას. მაგრამ ბოლოსდაბოლოს ქალურმა ცნობისმოყვარეობამ მაინც სძლია თავშეკავებასა და მოთმინებას და ერთ საღამოს, როცა ჩვეულები-სამებრ გატარებული წყნარი საათის შემდეგ გურამი სასაცილოდ მიატყაპუნებდა ფარფლებსაგან დაძმობულ ფეხებს თბილ ქვიშაზე, ნანამ დაუმთავრებლად მიანება თავი პატარა ნუგზართან გაჩა-ღებული კარტის თამაშს, თავზე რეზინის ქუთი ჩამოიფხატა და გურამს მიიძახა:

— მომიცადეთ, ბატონო მწერალო! ერთხელ მაინც მადირსეთ თქვენს გვერდით ცურვა!

თითქოს ამ სიტყვებს ელოდნენო, ისე ერთდროულად წამოიშალნენ ფეხზე დანარჩენებიც. მაიას საბოლოოდ ჯერ კიდევ ვერ მოერჩინა სურდო და მცირე ხნით თუ შებედავდა წყალში. ნაპირზე მხოლოდ ელენე დარჩა. ვერ იქნა და ვერ „ჩაიჩუყეს“ იგი ზღვაში, თუმცა კი პირველ დღეებთან შედარებით გარკვეული პროგრესი მაინც შეიმჩნეოდა მის ხასიათსა და საქციელში: ახლა იგი უკვე ტანთვაზნდელი იჭდა ქვიშაზე და ჩამავალი მზის სხივებში ნებიერობდა, ხოლო თავისი განუყრელი პალეონტოლოგიური ატლასი გვერდზე გადაედო.

გურამი ზურგზე იწვა, ოდნავ იქნევდა ზევით-ქვევით ფეხებს და ისე ნელ-ნელა მიცურავდა, რომ ნანა ადვილად წამოეწია მას და ბრასით მიჰყებოდა გვერდით. პატარა ნუგზარმა მათ ღონიერი მკლავურით გაუსწორა და სწრაფად შორდებოდა, დიდმა კი თავის ზღვრულ სიღრმემდე მიაცილა ისინი და მერე ჩამორჩა. გიორგიც მასთან დარჩა ცურვის მორიგი გაკვეთილის ჩასატარებლად, რასაც ისეთივე სერიოზულობით ეკიდებოდა. როგორც ყველაფერს.

— კარგად მომისმინე! — ვინ იცის მერამდენად უმეორებდა იგი თავის მოწაფეს, რომელიც გასაოცარ უნიჭობას ამჟღავნებდა, — აი რა არის შენი მთავარი შეცდომა!..

მოწაფე მართლა „კარგად უსმენდა“, მაგრამ „მთავარი შეცდომა“ მაინც „მთავარ შეცდომად“ რჩებოდა დამატებითი ბელი იყო აღმანი მასწავლებლის მოთმინებას არ განეცვიფრებინა.

მაია უკვე ბრუნდებოდა ნაპირზე და გურამმა უნებურად ჩააყოლა თვალი წყლიდან თანდათანობით ამოზიდულ მის ლამაზ, სველ სხეულს, მრგვალი მხრებიდან მკვრივ, მაღალ წვივებამდე. ნანამ შეამჩნია ეს, სწრაფად გადაბრუნდა ზურგზე, გახედა ნაპირს და მერე ისევ ბრასით განავარძო ცურვა. ცოტა ხნის შემდეგ მან შეთქმულივით გაუღიმა გურამს და უთხრა:

— გაები, ჩიტო, მახეში?

თითქოს გული გაეკაწრაო, ისე უსიამოვნოდ იმოქმედა გურამზე ნანას ნათქვამმა. ვერცერთ ამ სიტყვათაგანს ახლოსაც ვერ იკარებდა ის ამაღლებული გრძნობა, რომელსაც გურამი სხვებისაგან ფარულად ეალერსებოდა გულში.

ძლივს შეიკავა თავი, რომ უხეშად არ ეპასუხა რამე ნანასთვის, არც მასთან ახლოს ყოფნა და დუმილი ედებოდა გულზე მაღამოდ და გაბრაზებულმა ისე სწრაფად აამუშავა ფეხები, რომ სულ მალე ნანას გაკვირვებული სახე უკვე სადღაც ძალიან შორს იყო მისგან.

ნიღაბი, რომელიც აქამდე ქუდივით ეხურა თავზე, თვალებზე ჩამოიფხატა, ალუმიანის მილის რეზინიანი ბოლო მიხერხებულად ჩაიდგა კბილებსა და ტუჩებს შორის, ჰაერი ღრმად ჩაისუნთქა და ჩაყვინთა.

წყალქვეშ კვლავ მისთვის კარგად ნაცნობი და საყვარელი იღუმალის სამყარო დახვდა გურამს. აქა-იქ უხმუროდ და სწრაფად გასრიალდებოდა თევზის მუჭი ზურგი და გაქრებოდა. ლორწოვანი სხეულის ნაზი რხევით მდელუხა ნელა ჩაუტივტივებდა მას ცხვირწინ და ისიც თვალს ეფარებოდა. გურამის გარშემო მომწვანო-ლურჯი, თითქოს მათრობელა ბინდი მეფობდა, ქვემოთ კი ბნელი და საშიში, უფარსკვლავეო, წყალქვეშა ღამე იყო. დროდადრო აღჩქარებლად იწევდა გურამი მაღლა, გრილი და მლაშე ჰაე-

რით ივსებდა ფილტვებს და ისევ წყალ-
ქვეშ განაგრძობდა ცურვას. „რამდენად
მარტივი იქნებოდა აქ ცხოვრება, უპაე-
რობა რომ არ უშლიდეს ხელს ადამი-
ანს! — ფიქრობდა იგი, — თუმცა მალე
აღბათ ეს სიძნელეც გადაილახება და მა-
შინ... მგონი უკვე იყო კიდევ ამის ცდე-
ბი, ვილაც ფრანგებმა თვეზე მეტი გაა-
ტარეს წყალქვეშ ჩადგმულ სახლში. ჯე-
რჯერობით კი აქ კარვია! აქ არ არის მა-
ღაზიები, არც თეატრები, არც სანატო-
რიუმებია, რომლებშიც ისვენებენ უც-
ხოელები და საღამოობით იმართება ცე-
კვები. აქაურ ბინადართაგან არავისა აქვს
ისეთი ცისფერი და ღიდი თვალები, რო-
მლებიც მოსვენებას გართმევენ და მთელ
შენს ფიქრებს ერთადერთი გაღიმებით
იმორჩილებენ...“

თითქოსდა, რა უნდა ყოფილიყო ცუ-
და იმაში, რომ, ვთქვათ, სანატორიუმში
იმართებოდა ცეკვები?! მაგრამ როგორც
კი გურამმა ესეც გაიფიქრა და მოაგონ-
და კვირა საღამო, რომელიც მათ უცხო-
ელების გარემოცვაში გაატარეს, ბოლმა
ისე მოაწვია ყელში, რომ კინაღამ გაიგუ-
და და იძულებული შეიქნა თავი წყლი-
დან ამოწვია. მას მოაგონდა, როგორ შე-
ვიდნენ იმ საღამოს სანატორიუმის პარკ-
ში, როგორ აყვნიენ ქვის კიბეებს მაგნო-
ლიების ხეივანში და როგორ მიაღდგნენ
მოასფალტებულ, სველ საცეკვაო მოე-
დანს, რომელზეც ცისქვეშ მოეწყობოდა
უცხოელებით იყო გაუვდილი. იქაურო-
ბა თვალისმოპკრელად გაეჩაღებინათ,
ხოლო მაგნოლიის ფოთლებში ჩაშალუ-
ლ რეპორაჟქორის იმდენად აძლიერე-
ბდა მაგნიტოფონის ფირზე ჩაწერილი
საესტრადო მუსიკის ხმებს, რომ ნაპირი-
დან შორსმყოფი გემების მეზღვაურებ-
საც კი გული აღბათ აქეთ გამოუწევდათ.
ვახშმის დროს დაღუული შამპანური გუ-
რამს საგრძობლად უადვილებდა თავი-
სთვის ამ უჩვეულო ატმოსფეროს ატა-
ნას და როცა ნანამ მას რატომღაც რუ-
სულად სთხოვა „ჩუქებიანა მისთვის პი-
რველი ცეკვა“, გურამი თითქმის სია-
მოვნებითაც კი ვაპყვია უკან.

მოედანზე ტევა არ იყო და გურამს

უცხად არც გაკვირებია, როცა ცეკვის
დაწყებისთანავე ნანა მთელი სხეულით
აეკრა მას, მაგრამ, რაც დრო გადინდა,
იგი უფრო და უფრო მაგრა ესუტებოდა
გურამს, და როდესაც მან კისერზე ქა-
ლის მკლავის შეხებაც იგრძნო, როცა
დანიანა, როგორ მიეღულა ნანას თავისი
ნუშისებური, გრძელი თვალები, მიხვდა,
რომ სივიწროვე აქ არაფერ შუაში იყო.
მგონი ამ აღმოჩენამ უფრო გააბრუა, ვი-
დრე ქალის სხეულის მათრობელა სურ-
ნელებამ და სიახლოვემ. სინდისმა, პა-
ტიოსნებამ, მოვალეობის გრძობამ და
სხვა კეთილმა ადამიანურმა თვისებებმა
წამით უკან დაიხიეს და გურამმა ინანა,
რომ ისინი აქ მარტონი არ იყვნენ. მაგ-
რამ ეს სინანული თვით იმ წამზე უფრო
სწრაფად გაქრა. ნანას აღუწილი, ცხელი
ლოყა მან უხეშად მოიცილა უეცრად გა-
ციებული და გაფთვრებული თავისი ტუ-
ჩებიდან და შეშფოთებულმა მოავლო
თვალი საცეკვაო მოედანს. გურამის სუ-
ლში ეშმაკის წამიერი ჩასახლება, საბე-
დნიეროდ, არავის შეემჩნია.

მოცეკვავეთა შორის არ ჩანდა მხო-
ლოდ ელენე. გურამმა მას მოედნის გა-
რშემო მდგარ ხალხში მოპკრა თვალი და
ძალიან გაუკვირდა, როცა მის გვერდით
პლაჟზე ნანახი „არქიმედე“ შეამჩნია.
მათ გაცხოველებული საუბარი გაებათ,
რასაც ხელებისა და თავების ენერგიუ-
ლი ქნევით ადვილებდნენ. შორიდანაც
კი გასაგები იყო, რომ მათი საუბრის თე-
მას ზოგადად — გეოლოგია, კერძოდ კი,
ელენეს ექსპედიციის მეცნიერული მი-
სია შეადგენდა.

გურამმა ახლა მოცეკვავეებს გადახე-
და. ღიდი ნუგზარი ორმეტრიან გერმა-
ნულ ქალს აცეკვებდა და იძულებული
იყო ქვევიდან ზემოთ ეცქირნა მისი ცი-
ვი, ნაცრისფერი თვალებისათვის. პატა-
რა ნუგზარს, პირიქით, ვილაც ერთი ცი-
ქნა ქალი გამოენახა სადღაც და თოჯინა-
სავით დაათრევდა საბრალოს იქით-აქ-
ეთ. გიორგი და მათი ერთად ცეკვავდნენ
და თუმცა მათ შორის საკმაოდ ღიდი მა-
ნძილი რჩებოდა — გამხდარი კაცი თავი-
სუფლად გაეტეოდა, — თუმცა გიორგის

ჩვეულებრივი, საქმიანი და მშრალი გამომეტყველება ჰქონდა სახეზე, მიაი კი თითქოს თავის ფიქრებში იყო წასული და უფრო მუსიკას უსმენდა, ვიდრე ცეკვავდა, მათმა ერთად დანახვამ გურამს, რატომღაც, საბოლოოდ ჩაუშვამა საღამო და გადაწყვიტა, ამ ცეკვის შემდეგ ჩუმად გაპარულიყო აქედან.

ნანამ, როგორც ჩანს, უკვე იმ საღამოს შეაქმნია ის უცნაური ცვლილება მიაი-სადმი გურამის დამოკიდებულებაში, რომლის დაზუსტებაც მოინდომა მან ახლა, ცოტა ხნის წინათ, ცურვის დროს, როცა ნიშნის მოგებით ჰკითხა გურამს, გაეზი, ჩიტო, მახეშიო.

გურამს მოაგონდა, როგორ დამცინავად იღიმებოდა ნანა, როცა მაშინ, ცეკვისას, ისეთი ჩვეულებრივი, მშვიდი ხმით უჩუჩჩულა, თითქოს მათ შორის სულ არაფერი არ მომხდარიყო:

— რა უცნაურია, ბატონო მწერალო! თქვენ მშვენივრად ცეკვავთ და ამავე დროს არ გიყვართ ცეკვა, მგონია, კიდევ გეგავრებათ! ხომ ასეა?

გურამმა არ უპასუხა მას, რადგან ეს მართლაც „საე იყო“ და არა მარტო იმ საღამოს. ეს გართობა გურამს არასოდეს არ ანიჭებდა სიამოვნებას, ხოლო ზოგჯერ კი, როცა იგი ზომავზე მეტად იყო გაღიზიანებული, თანამედროვე ცეკვები გარყვნილების საზოგადოებრივ ფორმადაც კი მიაჩნდა. მის ამ შეხედულებას უფრო ამტკიცებდა ბოლო დროს გადამდები სენივით მოდებული და გავრცელებული ტვისტი, უფრო სწორად კი — ამ სახელწოდებით ცნობილი რაღაც პირველყოფილი, სექსუალური როკვა, რომლის არამცთუ შემსრულებელს, შემეყურისაც კი ველარაფერი შერჩებოდა გულში სუფთა და ამადლებული.

მუსიკა შეწყდა. ნანამ დამცინავად დაასწრო ჩაფიქრებულ გურამს მადლობის თქმა და ისინი გილენესაყენ გაემართნენ. ვიდრე დანარჩენებიც მოგროვდებოდნენ, ელინომ ნანას და გურამს „არქიმედი“ გააცნო. იგი რუსეთში დროებით მომუშავე იტალიელი ფიზიკოსი გამოდგა, სახელად და გვარად ბრუნო სკია-

ვი, რა თქმა უნდა, მოხიბლული ამ მწერა-წყლის სიმშვენიერით, რითაც ცეკვულობა თურმე ძალიან წააგავდა მისი შორეული სამშობლოს. ყოველივე ეს იტალიელმა ხელების სასაცილო ქნევითა და დამტვრეული რუსულით ამცნო თავის მსმენელებს, შემდეგ კი ჩამქრალი ჩიბუხი ისევ გააბოლა და კვლავ ელენეს მიუბრუნდა. ამასობაში სხვებიც მოგროვდნენ და ელენემ მათაც წარუდგინა თავისი ახალი ნაცნობი.

— ჩაო! — უთხრა მას დიდმა ნუგზარმა ხელის ჩამორთმევისას და პირი ყურებამდე გადაეხსნა.

ბრუნო სკიავის თვალები გაუბრწყინდა და ნუგზარს ტყვიასავით დააყარა შეკითხვები თავის ენაზე, ალბათ ეკითხებოდა, იტალიური თუ იციო.

— ნო, ნო მუსიე! — უპასუხა ნუგზარმა „კარგი“ გამოთქმითა და თავის ქნევით, — к сожалению нет!

იტალიელმა გაიცინა და მხარზე ხელი დაჰკრა მას, რას იზამო, ანუგეშა. სწორედ ამ დროს მოისმა ვალსის ხმები და ცეკვები განახლდა.

პატარა ნუგზარმა დაუკითხავად მოჰხვია ნანას წელზე ხელი, გიორგიმ რომელიღაც უტყოელ ქალთან გაზედა მისვლა და ცერემონიულად დახარა მის წინ თავი, დიდი ნუგზარი ცეკვა-ცეკვით მიეჭრა მაიას და ისე სასაცილოდ მიიწვია ვალსზე, რომ უარს ვერავინ ეტყოდა. ბრუნო სკიავის გულიანად გაეცინა და ელენეს ნუგზარზე მიუთითა, რა მხიარული ყმაწვილიაო. მერე პირისპირ დაუდგა მას, თავი დახარა და სთხოვა ვიცეკვოთო. ელენე ცივ უარზე იყო და ბრუნო, ცოტა არ იყოს, ნაწყენი დარჩა.

გურამმა იგრძნო, რომ ძალიან მოეწონა ეს იტალიელი, რომელიც მეტად საინტერესო, ჭკვიანი და კეთილი ადამიანი ჩანდა. იგრძნო ისიც, როგორ ებრალებოდა რატომღაც ელინი, რომელიც ნამდვილად არ იმსახურებდა თავისი ცხოვრების დარჩენილი ნახევარგზის მარტოდ გალევას. მხოლოდ ამით თუ გამართლებოდა გურამის ის უცნაური და იქნებ ულამაზო საქციელი, რაც მან ჩაიდინა:

მან თვალი ჩაუკრა ბრუნოს, გამოყევით, ანშნა ღიმილით, და ელენეს ისე უცერად სტაცა ხელი, რომ ვიდრე იგი გონს მოვიდოდა, ორივენი უკვე თავბრუდამხვევად ტრიალებდნენ მოცეკვავეთა შორის. ბრუნო მიუხვდა გურამს; მადლიერი ღიმილით სახეზე, იგი იდაყვებით მიიკვლევდა გზას მათკენ და როცა გაუსწორდა, გურამმა ესტაფეტასავით გადასცა მას დაბნეული ელენე. გურამის სიცოცხლეში ეს იყო პირველი და ალბათ უკანასკნელი „მაჰანკლობა“, თუკი მის საქციელს საერთოდ მიუდგებოდა ამ საზიზღარი სიტყვის ნამდვილი მნიშვნელობა.

იმ საღამოს გურამი მართლაც სხეებზე ადრე გამოიპარა ცეკვებიდან და მას შემდეგ ყოველთვის რაღაც უსიამოვნო გრძობებს უღვიძებდა გახსენება ყოველივე იმისა, რაც იქ გადახდა, აბრაზებდა და აღელვებდა.

ახლაც იგივე დაემართა ზღვაში მართლმყოფს და რამდენიმე წუთი ზურგზე წოლა დასჭირდა, ვიდრე ნორმალური სუნთქვა აღუდგებოდა და აჩქარებული გულიც კვლავ საგულეს დაუბრუნდებოდა. ფიქრებით გართულს ვერც კი შეემჩნია, როგორ ჩამალულიყო წითელი მზე ბნელი ჰორიზონტის უკან. გაუჩერებლად მიტრიალდა ნაპირისაკენ და ოდნავ მოუჩქარა ცურვას. მის სმენამდე დიდი ნუგზარის ტრანზისტორის ხრიალმა მოაღწია. გაკვირვებულმა ყური მიუგდო და მალე მიხვდა, რომ ეს ხმა ნაპირიდან მოდიოდა. ბგერა დაუბრკოლებლად და სწრაფად მოსრიალებდა წყლის წყნარ ზედაპირზე და გურამს ისე გარკვევით ესმოდა გაუთავებელი „კისმი-ჰანი-ჰანი“, რომ ხელების მოძრაობაც კი ააყოლა ამ სიმღერის ტაქტს და ამის გამო უფრო მოუმბატა ცურვის ტემპს. ცოტა ხნის შემდეგ შეამჩნია, რომ მარჯვნივ სულ ახლოს, ოციოდე ხელის მოსმაზე, ვიდაკის თავი მოჩანდა და როცა დააკვირდა, პატარა ნუგზარი იცნო. ისინი თანდათან დაუახლოვდნენ ერთმანეთს და ახლა ისევ პარალელურად მიცურავდნენ ნაპირისაკენ. თუმცა პატარა ნუგზარს ხმაც არ

ამოუღია, მაგრამ გურამმა იგრძნო, რომ იგი ახლაც ეჯიბრებოდა მას. გზა შინკერტი გვაქვსო, გაიფიქრა გურამმა და ნდათან მოუჩქარა ცურვას. ნუგზარი მალე ჩამორჩა, რამაც იგი ისე გააბრაზა, რომ ვერც კი მოითმინა და თავი გასცა.

— გამასწრებ, აბა რა! — ფარდობიანად მიძახხა მან გურამს, — ფარფლები გიკეთია!

— რა, მეჯიბრებოდი? — ჰკითხა გურამმა ისე, ვითომ არც იცოდა.

— არა ბიჭო, სულ ეგეთ ტემპში ცურავ, ხო იცი! — მიუხვდა ოინს პატარა ნუგზარი.

— კი მაგრამ, აკი ამბობდი უფარფლებოლ ჯობიაო ცურვა?! დაწმუნდი, რომ ასე არ ყოფილა?

— ჰო, მართალია! — აგდებულად უპასუხა პატარა ნუგზარმა და გაჩუმდა.

როცა ნაპირს მიაღწიეს, უკვე გვიანი საღამო იყო და თურმე ყველანი ძალიან დელავდნენ მათი დაგვიანების გამო. დიდი ნუგზარი და ნანა პაპიროსს პაპიროსზე აბოლებდნენ — მათ ფერხთით ნამწვების მთელი გროვა ეყარა. ელენე და მათი თითისწვერებზე დგომისაგან დაღლილან, გიორგის კი ფრჩხილების კვანტა დაუწყია უკვე, რაც მას თურმე ძალიან იშვიათად, მხოლოდ ძლიერი ნერვიულობის დროს თუ ემართებოდა.

— მერამდენედ აკეთებთ უკვე ამას?! — საყვედურობდა იგი დაგვიანებულებს, — ბავშვები ხომ არა ხართ?! არ მესმის პირდაპირ, რა სიამოვნებაა ასე შორს გასვლა?!

მალე ელენეც ჩაერია:

— მე შემიძლია ნუგზარს აფუკრძალო, გურამს კი ტყვენ ტიტონ მოუარტე! — და ნიშნად იმისა, რომ ეს სიტყვები მთლად სერიოზულად არ იყო ნათქვამი, მან ღიმილით დაუქინა თითი გურამს.

— მოვუვლით, მოვუვლით! — ცბიერად გაიცინა ნანამ და მათს იდაყვი წაჰკრა, — არა, მათა?!

— ჰო, — უნებურად თქვა მათამ და ფარული საყვედურით საესე მხერა მათაყრო გურამს.

ვიდრე გურამი იცვამდა, ნანა დონჯ-
შემოყრილი უვლიდა მას გარშემო და
ხუმრობით ტუქსავდა:

— ...იმის მაგივრად, რომ სამ-სამი სა-
ათი ცურვაზე დაკარგოთ, გირჩევენიათ
იჯდეთ და რამეს წერდეთ, ბატონო მწე-
რალე! კმარა ზარმაცობა! ან იქნებ მასა-
ლა გამოგელიათ? თვალი გაახილეთ! გა-
იხედეთ! გამოიხედეთ! განა ის, რაც
თქვენს გარშემო ხდება, არ არის საინტე-
რესო? განა ჩვენი ექსპედიციის ცხოვრე-
ბა კარგი თემა არ არის?..

გურამი გააოცა სიმართლემ, რომელიც
ნანას ხუმრობაში იყო. ის, რასაც ნანა
ურჩევდა, გურამს თვითონაც ჰქონდა ნა-
ფიქრი და თუმცა დიდმა ნუგზარმა მას-
ხრად აიგდო ნანას სიტყვები, ჩვენს ექს-
პედიციაზე რა უნდა დაიწეროსო, საინ-
ტერესო არაფერი არა ხდებაო, მაგრამ
გურამი გრძნობდა, რომ „არაფერი“ არ-
სად არ ხდება და გარეგნულად სრული-
ად უფერულ და მდორე ცხოვრებას შე-
საძლოა რთული და საინტერესო „სარ-
ჩული“ აღმოაჩნდეს. სინამდვილეში გუ-
რამი არც კი ხუმრობდა, როცა ვითომ-
დაც საზეიმო ხმით ჰპირდებოდა შუბლ-
შეკრულ ნანასა და დანარჩენებს:

— პირობას ვდებ, აუცილებლად დავ-
წერ მოთხრობას, რომელშიც ბევრ ნაც-
ნობ ადგილსა და ხასიათს წააწყდე-
ბით. მაგრამ მასში იქნება ბევრი მოგო-
ნილი რამ და მე, წინასწარ და მოწინე-
ბით ვთხოვთ არ ატრიოთ ერთმანეთში
სინამდვილე და მონაგონი! ნურც კარგსა
და ნურც ცუდს, თუ რამ შეგხვდებათ,
პირადად თქვენს თავზე ნუ მიიღებთ და
ნუ შემოწყრებით ამის გამო თქვენს ყუ-
რმოჭრილ მონას... როგორც ხშირად
ხდება ხოლმე! — სიცილით დააყოლა
გურამმა ბოლოს.

ამ პათეტიურმა მონოლოგმა გიორგიც
კი გულიანად გააციინა და მან, ყველასათ-
ვის მოულოდნელად, მღვდელივით ჩაი-
ბუტბუტა:

— ...და ისმინე უფალო თხოვნაი შე-
ნთა მონათა, და გდამოხედე მათ თვალი-
თა შენითა კეთილითა! ამიინი!!!!...

სალამოობით ექსპედიციის წევრებს
სმენას, სამწუხაროდ, აღარ უმჯობეს
მაიას სიმღერა, რადგანაც მას ჩაქუჩით
დაბეჯილი თითი გაუმისჯელად, სტკიოდა
და გიტარაზე ველარ უკრავდა. ამას რომ
გურამი იყო დამნაშავე, თვითონ გურა-
მისა და მაიას გარდა არაფერ იცოდა. ეს
პატარა საიდუმლო უხილავად ბოჭავდა
მათ და თანდათან თითქოს უფრო მჭიდ-
როდ აკავშირებდა ერთმანეთთან.

გიტარა ღუმდა, მაგრამ სამაგიეროდ
ერთი წუთითაც არ ჩუმდებოდა დიდი
ნუგზარის პატარა რადიო და ყველანი
იძულებულნი იყვნენ უკვე კბილების
კრეკვით ესმინათ გაუთავებელი „კისმი-
ჰანი-ჰანი“. პანსიონატში ჩვეულებისა-
მებრ ადრე ქრებოდა სინათლე და კაცი
ვერც კითხვით და ვერც ჰადრაკის თა-
მამით გაირობოდა თავს. იმდენად მო-
საწყენი იყო ეს ღრე ვახშობიდან და-
ძინებამდე, რომ გურამი სიხარულითაც
კი შეეგება პატარა ნუგზარის მიერ ახა-
ლი „გართობას“ შემოღებას, რომელიც,
ისევე როგორც აველაფერი, რაც ნუგ-
ზარს უყვარდა და აინტერესებდა, ჩვეუ-
ლებრივ შეჯიბრებას წარმოადგენდა. მი-
სთვის სულერთი იყო ვის ან რაში ეჯიბ-
რებოდა, იმ დროს როცა შედეგისადმი
სულაც არ იყო გულგრილად განწყობი-
ლი. ეს უკანასკნელი გარემოება ერთგ-
ვარ დრამატიზმს ანიჭებდა მათ ახალ
„გართობას“, რის წყალობითაც იგი ქა-
ლების ყურადღებასაც კი იპყრობდა:
ორი კაცი ერთმანეთის პირისპირ ჯდებო-
ბოდა მაგიდასთან, მარჯვენა ხელის იდა-
ყვებს ერთ სწორ ხაზზე აყრდნობდნენ,
მტევნებს მაგრად ავლებდნენ ერთმა-
ნეთს და თითოეული მათგანი ცდილობ-
და თავისი მოწინააღმდეგის ხელი მაგი-
დამდე გადაეწია.

პირველ-მეორე ადგილს გურამი და
დიდი ნუგზარი ინაწილებდნენ. დიდი ნუ-
გზარი უფრო ღონიერი იყო, მაგრამ ნე-
ბისყოფა ხშირად დალატობდა და ზოგ-
ჯერ ისეთ ღრეს ყრიდა ფარხმალს, როცა
გურამს მკლავში ძალის ნატამალიც აღარ
ჩრებოდა.

პატარა ნუგზარი მესამე ადგილზე იყო დამკვიდრებული, რასაც იგი ვერაფრით ვერ შერიგებოდა და მასთან ყოველი შერკინება გაწიწმატებითა და უსიამოვნებებით თავდებოდა. მაგრამ რევანშის უძლიველ სურვილს იგი მალე ისევ თავისი ფეხით მოჰყავდა სარბიელზე. შევიბრება გვიან დამემდე გრძელდებოდა, ვიდრე დაღლილი მკლავების ქნევითა და მთქნარებით არ დაიშლებოდნენ მაყურებელნიცა და შეჯიბრების მონაწილენიც.

გიორგი მაყურებელთა რიგებში იყო და ამიტომაც მეოთხე ადგილზე ითვლებოდა. ეს უსამართლობა ვერ არღვევდა მის ჩვეულ სიმშვიდეს, ხოლო სამაგიეროდ პატარა ნუგზარის შეგახულ თავმოყვარობას ოდნავ მიანიც აკმაყოფილებდა.

გურამი ხშირად ფიქრობდა პატარა ნუგზარის უცნაურ ხასიათზე და ცდილობდა მის გამართლებას. პატარა ნუგზარი უშიშარიც იყო, ღონიერიც, შეუპოვარიც, მაგრამ თითქოს არ იცოდა რაში შეიძლებოდა ყოველივე ამის გამოყენება და რაღაც წვრილმანებში ხარჯავდა ამ ძვირფას თვისებებს. იგი მთელი ათი წლით უმცროსი იყო გურამზე და, ცხადია, ჯერ კიდევ ბევრი რამ ებატებოდა, რადგან ჯერჯერობით არც კი შეხედროდა ნამდვილი გასაქირი ცხოვრებაში, რაც აუცილებელი გამოცდაა ადამიანისათვის სხვებზეცა და თავისთავზეც მართალი აზრისა და წარმოდგენის შესაქმნელად. „ადრე თუ გვიან ყველას მოუწევს ასეთი გამოცდის ჩაბარება“, — ფიქრობდა გურამი და ცდილობდა გამოეცნო, თუ რა ნიშანს მიიღებდა პატარა ნუგზარი.

ახლოვდებოდა კვირადღე და იქამდე დარჩენილ დროში მხოლოდ ორი ღირსშესანიშნავი ამბავი მოხდა. ეს რომ არა, გურამს, ალბათ, გაუჭირდებოდა გარეგნულად მართლაც ერთფეროვანი დღეების გათრევა, რასაც მას კიდევ უფრო უძინებდა მაიას დღემილი და მისგან მოსალოდნელი პასუხის თითქმის სრული გაურკვევლობა.

პირველი ამბავი იყო იტალიელი ნაც-

ნობის — ბრუნო სკიავის სტუმრობა მათთან კონცხზე. მუშაობის დროს, ეს მოხდა პარასკევს. ბრუნო შეუმჩნეველად მოაღდა გეოლოგებს თავზე იმ დროს, როცა ისინი ის-ის იყო იწყებდნენ მუშაობას და ისე ხმამაღლა დასძახა მათ „ჩაო!“, რომ ყველანი შეაშინა. მერე ორივე ხელი მაღლა ასწია და გულიანად გადაიხარხარა. საპასუხო მხიარული მისალმების შემდეგ მან დიდი ვაივაგლახით გააგებინა გეოლოგებს, რომ თურმე გადაწყვეტილი ჰქონია შეამოწმოს, რატომ უჩხიკინებენ ისინი ამ საბრალო კონცხს და ხომ არაფრით ემუქრება მათი ეს საეჭვო საქმიანობა მშვიდობასა და მეგობრობას მსოფლიოს ხალხთა შორის, რომელთა წარმომადგენლნიც ასე ბლომად არიან აქ დასასვენებლად ჩამოსულნი. ამის შემდეგ მან მაღლიანად გააბოლა ჩიბუხი, წვერი მოიქექა და სამუშაო ობიექტის შემოვლა ყველაზე ზედა ანუ გიორგის უბნიდან დაიწყო.

როგორც ნამდვილი, მკაცრი და მოუსყიდველი ინსპექტორი, ისე ათვალა ირებოდა იგი ყოველ წვირილმანს, — თვითონაც კი სცადა ჩაქუჩისა და სატეხის ხმარება, — და თანდათან ქვემოთკენ მიიწევდა. დიდმა ნუგზარმა, თავისი მხიარულებისა და იტალიელისათვის ეგზომ მშობლიური ყესტიკულაციის წყალობით, მისგან საჩუქრად მუყაოს ბუმერანგი მიიღო და უზომოდ კმაყოფილი, მაშინვე შეუდგა მისი ხმარების ტექნიკის შესწავლას. ყველაზე ზერელედ ბრუნომ მაიასა და გურამის უბანი დაათვალიერა და სწრაფად გადაინაცვლა უფრო ქვევით, ელენესაკენ, რომელიც ფეხზე წამომდგარიყო და თავაზიანი დიმილით ელოდებოდა სტუმარს.

პატარა ნუგზარისაგან განსხვავებით იტალიელს ძალიან მოეწონა მრგვალი ქვების ოთხად მტერევა და მას შემდეგ ელენეს ერთოვლ თანამემწეედ იქცა. პატარა ნუგზარი კი, როგორც სრულიად ზედმეტი ძალა ამ უბანზე, მარტოდმყოფი გიორგის დასახმარებლად „გადაიხროლეს“ კონცხის წვერისაკენ.

ელენე საგრძნობლად გამოიცვალა იმ

დღის შემდეგ. იგი აღარ ჯავრობდა, როცა შესვენების დროს პატარა ნუგზარი დამთხვეულივით ჩავარდებოდა წყალში და ბევრად უფრო ღრმად შესცურავდა ხოლმე, ვიდრე ეს მუშაობის დროს იყო დასაშვები; აღარც „პალეონტოლოგიურ ატლასს“ უთმობდა მთელ თავის თავისუფალ დროს. ერთი-ორჯერ, შინ ყოფნისას, გურამმა ისიც კი შეამჩნია, როგორ იხედებოდა ელენე ნანას პატარა სარკეში და მერე რა დაფიქრებული ისვამდა ხელს თმაზე, რომელშიც აქა-იქ უკვე ჭაღარაც გამოჩნებოდა.

აი ეს იყო პირველი ღირსშესანიშნავი ამბავი. მეორე კი, თავისთავად, უფრო უმნიშვნელო იყო პირველზე, მაგრამ სამაგიეროდ იგი სასაცილოცა და სამწუხაროც იყო ერთსა და იმავე დროს, და არც თუ მთლად უშედეგოდ ჩაუვლია გურამისათვის. მისი გადმოცემა შორს არ წაგვიყვანს.

ეს მოხდა იტალიელის სტუმრობის მეორე დღეს ანუ შაბათს. ისევე, როგორც წინა კვირას, ამ კვირასაც დედაქალაქში ფეხბურთის მორიგი მატჩი უნდა გამართულიყო და დიდმა ნუგზარმა უკვე რამდენიმე დღით ადრე გამოუცხადა ნანას, რომ ამ, თურმე გადაწყვეტი მნიშვნელობის მქონე, შეხვედრის გაცდენა მას არამცდარამც არ შეეძლო. დიდ ნუგზარს მზარი დაუჭირა პატარამაც და, მიუხედავად იმისა, რომ ნანას ამის გავონებაც კი არ სურდა, ისინი მაინც გაფაციცებით ემზადებოდნენ ორიოდ დღით გასამგზავრებლად და მომავალი სიამოვნების მოლოდინში წინასწარ იტყბარუნებდნენ პირს.

— აი, იცოდე, ნუგზარ! — კატეგორიულად აფრთხილებდა ნანა ქმარს, — თუ წახვალ, თვალით აღარ დამენახებები! აირჩიე: ან მე, ან ფეხბურთი!

დიდი ნუგზარი, ნიშნად იმისა, რომ ორივეს ირჩევდა, ხმამაღლა ხარხარებდა და ცოლს საკოცნელად ეძალებოდა, მაგრამ ნანა ახლოსაც არ იკარებდა მას.

ახლოვდებოდა გამგზავრებ-ს დღეც — შაბათი — და ექსპედიციის წევრთა თვალწინ მწიფდებოდა დიდი ოჯახური სკა-

ნდალი, რომელშიც გურამსა და გიორგის ფრიად უსიამოვნო როლი ენიჭებოდათ.

— ტუტუტუ! — გაკაბასებულ-^{გარკინულ} უთითებდა, — შეხედე ამ ხალხს! რატომ უუძლიათ აქ დარჩენა? — და თავის თავს თვითონვე უპასუხებდა: — იმიტომ, რომ ნორმალურები არიან!

„ნორმალურები“ ამ დროს დამნაშავევებით არიდებდნენ თვალს დიდი ნუგზარის უღარდელ, მცინარე სახეს, ხოლო პატარა ნუგზარი, რომელიც „არანორმალურთა“ რიცხვში მოხვედრილიყო, იბღვირებოდა და გულში, ალბათ, ნატრობდა ხუთიოდე წუთით დიდ ნუგზარად გახდომას, რათა ნანას ისტერისათვის რადიკალური ზომებით მოეღობოდა.

დადგა შაბათ-სალამოს ის საბედისწერო წუთიც, როცა უკვე საბოლოოდ გამზადებული ნუგზარები ეზოდან უნდა გასულიყვნენ და თავიანთ შორ გზას დასდგომოდნენ. ნანა ოთახში ჩაიკეტა და გარეთ არც კი იხედებოდა. პატარა ნუგზარი ღია ფანჯრიდან დაემშვიდობა მას, მაგრამ პასუხი არ მიუღია.

— ბა! არ მოიწყინოთ! — მოუბრუნდა უნებურად დაღვრემილ გამცილებლებს უკვე კართან მისული დიდი ნუგზარი, — რადიო ჩემს ჩემოდანშია. ნანაზე ნუ დარდობთ, ასე იცის ხოლმე. გადაუვლის!..

— მიწა გაეისკდეს, მიწა! და თან ჩაგიტანოს! — გაისმა ოთახიდან ნანას ყვირილი და (პოი საოცრებავ!) მოხდა სასწაული.

ეს იყო ნამდვილი და ერთადერთი სასწაული, რომლის პირადად მომსწრეც იყო გურამი: ნანას ჯერ კიდევ არ მოთავებინა თავისი წყევლა, რომ... არა, მიწა არავის გასკდომია ფეხქვეშ, არც ქარიშხალი ამოვარდნილა და არც ზღვა გადმოსულა ნაპირებიდან. მოხდა სრულიად უბრალო რამ: დიდმა ნუგზარმა სასაცილოდ აბზიკა თავისი მსხვილი ცხვირი, მთელი სახე უცნაურად დაეჯღანა, პირი დააღო და, „ააფჩჩიიიი!“-ო, დაძახა. მერე, როგორც იყო იმ წუთას თავდახრი-

ლი და კისერმოღრეცილი, ისევე დარჩა.
— ვაააი! ვაააი! — აკნენს და დიდი ნუგზარი საცოდავად და განძრევაც კი ვეღარ მოახერხა.

ყველანი გაცივებულნი უყურებდნენ მას და ვერ გაეგოთ, რა მოუვიდა. ყველაზე ადრე ისევ ნანა მიხვდა, რაც მომხდარიყო, — ეტყობა, ცალი თვალი მაინც გარეთ სჭერია, — იგი ისტერიული ხარხარით გამოვარდა ოთახიდან და უცნაურ მდგომარეობაში გაშეშებული ქმრის გარშემო ნამდვილი ველურივით ხტუნაობა და ცეკვა გამართა. მისი თვალები ბრწყინავდნენ რაღაც ბოროტი კმაყოფილებით, რის დაფარვასაც იგი არცა ცდილობდა და ისევ გიჟივით ხარხარებდა:

— აჰა! გაიშეშდა თუ არა კისერი?! წაბრძანდი, წაბრძანდი! რაღას უღმეხარ?! მიდი, ფეხებურთზე არ დაგავიანდეს! ხა-ხა-ხა-ხა-ხა!

იმ მომენტში ნანა მართლა აღქაქს ჰგავდა და გურამს გულწრფელად შეებრალა მისი „მსხვერპლი“, რომელიც კვლავ საცოდავად კენესოდა და დასაკლავი ხარისხით უმწეოდ აბრიალებდა სისხლით ავსებულ თვალებს.

მიუხედავად სიბრალულისა, შეუძლებელი იყო არ გასცინებოდა ამ ამბის მომსწრე ადამიანს და ნანას ხარხარმა მალე ყველა აიყოლია. დიდ ნუგზარს იმის თავიცი კი აღარ ჰქონდა, რომ რითიმე გამოეხატა მათი უგულობით გამოწვეული აღფრთოება თუ წყენა და მხოლოდ კენესოდა.

როგორც შემდეგ გამოირკვა, კისერი ნუგზარს ადრეც არაერთხელ გაშეშებია და, რა არ უცდია, მაგრამ ვერაფრით მოურჩენია საბოლოოდ ეს შემაწუხებელი ავადმყოფობა. უკანასკნელად მსგავსი ამბავი მას მეტროს ვაგონში მოსვლია და ბარემ ათჯერ შემოუვლია მთელი ქალაქი, ვიდრე ადგომასა და ვაგონიდან ვაივავლახით გამოისვლას მოახერხებდა. ახლა ხომ მგზავრობაზე ფიქრიც ზედმიტო იყო, ლოგინამდე ძლივსძლივობით მიიტანეს გიორგიმ და გურამმა. ამასობაში ნანას უკვე უთო გაეხუტებინა და მხიარული წყევლა-კრულვით ქმრის „დაუ-

თობას“ შეუდგა (თუმც ეს სიტყვა ამ ბრტყალეში ჩასმას არც საჭიროებს).
პატარა ნუგზარი მხოლოდ ნახევარი დღე საათით შეაჩერა ამ მოულოდნელმა შემთხვევამ, რის შემდეგაც მარტოდმართო გაუდგა გზას ქალაქისაკენ.

ასე დასრულდა ექსპედიციის მეორე კვირაც და გურამის ქალაქში დაბრუნებამდე დარჩა კიდევ ზუსტად ამდენივე დრო.

VII

ნუგზარის კენესამ გურამი მთელი დამე არ დააძინა. მას ესმოდა როგორი ბუზღუნით დგებოდა ხოლმე ნანა ქმრის ერთი გვერდიდან მეორეზე გადასაბრუნებლად, უსწორებდა ბალოს და ისევ წვებოდა. ავადმყოფი ოდნავ მიუჩრდებოდა, მერე ალბათ დუნდებოდა ძილში, ისევ შეჰკრავდა ტკივილი და გამოფხიზლებული განაგრძობდა კენესას.

გურამი ამაოდ ცდილობდა მხოლოდ ზღვისათვის დაეგდო ყური და ტალღების ჩუმ შხუილში ჩააძინებოდა. ამიტომაც უძილობისაგან დაწითლებული თვალებითა და ატკივებული თავით გათენებისთანავე წამოდგა ლოგინიდან.

წინა კვირადღისაგან განსხვავებით ამ დღეს ამინდს დილიდანვე მშვენიერი პირობი უჩანდა. ჩიტების მხიარული ქლურტული ლედვის ხის ფოთლებში, ზღვის წყნარი, ლაქებიანი ზედაპირის დანახვა და გრილი, კრიალა ჰაერი ნეტარებით გააზმორებდა და გააღიმებდა თუნდაც ისეთი „მყარალი“ ხასიათის მქონე ადამიანსაც კი, რომელიც ჩვეულებრივად, უკმაყოფილო, ყვირთელი სახითა და პაპიროსის წვევით ეგებება ხოლმე ახალ დღეს.

ზღვის წყალმა სწრაფად მოუტრჩინა გურამს თავის ტკივილი და ნაპირისაკენ იგი უკვე სრულიად გამოძინებული ბრუნდებოდა.

მთების ტყეობიდან თავდაღწეული მზე, თითქოს სიხარულისაგან თვალის-მომჭრელად გაბრწყინებული, სწრაფად მიიწვედა მალლა, ცის უსაზღვრო სივრცეებისაკენ. ნელ-ნელა ხალხით ივსებო-

და უცხოელების პლაჟი. პანსიონატიდან ჩამომავალ ქვიან დაღმართზე ვილაცხორი გამოჩნდა. გურამმა შორიდანვე იცნო გიორგი და მაია. ნანა, ცხადია, ქმარს უვლიდა, ელენემ კი, — რატომღაც ასე ეგონა გურამს, — ალბათ მარტოობით ისარგებლა და ნანას პატარა სარკე იგლო ხელთ.

გიორგის ბევრად უფრო შორს გამოეხედნა ნაპირიდან, ვიდრე გურამი მოელოდა, ისინი ღიმილით მიესალმნენ ერთმანეთს, რის შემდეგაც გიორგიმ, შეუფერებელი გარემოს მიუხედავადაც კი, შესაძლებლად არ სცნო თავაზიანობის ნორმების დარღვევა და საქმაოდ ხანგრძლივი საუბარი გაუბა გურამს.

— რა მშვენიერი დილაა! — დაიწყო მან.

— შესანიშნავი! — უპასუხა გურამმა და გულმა ნაპირისაკენ გაუწია, მაგრამ გიორგიმ განაგრძო:

— როგორ გეძინა?

— ცუდად! — გულახდილად თქვა გურამმა, — ნუგზარის კენესამ არ დამძინა.

— მართლა? — გაუკვირდა გიორგის, — მე არაფერი გამოვივა. მთელ დამეს კენესოდა?

— მაშ!

— საწყალი! ეტყობა მაგრა სტიკია. ისე ახი კია მაგაზე! აბა, თქვი, სიგიჟე არ არის ამისოვორზე წასვლა თამაშის საყურებლად?

— რას იზამ? — გაიციანა გურამმა, — ეს უკვე უიმედოდ მოდებული სენია და ალბათ იქამდე არ განიკურნება, სანამ ყველა გულშემატკივარს ერთდროულად არ გაუშვებდა კისერი.

— რა სასიამოვნო წყალია! — არა ცხრებოდა გიორგი, — პატარა ნუგზარიც კარგა უცნაური ადამიანია! ჯერ იყო და. დღეის დროსაც კი ბანაობდა, ზღვაზე დღეს როგორ გავაცდენო! ახლა კი ასეთი მშვენიერი ზღვის დატოვება არ დავანანა...

გურამი უყურადღებოდ უსმენდა გიორგის და იმავე დროს ხედავდა, როგორ გაიხადა მაიამ კაბა, როგორ მოსინჯა ფე-

ხით — ცივი იყო თუ არა წყალი და როცა მხრებზე ჯვარედინად ხედავდა წყობილი და სასაცილოდ მობუხებულ მუცხლილოდა ზღვაში, გულმა ველარ მოუთმინა გურამს, შემცივდაო, ხმამალლა იცრუა გიორგის გასაგონად და ნაპირისაკენ მოუსვა.

— მე ცოტას კიდევ შეეცურავ! — მოაძახა მას გიორგიმ და გახარებულმა გურამმა გაიფიქრა, რომ ამ წუთას იგი უკეთესს ვერაფერს იზამდა.

მაია ძალიან სასაცილო „სტილით“ მოცურავდა გურამისაკენ. ხელებს წყლიდან ამოუღებლად და ჩქარ-ჩქარა უსვამდა, ლოყები კი ისე ებერებოდა ამოსუნთქვისას, თითქოს ლამაზაქზე დასხმულ ცხელ ჩაის აცივებდნენ. მისი ფართოდ გახედილი ცისფერი თვალები სარკეების ვით ირეკლავდნენ მზის სხივებისაგან ალაბლაპებულ წყლის ზედაპირს და დამაბრმავებლად აშუქებდნენ სახეში გურამს. როდესაც გურამი გაუსწორდა მაიას, იგი უხმოდ, მხოლოდ ღიმილით მიესალმა მას. მერე ნელ-ნელა გაბრუნდა ნაპირისაკენ და ცოტახნის შემდეგ ისინი ერთად გამოვიდნენ წყლიდან. მზეს ჯერ კიდევ ვერ მოესწრო ღამით გაგრილებული ქვიშის გათბობა. ისინი დიდხანს იდგნენ, შრებოდნენ, და უხმოდ გასცქეროდნენ ნაპირიდან კარგა შორს გასული გიორგის შეავგვრემან თავს.

— მაია! — როგორც იქნა გაბედა გურამმა სიჩუმის დარღვევა, — რატომ არაფერს მეუბნები?

— რა უნდა ვითხრა? — ძლივს გასაგონად ჩაიჩურჩულა მან და თავი დახარა. ნელ-ნელა ჩამოშლილმა სველმა თმამ ჩადრივით დაუფარა გაწითლებული სახე და არც უცდია მისი მოშორება.

— ნაწყენი ხომ არა ხარ ჩემზე? — გაუბედავად ჰკითხა გურამმა და პასუხის მოლოდინში სუნთქვა შეეკრა, თითქოს გულისცემაც კი შეუჩერდა.

— არა, რას ამბობ?! — გაკვირვებულმა წამოიძახა მაიამ, — ნაწყენი რატომ უნდა ვიყო, მაგრამ... იცი...

— რა? — ველარ მოითმინა გურამმა.

— ჩემთვის ძალიან მოულოდნელი იყო ის, რაც შენ მითხარი. იცი რატომ?

— რატომ? მითხარი! რამე მითხარი! ნუ ხარ ასე გაჩუმებული! — შეევედრა გურამი.

მაიას თითქოს ხმის ამოღება უჭირდა, ერთხანს ჩუმად იდგა, მერე ნელ-ნელა ასწია თავი და ძალიან სერიოზული, დაფიქრებული თვალებით შეხედა გურამს.

— გეტყვი, ყველაფერს ვეტყვი. ოღონდ ცოტა კიდევ დამაცადე... სულ ცოტა... კარგი?..

— ახლავე რატომ არ... — დაიწყო გურამმა, მაგრამ მაიამ სწრაფად გააწყვეტინა და ნატყენი, შებინძურული თითი ნახად ჩამოუსვა გურამს უკვე გამშრალ მხარზე:

— ძალიანა გთხოვ!..

ესეც რომ არ ეთქვა, მათი საუბარი მაინც დამთავრდებოდა, რადგან ამ დროს გიორგი უკვე წყლიდან გამოდიოდა, ელენე კი ღობეზე გადმომდგარიყო და ყვიროდა:

— მოდიტ! საუბზე მზად არის!

მთელი ის დღე, სადილამდე, ზღვაზე გაატარეს. ამ სიამოვნებას მხოლოდ ნანა იყო მოკლებული, თუმცა ერთხელ, მცირე ხნით, მანაც მოახერხა ავადმყოფი ქმრის მართო დატოვება და დანარჩენებთან შემოერთება, რომელთა წყნარ მხიარულებაშიც პატარა ნუგზარის ნაცვლად ახლა იტალიელი ბრუნო სკიავი მონაწილეობდა. მან ელენეს დანახვისთანავე მიატოვა თავისი საყვარელი კუნძი და ჩიბუხის ცისფერ კვამლში გახვეულმა, გაბედულად გადმოლახა უცხოელთა და ადგილობრივთა პლაჟებს შორის არსებული უხილავი საზღვარი.

პირველი, რასაც მან ელენეს შემდეგ განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია, ეს იყო გურამის საყვინთავი მოწყობილობა. მან დაუკითხავად მოიარგო ფეხებზე ფარფლები, სახეზე სწრაფად ჩამოიფხატა ნიღაბი და, ისევე სასაცილოდ, როგორც გურამი, ხტუნვა-ხტუნვით გაემართა წყლისაკენ.

კარგა დიდი ხნის შემდეგ იგი უზომოდ კმაყოფილი დაბრუნდა ხმელეთზე და ხე-

ლებისა და ფეხების ვენერგიული ქვიშის საათზე მეტ ხანს მოუნდა თავისი წყალქვეშა შთაბეჭდილებების დამხედველთათვის გაზიარებას. საერთოდ, მას შემდეგ, რაც იგი ექსპედიციის წევრებს დაუახლოვდა, სრულიად დაჰკარგა ის პირვანდელი ფლეგმატურობა, რომლითაც მუყაოს ბუმერანგთან ერთად, დანახვისთანავე მიიპყრო გეოლოგების ყურადღება. და ახლა იგი ისეთივე ჩვეულებრივ ექსპანსიურსა და მოუსვენარ იტალიელს წარმოადგენდა, როგორსაც აქამდე ადგილობრივნი მხოლოდ მათი მშვენიერი კინოსურათების წყალობით იცნობდნენ. გურამი გამოუტყდა მას, რომ გაცნობამდე იგი „არქიმედედ“ ჰყავდა მონათლული. ბრუნო დიდად კმაყოფილი დარჩა ამ მეტსახელით. მან დიდხანს იცინა, დაჯდა, ადგა, ისევ დაჯდა და ბოლოს სასაცილო, სერიოზული ხმით გამოაცხადა, რომ არაფერი ჰქონდა საწინააღმდეგო არქიმედედვე დარჩენისა. ამ ხუმრობის მარტივი ის იყო, რომ ბრუნო თურმე ნამდვილ არქიმედეს გულსხმობდა და არა მეტსახელს.

გეოლოგებმა ჰკითხეს, თუ რა სახის დაკვირვებას ატარებდა იგი ბუმერანგზე და რას წერდა ხოლმე ჩხირით ქვიშაზე, რაზეც მან ცბიერი ღიმილით უპასუხა, რომ ეს ჯერჯერობით მისი პირადი საიდუმლო იყო, რომლის გამოაშკარავების შემდეგაც მისი — იტალიელი მეცნიერის, ბრუნო სკიავის სახელი — მთელი მსოფლიოსათვის ცნობილი გახდებოდა. ეს პასუხი, ეტყობა, აგრეთვე ხუმრობით იყო ნათქვამი, თუმცა ეს დანამდვილებით ვერავინ გამოიცნო და ამიტომაც გურამმაცა და დანარჩენებმაც მხოლოდ თავაზიანი ღიმილის უფლება მისცეს თავს.

ცოტა ხნის შემდეგ ბრუნომ შეამჩნია, რომ ექსპედიციის წევრთა რიცხვი სრული არ იყო და ამის მიზეზით დაინტერესდა. პატარა ნუგზარის გამგზავრების ამბავს მასზე დიდი შთაბეჭდილება არ მოუხდენია, მაგრამ როცა დიდი ნუგზარის — ამ „მხიარული ყმაწვილის“ — როგორც ეძახდა მას ბრუნო, — ავადმ-

ყოფილბაც შეიტყო და მისი ისტორია დაწვრილებით გამოიკითხა, მან, ზომაზე მეტად შეწუხებულმა, ავადმყოფის ნახვა და მკურნალობაც კი მოისურვა. ორ-სამ დღეში აუცილებლად მოვარჩენო, ამტკიცებდა იგი, რატომღაც გამწარებული, თუმცა ხმამაღლა არავის გამოუთქვამს ეჭვი იმის გამო, რომ თავის კეთილშობილურ დაპირებას იტალიელი მართლა შეასრულებდა.

დიდი ნუგზარი ნაწვალევი ღიმილით შეხვდა ოთახში მოულოდნელად შესულ ბრუნოს და ძალიან გაუხარდა, როცა მისი სტუმრობის მიზანიც აცნობეს. ოღონდ მომარჩინე და, შამპანური ჩემზე იქნებაო, დაპირდა დაიმედებული ავადმყოფი იტალიელს, რომელსაც ამის გაგონებაზე სახე გაუბრწყინდა.

— გრაცია, სენიორე! გრაცია! — იძახდა იგი ხელების ფშვინებით და თან თვალს ადევნებდა ავადმყოფის „საოპერაციოდ“ მომზადებას, ანუ, უბრალოდ, პირქვე დაწოლას, რაც ნუგზარს სულაც არ „გუბრალოებოდა“.

ბოლოს და ბოლოს, როგორც იქნა, იგი ერთის ვაივავლახით დაწვა მუცელზე და ტკივილისაგან სახემორღრეცილი ჩუმად მოელოდა თავის მწარე ხვედრს. ეს მწარე ხვედრი ჩვეულებრივი მსაყი გამოდგა. ბრუნომ ნახევარ საათზე მეტხანს დაუღალავად უტყაპუნა ხელები გაშემებულ კისერს, მერე კარგა მაგრა დაჩქმიტა, დაზილა, და, თუმც ავადმყოფი ჯერ არავითარ შევბას არ გრძნობდა, გრაციას, თქვა მაინც და ოპერაცია დამთავრებულად გამოაცხადა. ნანამ თბილად შეუხვია კისერი ნუგზარს და ბრუნოს დიდი მადლობა მოახსენა. იტალიელმა ისეთი გიბარჯებული და კმაყოფილი იერით მიიღო ეს მადლობა, თითქოს ბრმად დაბადებულ ადამიანს თვალები აუხილაო, მაგრამ გურამსაც და დანარჩენებს უკვე ესმოდათ მისი თავისებური იუმორი და ამ ხუმრობასაც გულიანი სიცილით შეხვდნენ.

ამასობაში სადილის დროც დამდგარიყო და ყველამ ერთხმად სუბოვა ბრუნოს დარჩენილიყო მათთან. მან თხოვნა

არავის გაამეორებინა და სადილობის ძალიან უბრალოდა და შინაურულად ექირა თავი.

პანსიონატის დიასახლისი და მისი რძლები დასაწყისში დაუფარავი უკმაყოფილებით შეხვდნენ მათ ეზოში უცხოელის გამოჩენას. ცოტა ხნის შემდეგ კი უკვე თავაზიანად უღიმოდნენ მას და როგორც ნამდივლ სტუმარს შეეფერება, ისე ექცეოდნენ.

ბრუნო ბევრსა და ხალისიანად ლაპარაკობდა და უამრავი საინტერესო რამ უამბო მასპინძლებს თავის სამშობლოზე.

თუმცა ბევრი რამ ყველასათვის ცნობილი იყო, თუმცა მისი დამტკრეული რუსული, მრავლად შერეული იტალიური სიტყვებით და მთელი გამოთქმებით საკმაოდ ძნელად გასაგებსა და ზოგჯერ კი სულაც გაუგებარს ხდოდა ცალკეულ ამბებს, მაგრამ ყველანი მაინც დიდი სიამოვნებით უსმენდნენ ამ შავგვრემან, ტემპერამენტთან უცხოელს, რომელიც თავის მშობლიურ ენაზე, ხადია, ბევრად უფრო სწრაფადა და ალბათ უფრო საინტერესოდაც ილაპარაკებდა.

მან უამბო მასპინძლებს, რომ მისი სამშობლო — იტალია, ესოდენ ბრწყინვალე წარსულისა და დიდებული ხელოვნების მქონე ქვეყანა, აწმყოთი თურმე მაინცადამაინც ვერ დაიტრახახებს. ამის დასამტკიცებლად მან მწუხარე სახით ამცნო მსმენელებს, რომ ყველაზე ორიგინალური ქალაქი მსოფლიოში — ვენეცია — ალბათ სულ მალე აღიგვება პირისაგან მიწისა („ან უფრო სწორედ — წყლისა“, — ნაღვლიანად იხუმრა მან), რადგანაც ზღვის უღმობელ სინესტეს წლების მანძილზე სრულიად გაუქვინათავს და კატასტროფის პირამდე მიუყვანია მშვენიერ ნაგებობათა კედლები, ხოლო სახელმწიფოს კი „არ გააჩნია“ ამ კატასტროფის თავიდან ასაცილებლად საჭირო სახსრები.

— ...და ეს იმ დროს, — მრისხანედ დასძინა მან და მაგიდაზე მუშტი დაარტყა, — როცა შეიარაღებაზე ფანტასტიკური თანხები იხარჯება! ვანა ეს იდი-

ოტიზმამდე მისული უაზრობა არ არის, ბატონებო?!

ამ ყვირილისა და ხმაურისაგან შეშინებულმა დიასახლისმა გაუბედავად გამოიხედა სამხარეულოდან, მაგრამ მალე დამშვიდდა და ისევ მიიმალა, რადგან ბრუნო მეორე წუთში უკვე სრულიად წყნარად ლაპარაკობდა იმაზე, რომ მონპოზა ემუქრება თურმე იტალიური კულტურის კიდევ ერთ, ვენეციაზე უფრო საოცარ მატერიალურ ძეგლს — პიზის ცნობილ დახრილ კოშკს, რომელიც თიხიანი გრუნტის გამო ღერძის ხაზიდან სულ უფრო და უფრო მეტად იხრება და როცა მისი სიმძიმის ცენტრის პროექცია გასცდება ფუძის ფარგლებს (— ეს, რა თქმა უნდა, ყველამ იცით! — მასწავლებელივით წინასწარ აღნიშნა ბრუნომ), კოშკი აუცილებლად წაიქცევა, და, ცხადია, დანიგრევა კიდევ. ობიექტურობა მოითხოვს (იტალიის მთავრობისათვის ამჯერად უკვე სასახელოდ) ითქვას, რომ მას, მთავრობას, კოშკის გადასარჩენი პროექტების საერთაშორისო კონკურსიც კი გამოუცხადებია. მაგრამ რადგანაც ამ ღონისძიებამ, სამწუხაროდ, უშედეგოდ ანუ გამარჯვებულის გამოუვლინებლად ჩაიარა, ამიტომ ახლა, როგორც ღიმილით დასძინა ბრუნომ, მთელი იმედები გეოლოგებზეა დამყარებული.

სადილის შემდეგ, რომელმაც ასეთ საინტერესო საუბარში ჩაიარა, ბრუნომ ისევ გაუმეორა მასაყი დიდ ნუგზარს. იგი უკვე შედარებით უკეთ გრძნობდა თავს და ლოგინში წამოჯდომაც კი მოეხერხებინა. მეორე მასაყის წყალობით კიდევ უფრო გაყოჩაღებულმა, სხეულის დაუხმარებლად დაიდგა მუხლებზე თავისი პატარა რაღდა და ფეხბურთის მატჩის ტრანსლაციის მოსასმენად თავის ლოგინთან იტალიელიც მიიპატიჟა. მან არც ამჯერად გაამეორებინა ნუგზარს მიწვევა, მის ფეხებთან წამოსკუბდა და ჩიბუხის გაბოლებასაც არ მოერიდა.

თამაშის დაწყებიდან ხუთიოდე წუთის შემდეგ, მიუხედავად იმისა, რომ დიქტორი ქართულად ლაპარაკობდა და ბრუნოს, ცხადია, ერთი სიტყვაც არ ეს-

მოდა, იგი ისე განიცდიდა მართლაც დრამატულად წარმართული სპორტული ბრძოლის ცალკეულ პერიოდებს, რომ კიდევ ერთი ტაიმი და მასი ხშირია წვერიდან თავის ადგილზე ალბათ ერთი ღერძიც არ დარჩებოდა. როცა დამთავრდა მატჩი, იგი დიდხანს, დიდხანს ართმევდა ხელს ყველას სათითაოდ და ულოცავდა „ქართველი ფეხბურთელების ბრწყინვალე გამარჯვებას“.

ანგარიში მართლაც კარგი იყო — 6:4, და დიდი ნუგზარი საშინლად ნანობდა, რომ არამცთუ ხტუნაობისა და ყვირილის თავი არა ჰქონდა თავისი სიხარულის გამოსახატავად, არამედ ხმის ამოღებაცა და სიცოცხლეც კი აღარ შეეძლო, ისე მოქანცულიყო შინაგანი ფიზიკური ტკივილისაგან, რომელსაც ყოველი გოლის გატანისას განიცდიდა. მას მალე ჩაეძინა, ყველანი თითისწევრებზე შემდგარიანი გაიკრიფნენ ოთახიდან და ზღვაზე წავიდნენ.

ბრუნო უკვე საბოლოოდ დაეპატრონა გურამის ფარფლებსა და ნიღაბს და ღროის უმეტეს ნაწილს წყალქვეშ ატარებდა. დანარჩენებმაც ჩვეულებისამებრ იჯერეს გული ცურვით — ელენემაც კი გაბედა მცირე ხნით ხმელეთის დატოვება და პატარა ბავშვივით იჭყუმალა ფეხსაშუალოდ. ყველა კმაყოფილი დარჩებოდა, თუ არა მათა, რომელსაც აქ საერთოდ არ სწყალობდა რაღაც ბედი. ჯერ ხომ იყო და სურდომ გააწვალა; მერე ჩაქუჩის დარტყმამ დაუბეჭა თითი, რომელიც აქამდე სტკიოდა; ახლა კიდევ სრულიად შეუმჩნევლად ზომამზე მეტად დასწვოდა მუსისაგან ცალი მხარი და მოულოდნელად ვეებერთელა, გამჭვირვალე ღუღუღოები დაასხდა ზეფ.

— აი ახლა კი მართლა ლაზარეთს დავემსგავსება ჩვენი პანსიონატი, — სცადა მან ხუმრობა, როცა პირველად იგრძნო მწვავე ტკივილი და მიხვდა, რომ კარგა ხნით იყო მწყობრიდან გამოსული, მაგრამ მისმა გაბზარულმა ხმამ და უნებურად აცრემლებულმა თვალებმა მიახვედრეს გურამი, რაღაც უღირდა მათს ეს ხუმრობა.

მართლაც უცნაური და ნერვების მომ-
შლელი იყო მისი ასეთი „უბედობა“, რის
წინააღმდეგაც ამჯერად ბრუნოს მედიცი-
ნური ნიჟიერებაც კი უძლური აღმოჩნდა
და, ყოველშემთხვევაში, სწრაფად ვერა-
ფერს გახდებოდა. მისივე თქმით, ამ შემ-
თხვევაში საჭირო იყო დრო და კიდევ
„მეავე რძე“, როგორც უწოდებდა იტა-
ლიელი მაწონს და რაც აქ არც ისე ადვი-
ლი საშოვნელი იყო.

დამწუხრებულნი დაბრუნდნენ ზღვი-
დან პანსიონატში, სადაც ნანამ მაიას პი-
რველი დახმარება აღმოუჩინა.

— მოკლედ, ნამდვილი მოწყალეების
და გავხდი, — იცინოდა იგი, როცა მა-
იას დამწვარ მხარზე ოდეკოლონს უს-
ვამდა. გურამს მოეჩვენა, რომ ამ სი-
ცილში თითქოს კმაყოფილებასავით რა-
ღაც იგრძნობოდა.

სალამოხანს, საეახშმოდ წასვლის წინ
ბრუნომ გაახსენა მასპინძლებს, რომ
სანატორიუმში კვლავ ცეკვები იმართე-
ბოდა და სთხოვა მათ დასწრებოდ-
ნენ სალამოს. ოთახებიდან ორი ადამი-
ანის ჩუმი კენესა მოისმოდა და ბრუნოს
ეს თხოვნა გურამს ძალიან უადგილოდ
მოეჩვენა; იგი ისედაც არ აპირებდა ცეკ-
ვებისათვის დაეთმო ეს სალამო და ამი-
ტომაც ყური მოიყრუა, მაგრამ მისთვის
მოულოდნელად ელენემ ბრუნოს თხოვ-
ნას თანხმობით უპასუხა და დაპირდა
მას, რომ ყველა კარგადმყოფი აუცილე-
ბლად მივიდოდა სანატორიუმში. ბრუნო
გახარებული დაემშვიდობა მათ.

საეახშმოდ დიდი ნუგზარიცა და მაიაც
წამოდგნენ ლოჯინებიდან და ტკივილე-
ბისაგან სახედამანჭულნი ერთმანეთის
დაცინვით ირთობდნენ თავსაცა და სხვა-
საც ართობდნენ. თუმცა თვითონ ეს გა-
რთობა ძვირად უჯდებოდათ, განსაკუ-
თრებით კი გაშეშებული კისრის პატ-
რონს, რომელსაც, ბრუნოს მასაჟების მი-
უხედავად, ყოველი გაციების შემდეგ
სუნთქვაშეკრულს, თვალზე ცრემლი ად-
გებოდა და დიდი ხნით ეკარგებოდა ხუმ-
რობის ხალისი.

ვასშმის შემდეგ ავადმყოფნი კვლავ
ლოჯინებს დაუბრუნდნენ, ხოლო ელე-

ნემ ცეკვებზე წასასვლელად დარწყო
მზადება და ძალიან გაუკვირდა, როცა
შენიშნა, რომ ამ საქმით მარტონი ^{წინააღმდეგა}
იყო გართული.

— ტყვენი რატომ არ ემზადებიან? —
შეეკითხა იგი დანარჩენებს, — არ მოდი-
ხარტ?

გიორგიმ და გურამმა უარით უპასუ-
ხეს, ნანამ კი თვალი ჩაუკრა და ქმრის
გასაგონად ხმამაღლა აბუზღუნდა:

— მე კი წამოვიდოდი, ნუგზარი რომ
გამომიშვებდეს... — მერე უეცრად გაახ-
სენდა წუხანდელი ამბავი და უკვე მტკი-
ცე ხმით გამოაცხადა:

— არაფერიც! მოვდივარ, ელენე, მო-
მიცადე! — და ოთახში შევიდა.

— სად მიდიხარ, ქალო, ხომ არ გადაი-
რიე?! — მოისმა იქიდან ნუგზარის სუს-
ტი ხმა, მაგრამ ნანამ ბოლო სიტყვის და-
მთავრებაც კი არ აცალა და ხმამაღლა აყ-
ვირდა:

— აა! არ მოგწონთ, ბატონო?! ის კა-
რგი იყო, გუშინ რომ მთელი დღე მახვე-
წინე და სისხლი გამიშრიე?! ახლა ბრძან-
დებოდე ლოჯინში! მე კი წავალ და მშვე-
ნიერ დროს გავატარებ!

ამავე დროს, ნანა წუთსაც აღარ კარ-
გავდა და გამალებული ემზადებოდა წა-
სასვლელად. მათი ოთახიდან გამოსული
შუქით განათებულ ოთხკუთხედში, მიწა-
ზე, როგორც ჩრდილების თეატრში, ისე
მოჩანდა ყოველივე, რაც ოთახში სდე-
ბოდა. გურამი ხედავდა, როგორ გაიხალა
ნანამ კაბა, როგორ გაისწორა მკერდი და
ისევ გადაიცვა აღბათ უკვე მეორე, გა-
მოსასვლელი კაბა, მერე თმა გაიშალა და
ვარცხნას შეუდგა.

— ფეხბურთი სხვაა, ცეკვები — სულ
სხვა... — ისევ სცადა ნუგზარმა წინააღმ-
დეგობის გაწევა, მაგრამ ხმაზე ემჩინეო-
და, მალე დაყრიდა ფარხმალს, და ეს მა-
რთლაც ასე მოხდა.

— ჩემთვის ფეხბურთი ცეკვებია, გაი-
გე?! — ნიშნის მოგებით მოუჭრა ნანამ.

ეს უკვე გამარჯვება იყო.

— მარტონი ხომ არ წახვალთ?! — წა-

მოიკვნესა ნუგზარმა, — ბიჭები მაინც წაიყვანეთ.

— არ მოდიან და ძალით ხომ არ წაიყვანათ, — დამცინავად უპასუხა მას ნანამ და გურამი მიხვდა, რომ ეს დაცინვა პირადად მას ეხებოდა.

უცერად ბრაზი მოაწვა ყელში, თავისი ჩვეული ხერხით — თვალების დახუჭვით სცადა დამშვიდება, მაგრამ არაფერი გამოუვიდა, და როცა ჯერ ელენემ, მერე კი ნუგზარმაც, სთხოვეს მას — წაპყლოდა ქალებს, გურამს კრინტიკ არ დაუძრავს, ისე შევიდა ოთახში და ჩაცმას შეუდგა.

— დამშვიდდი! — უთხრა ნანამ ქმარს, — გურამი მოდის!

— აი, იცოდე! — გურამის გასაგონად უპასუხა ნუგზარმა ნანას, — შენს თავს გურამს ვაბარებ, ჭკვიანად იყავი!

ელენემ გიორგისაც გაუმეორა იგივე თხოვნა, რაც გურამს, მაგრამ გიორგი ჯორჯე შეჯდა და აღარ ჩამოდიოდა. წაკიდნენ სამინი: ელენე, ნანა და გურამი.

უჩვეულოდ გამოწყობილი ელენე (ერთი ისეთი კაბა, რომელიც ცეკვების საღამოს შეეფერებოდა, მას მაინც აღმოაჩნდა თავის პატარა ჩემოდანში), თუმცა კი ცდილობდა თავის შეკავებას, მაგრამ უნებურად მაინც ისე ჩქარობდა, რომ ნანა და გურამი ძლივს ეწეოდნენ და ოდნავ ჩამორჩენილები მისდევდნენ უკან.

როცა უკვე უახლოვდებოდნენ საცეკვაო მოედანს, ნანამ ალერსიანად წაავლო გურამს ხელი მკლავში და შიგ ყურში უჩუჩუჩა:

— ბატონი მწერალი რატომღაც ცუდ გუნებაზეა? ჩემი ბრალი ხომ არ არის?

გურამს აღარ გაკვირვებია ამ ჭკვიანი ქალის გამჭრიახობა, მაგრამ მაინც არ იცოდა რა ეპასუხნა და ალბათ სულელურ მდგომარეობაში აღმოჩნდებოდა, სახეგაბრწყინებული ბრუნო რომ არ მიჰრიდოდა იმ წუთში მათთან და, ხელგამწილი, „გრაცია, გრაცია, სენიორე!“-ს ძახილით არ შეჰკებებოდა. თუმცა საბოლოოდ გურამი მაინც ვერ გაეჭია ამ პირდაპირ დასმულ შეკითხვაზე

გულახდილი პასუხის გაცემის აუცილებლობას და, ის ორად-ორი ცეკვა, რომელიც დასცალდათ, ნანამა და მან მოუკიბავ საუბარს მოანდომეს.

ელენე მათგან მოშორებით ცეკვავდა ბრუნოსთან და აღტაცებული ღიმილით უსმენდა თავის არცთუ ისე სიტყვაძვირ იტალიელ თაყვანისმცემელს, რომელსაც პირში გაჩრილი ჩამქრალი ჩიბუხიც კი არ უშლიდა ლაპარაკს; ნანას და გურამის ახლომახლოს კი მხოლოდ უცხოელთა წყვილები ტრიალებდნენ ნელი და მელიდორის ტანგოს სასიამოვნო, მშვიდ ტაქტს აყოლილნი, ისე რომ მათ გულახდილობას არაფერი გარეშე ხელს არ უშლიდა.

საუბრის დაწყება ითავა ნანამ და გურამის მიერ ნანასგან პირველად გაგონილმა ჩვეულებრივმა მომართვამ თავიდანვე გარკვეული მიმართულება მისცა მათ საუბარს.

— გურამ! — უთხრა მან გურამს ისეთი ხმით, როგორც ბავშვებს ეფერებოდა, — მე გკითხე და პასუხი არ მიმიღია: რატომ ხარ ასე დაღვრემილი? — და თვალი თვალში გაუყარა.

— რატომ უნდა ვიყო მხიარულად? — უპასუხა გურამმა, რომელსაც უკვე აღარ უშვრდა ნანას თვალბუჩქი.

— შენ თუ მაგას ამბობ, სხვას რაღაც ეთქმის? — ალერსიანი ღიმილით დაიწყო ნანამ, — შენ ჭკვიანი, ლამაზი, ღონიერი კაცი ხარ. შენ იცი რისი გავთებაც გინდა და იმას აკეთებ. შენ ყველას უყვარხარ... ყველას... მეც მიყვარხარ! — თქვა უცბათ ჩურჩულით და მერე ისევ ხმაბლდა განაგრძო: — ალბათ უკვე მიხვდი ამას, მაგრამ არ იმჩნევ. ესეც შენს კეთილშობილებას შეეძლება! შენ უყვარხარ იმასაც, ვინც გიყვარს! რაღაც გინდა მეტი?..

გურამი გაბრუნებული უსმენდა და რაც უფრო აღღვებულ ლაპარაკობდა ნანა, მით უფრო მშვიდდებოდა გურამი, მისი გონება უფრო და უფრო საღად იწყებდა აზროვნებას.

— მეტი რაღაცა უნდა მინდოდეს, მაგრამ... — ჩაიცინა მან, როცა ნანამ კიდევ

არაფერი
არაფერი
არაფერი
არაფერი
არაფერი

რალაცის თქმა დააპირა, — შენ ეს ყველაფერი გეჩვენება, ნანა! მე არც ლამაზი ვარ, არც ჰკვიანი, არც ღონიერი. მე ბევრად მეტის გაკეთება მინდა, ვიდრე ვაკეთებ. მე ყველას არ ვუყვარვარ, მაგრამ ეს არ მადარდებს, ეს ასეც უნდა იყოს. ვთქვათ, ის ყველაფერი, რაც შენ მითხარი, მართალია. ეს მაინც არ არის საკპარისი იმისათვის, რომ კაცი ბედნიერი იყოს. მე რომ შენი ნათქვამი გავიმეორო, გამომივა სულ „მე! მე! მე!“.. ჰო, მე! მაგრამ ჩემს გარდა ხომ სხვაც არის ქვეყანაზე? რას უზამს კაცს მხოლოდ თავისი ბედნიერება, თუ გარშემო თუნდაც სულ რამდენიმე უბედური ადამიანი ეგულება? ძალიანა გთხოვ, ეს ცარიელ სიტყვებზე! არ მიიღო! სიტყვები ხშირად ყალბია და მალალფარდოვანი, მაგრამ ახლა, გიფიცები ყველაფერს, რაც ჩემთვის წმინდაა, მხოლოდ იმას გეუბნები, რასაც მართლა ვფიქრობ, რაც მართლა მჭერა!.. — ეს თხოვნა გურამს უნებურად წამოესცა და არ იყო საჭირო, რადგან ნანას უნდობლობისა არაფერი ეტყობოდა. — ჰო, აი მე ლამაზი ვარ! — განაგრძო მან, — მე ვაკეთებ სწორედ იმას, რაც მინდა! მე მთელი დღე შესანიშნავად გავატარებ, ვიცინებ, გავერთე, ვიცურავი! მე მიყვარს ვიღაც და, როგორც შენ მარწმუნებ, მასაც ვუყვარვარ, ახლა კი, ამ წუთას, მე ვცეკვავ ძალიან ლამაზ და მიმზიდველ ქალთან, რომელთანაც ასეთ სიასლოვეზე ბევრი ალბათ ოცნებასაც კი ვერ გაბედავს და რომელსაც, ისევე როგორც ყველას, თურმე მე ვუყვარვარ, მაგრამ... მთელ ამ ზღაპრულ სიამოვნებას სრულიად მიფუტქებს მხოლოდ გავფიქრება იმისა, რომ ჩემს გვერდით არის კაცი, რომელსაც... — გურამმა ნერწყვი გადაყლაბა და მოიკრიბა გამბედაობა, რომელმაც კინაღამ უღალატა.

— რომელსაც რა? — მოუთმენლად ჰკითხა ნანამ.

— ...ღალატობს ცოლი! — დაამთავრა გურამმა და თავისუფლად ამოისუნთქა.

ნანამ მას ხელი შეუღწია. მუსიკა შეწყდა. ძნელი იყო იმის დადგენა, თუ რომელმა დაასწრო რომელს.

— წავიდეთ! — თქვა ნანამ ისე მშვიდად, თითქოს არაფერი მომხდარიყო. — ხომ გამაცილებ?

— რა თქმა უნდა! — მშვიდადვე უპასუხა გურამმა. — ელენეს არ ვუთხრათ, რომ მივდივართ?

— არ არის საჭირო, — უპასუხა ნანამ და გაცინებაც კი მოახერხა, — ელენეს კარგად აქვს საქმე.

მათ ნელ-ნელა ჩამოიარეს ქვის კიბის მაღალი საფეხურები და შოსზე გავიდნენ. მოწმენდილი და ვარსკვლავებით მოჭედული მუქი ცა მდუმარედ დაჰყურებდა მათ თავზე. დიდი, სავსე მთვარე საღდაც შორს, წყნარ ზღვაში ჩაძირულიყო და „ნაუტილუსივით“, ფანტასტიკური შუქით ანათებდა ჩაბნელებულ წყალს. ისინი ჩუმად მიჰყვებოდნენ გზას და ღამის ნიავი სასიამოვნოდ უგრილებდა გურამს გახურებულ შუბლს, გულს კი თანდათან უვსებდა ისეთი იშვიათი ძალის კმაყოფილება, როგორც აქამდე ჯერ არასოდეს განუცდია. იგი მოელოდა, რომ ბოლომდე ასე ჩუმად ივლიდნენ, რადგან თვითონ მას სათქმელი არაფერი დარჩენოდა, ნანა კი, არ ელონა როდისმე მაინც თუ გასცემდა ხმას. მაგრამ მან შუაღვაში რალაც უცნაურად ჩაიციინა, წინ გადაუდგა გურამს და ჩუმი, გაბზარული ხმით უთხრა:

— აი, რას გეტყვი, გურამ! მე ალბათ არავის, არავის მთელ ქვეყანაზე არ ვაპატივები იმ სიტყვებს, რაც შენგან მოვისმინე. მე მინდა იცოდე, რომ არასდროს მიღალატია ნუგზარისათვის, თუმცა ის უკეთესს არაფერს იმსახურებს. მინდა იცოდე ისიც, რომ მე იგი არ მიყვარს, არც არასოდეს მყვარებია, მხოლოდ მეგონა, რომ... — ნანას ცრემლი მოადგა თვალებზე და ისედაც არამტკიცე ხმა საბოლოოდ აუკანკალდა.

— კი მაგრამ, რატომ? — სცადა გურამმა მისი დამშვიდება, — მას ხომ შენ გაგოყებით უყვარხარ?! ყველაფერს გისრულებს, გეფერება...

— არ მინდა! — ძლივს წამოიღულულა მან, გურამს თავი მკერდზე მიაც-

რდნო და, როგორც მოსალოდნელი იყო, ატირდა, — მე მაინც შენ მიყვარხარ...

— ესეც გეჩვენება! — უხეშად მოუჭრა გურამმა, რადგანაც გადაწყვიტა, რომ მხოლოდ ასეთი ტონით თუ მოულებდა ბოლოს ამ მძიმე საუბარს, — რომც არ გეჩვენებოდეს, უნდა თავი შეიკავო! ხომ იცი რომ მე... თვითონ არ მითხარი? გინდაც მიყვარდე, მაინც ასე მოვიქცეოდი! რა ვქნა?! სხვანაირად არ შემიძლია! აი ასე! მორჩა! — ამ სიტყვებით მან ღონივრად მიატრიალა წინისაკენ ნანა. იგი აღარ ტიროდა, მხოლოდ ნერვიულად ისრესდა ხელის გულით შუბლს, ცოტა ხნის შემდეგ კი გურამს სიგარეტი სთხოვა, გამოართვა და ხარბად გააბოლა.

იმ საღამოს შემდეგ მათ ამ თემაზე აღარასოდეს ულაპარაკნიათ და ყოველივე, ცხადია, მათ შორის დარჩა. ნანასა და ნუგზარის ოჯახურ ურთიერთობებში გარეგნულად თითქმის არავითარი ცვლილებები არ შეიმჩნეოდა და რადგანაც ამ „თითქმის“-ში, თუმც ძალიან მცირე, მაგრამ მაინც, უკეთესობა იგულისხმებოდა, გურამი ბედნიერად გრძნობდა თავს, ადამიანებისათვის თვალის გასწორება რაღაც ძალიან, ძალიან უცნაურსა და სრულიად ახალი სახის სიხარულს ანიჭებდა.

VIII

ორშაბათ საღამოს სამუშაოდან დაბრუნებულებს ავადმყოფების გარდა შინ პატარა ნუგზარიც დახვდათ. იგი ის-ის იყო ჩამოსულიყო ქალაქიდან, ტანსაცმლის გამოუცვლელად იჯდა დიდი ნუგზარის საწოლზე და ლოთივით ხმაჩახლეჩილი უამბობდა მას წარსული მატჩის ეპიზოდებს. ნანამ სხვებზე აღრე შეამჩნია, რომ ჩახლეჩილი ხმის გარდა პატარა ნუგზარს კიდევ ერთი უსიამოვნო რამ შეუძინია ქალაქში და გაკვირვებულმა ჰკითხა მას:

— ეს რაღა არის, ბიჭო? ასე რამ ჩაგილურჯა თვალი?

როგორც უხალისოდ გაცემული პასუხიდან გამოირკვა, ეს სილურჯე თამაშის

შემდეგ ფეხბურთის თეორიული საკითხების გამო ატეხილი „კამათის“ შედეგი ყოფილა.

— კაი ნიშანი კი დაუდგია შენთვის იმ ვილაც დალოცვილს! — იხუმრა დიდმა ნუგზარმა და გაცინების ნაცვლად სახე საცოდავად დაეღრვივა.

— ნუ გეშინია! — წაიყოყლოჩინა პატარა ნუგზარმა, — ეს მალე გამივლის, მაგრამ იმ ტიპის ჩამტვრეულ კბილებს კი რაღა ეშველება?!

— ჰოო! — ამოიხხრა გიორგიმ, — ჩამტვრეული კბილები და ჩალურჯებულ თვალი, იმ დროს, როცა ჩვენებმა ისე ჩინებულად ითამაშეს! წარმომიდგენია, რა იქნებოდა წაგების შემთხვევაში!

— გეყოფატ! — წამოიძახა ელენემ. — არ დაიციხოტ ახლაც იმდეგანდრივივტი! ამ შეძახილმა მართლაც ბოლო მოუღო უკვე დაწყებულ დეპრძლიან საუბარს. თვალზე ხელაფარებულმა პატარა ნუგზარმა უამბო დანარჩენებს, რომ ქალაქში თურმე საშინელი სიცხე ყოფილა, რომ მის ერთ-ერთ მეზობელს ლატარით მანქანა მოუგია, ოღონდ — საკერავი, და რომ მისი სახლის პირდაპირ მდებარე კათოლიკური ეკლესიის სამრეკლოს ახალი ზარები შეჰმატებია, რის გამოც კვირაობით შინ დარჩენა ყოვლად შეუძლებელი გამხდარა.

გავიდა კიდევ რამდენიმე დღე, ვიდრე ავადმყოფები საბოლოოდ გამოჯანმრთელდებოდნენ, რაშიც გადამწყვეტი როლი ითამაშა იტალიელმა ბრუნო სკიავიმ. მისმა გულთბილმა ყურადღებამ ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა. გარდა იმისა, რომ ელინეს მხარდამხარ მთელი დღის მუშაობით დალილი, იგი ყოველ საღამოს ნახულობდა დიდ ნუგზარს და სამხრეთული სისხლისათვის დამახასიათებელი ენთუზიაზმით განაგრძობდა მისი გაშეშებული კისრის მკურნალობას. არც ამას დასჯერდა და იშვიათად თუ მოვიდოდა ისე, რომ მაიასთვის არ მოეტანა „მეავე რძით“ სავსე ჭიქა, რომელსაც ვახშმის დროს იგი თურმე მოხერხე-

ბულად ჰპარავდა... თავისსავე თავს. მისი ასეთი საქციელის შემდეგ ელენე საჭიროდ აღარ თვლიდა უცხო თვალთაგან თავისი გრძობებისა და განცდების დაფარვას და სახეგაბრწყინებული წამოხტებოდა ხოლმე ზეზე, როცა ეზოს კარის კრიალსა და იტალიელის მხიარულ ხმას გაიგონებდა.

ბრუნოს გადამდებმა სიცილიმა, რომლის დროსაც იგი ისე კრიჭავდა კბილებს, თითქოს პირში გაჩრილი ჩიბუხის გაკვნიტას ლამობსო, მისმა მომხიზლავმა უშუალოდ და დააჩქარა ავადმყოფთა განკურნება და, ალბათ უფრო მეტიც კი გააკეთა ამისთვის, ვიდრე თვით მასაუბებმა და „მეყვე რძემ“.

ასე იყო თუ ისე, მზეზე დამწვარ მხართან ერთად მაიას დაბეჭილი თითიც კი მოუტრა, ხოლო დიდ ნუგზარს, მას შემდეგ, რაც ყოველგვარი ტკივილი უკვალოდ გაუქრა, სხვა აღარა დარჩენოდა რა, გარდა იმისა, რომ თავისი დაპირება გახსენებოდა და ერთ მშვენიერ დღეს (თუმცა არც მთლად „მშვენიერ“, რადგან იმ დღეს ისევ გაწვიმდა და მათ სამუშაოს მიტოვება მოუხდათ), შამპანურის ბოთლებით დატვირთულმა შემოაღო ეზოს კარი.

ძალიან გემრიელი იყო სადილი სივრილეში და სუფთა ჰაერზე. ლეღვის ხის ხშირი ფოთლები საიმედოდ იცავდა კაცს წვიმისაგან. კვლავ მადისაღმძვრელად შუშხუნებდა ფინჯნებში შამპანური და აღტაცებულმა ბრუნომ, რომელმაც, რა თქმა უნდა, არ გამოტოვა ეს საზეიმო სადილი, და უფრო მეტიც — თამადობაც კი იგდო ხელთ, — ფეხზე წამოდგარმა ხამალა წარმოიქვა სადღეგრძელო იმ „მშვენიერი მიწა-წყლისა, რომლის სტუმარიც იყო იგი“, და იმ „გულგახსნილი“, მისთვის ეგზომ „მშობლიური ბუნების ხალხისა, რომელიც ასე გულისამაჩუყებელი ყურადღებით მასპინძლობდა“ მას.

მასპინძლებიც, ცხადია, ვალში არ დარჩებოდნენ და იტალიის ქება-დიდებას ბოლო არ ჰქონდა. ამით მართლაც ცრე-

მლებამდე გულაჩუყებულმა სტუმარმა ხელმეორედ ადღეგრძელა საქართველო. მან აღნიშნა, რომ თუმცა იტალიელებს ხშირად საყვედურობენ სიტყვამრავლობასა და მოჭარბებულ ემოციურობას, მაგრამ ამჯერად იგი დაზღვეული ყოფილა ამ საშიშროებისაგან, რადგან, როცა საქმე ეხება აზრის გამოთქმას ასეთ შესანიშნავ ქვეყანაზე და ასეთ შესანიშნავ ხალხზე (მან კიდევ უფრო მალა ასწია მარჯვენა ხელი, რომელშიც შამპანურით სავსე ფინჯანი ეჭირა, მარცხენით კი დიდი წრე შემოხაზა ჰაერში) ძნელი ყოფილა გადაჭარბება. მის აღტაცებას საზღვარი აღარ ჰქონდა, როცა მაიამ ყველასათვის მოულოდნელად მოიმარჯვა გიტარა და თავისი საამო ხმით იმღერა ერთ-ერთი ტკბილი იტალიური რომანსი.

— ბრავო! ბრავო! — ისე ხამალა აყვირდა ბრუნო, როცა მაიას ჯერ არც კი დაემთავრებინა სიმღერა, თითქოს „ლ-სკალას“ ქანდარაზე მჯდარიყო და არა აქ. პატარა მავიდასთან, ლეღვის ხის სველი ფოთლების ქვეშ. იგი, ისევე, როგორც დანარჩენები, არავითარ ყურადღებას არ აქცევდა ფოთლებიდან დროდადრო ჩამოვარდნილ მსხვილ და ცივ წვეთებს, რომლებიც ხან ცხვირზე ეცემოდნენ კაცს ტყაპუნით, ხან კი კისერზე და მერე წელამდე ჩაიღვრებოდნენ ხოლმე.

უკვე მოსაღამოვებულიყო, რატომღაც დენი გამოერთოთ. დიასახლისმა სამზარეულოდან სამი სანთელი გამოიტანა. იტალიელი ამ ამბავსაც აღტაცებული შეხვდა, სანთლების პატარა ლამპაქებზე დამაგრება და დანთება თვითონ ითავა და ეს უბრალო და მეტისმეტად იოლი საქმე რაღაც რთულ საზეიმო რიტუალად გადააქცია.

სანთლების ციმციმა სინათლეზე მარგალიტებად აბრწყინებულმა წვიმის წვეთებმა, რომლებიც აქა-იქ ეკიდნენ ფოთლებზე, ორღანოსავით აგუგუნიებულნი ზღვის შორეულმა ხმებმა და მაიას მომხიზლავმა სიმღერამ ბრუნო საბოლოოდ გამოიყვანა წონასწორობიდან და იგი მალე დათვრა. კვლავ ფეხზე წამოდგარმა.

მან გამოაცხადა, რომ ქართველი ქალები ულამაზესნი ყოფილან მსოფლიოში, და არა მარტო ფიზიკურად, არამედ სულიერადაც, რასაც თურმე მისთვის ბევრად მეტი მნიშვნელობა ჰქონია, ვიდრე მხოლოდ გარეგნულ სილამაზეს. ამის შემდეგ იტალიელმა ბარბაცით შემოუბრა მეგიდას, სათითაოდ და ძალიან ცერემონიულად დაუკოცნა ქალებს ხელები და ბოლოს, ეშმაკური ღიმილით გამოტყდა, რომ ბოლო ხანებში მას თურმე სრულიად დაჰკარგვია ინტერესი ყოველგვარი მეცნიერული პრობლემისადმი, გარდა... გარდა ზოგიერთი გეოლოგიური საკითხისა, კერძოდ კი — კეთილი იმედის კონცხის წარმოშობისა და განვითარების ფრიალ შავბნელი წყვილიადით მოცული გეოლოგიური ისტორიისა.

ელენე ამაოდ ცდილობდა ბედნიერი ღიმილის შეკავებას და იძულებული გახდა დიდი ნუგზარის განიერი ჩრდილისათვის შეეფარებინა თავი.

ცოტა ხნის შემდეგ ბრუნომ დიდი მოწიწებით ჩამოართვა მაიას გიტარა და არც ისე ცუდად იმღერა მსმენელთათვის უცნობი, მშვენიერი იტალიური სერენადა. მოჰარბებული გრძნობებისაგან თვალდახუჭული, სიმღერის დროს იგი ხან ცალ მუხლზე ჩაიჩოქებდა, ხან სკამზე შეხტებოდა და თან სასაცილოდ აცანცარებდა თავის წვეტიან წვერს. გურამი დაინტერესებული აკვირდებოდა ამ „იტალიურ“ სიმთვრალეს, რის შემდეგაც მას დაასკვნა, რომ ალკოპოლი თურმე ერთნაირად მოქმედებს ყველაზე.

— უხერხულია! — თავშეკავებული ღიმილით თქვა გიორგიმ, — როგორ დათვრა!

— უხერხული ის იქნებოდა, რომ ვერ დამთვრალიყო! — შეეკამათა მას დიდი ნუგზარი.

— მართალია! — დაეთანხმა მას პატარა ნუგზარიც და მერე, რატომღაც, ისევე თავისი ძველი გართობა გაიხსენა.

მან სწრაფად გაცალა ჭურჭლისაგან მაგიდის ერთი კუთხე. გაცეხული ბრუნო თითქმის ძალით დასვა თავის პირდაპირ და ვიდრე იგი გონს მოსვლას მოას-

წრებდა, ღონიერად დაეჭიდა მის ხელს და სწრაფად გადაუწია მკლავი.

ეს დამარცხება იტალიელმა უსამართლობად ჩათვალა, კატეგორიულად გააპროტესტა და, რადგან დანარჩენებმაც მხარი დაუჭირეს, შეჯიბრება გაგრძელდა. აღებულმა რევანშმა ცოტა დაამშვიდა იგი, მაგრამ სამაგიეროდ სრულიად საწინააღმდეგოდ იმოქმედა პატარა ნუგზარზე. სულ მალე მაგიდა უკვე საეჭვოდ ჭრატუნობდა გაწიწმობულ მოწინააღმდეგეთა დაწითლებული იდაყვების ქვეშ და საჭირო გახდა მათი გაშველება.

— უხერხულია! — ამბობდა ისევ გიორგი, — რაც არ უნდა იყოს, უცხოა და რას იფიქრებს?!

— მან უკვე ყველაფერი თქვა, რასაც ფიქრობდა, — სიცილით დაამშვიდა იგი გურამმა.

ჭიდილმა საგრძნობლად გამოაფხიზლა სტუმარი და იგი კვლავ ლაპარაკის გუნებაზე დადგა. მან თქვა, რომ დიდი, დიდი ხანია, რაც ასე მხიარულად არ გაუტარებია დრო და რომ მას ალბათ არასოდეს დაავიწყდება ეს ზღაპრული საღამო. თუმცა, იმედი აქვს, რომ ისინი კვლავ შეხვდებიან ერთმანეთს და არა მარტო აქ, ამ მშვენიერი ხის ქვეშ, არც მხოლოდ იქ, იმ ლამაზ კონცხზე, არამედ „იქაც“, იტალიაში, მის მშობლიურ რომში!

— მაგაზე ადვილი რა არის?! — წამოიძახა დიდმა ნუგზარმა, — ტურისტული საგზური და მაგის ჯანი! არა, ნანა? აი ჩვენ ნახევარი ევროპა შემოვიარეთ, პოლონეთში ვიყავით; უნგრეთშიც, იუგოსლავიაშიც, მოკლედ იტალიადა დაგვრჩა, ხა-ხა-ხა! ახლაც გვეპატიყებიან, რა გვენალვლება!

გურამმა ის-ის იყო დააპირა შეკამათებოდა ნუგზარს, დააპირა ეთქვა, რომ იტალია ღირსი არ იყო ისეთი ზერეღე და ფორმალური ყურადღებისა, როგორცაა ჩვეულებრივ ტურისტები იჩენენ თავიანთი მარშრუტის მიმართ, მაგრამ ბრუნომ დაასწრო და ხმამალა წამოიძახა:

— ო, არა! არა! ოღონდ არა ტურის-ტული საგზურით! განა დასაშვებია, რომ რაღაც ორიოდე კვირაში ადამიანმა მოინახულოს რომიც, ნეაპოლიც, ვენეციაცა და მილანიც, თავიანთი ურიცხვი ღირსშესანიშნავი ძეგლითა და მუზეუმით?! ემოციური დატვირთვის ასეთი ინტენსიურობა მხოლოდ და მხოლოდ დამალავად თუ იმოქმედებს ადამიანზე. არა! თქვენ უნდა როგორმე ჩამოხვიდეთ ჩემთან, როგორც სტუმრები. და დამერწმუნეთ, ყოველივე ეს თქვენ არანაკლებ სასიამოვნო მოგონებებს დაგიტოვებთ, ვიდრე მე — სენიორიტებს მაიას მომხიბლავი სიმღერები და, საერთოდ, ეს ზღაპრული, სანთლებიანი საღამო!..

მასპინძლები ღიმილით უსმენდნენ ბრუნოს. გურამი საბოლოოდ მოაჯადოვა ამ საინტერესო, ენერგიულმა ადამიანმა, რომელსაც ყველაფერი ერთნაირად ახლოს მიჰქონდა გულთან, ყველაფერი, რაც მის სამშობლოს ეხებოდა, მნიშვნელოვანიცა და ერთი შეხედვით უმნიშვნელოც. „აღბათ სწორედ ასეთები ქმნიან თავისი ქვეყნის ბედსა და მომავალს! — ფიქრობდა გურამი, — ასეთები ინახვენ და ამდიდრებენ თავისი ხალხის სულიერ საგანძურსა და დიდებულ ტრადიციებს და არა ისინი, ვინც მთელ ენერგიას, რომელიც ამ იტალიელისას არაფრით ჩამოუვარდება, სტადიონების ტრიბუნებზე ღრიანცელსა და ფეხების ბრაგუნს ანდომებენ!..“

გურამმა დააპირა ხმამაღლაც ეთქვა ყოველივე ეს, მაგრამ როცა ქალების დაღლილ სახეებს გადაჰხედა, მიხვდა, რომ უკვე გვიან იყო და აღარ ღირდა ასეთი საშინი რეპლიკის „სროლა“, რაც, ცხადია, აუწყრელ აურზაურსა და კამათს გამოიწვევდა.

ბრუნომ, თითქოს ამჯერადაც გაუგო ფიქრი გურამს, საათს დახედა, რა გვიან ყოფილაო, წამოიძახა გაკვირვებულმა და ფეხზე წამოდგა. თუმცა სრულიად გამოფხიზლებულიყო და აღარც ბარბაცებდა, მაგრამ მაინც მთელ საათს მოუნდა მაგიდიდან ეზოს კარამდე მისვლას, ვიდრე კიდევ ერთხელ გაუზიარებდა მასპინძ-

ლებს თავის უზომო აღტაცებას ამ „სლავურული, სანთლებიანი საღამოს“ გამო.

წვიმა გადაღებას არ აპირებდა, ამიტომ, უფრო მოუმატა და თავის მსხვილ წვეთებს მთელი დამე გულმოდგინედ უბრაზუნებდა შიფერის სახურავსა და ფანჯრის მინებს.

დილას ცოტა ხნით გადაიღო, გურამსა და მის ამხანაგებს დააცალა ადგომა, დაბანა და საუზმე, მაგრამ როგორც კი სამუშაო ტანსაცმელში გამოწყობილებმა დააპირეს ეზოდან გასვლა, ისევ წამოუშინა და ყველანი უკუაქცია. მთელი ის დღე იძულებით უსაქმობაში გაატარეს, რასაც ელენესათვის კიდევ ერთი უსიამოვნო წვრილმანიც დამატა. მის მოშამულ გუნებას უკვე აღარაფერი ეშველებოდა: იგი მთელი დღე ამაოდ ელოდა პანსიონატის ტერიტორიაზე ბრუნო სკიავის გამოჩენას. საექვო იყო, რომ იტალიელი წვიმას შეეშინებინა და მხოლოდ ამიტომ არ მოსულიყო სტუმრად.

გურამმა შუადღემდე ძლივს გაუძლო ელენეს დაღონებული სახის ცქერას და გადაწყვიტა ამბის გასაგებად სანატორიუმში გადასულიყო. თავისი განზრახვა, რა თქმა უნდა, არავისთვის გაუმხელია, მაგრამ ელენე რაღაცნაირად მიუხვდა მას და რატომღაც გაღიზიანებულმა, ვითომდა იმ მიზეზით, რომ თავსხმა იყო, უკვე ეზოდან გასული გურამი უკან დააბრუნა.

ოთახში გურამს წვიმიანი დღეებისათვის დამახასიათებელი სურათი დახვდა. გიორგი ლოგინზე ჩამომჯდარიყო და წიგნს კითხულობდა. ნანა და პატარა ნუგზარი მაგიდას მისხდომოდნენ და ისევ თავიანთ საყვარელ „სამოცდაექვსს“ თამაშობდნენ. ფანჯრის რაფაზე დაყრდნობილი ვიტარის სიმებს მაია ძლიანი ჩუმად და ნაღვლიანად აკვნესებდა, დათქმრებული ილიმებოდა და სველი ხეების ფოთლებზე წურწურით ჩამომავალი წყლის ცქერით ერთობოდა. დიდ ნუგზარს იტალიელის მიერ ნაჩუქარი მუყაოს ბუმერანგი გახსენებოდა, დიდი მონ-

დომებით ვარჯიშობდა მის ხმარებაში. შუა ოთახში უხმოდ მჯდარ ელენეს უცნაურ პეპელასავით მოფარფატე ბუმერანგთან ერთად, თავს თითქოს ბრუნო სკიავის კეთილი, მხიარული სულიც დასტრიალებდა.

გურამმა გუნებაში მხურვალედ დალოცა ეს „სული“, რომელმაც ახლა იგი „ისიმი-ჰანი-ჰანი“-ს მოსმენისაგან გადაარჩინა, გადაწყვიტა ესარგებლა ამ მოულოდნელი და სასიამოვნო სიწყნარით, ჩემოდნიდან ქურდულად ამოიღო ბლოკნოტი, რომელშიც ხანდახან თავის ზოგსაინტერესო შთაბეჭდილებას იწერდა ხოლმე და რომელსაც რატომღაც დღიურს ეძახდა, ლოგინზე ჩამოჯდა და ბოლო ჩანაწერი გადაიკითხა. გადაიკითხა და გაოცებული დარჩა.

მას ჩვეულებად არ ჰქონდა ჩანაწერის თარიღის აღნიშვნა და, მიუხედავად ამისა, პირველივე სტრიქონის წაკითხვისას მიხვდა, რომ მას შემდეგ დიდი დრო იყო გასული. მან იგრძნო, რომ ეს გავლილი დრო ბევრად უფრო მეტიც იყო, ვიდრე მისი შესატყვისი კალენდარული განზომილება იქნებოდა სინამდვილეში. გურამი დაფიქრდა და მიხვდა, რომ ეს არც პარადოქსი იყო, არც უბრალოდ, მცდარი შეგრძნება. ყველაფერი აიხსნებოდა ჩანაწერის შინაარსისა და მისი კითხვის დროს გურამის განწყობილების სრული შეუთავსებლობით.

„...ცხოვრება რაღაც უფერულად გადის, — კითხულობდა იგი და ვერ იჯერებდა, რომ ეს მისი ნაწერი იყო, — არაფერი ხდება ჩემს გარშემო ისეთი, რამაც არამცთუ მოთხრობა დამაწერინოს, არამედ თუნდაც სულ ოდნავ ამაღლევის და დამაფიქროს. მე მივიკირს და მეცინება კიდევ ხანდახან, როცა ვხვდები ადამიანს, რომელმაც რაღაც წარმატებას მიღწია — ვთქვათ, გამოსცა პატარა წიგნი, ან — დაიცვა დისერტაცია და ამის გამო აღტაცებული და აღვზნებულია. ასეთი წვრილმანები დიდი ხანია აღარ მოქმედებს ჩემზე და არ მგონია, ოდესმე თუ იმოქმედებს კიდევ. ეს უკვე გან-

ვლილი ეტაპია ჩემს ცხოვრებაში, უკეთესს კი წინ აღარაფერს ველო...“

ნუთუ მართლა გურამის დაწერილი იყო ეს სისულელე?! გურამის, რომელსაც ახლა, ამ წუთას, არამარტო აინტერესებდა ყოველივე ის, რაც მის გარშემო ხდებოდა, არამედ ისეთი მართლა წვრილმანიც კი აღელვებდა, როგორც იყო ბრუნო სკიავის მოუსვლელობა. გურამს ვერ გამოეცნო ნანას ღიმილის მნიშვნელობა, რომლითაც იგი დროდადრო ფარულად გადმოხედავდა ხოლმე მას მართოსავით გაშლილი კარტების ზემოდან და ესეც აფიქრებდა. გურამს უნდოდა სცოდნოდა, რაზე ფიქრობდა ფანჯარასთან მისკენ ზურგით მდგარი მათა და რატომ იყო ასეთი ნაღვლიანი მისი ლამაზი თითებით აღებული ბოლო აკორდი. გურამს აინტერესებდა, როდის გადაიღებდა წვიმა და როდის მოეღებოდა ბოლო ოთახში მყოფთა უნებურ მოწყენილობას. თუმცა ახლა თვითონ გურამი მოწყენილიც აღარ იყო. მას უხაროდ, რომ გამონახა დრო და გადაიკითხა თავისი დღიური და მოუნდა ორიოდე სიტყვა კიდევ მიემატებინა მისთვის. ხოლო ის, რაც ამის შემდეგ თითქოს თავისთავად დააწერინა ფანქარმა, მისი ახალი განცდების სრულიად ამომწურავი ფორმულა აღმოჩნდა და არაფრის დამატება აღარ სჭირდებოდა.

„კეთილი იმედის კონცხი თანდათან ამართლებს თავის სახელწოდებასა და ჩემს ყველაზე გაბედულ იმედებსაც კი!“ — რამდენჯერმე გადაიკითხა ახალი ჩანაწერი და ბლოკნოტი კმაყოფილმა ჩაავდო ჩემოდანში.

დიდ ნუგზარს ბოლოსდაბოლოს მიანიც მობეზრებოდა ბუმერანგით თამაში და ახლა ისევ თავისი ტრანზისტორით ერთობოდა, მაგრამ გურამს რატომღაც აღარ აღიზიანებდა „ისიმი-ჰანი-ჰანის“ ყელამდე მოსული მელოდია, ხოლო როცა პატარა ნუგზარმა იგი მკლავის გადაწევაში გამოიწვია, სიამოვნებითაც კი მიუჯდა მაგიდას მის პირისპირ.

წვიმამ არც სადილის შემდეგ იკლო და, ვითომდაც დასასვენებლად წამოწო-

ლილებს, წყნარი საათი გვიან ღამემდე
გაუტრქელდათ.

— ხვალ ტუმცა კვირაა, — გამოაცხა-
და ელენემ, — მაგრამ გამოდარების შე-
მტხვევავაში აუცილებლად ვიმუშავებტ!

ყველანი უხმოდ დაეთანხმნენ ასეთ სა-
ქმიან გადაწყვეტილებას და სცადეს ლო-
გინიდან წამოუღდომლად გადღებათ ძი-
ლი, მაგრამ იმსიგრძე დასვენების შემ-
დეგ აბა რაღა დააძინებდათ?! მთელი ღა-
მე გურამი უნებურად უგდებდა ყურს
აღღვებული ზღვის ხვნეშასა და გუ-
ფუნს, რომელიც დილისკენ თანდათან
უფრო ძლიერდებოდა.

გათენდა დილა. ცა ისევ პირქუში და
შუბლშეკრული იყო, მაგრამ აღარ წვიმ-
და და ელენე, რომელსაც დღეს ყველას-
თვის აესწრო ადგომა, ოღნავ გამხიარუ-
ლდა.

ზედმეტი ძილისაგან სახედასიებულნი
და მოთენთილები, ყველანი ზანტად შე-
უდგნენ სამუშაოდ მზადებას, მით უმე-
ტეს, რომ პანსიონატის ეზოდანაც კი კა-
რგად მოჩანდა როგორ ძლიერადაც ღე-
ლავდა ზღვა, ხოლო მისი დაგუბებული
გუგუნი გამაფრთხილებელ მუქარასა-
ვით მოისმოდა შორეული კონცხების
მხრიდან. საეჭვო იყო, რომ დღეს მუშა-
ობას რაიმე ნაყოფი გამოეღო, მაგრამ
ელენე არავითარ ყურადღებას არ აქცე-
და ყოველივე ამას. საუზმის დროს იგი
ჩვეულებისამებრ აჩქარებდა თავის „ცუ-
გლუტ კვეშევრდომებს“ და გურამის და-
უზარებლობას კვლავ ყველასათვის მისა-
ბამ მაგალითად ასახელებდა.

სხვებთან შედარებით დღეს გურამი
მართლაც ხალისიანად იყო განწყობი-
ლი და რაღაც გაურკვევლისა და სასიამო-
ვნოს შეუგუნებელ მოლოდინში ადგი-
ლზე ძლივს ისვენებდა.

როგორც იქნა გაეტივნენ ეზოდან. დი-
ასახლისმა და მისმა რძლებმა გაკვირვე-
ბულებმა გააცილეს ისინი და ვერაფრით
გაეგოთ, რით აიხსნებოდა საქმისათვის
მათი ასეთი თავდადება. იგივეს ფიქრობ-
და პატარა ნუგზარიც, რომელიც უკმა-
ყოფილოდ დაღვრემილი მიიზღახნებო-
და დანარჩენების უკან. ნანა ფხნატკე-

ნივით ჩამოჰკიდებოდა მკლავზე თავის
მეუღლეს და თავი მის განიერ, მხარზე
დაედო. მათზე ოღნავ წინ გიროტი და
მაია მიიბიჯებდნენ და თუმცა ორივე
ცდილობდა მხიარულად სჭეროდათ თა-
ვი, მაგრამ აშკარად ემჩნეოდათ, რომ
არც ისინი იყვნენ სამუშაოდ განწყობი-
ლნი.

— ნამდვილი სამგლოვიარო პროცე-
სიაა! — თქვა ელენემ, რომელიც ენერ-
გიულად მიუძღოდა მათ წინ, გურამის
გვერდით და ხშირად იხედებოდა უკან.

უხმოდ გაიარეს უცხოელთა თითქმის
სრულიად ცარიელი პლაჟი. გურამმა
შეამჩნია, როგორ გააპარა თვალი ელე-
ნემ სველი კუნძისაკენ, რომელზეც ბრუ-
ნოს ნაცვლად ახლა ვიღაც უცნობი მო-
ხუცი კაცი იჯდა და ღელვის ცქერით
ტკებოდა.

— ნეტავი რამდენი ბალი იქნება?! —
მოესმა გურამს გიორგის შეკითხვა.

— ხუთი ბალი და ექვსი ალუბალი! —
უპასუხა მას დიდმა ნუგზარმა და ხმა-
ლა გადაიხარხარა.

კონცხებთან მისვლამდე ხმა აღარავის
ამოუღია, ხოლო იქ კი ისეთი ძალით ხმა-
ურობდა ზღვა, რომ ლაპარაკს უკვე აზ-
რიც აღარა ჰქონდა.

უზარმაზარი ტალღები თითქმის წვე-
რამდე უწევდნენ პატარა კონცხებს და
გეოლოგებს კარგა დიდი მანძილზე მო-
უხდათ კლდე-კლდე ძრომიალი, ვიდრე
თავიანთ სამუშაოდ ადგილამდე მიადწევ-
დნენ.

ზღვა თითქოს გრძნობდა, რომ ეს კონ-
ცხი ყველაზე ძლიერი ბურჯი იყო ნაპი-
რისა და, გამოცდილი სტრატეგიით, თა-
ვისი მთავარი დარტყმა სწორედ აქეთ-
კენ მოემარჯვებინა. ჯერ შედარებით
მცირე ზომის ტალღები იწყებდნენ
იერიშს და თითქოს ფსიქიურ შეტევაზე
გადმოდიოდნენ: დაიმსხვრეოდა ერთი —
მოდოდა მეორე, იმსხვრეოდა ისიც და
მას უმაღლეს მოჰყვებოდა მესამე, თანდა-
თან იზრდებოდა ტალღის სიდიდეცა და
დარტყმის ძალაც და ბოლოს ბრძოლა-
ში მძიმე არტილერია ებმებოდა: სამი-
ოთხი ვეება ტალღა გამაყრუებელი ზათ-

ქით დაუნდობლად ასკდებოდა ნაპირს და მისი მრისხანე სიმძიმის ქვეშ გმინავდა და ზანზარებდა წამით შემდრკალი კლდე, მაგრამ სწრაფადვე იკრებდა ძალას და შეუპოვრად განაგრძობდა ურცხვი მტრის ძლევასა და უკუქცევას.

შეუძლებელი იყო, რომ ამ შესანიშნავ სანახაობას ადამიანისთვის თვალი არ მიეტაცა. ელენეც კი აღარ ჩქარობდა მუშაობის დაწყებას, თუმც იქნებ მხოლოდ იმიტომ, რომ სამუშაო ფართის უდიდესი ნაწილი ზღვას ჰქონდა დაპყრობილი. კონცხის ძირამდე ანუ ელენეს უზნამდე ჩასვლაზე ფიქრიც კი არ შეიძლებოდა. შეუძლებელი იყო აგრეთვე მაიას და ვურამის მუშაობაც, რადგან მათ უზანზეც მხოლოდ ძალიან იშვიათად და ისიც მცირე ხნით თუ შეწყდებოდა ტალღათა ცემა. შედარებით უკეთ ჰქონდათ საქმე ნანას და დიდ ნუგზარს. მათ უზნამდე უდიდესი ტალღები აღწევდნენ მხოლოდ, რომელთაც ზღვა არც ისე ხშირად იმეტებდა ბრძოლაში ჩასაბმელად. და მხოლოდ გიორგის ასპარეზი ინარჩუნებდა თავის „წყალმიუქარებელ“ რეპუტაციას.

ღელვის ეს რალაც კანონზომიერი რიტმულობა არ იყო ძნელი შესამჩნევი და რადგან ყოველი წყნარი ინტერვალი საკმაოდ დიდ დროს მოიცავდა, ამიტომ კაცს თავისუფლად შეეძლო მოესწრო დაბლა ჩასვლა, ნიჟარებიანი ნიშნის აღება და უკან ამობრუნება. ბიჭები ასეც აკეთებდნენ, მიუხედავად ქალების პანიკური პროტესტებისა.

უზანი, როგორც აღრეცა ვთქვით, თიხოვანი ქანებისაგან იყო აგებული და წყალს ეს ქანები ახლა ისე დაერბილებინა, რომ ცარიელი ხელებითაც კი ადვილი იყო თეთრი ნიჟარების ამოჩიქნა მოციფრო თიხოვანი მასიდან; ზოგი მათგანი თითის შეხებითაც კი ამოვარდებოდა ხოლმე და უკვე გასუფთავებულ, გამზადებულ, ბუნებრივად პრეპარირებულ ნიშნულს წარმოადგენდა. უკვე დამშვიდებული ელენე კმაყოფილი ათვალიერებდა მათ, როცა პატარა ნუგზარი და გურამი, რიგრიგობით ჩასულნი ქვევით,

ნიჟარებით სავსე მუქებით ამოდითონ უკან.

დიდი ნუგზარი ამჯერად გიორგის მარებოდა, მაგრამ გიორგის არაფრად ეპიტნავებოდა ეს დათვური სამსახური და ყოველნაირად ცდილობდა ყველაფერი თვითონ ეკეთებინა: ხან ჩაქუჩს გამოსტაცებდა ხელიდან, ხან ახალნაპოვნ ნიჟარას, მალე კი ნიშნების შესახვევ ქალაღდსაც კი აღარ ანდობდა.

ნელ-ნელა გახურდა მუშაობდა, თანდათან ჩაითრია ყველანი და დილანდელი უხალისობა და მოთენთილობა მალე აღარავის ემჩნეოდა. შუადღემდე დრომ შეუმჩნევლად გაიბინა. ის იყო გურამმა საათს დახედა და გაიფიქრა, იტალიელის ასეთი ხანგრძლივი გაქრობა რამე ცუდის მომასწავებელი არ იყოსო, რომ უეტრად მისი ხმა მოესმა მაღლიდან და გახარებულმა აიხედა მისკენ.

ბრუნე მეფისტოფელივით კბილებდა-კრეჭილი, ხელემაწეული დასდგომოდა მათ თავს და წვერის ცანცარით, ხმამალა მიესალმებოდა ყველას. გურამიც და დანარჩენებიც ისე შეეგებნენ მას, როგორც დიდი ხნის უნახავ ძვირფას მებობარს. დიდმა ნუგზარმა დათვსავით ჩაბღუჯა იგი თავისი ბანჯგვლიანი მკლავებით და მაგრად გადაკოცნა. ელენემ სწრაფად შეისწორა შუბლზე ჩამოშლილი თმა და თითქოს ნაწყენმა გაიღიმა. იტალიელს, როგორც ჩანს, არ გამოეპარა მხედველობიდან ეს ღიმილი და ხუმრობით პატივებაც კი ითხოვა გუშინდელი „გაცდენისათვის“.

— ...თუმცა არა მგონია, რომ იმ წვიმაში გემუშავათ, — თავი გაიმატლა მან. — ისე რომ არც ძალიან დიდი დანაშაული ჩამიდენია.

როგორც მისი ნაამბობიდან გამოირკვა, გუშინ დილას მას თურმე მოულოდნელად მოსვლია თავი ერთი საინტერესო იდეა, რომლის წყალობითაც უკვე საღამომდე წარმატებით გადაუწყვტია ის ფრიალ მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომელზეც აგერ უკვე რამდენიმე თვეა ამოდ იმტვრევა თავს. ახლა კი თურმე მართლაც ცოტა დროდა რჩებოდა იმ

დღემდე, როცა უცნობი იტალიელი მეცნიერის — ბრუნო სკიავის სახელს მთელი მსოფლიო გაიგებდა!

ამჯერად შეუძლებელი იყო დაეჭვება მის სიმართლესა და სერიოზულობაში, ყველამ მხურვალედ მიუღოცა მას ის დიდი გამარჯვება, რომელიც, თუმცა სრულიად ბუნდოვნად, მაგრამ მაინც — მთელ მსოფლიოში ჯერჯერობით მხოლოდ მათთვის იყო ცნობილი.

ბრუნომ დიდი სიხარულით მიიღო ეს მილოცვები და ყველას უღრმესი მადლობა გადაუხადა, მაგრამ დიდმა ნუგზარმა მას თითი დაუქნია და უთხრა, რომ მხოლოდ მადლობით იგი ფონს ვერ გავიდოდა.

— პურმარილია საჭირო, პურმარილი! — როხროხობდა იგი, — ჩვენში ახლა ასეა მიღებული!

ამის საპასუხოდ იტალიელმა აღნიშნა, რომ თუმცა თვით ეს სიტყვა აქამდე არასოდეს გაეგონა, მაგრამ მისი მნიშვნელობა კი უცნობი არ ყოფილა მისთვის, და პირობა დასდო, რომ უახლოეს მომავალში იგი შამპანურების ბათქა-ბუთქით აღნიშნავდა თავის წარმატებას.

— აბა რას ლაპარაკობ?! — ხმადაბლა შეეკამათა განზე გასულ დიდ ნუგზარს გიორგი, — სირცხვილი არ არის?! რას იფიქრებს?!

— რატომ არის სირცხვილი?! — ჩაერია მათ საუბარში პატარა ნუგზარიც, — ყველა ასე აკეთებს!

— ჰო! სამწუხაროდ შენ მართალი ხარ! ბევრი ასე აკეთებს! ჩვენში ასეა მიღებული! — გაწიწმატდა გიორგი, — მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ კარგია! ყველაფერზე — პურმარილი! დიდოდან დაწყებული და პატარით გათავებული! დისერტაცია დაიცავი? კეთილი ინებე და — პურმარილი შენზე! ახალი ფეხსაცმელი გაცვია? აჰა! პურმარილი შენზე!..

— რატომაც არა?! — გაიცინა პატარა ნუგზარმა.

— იმიტომ რომ ეს უკვე მეშინობაა! უმრავლესობას ახლა ბანკეტები უფრო

აინტერესებს, ვიდრე თვით შრომები და მიღწევები, რომელთაც მე რომ მკითხო, ამ ქვიფებით ფასიც კი აკლდებოდათ! მართო თვით სიტყვა აიღე — მაღარიჩი! — რა საზიზღარია!..

— ჰო! — უპასუხა პატარა ნუგზარმა, — შენ რომ გკითხო — კი! მაგრამ შენ არავინ გეკითხება!..

მიუხედავად იმისა, რომ ბრუნოს არ ესმოდა მათი ნალაპარაკების შინაარსი, მით უმეტეს, რომ მოკამათენი, მისთვის თვალის ასახვევად, „მომხიბლავად“ უღიმოდნენ ერთმანეთს, იტალიელი მაინც მიხვდა რაღაცას და სიტყვა ბანზე აავლო. ეშმაკურად გაიღიმა და თქვა, რომ საკმარისია ფიზიკაზე ამდენი ლაპარაკი და დროა ისევ გეოლოგიას დავუბრუნდეთო. მისი მიხვედრილობითა და ტაქტით აღტაცებულმა ელენემ სასწრაფოდ დაუქირა მას მხარი და მუშაობა განახლდა.

იტალიელი აქტიურად ჩაება გეოლოგთა საქმიანობაში. იგი ყველაზე ხშირად ჩაბოდა ქვემოთ, როცა კი ზღვა დროებით იხვევდა უკან და როგორც ძვირფას თვლებს, ისე სათუთად მოუბრენინებდა ხოლმე ელენეს პეშვში დაგროვილ ნიჟარებს.

— რა მშვენიერი ფორმებია! ყოჩაღ, ბრუნო! — აქებდა მას ელენე და გახარებული იტალიელიც მეტი მონდომებით განაგრძობდა სირბილს ზევით-ქვევით.

პატარა ნუგზარმა სიამოვნებით დაუთმო მას „სარბიელი“ და გიორგისთან შეწყვეტილი დავა განახლა. ქალები და დიდი ნუგზარი მათ დაშოშმინებას ცდილობდნენ და ისე მოხდა, რომ რამდენიმე ხნით მხოლოდ ბრუნო და გურამი შეჩინნენ საქმეს. ბრუნო ისე გაიტაცა ტალღების მიერ თიხიდან გამორეცხილი ნიჟარების გროვებამ, ან იქნებ უფრო ელენეს ქებამა და კმაყოფილებამ, რომ ძლივსლა თიხიდან იქამდე, ვიდრე ლეღვა დაიკლებდა ხოლმე და, წყლის შეფებისაგან უკვე თავიდან ფეხებამდე სასაცილოდ გალუმპული, იმწამსვე ჩაბოდა ქვემოთ, როგორც კი უკანასკნელი დიდი ტალღა დასხვრეული დაიხვედა უკან.

— ნუ ჩქარობ! დააცადე დაწყნარება!

ზომ იცი, ზღვას 'ხუმრობა არ უყვარს და არ გაგებრაზდეს! — ურჩია მას გურამმა, მაგრამ იმ ხმაურში ბრუნოს არაფერი გაუგია და რომც გაეგო, საეჭვო იყო ამ რჩევისთვის დაეჭვებინა.

იმ წუთში ბრუნო ტალღათა ცემის ზონამდე არც იყო ჩასული, ღელვის რიტმში კი წყნარი პერიოდი დგებოდა და საშიში სინამდვილეში არაფერი იყო, მაგრამ... უბედურება თვალის დახამხამებაში დატრიალდა!

გურამს ჯერ დამთავრებულებიც არ ჰქონდა თავისი გაფრთხილება, რომ, თითქოს ენამ უყივლაო, მოხდა უცნაური რამ: ზღვა მართლა გაბრაზდა, დაირღვა და სრულიად აირია ღელვის რიტმი. იტალიელმა და გურამმა, ეტყობა, ერთდროულად შეამჩნიეს რა მაცდური სიდინჯითაც დადგა ყალყზე უზარმაზარი, მოულოდნელი ტალღა და მერე კი ელვისებური სისწრაფითა და მრისხანებით დაიძრა ხმელეთისაკენ.

— დაბრუნდი! — დაიღრიალა გურამმა და იგრძნო, როგორ უცბად გაეყინა სისხლი ძარღვებში.

ბრუნო ელდანაკრავივით შემოტრიალდა მისკენ და... ვინ იცის, იქნებ გამოესწრო კიდევ ტალღისთვის, რომ უეცრად არ დასხლტომოდა ფეხი სილით თიხაზე და, ძირს გაართხმული, ნელ-ნელა არ დაცურებულყო ქვემოთკენ.

გურამმა დაინახა, რა თეთრად გაიელვა სიმწრისაგან დაკრეჭილმა მისმა კბილებმა, გაიგო, როგორი გამყინავი ხმით აკვილდნენ მის უკან ქალები და იმავე წამს გამაყრუებელმა გრუხუნმა თითქოს მთლიანად გამოთიშა მისგან გონება. მას არც ახსოვდა, როგორ აღმოჩნდა წყალში ნახევრადგახდილი. საბედნიეროდ გონს მოსვლისთანავე მოჰკრა თვალი ახლო მანძილზე ბრუნოს თვალებდახუჭულ, გაფითრებულ სახეს, რომელიც ნელ-ნელა იძირებოდა წყალში და თანდათან კარგავდა ნაკვთების სიმკვეთრეს. გურამმა მარცხენად მაგრად ჩაბლუჯა წყლისაგან ყალყზე დამდგარი მისი შავი თმა, მარჯვენით კი გამალბებულად მოუსვა სიღრმისაკენ, სადაც ტალღების

გლუვი ზედაპირი და ნაკლები საფრთხე ეგულებოდა.

იტალიელი გაბრუებული იყო დანახვისთანავე ვითარ წინააღმდეგობას არ უწყევდა გურამს, რამაც ძალიან გაუადვილა მას ცურვა. და მიანიც, მიუხედავად ამისა, იგი გრძნობდა როგორ ელეოდა ძალა, რაც ალბათ დიდი ნერვიული დაძაბვის ბრალი იყო. „არაფერია! — იმშვიდებდა იგი თავს, — მთავარი უკვე უკანაა!“ — და იმავე დროს გრძნობდა, რომ ეს თავის მოტყუება იყო, იცოდა, რომ ყველაზე ძნელი ნაპირზე გასვლაა, რასაც მარტო-კა შედარებით იოლად მოახერხებდა, მაგრამ ბრუნო?! „არ შეიძლება რამე არ გამოჩნდეს!“ — გაიფიქრა და იმედინად გახედა ნაპირს, რომელიც საკმაო მანძილზე იყო მისგან.

ზღვა, როგორც ჩანს, დაწყენარებას აღარ აპირებდა. ტალღები სრულიად არ მცირდებოდნენ და დაუღალავად მიიტვოდნენ კონცხებისაკენ, რომელთაც გურამი მხოლოდ ხანდახან თუ მოჰკრავდა თვალს თეთრად აქაფებული წყლის ზემოთ.

თავისიანების გარდა გურამს იქ არავინ ეგულებოდა. იგი ზედავდა კიდევ მათ და ვერ გაეგო, რატომ დახტოდნენ ისინი გიყებივით, რისთვის იქნევდნენ ჰაერში რაღაც თეთრ ნაჭრებს, ალბათ პერანგებს და რატომ იყურებოდნენ სადღაც მალლა და არა გურამისაკენ. მას კინაღამ გული გაუჩერდა სიხარულისგან, როცა ერთ-ერთი მღვრიე ტალღის თავზე მოქცეული პატარა ნუგზარის სახე დაინახა. იგი სწრაფად ახლოვდებოდა და მისმა ყიფინამ საოცარი ძალა და გადარჩენის რწმენა შემატა გურამს.

— ნუ გეშინია! აქა ვარ! აქა! — ყვიროდა პატარა ნუგზარი და იცინოდა, ალბათ გურამის გასამხნევებლად.

გურამს საშინლად მოუწონდა გადახვეოდა მას და მაგრა, მაგრა გადაეცონა, მოუწონდა ეთქვა, რომ უზომოდ უყვარდა იგი და მოუწონდა რატომღაც პატიებაც კი ეთხოვა მისთვის, ოღონდ რისი, ვერაფრით გაიხსენა და ყველა ეს სურვილი შემდეგისათვის შემოინახა. აქ ახლა არც

საამისო დრო ჰქონდათ, არც საშუალება.

ბრუნო ვერა და ვერ მოვიდა გონს, მიუხედავად იმისა, რომ თავს გურამი მას წყლის ზემოთ უჩერებდა.

— დაისვენე! — ქლოწინით უთხრა მას ნუგზარმა, როცა სულ მიუახლოვდა და გონმისხდილი იტალიელის თავი პატარა ბავშვივით გამოართვა ხელიდან.

გურამს მართლაც სჭირდებოდა დასვენება და ზურგზე დაწოლილმა უნებურად მოავლო თვალი ნაცრისფერი ღრუბლებით მოფენილ ცას. სადღაც შორს, ჩამუქებული ჰორიზონტის თავზე პატარა კალიასავით გამოჩნდა ვერტმფრენის მრგვალად გაბერილი მუცელი და ნემსივით წვრილი კუდი.

— რა ვქნათ? — ჰკითხა გურამმა ნუგზარს, — ნაპირისკენ გავცუროთ?

— გავვიჭირდება გაყვანა, — უპასუხა მან, — ლელვამ იმატა.

— ისინი რას აპირებენ? — მიუთითა გურამმა ნაპირისკენ, — იქნებ თოკები ეშოვათ.

— ვიორგი გაიქცა მოსატანად, მაგრამ...

— რა?

— შორს არის! როდის დაბრუნდება!

— ორი კილომეტრი იქით, ორი — აქეთ, — იანგარიშა გურამმა, — ნახევარი საათის საქმეა!

— ეს კი მართალია, მაგრამ ბრუნო? გაუძლებს?

— სხვა გზა არა გვაქვს, — დაასკვნა გურამმა მშვიდად, — გავცუროთ ნაპირისკენ.

ყველაფერი რაც ამის შემდეგ მოხდა, მართლაც რომ ძნელად დასაჯერებელი ამბავია. ამიტომაც იყო ალბათ, რომ სამიოდე დღით გვიან მათი გადარჩენის შესახებ პრესაში გამოქვეყნებულ ყველა წერილს (სენსაციური სათაურებით: „იტალიელი მეცნიერი გადარჩენილია!“ „ბრუნო მადლობას უხდის თავის მსხენელებს“, და სხვა და სხვა) მასში აღწერილი შემთხვევის სინამდვილის დასამტკიცებლად, თან ახლდა უტყუარი საბუთი — ფოტოსურათი, რომელზეც იშვიათი მომენტი იყო აღბეჭდილი: მღელვარე ზღვის თავზე ჰაერში ვერტმფრენი გაჩერებული; მისი მიწებიანი კაბინიდან მსხვილი თოკი ჩამოუშვიათ; თოკის შიშველი ლოზე კიბეა მიბმული და ამ კიბეზე სამი აღამიანის ბუნდოვანი ფიგურა მოჩანს; ერთ-ერთი მათგანი უგრძნობლად არის გადაკიდებული კიბის საფეხურზე — ეს „დაზარალებულია“, დანარჩენი ორი კი, რომელთაც იგი უჭირავთ, შედარებით ყოჩაღად გამოიყურებიან და, ფოტოსურათი რომ უფრო მკაფიო გამოსულიყო, ალბათ მათი დაქანცული, მაგრამ ბედნიერი სახეებიც გამოჩნდებოდა.

X

და აი, სამიოდე დღის შემდეგ ჩვენი მოთხრობის გმირები ერთად შეკრებილიყვნენ „გადარჩენილი იტალიელი მეცნიერის“ პატარა და სუფთა ოთახში და ხმამაღლა, გულიანად მხიარულობდნენ. სამხიარულო და სახუმარო კი მათ საკმარისზე მეტიცა ჰქონდათ.

საწოლში წამომჯდარი ბრუნო, რომელსაც ტვინის მსუბუქი (ან როგორც მეგობრები ამშვიდებდნენ მას — უმსუბუქესი) შერყევა მოსვლოდა, ყველაზე ხმამაღლა და დიდხანს ხარხარებდა.

ავადმყოფს მუხლებზე რამდენიმე გაზეთი ელო, ზემოთაღნიშნული წერილებითა და ფოტოსურათებით, და აგრეთვე პატარა რადიო-ტრანზისტორი, — დიდი ნუგზარისაგან სახსოვრად მიძღვნილი.

— ტვინის შერყევა კიდევ არაფერია, ჩემო ბრუნო, მაგრამ აი, როცა ეს „კის-მი-ჰანი-ჰანი“ სისხლს მოგიწამლავს, მაშინ კი წასული იქნება შენი საქმე! — იოხუნჯა პატარა ნუგზარმა.

გურამი სიცილისაგან აცრემლებული თვალებით უყურებდა მას და გრძნობდა, რომ მუდამ რაღაცით უკმაყოფილო, პირველობის მოყვარული და ჯიბრიანი აღამიანი უკვალოდ გამჭრალიყო სადღაც და მის მაგივრად გურამის წინ ახლა იჯდა გულგახსნილი, კეთილი და საიმედო პატარა ნუგზარი. გურამი უყურებდა თავის თვალწინ ერთ დღეში გარდაქმნილ აღამიანს და უკვირდა, რომ ასეთი სწრაფი, ნახტომისებური ცვლილება სცენი-

სა და ეკრანის გარდა ცხოვრებაშიც ყოფილა თურმე მოსალოდნელი.

— რა ხალხია ეს ჟურნალისტები! — იცინოდა პატარა ნუგზარი, — რას არ იგონებენ, რომ მკითხველის ყურადღება მიიპყრონ! მათ ალბათ არაფერი ექნებათ საწინააღმდეგო, რომ ყოველ კვირა იღვლეოს ზღვა და თითო იტალიელი მაინც აღმოჩნდეს დახრჩობის საფრთხეში!

სიცილ-ხარხარი ერთი წუთითაც კი არ წყდებოდა, მიუხედავად სანატორიუმის ექიმის ხშირი და კატეგორიული პროტესტებისა. ყველა ცდილობდა ეთქვა რამე სასაცილო და ერთმანეთს ლაპარაკს აღარ აცდიდნენ.

— გამართლდა შენი განდიდების მანია, — უთხრა გურამმა ბრუნოს და მის მუხლზე დაწყობილი გაზეთები ააშრიალა, — მთელმა მსოფლიომ გაიცნო იტალიელი მეცნიერი ბრუნო სკიავე!

— პურმარილია საჭირო, პურმარილი! — გაიცინა გიორგიმ და დამცინავად გადახედა ორივე ნუგზარს.

— პურმარილი ჩემზე! — თქვა იტალიელმა ქართველად და ისე სასაცილოდ, რომ ყველამ ერთხმად გადაიხარხარა.

ბრუნო „გაბრაზდა“ და თქვა, რომ სასაცილოს თავის განზრახვაში ვერაფერს ხედავდა. ამის შემდეგ მან იტალიელი ხალხის სახელით მეათასეჯერ მოახსენა მადლობა არამარტო თავის უშუალო მხსნელებს, არამედ მათაც, ვისაც იმ დროს, როცა ბრუნო უგონოდ იყო, უზომო ყურადღება და სიყვარული გამოუჩენიათ მის მიმართ.

იტალიელის ამ მიკიბულ-მოკიბულ ნათქვამში იგულისხმებოდა ის, რაც ხდებოდა თურმე ნაპირზე.

ვიდრე გურამი და ნუგზარი ნახევარ საათზე მეტხანს ებრძოდნენ ტალღებს და რიგრიგობით იკიდებდნენ ზურგზე გონიხდილ ბრუნოს, გიორგის თოკები და კიბე მოურბენინებია საიდანაც; ნანა და დიდი ნუგზარი მთელი ამ ხნის განმავლობაში დაუღალავად იქნევდნენ ჰაერში თეთრ პერანგებს და ყვიროდნენ, რითაც ბოლოსდაბოლოს მართლა მიუქ-

ცევიათ ვერტმფრენის ეკიპაჟის ყურადღება და რამაც ალბათ გადაწყვეტილი ითამაშა ბრუნოსა და იქნებ დანარჩენისა ჩენთა ვადარჩენაშიც. ამ დროს კი, თვითონაც ფერმიხდილი და დასუსტებული მაია თურმე გულწასულ ელენეს დატრიალებდა თავს და ძლივსძლივობით მოუხერხებია მისი მოსულიერება.

დანარჩენს გურამი და პატარა ნუგზარი თვითონ დაესწრნენ და მხოლოდ ბრუნო იყო იძულებული კვლავ ნაამბობით დაკმაყოფილებულიყო.

იგი მარტო შუადღისას, თავის საკუთარ ლოგინში მოვიდა გონს და ამიტომაც არც უნახავს და არც გაუგია ის აუწყრელი სიხარული, რომლითაც შეხვდნენ მათ ნაპირზე მყოფნი და ის საინტერესო ამბები, რაც ამ სიხარულს მოჰყოლია.

ელენეს ბრუნოს დანახვისას ხელმეორედ წაუვიდა გული, მაგრამ აძვირად მისი გონს მოყვანა ნანამ იკისრა; მაია კი, ეს ფაქიზი სულისა და უმანკო ბუნების ქალიშვილი, ამდენი უცხო ხალხის თვალწინ „უსიციცვილოდ“ ჩამოეკიდა გურამს კისერზე. დადლილობისაგან იყო თუ სიხარულისაგან, გურამმა დიდხანს ვერ გაუძლო მაიას სიმძიმეს და ძალიან სასაცილოდ ჩაეკეცა უეცრად მუხლები. თუმცა იმ დროს არავის არ გასცინებია, პირიქით, ნანას გამოხედვა უფრო ნაღვლიანი იყო, ვიდრე მხიარული, მას ელენეს თავი ედო კალთაში და მალულად იყურებოდა გურამისაკენ.

ელენე მალე ისევ მოსულიერდა და პირველი სიტყვა, რაც მან თავისი სიფრიფანა ტუჩების უსუსური ცმაცუნით წარმოსთქვა, იტალიელის სახელი იყო. როცა ბრუნოს ესეც უამბეს, სამხრეთულმა შავგვრემანმა კანმა ველარ უშველა მას და იძულებული გახდა თავისი სიწითლე სიცხისათვის დაებრალეებინა.

XI

დიდი ხანია, რაც ვარსკვლავებით მოჭედულ ცაზე ნამგალა, ახალი მთვარე ამოვიდა და მკრთალად ანათებს; დიდი

ზანია, რაც პანსიონატში ჩაქრა ყველა სინათლე, დამე კი მაინც ნათელია და თბილი, როგორც ზაფხულის საღამო.

გურამი წევს ლოგინში და უკვე მესამე დამე არ ეძინება. მან იცის ამის მიზეზი და ცარიელ, თეთრ ჭერზე, თითქოს სარკეში, როგორც რაღაც ნივთიერ სავანს, ისე ხედავს თავის ბედნიერ დიმილს. იგი წევს გატვრენილი და სმენადქცეული: დამე სავსეა ხმებით.

ზღვა ცბიერი ჩურჩულით ეალერსება ნაპირს, რომელსაც მალე ალბათ კვლავ წალეკვითა და გაცამტვერებით დაემუქრება; საიდანღაც მოისმის ბაყაყების გაბმული და თითქოს უიმედო ყიყინი; საიდუმლო ხმით შრიალებენ ფოთლები და ნაზ სურნელებას ატანენ ნესტიან ნიავს...

წყნარი დამის ეს შორეული და ჩუმი ხმები მთვარის შუქთან ერთად იღვრებიან ღია ფანჯრიდან და პატარა ულაზათო ოთახს რაღაც ზღაპრული, განუმეორებელი განწყობილებით ავსებენ და აფერადებენ. განუმეორებელია ეს განწყობაცა და ყოველი წამიც, სასიამოვნოცა და უსიამოვნოც, განუმეორებელია ყოველივე, რაც გადახდა კაცს, რაც მან განიცადა, რამაც გაახარა ან დააღონა იგი. დრო მიდის შეუჩერებლად, მიდის და არ მეორდება. ეს ჭეშმარიტებაა, ძველისძველი და სამწუხარო. იგი გულსა სტკენს ადამიანს და ერთადერთი, რითაც შეიძლება ამ ტკივილის გაყუჩება, ესაა დროსთან ნაბიჯის შეწყობა, ეს არის რწმენა სიცოცხლისა და სიკეთისა, რწმენა საკუთარი თავისა. სიცოცხლე კარგია, ოღონდ არ უნდა დაკარგო სინამდვილის შეგრძნება და მის ნაცვლად არ ეძებო რაღაც სხვა, „რაღაც“, რაც არ არსებობს. ის, რაც არის აქ, შენს ზევით, შენს ქვევით, შენს გარშემო, თვით შენშიც, სინამდვილეა და იგი სრულიად საკმარისია ბედნიერებისათვის. ეს ბედნიერებაა სწორედ, რომ არ აძინებს გურამს.

გურამი ხედავს მთვარის შუქით განათებულ გიორგის, ხედავს ძილშიც კი სერიოზულ მის სახეს და უამრავ წარმატებას უსურვებს მას გულში. გურამს ეს

მის პატარა ნუგზარის თანაბარი და მშვიდი სუნთქვა ბნელი კუთხიდან და ეს ისეთი სიხარულსა ჰგვრის, როგორც სიხარულსა ბათ დედას — თავისი ნაავადმყოფარი, ახალმორჩენილი პირმშოს უშფოთველი ძილი. მას ესმის სიჩუმეც მეზობელი ოთახებიდან და ახლა რატომღაც ესეც აღელვებს; გრძნობს, რომ აღარ შეუძლია უძრავად ყოფნა; გრძნობს ყოველწამს, რომელიც გავიდა და აღარ მობრუნდება...

იგი სწრაფად დგება ლოგინიდან, ფეხაკრეფით გადის აივანზე, იღებს მოაჯირზე გადახუთულ რეზინის ფარფლებს და ფეხშიშველი გარბის ზღვისაკენ.

ნამიანი ქვიშა სასიამოვნოდ უგრილებს გახურებულ ფეხისგულებს. თითქოს ვინმე მოსდევდეს, ისე ჩქარობს ფარფლების მორგებას და მოთმინებაგამოლეული შერბის წყალში. წყალქვეშ უკუნეთი სიბნელეა და ცივი, სამარისებური, უსიამოვნო სიჩუმე; ზევით კი ყველაფერი ღამაზია და მიმზიდველი: მთვარის შუქზე ღიმილისფრად გაბრწყინებული წყნარი ზღვაცა და უჩვეულო სიდიდის კაშკაშა ვარსკვლავებით გადაჭედული ცის მაღალი გუმბათიც, მძინარე ნაპირის ბნელი სილუეტიცა და ფოსფორისებურად მანათობელი თავისივე სველი სხეულიც...

გურამი უხმაურად მიაპობს თბილ, უძრავ წყალს და ზედაპირზე მის გარშემო გაჩენილი რგოლები უსასრულოდ დიდდებიან და შორდებიან მას. ცაზე მატყლივით გაპნტილი ღრუბლებიდან ერთ-ერთი მთვარეს ეფარება და ახლა წყლის ზემოთაც ისეთივე წყვილი ისადგურებს, როგორიც იყო წყალქვეშ. გურამს აღარ სიამოვნებს ცურვა სიბნელეში, ვერც მანძილსა გრძნობს, ვერც სიჩქარეს, მიცურავს და თითქოს ერთსა და იმავე ადგილზეა, მხოლოდ სიღრმის შეგრძნება არ იკარგება, პირიქით, ძლიერდება და უკვე აშინებს წყლით სავსე, უხილავი უფსკრულის არსებობა.

ნელ-ნელა ბრუნდება უკან, ნაპირისაკენ; აგონდება ყველაფერი, რაც დატოვა იქ და მოუთმენლად მიიჩქარის მისკენ,

სიბნელეში. ეჩვენება, თითქოს ნაპირი სწრაფ დინებაში მოყოლილი ტივივით შორდება და ველარასოდეს დაეწევა ამ ტივს. ჩქარა! უფრო ჩქარა! ნაპირისაკენ!

აი, მთვარემ ისევ მოიცილა პირსაბურავი და ცივად გამოანათა ღრუბლებიდან. ისევ გამოჩნდა მისი საიდუმლო შუქით განათებული კონცხების უცნაური სილუეტები, დაჩოქილ, მძინარე აქლემებს რომ ჰგვანან. გურამს უხარია, რომ უკვე ახლოს არის ნაპირთან, უხარია, რომ აღარც გათენებამდეა შორი: აღმოსავლეთით უკვე იწყებს ნათებას ცა და თანდათან მკრთალდება ვარსკვლავების შუქი, საიდანაც შორიდან კი მამლეების პირველი, ხალისიანი ყვირილი მოისმის. ნმელეთთან ერთად ახლოვდება ახალი

დღეც და არავინ იცის, რა მოაქვს მას ეს „არცოდნა“ სწორედ სიცოცხლისათვის იმ მომხიბლავობის მიმნიჭებელი, რომელიც გარდაუვალი სიკვდილის შიშსაც კი თრგუნავს აღამიანში და მხოლოდ ძალიან იშვიათად, მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევებში, დიდი სიხარულისა ან დიდი მწუხარების დროს თუ გაახსენდება კაცს, რომ „ტიალი წუთისოფელი მიდის, მიდის და მიდისა...“

მამ ჩქარა! ჩქარა, ნაპირისაკენ! დრო გადის, ძვირფასი დრო, გურამი კი ასე უაზროდ კარგავს ბედნიერ წუთებს, კარგავს, როგორც მიზანსაცდენილი ვაზნის საფანტს, რომელიც ველარასოდეს აიკრიფება.

ახალი წიგნიდან

800 წლის პალოზა

ქსნის ციხეზე შევარდენი აფრინდა,
ქართლის სული გამოვიდა ზღაპრიდან.

ვით წვრილთვალა მარჭვალ-მარჭვალ ასხმული, —
ტანზე წლები შელესია წარსულის.

ხელს გაჰკრავს და წლები ცვივა წკრიალით,
ვარსკვლავებს ჰყრის სული ნაპერწკლიანი.

მშენებელი მღვიმეთა და ციხეთა
ნაჭრილობევს ბალახებით იხვევდა.

ბულბულის ხმებს ხარის ტყავში ფუთნიდა
და სიჩუმეს აიქმევდა გუთნიდან.

რა ხანია ლეგენდიდან მეძახის
ჯადოქარი რკინისა და ვენახის.

სად არ რეკდა ხალიბური ფოლადი!
სად არ ჩანდა მეგრელ-ჭანთა ხომალდი!

ცხენივით რომ სიზმრად მოვითოკია, —
აჭიხვინდა შენი კაპადოკია.

ლეგენდაა, განა მწირი აზრია —
შენს ნაკვალევს გასცქერს მცირე-აზია.

ცისარტყელა იკუწება ფრესკებად,
სიტყვა სიტყვას ელვად გადაესკვნება.

ვენახს სხლავს და ავენახებს ეტრატებს,
ხორცი კვდება, სული ადის ღმერთამდე.

წინაპარო, შენი ღირსი გამხადე,
გმადლობ, რაკი მომიყვანე აქამდე.

დაგიკოცნი, რაც არ იქცა მიწადა —
ბატის ფრთას და გადატეხილ ხმლის ვადას.

დაგიკოცნი დაჩეხილ ბეჭს, კვირისტავს.
შენს ახალუხს დავეგები კვირისტად.

ფესვი მომეც სამუხე და საყურძნე,
მზით, ვენახით და სიმღერით დამხუნძლე.

ჭირი იქა, ლხინი აქა, წარსულო,
ჩემს სტრიქონზე მალღარივით გასულო.

დღესაც ისმის რვაასი წლის გალობა,
როგორც ძლევა, როგორც წარუვალობა.

მომე სულო, ქართლის სულო, კურთხევა,
ვიდგე, როგორც მეციხოვნე, ურყევად.

და ზღაპრიდან შენს წამოსულ ნაკვალევს
ხვალ შვილები გადასცემენ ვარსკვლავებს.

* * *

დილა შიშინებს ვით დინამიტი
და ხეებს ლობრავს სინათლის თქეში,
სპილოს ჩონჩხივით თეთრი ამინდი
ჩუმად იმსხვრევა უფოთლო ტყეში.

თითქო ბუნების მისანი ვიყო, —
ფევთა ჩურჩული მესმის ტანითაც,
ჭიანჭველების საზრუნავს ვიყოფ
და რაღაც შორი ხილვა ამიტანს.

მე თითქოს მე ვარ და აღარც მე ვარ,
თითქოს მეძლევა ხილვა ღმერთების,
განვიციდი ჩემი არსების ძლევას
და სხვა არსებად ვსახიერდები.

ვინ მომანიჭა ეს უცხო მადლი?
რა ექო მესმის შორეულ ჭექის?
მე. მოაზროვნე პატარა მატლი,
ვარ მონაწილე სამყაროს შექმნის.

ასი წლის კაცი

ასი წლის კაცი წარსულს იგონებს,
ცოტა როდი აქვს მოსაგონარი.
პეშვზე მოიფშენის ვაჟას სტრიქონებს
ჭირისუფალი და მწიგნობარი.

მაგრამ გარდასულს როდი მისტირის
სხვა საუკუნის ზღუდეს მიხილი.

თავისი წილი დრო და სიკვდილი
მოუგუდია დევის იღლით.
მოდის, მოჰყვება ქუჩას გოლიათს
თავისი ქვეყნის ჩუმი მსახური,
მე კი მლოცველი ფრესკა მგონია
დღეს ისევ კაცად გარდასახული.
უყვარს ცის ჭვრეტა. ეს ჩვეულება
ვერ აუხსნიათ მოკვდავებს, ვერა.
მიწაზე ტოლი არ ეგულება
და ცაში მისთვის დასჩემდა მზერა.

* * *

ფუძის ანგელოსო, ჭერის ანგელოსო,
კალთა დაგელოცოს, ფრთები დაგელოცოს!

დიდი მყუდროება, დიდი იმედები,
ისევ გაიმეტე, როგორც იმეტებდი.

ხოლო მწუხარებას, შიშს თუ სნეულებას
ჩემთან ნუ ექნება ნურა წვეულება.

არვის ათელინო ჩემი სიამაყე,
შიში მარილივით კედელს მიანაყე.

მუდამ გამითენე დილა ლილეოთი,
მზისებრ ვივსებოდით...მზისებრ ვილეოდით...

მზე, მზე ჩამობარდნე რძიან ბუტკოებად,
მზე შინა და გარეთ, მზე და მყუდროება!...

ხილვა: „რიტმები“

ჟამი აღზევების და ჟამი გაღვივის
ჯაჭვურად გადადის, ვით ინტეგრალები.

მიწის ბრუნვაა თუ ზღვათა მიმოქცევა
ამ დაუღებარი რიტმით იმოსება.

ფოსფორული ცეცხლით ძვლები ინთებიან,
ესეც რიტმებია,
მხოლოდ რიტმებია.

*

ჩემმა წინაპარმა ოდესღაც
რიტმი აიტაცა ცულივით,
მინდვრები რიტმებით მოთესა,
მოიკლა ათასი წყურვილი.

ბადე აფართქალა რიტმებით,
ჯილეში დაჰყარა ქვირითად,

რიტმისგან უთრთოდა თითები
და ხმა გამოდენა სტივირიდან.

ქვის ცულით აჩენა მამონტი
და ღმერთებს ცეცხლი მოსტაცა,
საუკუნეებზე გადმოდის
ბრინჯაოს და რკინის ოსტატად.

მზე მხარზე გაიღო თოხივით
და მთვარე ნამგალად მოღუნა
და საუკუნეებს მოჰყივის
„ლილეო“, „ვარადა“, „ჰობუნა“.

ეს რიტმი ეწეოდა ღმერთისკენ
ციხე-ტაძრებსა და მაჩუბებს,
საუკუნეები შერისხეს,
ზეცა გუმბათებით დაშუბეს.

ეს რიტმი ყიჟინად ქცეული
მონღოლებს კბილებით ეკავათ,
სამას წელს ეს რიტმი წყეული
აზიას გაუდგა წელკავად.

რიტმს ერეკებოდნენ ცხენები,
ტყორცნიდნენ შუბები, მშვილდები-
გარბოდა დრო ციებ-ცხელებით, —
რიტმი დაცემის და დიდების...

რიტმი აჭიხინებს ულაყებს,
რიტმი ერეკება ფრინველებს,
ბებერ ხეს უჯრედებს უახლებს
და ცაში გრუხუნით იელვებს.

რიტმი სიშორეებს ესწრაფის,
ხმებით დაყურსა და დატენა
მინდვრად თვითეული ლერწამი,
სახლზე — თვითეული ანტენა.

სიამის წუთებს რომ ითვლიდა,
თესლში რომ ოცნებად ლაღობდა, —
რიტმი მოფრთხილებს კვირტიდან,
მერე ძირს ეცემა ნაყოფად.

რიტმი გაამტვრია ნაჭუჭი
და სტვენით აფრინდა ბუდიდან,
მიწიდან ამოდის ფაჩუნით,
მწვანე და ხახასაა შუქითა.

მინათებს წარსულის ჩეროდან,
რაც სიბრძნის კელაპტრად მინთია,
და, ეპიტაფიაც, გჯეროდეთ,
უკვე გარდაცვლილი რიტმია.

არც ფრენას, არც ნახტომს იშლიდა
და მიწას ჟრუანტლად უვლიდა —
რიტმი ასხლეტილი ხიშტიდან
და გამოვარდნილი ლულიდან.

რიტმი დაჩეჩქვილი ჩექმებით...
რიტმი დაღერღილი მუხლუხით...
გაენტო გზებს სისხლით შეღებილთ
გრუხუნით... ხრიალით... ლულლულით...

მინახავს ალისფრად დაღვრილი
და ვაშად ოდერზე გასული
რიტმი ასხებილი მახვილით
და ტყვიით წერტილებდასმული...

რიტმი ჩაკეტილი ატომში
გაექცა ფორმულებს, სინჯარებს
და ვარსკვლავთ მირაჟებს წამოშლის
დღეს რეაქტიული სიჩქარე.

ეს რიტმი ატოკებს საჭრეთელს,
ეს რიტმი მოწვევთავს ფუნჯიდან,
ეს რიტმი აწეება საფეთქლებს,
ხმაურობს, ბობოქრობს გულშიდაც.

როგორც ტროპიკული წვიმებით
ანდა იმერეთის ცვარნამით
მთლად გალუმბული ვარ რიტმებით,
თრთოლვით, სისხარულით, ვარამით.

ჩემი მიწიერი ავკარგი,
რაც დღემდის ვერ დამითმია,
რაც შევიძინე და დაგკარგე
რიტმია, რიტმია, რიტმია.

ფუტკრად დახვეული სიტყვები,
ბწკარები რაც გამიკვირტია,
ან გზები, რომელთაც მივყვები
რიტმია, რიტმია, რიტმია.

რასაც კალენდრები ფანტავენ,
რასაც საათები ითვლიან,
დასასრულია თუ სათავე
რიტმია, რიტმია, რიტმია.

...მეც რიტმი
მიწის რყევასავით მაგიდას მახლის,
როგორც საწყისი რაღაც ახლის
და მხოლოდ ახლის.

სსპაქსსპა კ უ თ ხ ი ს მ ს ხ ი შ რ უ ბ ი ...

ვის არ ახსოვს აკაკი წერეთლის სასიმილო სტრიქონები: „ჩონგური საქართველოა, სიმები ჩვენ ვართ ყველაო, სხვადასხვა კუთხის მცხოვრები, — ოდელა, დელა, დელაო“.

სწორედ აკაკის ამ ლექსის ერთ-ერთი ფრთიანი გამოთქმა ვუწოდებთ ახალ განყოფილებას, სადაც გამოქვეყნდება ნაწარმოებები იმ მწერლებისა და ახალგაზრდა ავტორებისა, რომლებიც რესპუბლიკის სხვადასხვა ქალაქებსა თუ სოფლებში ცხოვრობენ, შრომობენ, მოღვაწეობენ. ამ ცხოვრების შთაბეჭდილებებით გამდიდრებული მათი უბრალო და მართალი შემოქმედება უთუოდ იმსახურებს ჩვენი მკითხველის ყურადღებასა და ინტერესს.

თეიმურაზ აბულაძე

მ ზ ე ა მ ო ვ ი ღ ა

ფერმკრთალი ნისლი მთებს შემოაცვდა
და როგორც მთვარის ნელი ციმციმი, —
ეს გაზაფხული თვალებს მოაწყდა
აფეთქებული ტყემლის სიცილით.

შენმა თვალებმა სხვა ცა გადახსნეს,
(ამ ცას ვეძებდი დიდი ხანია!)
და გაყურებულ სივრცეს გაგძახე:
— მზე ამოვიდა! მზე ცოცხალია!

ქუთაისი.

ხუბა გაგუა

პირველი სიყვარული

აერობორტი ეკვროდა სოფელს,
მარად ახალი ამბის მომტანი;
აერობორტში უკრავდნენ შობენს, —
სოფლად იცნობდნენ შობენს ცოტანი.

მაგრამ ყველანი სიახლეს გრძნობდნენ
და ამ სიახლეს ყველა აქებდა.

აერობორტი პატარა სოფელს
აკავშირებდა დიდ ქალაქებთან.

ის კი თავისთვის ჩუმად მღეროდა,
და როცა იდგა უცხო კაცებთან,
მუდამ სჯეროდა: სადღაც ელოდნენ
და თვითმფრინავიც გაიტაცებდა.

და აცეცებდა სევდიან თვალებს,
და ბოლოს, ტრაპზე გამოჩნდა ისიც...
მან შეყვარება მოასწრო მალე, —
ვერ კი მოასწრო გაცნობა მისი.

გადიკარგა, საკუთარ ბედზე
ჩაფიქრებული, ის მგზავრობს დღესაც...
და გულუბრყვილო ეძებს და ეძებს,
და იმ სიყვარულს პოულობს ვერსად.

სოხუმი..

ბიოკვი გიგაუკი

ჯვრის უღელტეხილი

თეთრი არაგვი ხმაურით მიდის,
თვითონ ცხოვრებაც მიდის ხმაურით,
სანთლად მინთია სინათლე დიდი
გუდაურის თუ კაიშაურის.

ბედის ვარსკვლავი მეძახის ჯვარზე,
აღმართს მივყვები მიქუნელი ბედის,
გამახსენდები და გულის ჯვარზე
ამღვრეულ სტრიქონს დაეუსვამ წერტილს..

ხმაურით მიდის თეთრი არაგვი,
უფსკრულს ეხლება ზათქით, ხმაურით...
და მთებს ატყვია მკერდზე მარადის
ნატერფალები ქალუნდაურის.

...ბედის ვარსკვლავი გვეძახის მაღლა
და ფოთოლივით ნისლი შრიალებს,
მე შენით დაეძლევ ღორღიან აღმართს,
ვიაროთ, ნულარ დავაგვიანებთ.

თიანეთი..

მ ო ტ ა ც ე ბ ა

იუმორისტული მოთხრობა

ოცდახუთი წლის მხრებგანიერი ბიჭია; რატომღაც ღულუნი ჰქვია.

იგი ბაბუაჩემის უმცროსი ძმის — კიკიას უფროსი ქალიშვილის უფროსი ვაჟია. ყველა ნაცნობ-მეგობარი ღულუს ეძახის.

ღულუ მექანიკოსად მუშაობს კოლმეურნეობაში: შოფერიც გახლავთ, ტრაქტორისტიც და რაც ახლა მთავარია, საკუთარი „ვოლგაც“ აქვს.

ღულუს საკუთარი სახლიც აქვს, ეზოც. ეზოში მისი ქათმები დადიან. ქათმებს თვითონ აბურებს; ეგ კი არა და, ზოგჯერ თავის საჭმელსაც თვითონ იკეთებს.

თითქმის ყველაფერს მიაღწია ღულუმ, მაგრამ ჭერჭერობით ერთი საქმე ვერ მოაგვარა — ისევ უცოლოა.

ერთზე მიუწევს ღულუს გული, ის ერთი კი ხატუნელი ქალიშვილი ციურია, სილამაზით განთქმული ციური.

ქალიშვილები ეშმაკები არიან, ციურიც ეშმაკია. გოგომ იცის, რომ ბიჭს უიმისოდ სიცოცხლე არ შეუძლია და ისე ათამაშებს, როგორც მოეპრიანება.

როცა ღულუ „ვოლგით“ ჩაუქროლებს ხოლმე, ქალიშვილი განგებ იხედება მისკენ. როგორც ვატყობ, გოგოსაც უყვარს, მაგრამ ციურის დედა რკინა-ბეტონის ჭებირვივით არის აღმართული ქალ-ვაჟს

შუა, თუ ღულუს გაჰყვები, თავს ჩამოვიხრჩობო.

ღულუს თქმით, ციურის დედის ეს, უკაცრაული პასუხია, სიტყვები შავი ტუშით იყო წაწერილი ამ ჭებირზე. მაგრამ სიყვარულს თურმე ვერაფერი დაუდგება წინ. ამაში მალე დავრწმუნდი.

მე და ღულუ ბავშვობიდან ვიცნობდით ერთმანეთს, — თბილისში ხშირად დადიოდა ფეხბურთის საყურებლად და კვირაობით ჩვენთან რჩებოდა. მერე, რა თქმა უნდა, ციურიც გავიცანი...

ერთხელ ღულუმ გვიან ღამით გამომიარა.

— გულმა ვერ მომიტმინა, გავიგე ჩამოვიდაო და რა გამაჩერებდა, — მითხრა და გადამეხევა.

— სადა ხარ, რომ არ ჩანხარ?

— მოსავლის აღებამდე მექანიზატორები ვისვენებთ ხოლმე.

— ისევ მარტო დადიხარ?

— ჰო...

მეორე დღეს სოფლის განაპირას, ცაცხეკვეშ შევხვდით ერთმანეთს.

ვხედავდი, ციურის ხსენებაზე ფერი ეკარგებოდა.

— ასე არ ვარგა, — ვუთხარი მე, — თუ არ უნდიხარ, მოეშვი.

— ეებს, შენ რა იცი, ბუხუტი! თუ გუ-

ლში ჩავივარდა ვინმე, სანამ პირში სული გიდგას, ვერ მოეშვება.

— ისეთი რა ჯაღო აცხია, ბიჭო?

— რა ვიცი, იმას რომ რამე დაემართოს, თავს კი მოვიკლავ და...

გამეცინა.

— შენ გეცინება, მე კი გული ამოფარდნაზე მაქვს, — მკერდზე მუშტი დაირტყა.

— იცის, ასე რომ გიყვარს?

— კი.

— მერე რატომ არ მოგყვება?

— რას გაიგებ...

საიდანაც კიკოია გამოძვრა, ხელში წაღლი ეჭირა:

— რასაა რო ბოდავთ, ბიჭო?

— ისე, — მივუგე და ფეხზე ავდექი. ლულუმ თავი დახარა.

— რა აწუხებს ამას? — მე მკითხა.

— არაფერი.

— რას ჰქვია არაფერი, აბა, თავს მოვიკლავო?

— სხვა რა უნდა მაწუხებდეს, გოგო მიყვარს.

— მიყვარხარო რო უთხარი, რა გიპასუხა?

— არც ჰო, არც არა!

— ვინ მისცა ქალიშვილებს ამდენი უფლება, კიკოია ბიძია, ა? — ავღელდი ახლა მე, — ვაყუბი მილიონჯერ ეუბნებიან მიყვარხარო, მათ კი ერთხელაც არ წამოსცდებათ ეს სასიამოვნო სიტყვა.

— რომელი ქალიშვილი გეტყვის, ბიჭო, შენი ჰირიმე, წამიყვანეო?

— მართალია, მაგრამ მე თუ ათასჯერ ვეუბნები მიყვარხარ-მეთქი, იმან ერთხელ მაინც ხომ უნდა მიპასუხოს, შეკაცო!

— ამას დიდი დამსახურება უნდა, ბიძიკო.

— რა დამსახურება, ვისი დასაწუნია ღულუ! — ავევირდი.

— ბიჭო, შენ „ვეფხისტყაოსანი“ ხომ წაგიკითხავს?

— ზეპირად ვიცი.

— თუ იცი, ისიც გეცოდინება, ტარიელი რას აკეთებს?

— ვიცი.

— ბიჭო, ქაჩეთის ციხეს ანგრივს ის კაცი და იქიდან იტაცებს თავის სატროფოს. ამის სატროფო ციური არცქერის! ჰყავთ ტყვედ და არც დევებს: აგერ დადის სოფელ ხატუნის შარავზეზე, მოიტაცეთ და წაიყვანეთ!

— ციხეში რომ ჩავსვან? — წამოდგა ახლა ღულუ.

— თუ გეშინია, არ ყოფილხარ ჩემი შვილიშვილი. როგორ გგონია — არ მესინოდა, ბეზიაშენი ფეფიკო რომ მოვიტაცე?

— როგორ მოიტაცე? — თვალები დავაჭყიტე.

— როგორ, ბიძიკო და, შინ იყო, თავს იბანდა, ვეცი, მოვხვებ ნაბადი, ავიტაცე და ჰაიდა!

— მარტო იყავი?

— ეზოს გარეთ ბიჭები მიცდიდნენ ცხენებით... აბა რა, ორ თვეს ტყეში მყავდა, ბიძიკო. მერე...

მთლად ქადაგად იქცა კიკოია, დიდხანს გველაპარაკა. მოკლედ, წაგვაქეზა და ჩვენც გადავწყვიტეთ... მოგვეტაცა ციური.

კვირა დღე იყო. სოფლის ცენტრში ბაზრობაზე თავი მოეყარათ ხატუნელებს.

საღამოთი ხალხმა ნელ-ნელა იწყო დაშლა.

ჩვენ მანქანა სოფლის დაშორებით გვეყენა, — იქით უნდა გამოველო ციურის.

— ნუ შეშინდებით, — გვაქეზებდა კიკოია, — მთავარია გამბედაობა, — მერე მანქანას წუთით მოშორდა და საიდანაც გვირგვინი მოათრია.

— ეს რად გინდა?! — გაოცდა ღულუ.

— თუ კივილი ატეხა, მაშინ ამ გვირგვინს მანქანის სახურავზე დააკრავთ. მილიციას ეგონება სატირალში მილიანო...

— ქუთაისლები იტაცებდნენ ასე, — მივუგე და გვირგვინი შორს გადავისროლე.

— კარგი, როგორც თქვენ გინდათ, მე იქ დაგხვდებით! — კიკოია წავიდა.

— დროა, — თქვა ლულუმ და მანქანა გზიდან გადააყენა, მე კი ფეხით გავუყვი.

...უკან მოვიხედე, მოსახვევთან ციური და კიდეც ვიღაც ორი გოგო გამოჩნდა.

ხმაურით მოდიოდნენ; რაღაცაზე ხმამალა იცინოდნენ. ნაბიჯი შევანელე: ციურის ხიდან უნდა შევხვდებოდე, ათი წუთით უნდა შემეჩერებინა, ასე მქონდა დავალებული სასიძო-ბატონისაგან.

ხიდა მივუახლოვდი. ახლა სიფრთხილე იყო საჭირო, რომ ის ორი გოგო არ დაექვებულიყო რამეში. თანაც, რაც უფრო გავგეცდებოდნენ, მით უკეთესი.

ვიღაცამ კენჭი მისროლა.

„ციურია“ — გავიფიქრე და შუბლშეკრული მივტრიალდი.

ციური იღიმებოდა:

— სად მიდიხარ, ბუხუტი?

— ჭალაში, — მივუგე და ნაბიჯი კიდევ უფრო შევანელე.

ქალებმა გაიარეს, ციური ჩამორჩა.

— ხომ არ გეჩქარება, გოგო?

— რა მაქვს საჩქარო!

— მაშინ ერთად ვიაროთ, — ამოვიხვენე.

— რა მოხდა, ბიჭო?

— რა მოხდა და ის თავზეხელალებული თავს წააგებს დღეს.

— ვინ?

— ვინ და ლულუ. მთვრალი იყო ზომაზე მეტად, მე არ წამიყვანა, შენს ცოდვაში არ მინდა გავეხვიოვო, ჩემი სიცოცხლე ბეწვზე კიდიო, მითხრა და სადღაც გავარდა.

— გებრალეზა? — გაიცინა, — ცოდვა კია, მაგრამ რას იზამ!..

— შენ ხუმრობ, ციური, მე კი სიმართლეს გეუბნები, — ვუთხარი და ვითომ თვალზე ცრემლი მომადგა, ცხვირსახოცი ამოვიღე.

ციური ჩემგან ტყუილის თქმას არ ელოდა და დამიჯერა. მიწაზე ერთ წერტილს დაუწყო ცქერა. მე კი ისევ ცხვირსახოცს ვისვამდი თვალზე და ვფშრუ-

კუნებდი. „ჰყვარებიან“ — გამიელვა გულში.

— მერე ვინ უთხრა, თავი დაიღუპე მე რომ არ მიტყვამს?!

— თქვენს საქმეში არ ვერევი, ისე კი ყველაფერი მესმის, მაგრამ აი...

— ამის შესახებ ერთხელ მაინც თუ მიტყვამს რამე შენთვის?

— არა!

— ჰოდა, ახლა გეუბნები: დღეის იქით არ შეგაწუხებს ლულუ, ნახვამდის. ალბათ, გეჩქარება, ქალებს უნდა დაეწიო! — არ მეჩქარება.

ქალები ასი მეტრით კი არა, ორასი მეტრით დაგვცილდნენ.

— სიმართლე უნდა ვითხრა, ციური: ზოგიერთ ქალიშვილს ქვის გული აქვს, როგორც კი დარწმუნდება, ამა და ამას ვუყვარავო, მაშინვე სასაცილოდ იგდებს ამა და ამას...

— მე არავისთვის დამიციინია, ბატო... ნო... — დაამთავრა და ლულუც იქვე გაჩნდა თავისი მანქანით. ისეთ ბარდებში გაეძვრინა მანქანა, ხვლიკს შემურდებოდა.

— ეს რას ნიშნავს? — გაფითრდა ციური.

ლულუს არაფერი უთქვამს, ხელში აიტაცა გოგო და ფრთხილად ჩასვა მანქანაში, თვითონაც გვერდით მიუჯდა.

— საჭესთან! — მიბრძანა უკვე სიძე-ბატონმა.

მანქანა მოვაბრუნე და შურდულივით გავქანდი.

ქალებმა შეჰკვივლეს...

ლულუს ეზო მხიარული ბიჭებით გაივსო. ვიღაცამ აკორდეონი მოარბენინა. წრეში კიკოია გაიჭრა. ბიჭები გარბოდნენ და გამორბოდნენ; ზოგს წყალი მოჰქონდა, ზოგი ქათმებს დასდევდა, ორმა ბიჭმა კი უშველებელი ყოჩი შემოიყვანა ეზოში, — ყოჩზე პატარა ბიჭი წამოსკუბებულისყო. მოლოცვას ბოლო არ უჩანდა, რაც ზოგიერთის აზრით, ჯერ ნაადრევი იყო: ვინ იცის, რა დღეში ჩაგვყრიდა ციურის დედა.

მართლაც, არ გასულა დიდი ხანი და ამბავი მოგვიტანეს: ციურის დედას მილიცია მოჰყავსო. ამის გაგონებაზე ყველაფერი აირია, როგორც იტყვიან, ძალი პატრონს ვერ სცნობდა. ღუღუს შევხედე, — გაქვავებულივით იღვა. მანიშნა, ნუ გეშინიაო.

- გარეთ გამოვედი, ხალხი ხმაურობდა:
- დააპატიმრებენ!
 - ვაი ღუღუს ცოდვა!
 - გადავმალეთ ქალ-ვაჟი!
 - სად დამალავ!
 - აბა, ათწლიანია!
 - დიდუ!..
 - ნეტავ რომელ მუხლს მიუყენებენ?
 - რა მუხლი, რისი მუხლი, მუხლები ეკეცება საწყალს.
 - სად დაემალეთ?
 - საქათმეში!
 - იქ იბოვნეიან!
 - მაშინ ბოსელში!
 - პატარძალი სხვენზე ავიდეს!
 - ჩქარა!
 - არიქა!

უკვე გვიან იყო. ციურის განრისხებული დედა და მილიციის ლეიტენანტი ხარბედია ეზოში შემოვიდნენ.

— ქალ-ვაჟი ჩემთან! — ბრძანა ხარბედია, — და კიდევ ერთი ნეიტრალური კაცი.

— ნეიტრალური ეს არის! — მიბიძგა კიკოიამ, — თბილისელია, აბჯალიძე, ვაჟს მიემხრობა და არც ქალს!

- ამოდით!
- ოთანში შევედით.
- გიყვარს? — ჰკითხა ციურის ხარბედია. დარბაზი გაინაბა.
- მიყვარს! — იყო პასუხი.
- გაიმეორეთ!
- მიყვარს-მეთქი!
- შენი გამზრდელის ჭირიმე! — აკაკანდნენ გარედან ქალები.
- სიწყნარე! — გასძახა ხარბედია და მერე ღუღუს მიუბრუნდა:
- შენ გიყვარს?
- გაგიყვებით! — შესძახა ღუღუმ და ხარხარიც ატყდა.
- მაშ ხელი მოგვიწერეთ თანხმობაზე.
- ხელი მოაწერეს და ვილაცამ გარეთ გარმონიც გაჭიმა.
- ესეც ეგრე, — წამოდგა ხარბედია, — დღეს არ მინდოდა დაღვევა და მინც არ ამცდა, — უღვაშზე ხელი გადაისვა, — ახლა შაქრიანი ღვინო არ მომიტანოთ, თორემ... თორემ ვერ გამომაპარებთ და... — ქუ მოინადა, კაჩხზე ჩამოჰკიდა, მერე ნარდს მიუჭდა, — აბა, ვინც მაგარია, ჩემთან...

სოფ. დიდიქუონი,
გაგიქკორის რაიონი.

თავდაჯერების გზა

...ჩაის ფოთლის კრეფა ვერ ვისწავლე და წყლის მომტანად დამნიშნეს. ესაა ჩემი საკვირაო პროფესია. თანაკლასელებს წყალს რომ დავალეგინებ, სტვენასტვენით მაშინვე წყაროს გზას მივუყვები.

როცა სიცხეა, საერთოდ, ბევრ წყალს ვსვამთ, მაგრამ სასაცილო ის არის, — ყველანი შავ სათვალეებს ვატარებთ. თავმჯდომარემ თქვა, ერთი უცხოელებს აჩვენა თქვენი თავი, გაგიჟდებოდნენო.

— შენ მაინც რად გინდა ეს სათვალი? — მკითხა ერთხელ.

მინდოდა მეთქვა, აი შენს გოგოს თვალს ველარ ვუსწორებ და ამაში ძალიან მეხმარება-მეთქი, მაგრამ გადავიფიქრე; სულერთია, ყურდალებას არ მომაქცევდა. ვიცი, ჩემისთანა სასიძოს მეორე გოგოსთვისაც კი დაიწუნებს...

თავმჯდომარის გოგოს მანანა ჰქვია და, უბრალოდ, ნანას ეძახიან. ჩვენში ყოველი მეორე გოგო ნანაა და... ამიტომ მანანას ვეძახი. ძალიან მიყვარს სახელი მანანა. ზოგს ჰგონია, თავმჯდომარის გოგოს რომ ჰქვია, იმიტომ მიყვარს. ის კი არა, მოჭორეს — წყალს რომ ამოიტანს, პირველად მანანას ასმევსო; ეს იმიტომ, რომ თავმჯდომარის გოგოაო.

მართალია, წყალს პირველად მანანას მიუღებენინებ ხოლმე, მაგრამ ამ დროს

არასოდეს მიფიქრია, თავმჯდომარის გოგო რომ არის; თემურმა დაარხია ეს ხმა.

მანანამ, საერთოდ, მიატოვა ჩემი მოტანილი წყლის დალევა. ისედაც წესიერად არ მელაპარაკებოდა; ხანდახან ქვეშ-ქვეშ თუ ამომხედავდა, გამიღიებდა და... ეს იყო სულ...

მათი მეზობელი რომ ვარ, ალბათ, იმიტომ არ მოვწონვარ ჩვენს თავმჯდომარეს. რამდენჯერ მინატრია, ერთი სტუდენტური ჩანთითა და თეთრ პერანგზე გაკეთებული მბზინავი ჰალსტუხით ვენახე-მეთქი.

გუშინ ჩემი ძმის ჰალსტუხი გავიკეთე, კარგად გამოვეწყვე და კანტორაში შევედი. წასვლისას სარკეში ჩავიხედე და გამეცინა.

თავმჯდომარე სულ სადღაც დაიარება და კანტორაში არ დამხვდა. იქ ერთი მეტიჩარა გოგო მუშაობს, იმას ვკითხე, რამდენ ხანში მოვა-მეთქი.

— თავი ხომ არ გინდა მოაწონო? — ირონიულად შემომხედა.

მეწყინა და მაშინვე მივახალე:

— მის კაბინეტში ტანის რხევით რომ შეღიხარ, შენც თავი გინდა მოაწონო?

პასუხისათვის არ დამიცდია, ვიცოდი, გამლანძღავდა და გარეთ გამოვედი.

ერთხანს გუნება გამიფუჭდა. მაგრამ მანანას სახლის წინ მაინც გავიარე. მანა-

ნა საღამოობით მსხლისქვეშ დათვის ტყავს გაშლის ხოლმე, ზის და წიგნს კითხულობს. ეზოს ცოცხალი ღობე არტყია და, თუ ძალიან არ დააკვირდი, გზიდან ვერ შეამჩნევ.

მივიდიდი და გულს ბავაბუვი გაპქონდა. მასთან რომ მივიდივარ, ყოველთვის ასე მემართება, ხანდახან ენაც მებმის. მერე ამასაც ვეჩვევი და ჩვეულნრივ ვსაუბრობთ.

ჭიშკარს რომ მივუახლოვდი, დავუძახე. გამომხედა; ჯერ ვერ მიცნო, მერე გაიღიმა და წამოდგა.

მანანამ ისეთი ვალიმება იცის, მარტომე კი არა, ყველა ბიჭს ჩააფიქრებს.

— მამაშენის ნახვა მინდოდა... რალაც საქმეზე... — ვუთხარი მე.

— შინ არ არის. მაინც რა ამბავია?

— მანქანა სჭირდება ჩემს ძმას და... — ვიცრუე, — რატომ მიყურებ ასე? — ვკითხე შემდეგ.

— ისე... — თვალები შემომანათა და ჭიშკარს მიეყრდნო.

მთელს სკოლაში მანანა ერთადერთი გოგოა, რომელსაც თვალს ვერ ვუსწორებ. ისე კი შევხედავ ხოლმე, მაგრამ თვითონაც თუ შემომხედა, ვერ ვუძლებ...

უხმოდ ვიდექით.

— მანანა, — ვთქვი მე ცოტა ხნის შემდეგ.

— რა?

— ჩემს ძმას მანქანა...

— ვიცო...

...საღამოობით გრილა და წყალს ცოტას სვამენ. ვედროს მწონავთან ვტოვებ, სტვენასაც ვიფიწყებ და მანანას გვერდით ვდებები. ის ამ დროს სულ განცალკევებით დგას და მიხარია. გუშინ საღამოს ჩემზე აღრე თემური მივიდა მასთან და საუბარი გაუბა.

აუჩქარებლად მივუახლოვდი და შორიხლო ჩაის კრეფა დავიწყე. არ მივიდოდი, მაგრამ დანამდვილებით ვიცოდი, მანანას თემურთან ლაპარაკი არ სურდა და რატომ არ უნდა მივსულიყავი?

— მანანა, — დავუძახე მე, — მოდი ერთ წუთს!

მამინ თემურისათვის არც შემხედავს. ალბათ, ძალიან ეწყინა. ეწყინოს და ეწყინოს! თემურმა ბევრი რამ არ იცის: რა საჭიროა გოგოსთან ლაპარაკი, როცა არ სიამოვნებს. მანანამ სერიოზულად რომ მითხრას, თავი დამანებეო, არასოდეს ერთ სიტყვას არ ვეტყვი...

...კარგა ხნის დაწერილ ამ ჩემს დღიურებს შემთხვევით წავაწყდი.

მანანას ვუჩვენე. კითხულობდა და იღიმიებოდა. ისე ბავშვურად, როგორც აღრე იცოდა ხოლმე.

ს ა ღ ა ლ ა ქ ო შ ი

რაც ეს დასაწავი ღუმელი დავდგი თ საღალაქოში, მთელი ზამთარი მოსვენება აღარა გვაქვს. საღალაქო სოფლის ცენტრშია და მთელი ქვეყანა მის გარშემო ტრიალებს.

დამთხვეული განდა რომ შემოდის, ცირკი გეგონებათ, — მთელი ოთახი ხალხით ივსება. არსად მინახავს ენაბლუ კაცი ამდენს ლაპარაკობდეს. ალბათ ჰგონია, უხდება და მთელი დღე ლაქლაქებს.

ერთ ჟანგიან „ბავარიას“ დაათრევს და

ათჯერ მაინც მოჰყვება, ორი გასროლით სამი ხოხობი რომ მოჰკლა.

ქოქოთა უბამს კარგად მხარს; ჰკვიანი ბიჭია და ათას რამეს ათქმევინებს ხოლმე.

— ჩვენს თავმჯდომარეზე რას იტყვი? — შეეკითხა ახლახან.

— კარგი კა-ცია, მმაგრამ ქქალები დალ... უბავს.

— ის ვილაც ჩამოსული რომ დაიმართხვლე, როგორ იყო?

— სა-სა-სახეში შე-შემომკრა...

ყველამ გაიცინა.

— რომელი პარიკმახერი სჯობია, კირილე თუ იონა?

განდა ჩაფიქრდა. იქ მყოფნი სმენად გადაიქცნენ.

ვიცოდი, იონას აწყენინებდა და ხელით ვანიშნე, ჩუმად იყავი-მეთქი.

— რა ხახ-ელს მი-მიქნევ, იონამ თვითონ იცის, რომ შენ...

აღარ დამათავრებინეს, სიცილმა აიტაცა ჩვენი სადალაქო.

გუშინ გვიან საღამომდე დავრჩით სადალაქოში. სულ ბოლოს ერთი ახალგაზრდა ბიჭი დამიჯდა. იონა ამ ღროს სამართებელს პირს უწყობდა.

ჩემს სიცოცხლეში სამართებელი არ გამოუცვლევინებია არავის; ის ბიჭი კი: „მტკივა რა“, — გაიძახოდა წამდაუწყემ.

ზოგიერთებს მართლა სტკივათ, თხელი კანი აქვთ და ხშირი მაგარი წვერი.

იმ ბიჭს კი სქელი კანი და რბილი წვერი ჰქონდა. მეწყინა. გამოვკითხე, ვინა ხარ და რა კაცი ხარ-მეთქი.

სტუმრად ჩამოსული სტუდენტი ყოფილა, მომავალი იურისტი. ვინ იცის, ნახმარი „ნევა“ ჭიქით რამდენჯერ აულესია და იმით მოუპარსავს წვერი. კრემი რომ არ წაუღსვი, მისაყვედურა. ხომ უნდა ეთქვა, კრემი მინდაო. ბევრს არ უნდა და, როცა არ მთხოვენ, არც ვუსვამ...

— სამართებლები არ გქონიათ კარგი, — თქვა და არ გამოგვმშვიდობებია, ისე წავიდა.

— იონა, წვერი მომპარსე, — ვუთხარი, როცა მარტონი დავრჩით.

— ვერ მოგპარსავ.

— რატომ?

— დალაქობაზე ხელს ვიღებ.

— განდამ რომ გითხრა, კირილე ბნისო, იმიტომ?

— ეგ აღარ მასსოვდა... აი, გუშინ ერთი ტუტუცი დამიჯდა, რა მოგივიდა, ხელები გიკანკალესო. მეორე რომ დაჯდა იმანაც: რა მოგივიდა, ხელები გიკანკალესო. მესამემამაც, იმ ვირისთავმა: დიდი ხანია ხელები გიკანკალესო? თითქოს მოილაპარაკეს...

— შე კაცო, აგერ ამ სტუდენტმაც მითხრა, ცუდი სამართებლები გქონიათო, მაგრამ...

— შენ წარმოიდგინე, ხელი მართლაც მიკანკალეს.

საბონი წავისვი და პარსვა დავიწყე... ვჩქარობდი და კანი გავიკაწრე. მგონი ხელი მეც მიკანკალედა.

— ა, კაცო, მეც მიკანკალეს ხელები, მაგრამ უფრო საღამოობით, როცა ძალიან დადლილი ვარ.

— მე დღისითაც მიკანკალეს ხელი.

ძალიან შემეცოდა იონა, — ყველაზე დიდი უბედურება დალაქისათვის ხელის კანკალია.

— დაისვენე ერთი კვირა.

— არაფერი ეშველება, ომიდან მომყვება, აქამდე ძლივს ვაგუძელი... კოლმე-ურნეობაში დავიწყებ მუშაობას...

კვირა დღით იონას ბიჭმა მორიდებით შემოაღო სადალაქოს კარი:

— მამამ გამოგზავნა, სამართებელი დამრჩაო, — თქვა მან. — მერე, კარგი საქადავი რომ მაქვს, კირილეს დაუტოვეო...

...ორშაბათს კი განდა, მე და იონა ისევ ერთად ვიყავით.

ზურაბ კახიანიძე

ანანურის ბახსენება

დაწყვეტილი გაქვს ჩოხის ღილები
და გულს იმაგრებ მოგონებებით.
შერუჯულ მკერდზე მთის ყვავილები
გეხუტებიან გოგონებივით.

არ მინახიხარ დიდი ხანია,
ალარ მსმენია შენი ღაღადი.
და როცა გხედავ, გულს უხარია, —
ასე მგონია, უფრო ამალღი.

ასე მგონია, უფრო იზრდები
და გეზარება ბჭე ნიაგქარით,
როგორც უსკდება მარტის სიზმრებით
გაზრდისას მუხას კანი მაგარი.

თვალს არ ენახოს შენი დაცემა,
პირს ნუ გაუხსნი იმ ძველ იარებს...
როცა გიხილეს ლექსისკაცებმა
ვალმოუხდელად ვერ ჩაგვიარეს.

სული წაიღეს შენით მდიდარი,
სიტყვა მოქარგეს შენდა საქებად.
ჰოდა, მეც ერთი ლექსი გითხარი
შენი ქვიტკირის გასამაგრებლად.

ქუთაისი.

ბ რ ქ ე ლ ი ღ ლ ე

მოთხრობა

სოფელი მთის ფერდობზეა გაშლილი. ავტობუსი აქ მხოლოდ ერთხელ ამოდის, საღამოთი, მზის ჩასვლის წინ.

მეორე დილით, გამთენიისას მგზავრებს ჩაისვამს და დაბლობისაკენ მიეშურება.

მიდის და ბრუნდება ავტობუსი. მიდიან და ბრუნდებიან მგზავრები. ასეა ყოველ დღე.

ძველი წისქვილის მახლობლად, მოცვისა და კუნელის ბუჩქებთან, სადაც ავტობუსის გაჩერებაა, მგზავრები ხშირად ხედავენ წითელკაბიან გოგონას, ყოველდღე რომ ელოდება ავტობუსს. ამჩნევენ მის ფერმკრთალ სახეს, ლოდინით დაღლილ თვალებს, სუსტსა და მიღეულ მხრებს.

გოგონა ექვსი-შვიდი წლის იქნება.

ავტობუსი მგზავრებისაგან რომ დაიცილება, უკანვე წავა და მოსახვევს მიეფარება, გოგონა მოწყენილი დაადგება საცალფეხო ბილიკს, უხმოდ შეაღებს ჭიშკარს და სამზადისში მოფუსფუსე ბებიას მიაშურებს.

— არ ჩამოვიდა. — ამბობს გოგონა.

ბებია უხმოდ უქნევს თავს.

ასე მეორდება ყოველდღე.

ერთ საღამოს ბავშვი ავად გახდა. სიცხე თანდათან უწყევდა. ბებია მთელი ღამე ევედრებოდა ღმერთს, გადაერჩინა მისი შვილიშვილი.

გოგონა მთელი ღამე დედას ახსენებდა.

— ღმერთო, რა დაგიშავე, რატომ მომასწარი ამ დღეს! — ჩურჩულებდა ბებია. დაფათურობდა, რალაცას ეძებდა, ისედაც დაბნეულს მთლად დაფანტოდა გონება, — რა წყალში ჩავვარდე, სად გადავვარდე!

— ბებია, სად არის დედა, დედა! — იმეორებდა გოგონა. „რამდენ ტყავში გავძვრე, რამდენს გავუძლო, შვიდი წელია, მეზობლებისთვის თვალი ვერ გამომართია. თავი მომპურა, ახალდაბადებული ბავშვით მომადგა კარზე. სასწავლებლად გავუშვი და რა მიქნა! ბავშვი გამიზარდევო, მეხვეწებოდა, ტიროდა. უარს ხომ არ ვეტყოდი, ახლა რა ვქნა. ბავშვი გაიზარდა, დედა უნდა. ჩავუყვანო იმ დასაწევ ვალაქში? ეგებ არც ამბობს, რომ შვილი ჰყავს? ნამდვილად არ ამბობს. არავინ იცისო. მე რა ვქნა?“

გამთენიისხანს ჩაეძინათ შვილიშვილს და ბებიას.

სოფლის ოღროჩოღრო გზაზე ტალახში ამოთითხნილი ავტობუსი გამოჩნდა. ფანჯარასთან ბებია და გოგონა სხედან. ქალს გახუნებული, გრძელი კაბა აცვია. საყულო ქინძისთავით აქვს დამაგრებული. დანაოჭებული სახე მზისგან გაშავებულია.

გოგონა ფანჯარას მიკვრია, ხეებს, მთებსა და პატარა მდინარეებს უყურებს.

ავტობუსი მთის წმინდა მდინარეში

წითელ ტალახში გათხვრილ ბორბლებს გაიბანს ხოლმე და ფართო შარავნაზე გადის. გოგონა დროდადრო უკან იხედება. მისი ფიქრით, ყველა ბილიკი, შუკა, ოღროჩოღრო სოფლის გზა ერთმანეთს შერთდება და სადღაც შორს, უხილავ, უცხო სამყოფელში იკარგება.

გაიარეს ერთი ხიდი, მეორე... უკან დარჩა სოფლის ორღობეები. გზა თანდათან დიდდება, ფართოვდება. უფრო და უფრო მეტი მანქანები ხვდებათ გზაზე. ავტობუსი მგზავრებით ივსება, იჭედება. ბებია დალილა, რული მორევია. „რა უნდოდა ქალაქში, დარჩენილიყო ჩვენთან, დარჩა ეს ბავშვი უპატრონოდ!“

— რა იყო, ბებია?

— არაფერი, შვილო.

— აბა უპატრონოდ?

— ჰო, უპატრონოდ, უპატრონოდ.

„ამ ბოლო დროს სულ არ ჩამოვიდა, არც მოიწერა. ბავშვი სკოლაშია წასაყვანი, დაბადების მოწმობა სჭირდება. აღრე დამპირდა, ბავშვის სწავლაზე მე ვიზრუნებო... მერე სულ აღარ გამოჩნდა, ნეტავ რა დაემართა?“

გაჩერებამდე ახალგაზრდები ამოდიან. ქალებს მოკლე, გულმოღედილი კაბები აცვიათ. გოგონა გაცივებული უცქერის მძივებს, ხელჩანთებს. სუნამოს სურნელი ცხვირში უღტინებს და აბრუნებს. ახალგაზრდები იცინიან. მათ საუბარს მგზავრები ისმენენ. „დედა რომ იყო ჩვენთან, ასეთი კაბა ეცვა, შავი მძივებიც ჰქონდა, ესენი წითლებია... თეთრ კაბას და ბანტებს გიყიდიო, მითხრა. ახლა ხომ არ იცის, რომ იქ მივდივართ, ვაი თუ არ უყიდა! ბებიათ თქვა, ჩვენს სოფელში დედაშენივით ლამაზი არავინ ყოფილაო. როგორი სიცილი იცის, დამით, როცა ჩემთან წვება, სულ მეფერება და ხანდახან ტირის. რა კარგია, რომ წამოვედი, რომ მითხრას დარჩიო, დავჩე?“

— სად უნდა დარჩე, ბებია?

— დედასთან.

გოგონა კიდევ უფრო ეკვრება მოხუცის გამხდარ სხეულს და იტრუნება.

„ბებიას თავსაფარი რომ დავჭერი დე-

დოფალას კაბისათვის, მაშინ ბებია მითხრა, შენ დამიკარგე შვილიო. მერე მომეფერა, მაგრამ დამიკარგე...“

გოგონამ მოიწყინა.

მათ წინ ვიღაც ფაშფაშა ქალი დაჯდა. ფეხებთან დალაგებული ჩანთები გადაქექა. ჯერ პამიდორი ამოიღო, მერე პურს წაატეხა და ჭამას შეუდგა.

მოხუცმა გოგონას გადახედა.

— გშოა, ბებია?

— ბავშვმა თავი გააქნია.

გზაზე თეთრფარდებიანმა, უზარმაზარმა ავტობუსმა ჩაიჭროლა, შემკრთალმა გოგონამ თვალები დახუჭა, ფანჯარას თვალი მოაშორა და ბებიასკენ გაიწია.

სულ მალე ტალახიანი პატარა ავტობუსი ქალაქის ხმაურთან ქუჩებში ჩაიკარგა. ვიწრო ქუჩაში შეუხვია და მალაღობი, ნაცრისფერი სახლის წინ გაჩერდა. მგზავრები ჩამოვიდნენ.

— აქ ბევრი სკოლაა, ბებია?

— კი.

— იმ მალაზიაში რამდენი სურათებია ნი წიგნი მოჩანს.

— შევიდეთ?

— არა, ჯერ დედა მინდა.

დიდხანს იარეს. გოგონა მკვირცხლად, ხტუნვა-ხტუნვით მიდიოდა. ათვალეირებდა სახლებს, ვიტრინებს, ფანჯრის რაფებზე შემოდებულ ფერად ყვავილებს. ბებიათ ოთხსართულიანი სახლის ეზოში შეიყვანა. ნაძვის ხის ძირას ფერადი ფიცრებით შეჭედულ სკამზე დასვა და თვითონ ზევით ავიდა. გოგონამ ბებიას თვალი გააყოლა.

მოხუცი ნელა მიაბიჯებდა კიბეზე. „ვაითუ არ დამხედა! რა გინდა, შენ დამიწებელი გულო, რას მანიშნებ?!“

აცახცახებული ხელი დააჭირა ლილავს. უგემურად გაიყდრილა ზარამა. გაიღო კარი და ყვითელ ფარდებს შორის უცნობი ქალის წითელთმიანი თავი გამოჩნდა.

— აქ ჩემი ქალიშვილი...

— თეო?

— ჰო, შვილო...

— არაფერი გაგიგიათ?

— არა.

— როგორ, არ შეგატყობინათ?

— რა დაემართა, დედა?!

— ერთ კვირაა გათხოვდა.

— გათხოვდა?

დიდხანს ელოდა გოგონა ბებიას. „ამ სახლში ცხოვრობს დედა. ნეტავი რომელია მისი ფანჯარა? ფეხის ხმაა. ალბათ დედა ჩემს სანახავად ჩამორბის!“.

გოგონა წამოხტა, კიბეზე აირბინა. არავინ ჩანდა. უფრო ზევით კიბის საფეხურზე მისი ბებია იჯდა და ტიროდა. გოგონას დანახვაზე მოხუცი შეერთა. ცრემლები თავსაფრის ბოლოთი შეიმშრალა და შემკრთალ გოგონას თვალი მოარიდა.

— რატომ ტირი, ბებია?

— არაფერია, დავიღალე...

— დედა სად არის?

— დედაშენი მივლინებით გაუგზავნიათ... ასე მითხრეს...

ავგისტოს ცხელი დღე მიილია. ძალა-გამოცლილი მზე დასავლეთით გადავიდა. აგრძობდა. ავტობუსი წასასვლელად იყო გამზადებული.

— აბა მივდივართ! — დაიძახა მძღოლმა.

— დაღამებამდე ჩავალთ, ნეტავი? — წირობინა ხმით იკითხა გამხდარმა ქალმა.

— არა მგონია. — უპასუხა ვიღაცამ.

მძღოლმა ავტობუსის კარი მაგრად ჩაკეტა და ძრავა აამუშავა.

— გამიღე, შვილო! — მოისმა ქალის ხმა.

ავტობუსში ბებია და გოგონა ამოვიდნენ.

— ასე მალე დაბრუნდი? — ჰკითხა მძღოლმა.

— მალეა, შვილო?!

მოხუცს ვიღაცამ ადგილი გაუთავისუფლა. ბებია და ბავშვი დასხდნენ.

— ბილეთები შეიძინეთ!

— ახლავე. — მოხუცმა უბიდან განასკვლი ცხვირსახოცი ამოიღო, მოუხეშავი თითებით გაწმინა ნასკვი, ოთხდაგაკეცილი სამმანეთიანი და ხურდა ფული მიაწოდა მძღოლს.

ავტობუსი წავიდა.

მზე კიდევ უფრო გადახრილიყო უკონასკნელი სხივები დიდი სახლების ფანჯარის მინებს აბრჭყვიალებდა და ფანჯარის ფარგლებზე შემოდებულ ფერად ყვავილებს ანათებდა.

— ბებია, რა არის მივლინება?

— მივლინება უფროსები რომ გაგაგზავნიან, ის არის...

— სად?

— სადმე, სხვა ქალაქში.

„რა ვქნა ახლა?.. ვის წაყვავა? რა კაცია? ვაითუ კიდევ...“ — ფიქრობდა ბებია. გოგონას სახე გაცრეცოდა, ფერი დაკარგოდა. პრაილა სასკოლო ჩანთა მკერდზე მიეკრა. სად არ ატარა იმ დღეს ბებია. რამდენი მაღაზია ყოფილა ქალაქში. ჩანთა, „დედა ენა“, წითელი ფეხსაცმელები უყიდა. გოგონა მაინც მოწყენილი იყო. „რა არის მივლინება, როდის ჩამოვა დედა ნეტავი?“

ერთმანეთზე გადაბმული გორები გამოჩნდა, საცალფეხო ბილიკები... მგზავრები მიყუჩდნენ, მიწყნარდნენ. ყველა თავის ფიქრთან განმარტოვდა.

მიდიოდა ავტობუსი, ბინდებოდა, გზა სულ მაღლა და მაღლა მიიწევდა. ბებიას მხარზე თავმიდებულ გოგონას ეძინა. ესიზმრებოდა მანქანები, დიდი სახლები და ფანჯრებზე შემოდებული ფერადი ყვავილები. მოულოდნელად გოგონა ატირდა. ფიქრებში წასული ბებია გამოერკვა. მტირალი ბავშვის სახე მკერდში ჩაიმაღლა.

— შენ ჩემი შვილი ხარ, ბებია, ჩემი კარგი გოგონა ხარ! — ჩურჩულით უთხრა მან.

სოფლის ოღროზოღრო გზაზე წითელ ტალახში ამოთითხნილი ავტობუსი გამოჩნდა. გადაიარა შუკები, ბილიკები, მთის მდინარეში გაიბანა ბორბლები და ფართო შარავნაზე გავიდა.

მიდის და ბრუნდება ავტობუსი.

მიდიან და ბრუნდებიან მგზავრები.

ძველი წისქვილის ახლოს, კუნელისა და მოცვის ბუჩქებთან წითელკაბიანი გოგონა დგას; იგი გაფაციცებით აკვირდება ავტობუსიდან ჩამოსულ მგზავრებს.

აღქსანრა ჳაბაჳაძე

მ ტ რ ე ღ ე ბ ი

წუხელის წვიმდა თავგამეტებით,
აწვიმდა სახლებს, მინდვრებს, მთის კალთებს...
ახლა კრამიტზე სხედან მტრედები,
მზეზე იწრობენ წითელ ნისკარტებს.

და ღულუნებენ მზიან ამინდზე —
და ნისკარტებით კენკავენ ქვიშას...
და წითელ ფეხებს წითელ კრამიტზე
აელვარებენ სიმშვიდის ნიშნად.

შეხვედრა თარიღთან

კედლის საათი
ლამის თორმეტს აჩვენებს უკვე
და როგორც ძმები,
ეხვევიან ერთურთს ისრები...
და აღარ ვიცი
სიხარულის ცახცახა შუქით,
თუ ჟამთასობოლის
იღუმალი აზრით ვივსები.

ვიღაცა მოდის...
მაღალი ცა თეთრ ფარდაგს უფენს...
ეს როდის იყო,
ჩამოვართვი ხელი ოცდაორს...
ირგვლივ ისეთი
საოცარი სიჩუმე სუფევს,
რომ ლამის ვიგრძნო,
დელამიწა როგორ მოძრაობს.

გორი.

ჩ ე მ ი ო ღ ა

თუმცა ჩემთან იზრდებოდა ის პატარა ჩემი ოდა,
მასაც ჩემებზე გაჩენიდან საზრუნავი ბევრი ჰქონდა.

ბევრი ჰყავდა გასაზრდელი, სარჩენი და შესანახი,
ბევრი ჰქონდა სიხარული, ბევრი ცრემლი, ბევრი თალხი.

თურმე ჩემთან იზრდებოდა ის პატარა ჩემი ოდა,
ნაძვანარებში, დაფნარებში საოცნებოც ბევრი ჰქონდა.

თურმე ჩემთან იზრდებოდა ის პატარა ჩემი ოდა —
კარი მუდამ ღია ჰქონდა, დოქი მუდამ სველი ჰქონდა,

მუდამ ჰქონდა ეზო მწვანე, მუდამ ჰქონდა ჭერი წმინდა,
რვა აკვანი დაარწია, რვიდან შვილი აუფრინდა.

თურმე ჩემთან იზრდებოდა ის პატარა ჩემი ოდა,
დღეს რომ ირმის ფეხზე შედგა და ხარირემს გაუტოლდა...

რამდენი მქონდა სათქმელი

უენო სალამური ვარ, ჩემთვის რომ ჩუმად ვლიდინებ...
ბაღჩა-ბაღებში სიმღერით გეძებ და ველარ გიხილუ!

უენო სალამური ვარ, მწყემსის მარჯვენით გათლილი,
რამდენი ღამე ვათენე, მაინც არა ვარ დაღლილი.

უენო სალამური ვარ, სალამურადვე დავრჩები.
გულში არც წყენა მქონია და აღარც მტრობის ნარჩენი...

უენო სალამური ვარ, ლერწამი ფოთოლმიმხმარი.
რამდენი მქონდა სათქმელი და ვერაფერი გითხარი!

ჭ ა ღ ა რ ი

მთა და ბარს შუა ჩამდგარი,
მემატიანის ბაღალი,
ოცნებასავით მაღალი
დგას ერთადერთი ჭადარი.

მისი მწვერვალი ცას წვდება,
ტოტებს კი უკრთობს ზღვაური.

მთასთან ზვერი აქვს საერთო
და ზღვასთან ნათესაური.

ჩრდილის ხალიჩით უხვდება
მოსულს, დიდსა თუ პატარას,
მის ტოტზე მრავალს ეძინა,
თვით არვის ტოტზე დამჯდარა.

მთა და ბარს შუა ჩამდგარი,
მემატიანის ბადალი,
ოცნებასაეით მაღალი
დგას ერთადერთი ჭადარი!

ზუგდიდი.

აღქსანდრე ჯახუა

ლენინის კვლთან

ოცნებით უმზერს ლაჟვარდის ლივლივს,
მამაშვილური იერი ჰშვენის,
შევაცქერდები — მომაფრქვევს ღიმილს —
და როგორც მამას, ვენდობი ლენინს;

ვენდობი და მე, ხალისით სავსე,
მივიწეე მაღლა, მაღალი რწმენით,
რადგან ეს გული მეძახის ასე,
რადგან სიმართლის ბელადი ბრძენი, —

ყველა აღმართზე დამყურებს, მშველის,
გრიგალთან შებმას მასწავლის ღღესაც!
როცა დაღლილი ავხედავ ლენინს
და ერთგულებას ვღალადებ ლექსად. —

ჩამესხივება მნათობი ხმაში
და ცის ტატნობი ალისფერს იკრავს,
მოედნის ნაპირს გადაჭრის ბავშვი
და ემსგავსება დაისი ცისკარს...

შესმის ხმაური ჟუჟუნა წვიმის
და ანთებული ოცნება დამაქვს...
გამახსენდება და ვამზობ იმას,
რასაც გლახურად იტყოდა მამა:

ეს ცა ლენინმა აღმართა ჩვენთვის
და გაგვიტენა აპრილის დილა,
მარადისობას სინათლედ ერთვის
და ჩვენ ყველანი ვეკუთვნით შვილად!

რუსთავის მიწავ!

გადარჩენილი მრავალ ქარ-წვიმას,
შვილი ვარ შენი, ნუ ჩამოვლი მე სხვად,
როცა სიმღერის ღაღარით ვიწვი,
მომეფერე და მიცანი მესხად...

ნუ გაიოცებ, მართლა მესხურად
თუ გაგახსენო დღეს ჩემი გვარი,
შენი მზის მაღლი გადმომასხურე
და მე ვერავინ დამარქმევს ღარიბს.

როცა მზიური ოცნება დამღლის
და ვერხვი ისევ თვალწინ შრიალებს, —
იფეთქებს ფიქრის მღელვარე ტალღა
და ფოლადივით გაიწკრიბება.

თუკი სიყვარულს მეტყვიან მთანი
და მზე დამხედავს სხივთა მფინარი, —
ამ ცის ამარა ვივლი და მაინც,
ვიცი, მერქმევა ქვეყნად მდიდარი.

ვერ მომეძალოს ამინდი მკაცრი,
მომეფერე და მელექსედ მიცან,
შენი შვილი და ალალი კაცი
შემოგვევლები, რუსთავის მიწავ!

რუსთავი.

მ ე ლ მ ა მ ა

ამოხრობა

ღამე ნელ-ნელა იცრიცებოდა; ბოლოს მარილივით გადნა და გაშლილ პალიასტომზე რძისფერი ბოლი დატოვა. გურიის მთებს ზემოთ ცა ვარდისფრად შეფერადა. დამდგარ ტბაზე გაწოლილი ნისლი ზედაპირს ნელ-ნელა მოცილდა და მაღლა აიწია.

სიჩუმეში ყრუდ გაისმოდა ნიჩბებით გაკვეთილი წყლის შრიალი. ლაქაშებში ნავი ნელა მიიკვლევდა გზას. კიჩოზე ძალი იწვა, თავი თათებში ჩაერგო და თვლემდა. ნავის ბოლოში თევზებით ერთმანეთზე დაწყობილი კობიტის მორები თეთრად ბზინავდა.

უტას ვეება ნიჩბები მსუბუქად ეჭირა; დინჯად, აუჩქარებლად უსვამდა. ნავი უთოსავით მისრიალებდა იისფერ წყალზე. მამა შეშებზე პირადმა გაწოლილიყო და ხელები თავქვეშ ამოედო. უტა უხმოდ მისჩერებოდა მამის ჭადარას. მერე ბავშვობის სურათებმა გაირბინეს თვალწინ.

„ეს დიდი ხნის წინათ იყო. ახლა ბევრი რამ არც მახსოვს; ის კი მაგონდება, მამას ტყავის ჩექმები ეცვა და რეზინის საწვიმარი კოჭებამდე წვდებოდა. საწვიმარს ბამბუკის გრძელი ლილეები ებნია. ჩექმები მუდამ ტალახში ჰქონდა ამოსვრილი.“

„მამა, ნეკა თითით თუ შეგიძლია ისეთი დიდი ხე ასწიო!“, — ვეტყობდი და მამა

მაც გამიღიმებდა; მაინც არასდროს არ შემპარვია ეჭვი მამის ძალაში.

ქონჯურიას დამბაზე ხიდს რომ სდებდნენ, ის დიდი მორი ცალ მხარეს მართო მამას ეჭირა; იქედან კი ბიძია ტრიფონი, შალვა, ერასტი ბიძია და გიორგი ბიძია ეწეოდნენ. მამას ცალი ხელი გვერდზე შემოედო და ღრმა კვალს ტოვებდა ნაწვიმარ მინდორზე.

ჩვენი სახლი მდინარე კაპარჭინას გადაჰყურებდა. სახლის წინ ტირიფის ხე გვედგა; მდინარისკენ გადახრილი და ჩამოძონძილი ტოტები თითქმის წყალში ჰქონდა ჩაშვებული. გრძელი და წვრილი ფოთლებით იყო დახუნძლული; ქარი ოდნავ რომ წამოუბერავდა, გრძელსა და წვრილ ფოთლებს აიშლიდა და ფერი ეცვლებოდა, უფრო კვამლისფერი დაჰკრავდა. ჰის გვერდით რაც თივის ზვინი დაგვეწვა, ტირიფს ცალი გვერდი შერუჭული დარჩა. იმ მხარეს ფოთლებიც გაცვივდა. დარჩა ასე შერუჭული. რა არქნა მამამ, ნაკელი უშველისო, ნაკელი დაუყარა, ახლა მუხის ნაცარი და კირით შეღებულა... მე და დედამაც ბევრი ვუტრიალეთ, მაგრამ არაფერი ეშველა.

უზოში, სამზადის გვერდით ძველი აკაციის დიდი მორი ეგდო. ზედ ნაჯახი იყო დასობილი. ტყიდან რომ ბრუნდებოდა, მაშინ ტოვებდა მამა. იმ ნაჯახს კაციშვილი ვერ მოარყევდა. მამა ტყეში წასვლის დროს დაავლებდა ხელს და დედას გაეღიმებოდა; ნემსივით ააძრობდა და ზურგს უკან ქამარში გაიჩრიადა.

მაგიდას რომ მიუჯდებოდა, ცალი მხარე მარტო მას ეჭირა. ერთი ალუმიინის ჭიქა ჰქონდა, ვერც მე და ვერც დედაჩემი იმ ჭიქას გარშემო თითებს ვერ ვაწვდენდით. მამა წყლით გააბიძინებდა და სულმოუთქმელად დაცლიდა. მამის ხელში ის ჭიქა ძაფის კოჭივით მოჩანდა.

მამა ძალზე ცოტას ლაპარაკობდა. მე და დედა ქვეყნის ამბის მოყოლას რომ დავიწყებდით, თვითონ ყურს გვიკვებდა და მულამ ფანჯარაში იყურებოდა; ფანჯრიდან ისევ ისე მოჩანდა მდინარის ვრძელი კუდი, პალიასტომში რომ ეშვებოდა. ტყიდან დაბრუნებული ჯერ პალიასტომს გადმოვივლიდა და მერე თურმე იმ კუდს გამოჰყვებოდა. შინ მულამ ასე მოვდივარო, იტყოდა. ტყეში კი სულ მარტო დავდიოდა. ბიძია ერთილუ და ერასტი ბიძია მულამ ერთად დადიოდნენ; მათი ნავი გრძელი იყო და განიერი. მამა კი სულ მარტო დადიოდა. დედა იტყოდა: „ვაი თუ რამე დაემართოს მარტოხელა კაცსო“, მაგრამ მე ვიცოდი, რომ მამას არასოდეს არაფერი დაემართებოდა. დაიბარებდა, ამ დროს შინ ვიქნებოდი და ვიცოდით, ასეც იქნებოდა. ხან ღამე ბრუნდებოდა, ხან გამთენიას. დედა ფანჯარას გამოაღებდა და გახედავდა მდინარეს. შორიდან იცნობდა ნიჩბების ჭრიალს და გამოეგებებოდა. მე განგებ მოვიძინარებდი თავს და საბანს განგებ გადავიხდიდი; ვიცოდი, მამა პირველად ჩემთან შემოვიდოდა, მერე ჩუმად დამახურავდა საბანს და ფეხაკრეფით გავილოდა დედაჩემის ოთახში. მერე დედა და მამა დიდხანს ჩურჩულდებოდნენ. მიკვირდა, რა ჰქონდათ ამდენი სალაპარაკო. ისიც ვიცოდი, რას დაუბარებდა წასვლის წინ მამა დედაჩემს:

„აბა, ბავშვს არაფერი დაემართოს, შენ იციო“, — ასე ეტყოდა. პირველად ეს მე იმ დღეს გავიგონე, სხვენზე სიმინდს რომ ვარჩევდი. მამა სამზადში შემოვიდა დედასთან. ეს რომ თქვა, დედამ პირზე ხელი დააფარა, სხვენზე ამოახედა „იქ არისო“. მამას არაფერი უთქვამს,

გავიდა, გამიხარდა. მართალია, მამა მოფერებით არ მეფერებოდა, მაგრამ თურმე ჩემზე ფიქრობდა. მას შემდეგ, სულ ვცდილობდი მამაჩემის ტყეში წასვლამდე დედის შორიახლო ვყოფილიყავი ისე, რომ მათ არ დავენახე. როგორ მიხაროდა, მამის ნაცნობ სიტყვებს რომ მოვკრავდი ყურს.

ღამით, როცა მამაჩემის ნავი ჩუმად მოშორდებოდა დამბას და ნელა მიწყდებოდა ნიჩბების ჭრიჭინი, რამდენჯერ მიფიქრია: რა იქნება, ერთი პატარა ნავი მეც გამიკეთოს და თან წამიყვანოს. მაშინ ჩემი ნავის ნიჩბებიც იჭრიჭინებდა პალიასტომზე, იმ სიჩუმეში. ჯერ მამის ნიჩბები „ჭრრრრრ“, მერე ჩემი „ჭრრრ“. მერე მამის ნიჩბები „ჭრრრრრ“, მერე ჩემი — „ჭრრრ“. აქეთობისას დედა უფრო კარგად გაიგებდა ორი ნავის ჭრიალს და დამბაზე შემოგვხვდებოდა. პირველად დიდი ნავი მოადგებოდა დამბას, მერე — ჩემი. მე და მამა ერთ ბოძზე მივაბამდით ნავებს. მეც მამასავით გავიხდიდი საწვიმარს და გვერდზე მოვივლებდი; ჩემი ჩექმებიც ტალახში იქნებოდა ამოსვრილი. ნაჯახიც უკან მამასავით მექნებოდა ქამარში გაყრილი და მეც მამასავით შემოვავიხვებდი შინ“.

ნიავემა წამოუბერა. მამა ისევ იწვა შეშებზე. კოპები შეეყარა, თითქოს ვიღაცას რაღაცაზე ედავებოდა.

თოლიებმა გადაუფერინეს ნავს, გულმოდგინედ შეათვალიერეს და მერე ნელ-ნელა მოიტოვეს უკან.

უტამ ნიჩბებს ხელი უშვა. ხალათის ჯიბიდან ჩიბუხი ამოიღო და ხელის გულზე დაიბერტყა. ნავმა სვლას უკლო. მოიხედა, ძალდი კიჩოზე ისევ ისე იწვა და თვლემდა.

უტა წამოდგა. აქედან უკვე კარგად მოჩანდა მდინარის ის მოქნეული კუდი, ტბაში შემოჭრილი... შვინდისფერი კრამიტის სახურავი და წყალში თმებზაშლილი, ქალივით მდგარი ტირიფი.

მისილ ჩაჩუა

წ ლ ე ბ ი

წეროებივით გაფრინდნენ წლები,
მაგრამ ჟამთასვლას თავს როდი ვუხრი
და გვრძნობ დახვეულ, ციცაბო გზებით,
მიახლოვდება თანდათან მწუხრი.

ხელში მადნება დრო, როგორც ფიქტი
და სინანულით გავყურებ იმ წლებს...
მომეძალება ნაცნობი ფიქრი
და სული დელვას ზღვასავით იწყებს.

ჩემი ლამაზი ოცნება იცან,
ლამის სიმღერად გაღვიქვე კაცი,
ისე შეეყურებ ამ ცას და მიწას,
როგორც სულის და სხეულის ნაწილს.

მიწა-მიწაზე უფრო მეტია,
ცა — სურვილია თითქოს ვეება...
ჩემი ფიქრები მზისკენ მიდიან,
რომ იქცნენ ნათელ სიმაღლეებად.

სოხუმი.

შაღვა ჩივიშვილი

ასე მოვლივარ

არ მიძებნია შენს იქით სახლი,
შენს იქით ჩეროც არ მიძებნია.
ხელი ჩაეჭიდე შენს რკინის სახნისს
და შენი ძნები ჩემი ძნებია.
ასე მოვდივარ, ასე მოვდივარ,

რაც მახსოვს დღე და მოსწრება ჩემი,
მე ხეიბარი კაცი როდი ვარ,
რომ გავიარო გაკაფულ გზებით.
შენი ცა ჩემი ცაა ცისფერი,
და შენი ველი ჩემი ველია.
მაგრად ჩამჭიდვე, ძვირფასო, ხელი,
სადაც შენ, ვიცი, მეც იქ მელიან.

* * *

მთებში ზვავების ჯახანი ისმის
და ნათღებთან კლდეთა შრეები.
გადაიკარგა უფსკრულში ნისლი
და აშრიალდნენ მწვანე ხეები...

გადაკარგული დღენი მხვდებიან,
მკერდში იკრავენ გათოშილ ხელებს.
ეს ბალახები ჩემი თმებია,
ძვირფასო, მოდი და მოეფერე.

სამტრედია.

თამაზ ხინთიბიძე

გ მ ბ ი ა

დაკარგულ შეილზე დარდმა სულ დაადნო,
მოსხარა მხრებში...

ცეცხლი ანთია და ისმის დროდადრო,
შიშინი შეშის.

დაჯდება ბუხართან ცრემლიან თვალებით
და მიქსოვს წინდას,
მოვლენ საჭორაოდ მეზობლის ქალები,
თუკი გაწვიმდა.

ბებიას არ უყვარს უაზრო კამათი,
თავს დაბლა ხრის,
მერე გავა და დიდი კალათით
მოიტანს ხილს.

შიშინებს შეშა, ანთია ცეცხლი
და მიდის დრო...
ბებიას თმაში უზონავს ვერცხლი,
ზის... ქსოვს და ქსოვს.

მახარაძე.

მინის ქალა

მოთხრობა

პატარაობიდანვე ასეთი მახსოვს: მუდამ თავშიშველი, წვერგაუპარსავი, დაბალი და გამხდარი. შავი, აბურძგნული თმა ჰქონდა. მუშტისტოლა სახისათვის შეუფერებელი, დიდი თვალებით ყველას და ყველაფერს კეთილად უღიმოდა. ასე მგონია, მოსისხლე მტერსაც ვერ შეხედავდა კუშტად.

დაუღლეელი გუთნისდგა იყო. ნაზამორ მიწაში რომ პირველ კვალს გაავლებდა, ისე ლაღად ამოისუნთქავდა, თითქო შორს, ცხრამთას იქით დაკარგული სიჭაბუკე იპოვაო. თბილ, ოხშივარდენილ შავ მიწას ხელის გულზე დაიდებდა, უსიტყვოდ მიუალერსებდა, მერე დაფშენიდა და ჰაერში გააბნევდა, თითქოს დღამიწას აიაზმა ასხურაო.

— მიწის პატივისცემა წინაპართა და ფასებაა, — ხშირად იტყოდა იგი.

— ლომი-ხარი? — და მოსაუბრეს საოცრად აკვესებულ თვალებს მიამჩერებდა, — გაჩენის დღიდან გვერდში ედგა ადამიანს, მის ჭაპანს ერთგულად ეწეოდა... აბა ერთი წაიკითხე, რაც დაწერილა ამ ქედმადლიანზე და მაშინ მიხვდები მუშა-პირუტყვის ფასს...

ბევრი არაფერი ჰქონდა წაკითხული, მაგრამ მაინც ასე ამბობდა რატომღაც.

პირუტყვის სიყვარულსა და სიბრა-

ლულს ყოველ ნაბიჯზე ავლენდა: მშინერს კისერზე უღელს არ დაადგამდა, შოლტი არასოდეს აუღია ხარების გასადენად; ამათ სიტყვაც კარგად ესმითო. ხარის ხორცი ხომ თავის დღეში არ უჭამია — ამაზე დიდი ცოდვა რა იქნებოა.

კარგახანი არ მენახა ეს მეტად უცნაური კაცი.

ამასწინათ სოფელში ჩავედი, მოხუც მამას ხელს შევაშველებ-მეთქი. ბრიგადირმა ხარები გვათხოვა საკარმიდამოს მოსახნავად. ბოსელში ავედი. ბაჭუ—კოლექტივის ხარების მომვლელი, თავის პატარა კარავში დამხვდა: შუაცეცხლი დაენთო და მშვიდად თვლემდა. ცეცხლთან მიმიწვია და კუნძზე მიმითითა, ჩამოჯექიო. ის იყო, მუხლი მოგვეცე, რომ გზიდან ვილაცამ დაიძახა:

— ბაჭუია!

ფანჯრიდან გავხედე, პლატონა იყო.

მოუპატიებლად შემოალაჯა კარავში. ხელში ახლადმოპირული სახნისები ეჭირა. მოგვესალმა.

ყურადღებით შევათვალიერე: იგივე კაფანდარა კაცი, იგივე თვალეები, დიდი და ალერსიანი, ურჩი, დაუვარცხნელი თმა, დალეული, წვერგაუპარსავი სახე. მხოლოდ ეგ იყო, თმა-წვერში ჰლარა მოჭარბებოდა, შუბლზე ნაოჭები გალრ-

მავებოდა და წელში ოდნავ მოხრილიყო, თითქოს დადაბლებულიყო კიდევ.

— ნახე, — უთხრა ბაჯუს და სახნისები ფეხებთან დაუყარა, — ვანია მჭედელს მოვაპირვინე...

ბაჯუმ მუშტრის თვალი შეავლო სახნისებს. მერე ვერ მოითმინა და ხელში აიღო ჯერ ერთი, მერე მეორე, — ცერით ფხა გაუსინჯა.

— დაგიმადლიან ბიჭები, — უთხრა და სახნისი მიწაზე დააგდო.

— ვინ ბიჭები, — გაელიმა პლატონას, — რომელი ბელურა უკეთებს სხვა ჩიტს ბუდეს...

— აბა, შენთვის ვინდა?

— ჰო... — ჩაიჭირჭილა.

— უცნაური კაცი ხარ, — შეუღრინა ბაჯუმ.

— რატომ, ბიჭო? — გაიკვირვა პლატონამ, თან გაუცინა, ავრძნობინა, ვიცი, რატომაც ამბობო.

ერთხანს ღუმილი ჩამოვარდა. პლატონამ მე შემომხედა, თავისებურად გამილიმა, თვალი ჩამიკრა. ასე იცოდა: ეს იყო მისი მოკითხვაც და მოფერებაც, უსიტყვო, მაგრამ ბევრისმთქმელი.

— შენ არ იყავი, — ხმა ამოიღო ბაჯუმ კარგახნის ღუმილის შემდეგ, — ამ ზამთრისპირზე გუთანიც, ურემიც და ხა-

რებიც ერთად რომ ჩამაბარე, აწ აღარ შემიძლია და სხვამ შემცვალოსო

— ჰი, ჰი, ჰი...

— ცოლი შენ არ გიტირის და შვილი. წელგამართული ოჯახი გაქვს. რა გრჯის, აკეთე, რაც შეგიძლია.

— სულელი ხარ, — უკმაყოფილოდ ჩაიღუღუნა პლატონამ და სახეზე წუთით ბინდმა გადაუარა, — განა იმისათვის ვმუშაობ, რომ მიჭირს? — კვლავ დაუბრუნა ჩვეული ღიმილი, — მიყვარს, ბიჭო, მიყვარს...

— რა გიყვარს, კაცი?

— რა და... — მის თვალებს ელვარება მოემატა, — მიწა მიყვარს, ხარი მიყვარს, ხალხი და ცხოვრება, ბიჭო... ხომ დავბერდი... რამდენჯერ გადავწყვიტე, მტეს აღარ ვიმუშავებ, დავილაღე-მეთქი. გაზაფხული რომ დადგება, გული სხვანაირად ამიფორიაქდება. ასე მგონია, თუ გუთნისტარს არ მოვეჭიდე, სიცოცხლე მომესწრაფება...

— დიდი მოუსვენარი ბერიკაცი ხარ! — უთხრა ბაჯუმ.

— მოუსვენარიო! — ქეჩოში ხელი წაავლო პლატონამ, — შენ ხარებს კარგად მიმიხედე და წლის ბოლოს განახებ, რა კაციც ვარ!

გაგრა.

ზ ე ი ნ ა ბ ი

მოთხრობა

ზეინაბზე ლამაზი ქალიშვილი ჩვენს გუნდში ბევრია, მაგრამ მისნაირი ანდამატი არავის აქვს.

მოვა და სიხარულს მოიყოლებს. დაიგვიანებს და მის გზას გავცქერით. უიმი-სოდ ლოტბარს მეცადინეობის დაწყება ეძნელება. უზეინაბოდ რა გამოვა, „საქართველოს“ და „ურმულს“ ისა მღერის, ქალ-ვაჟთა გაშაირებას ის იწყებსო.

კიდეც კარგი, იშვიათად აცდენს, ისიც მაშინ, როცა გადაუღებელი რამ გადაე-ლობება, თორემ მის ლოდინში თვალები ამოგვიღამდებოდა. სხვას თუ არა, მე მა-ინც, ათ დღეს მოგვტაცეს და ძლივს შე-ველიეთ.

მოსკოვში გაგვიგზავნეს, კომკავშირის ყრილობაზე. უიმისობამ აგვადლინა:

- მზე მზეობას ზეიმობს,
- ვაშლილია კალო,
- შენ კი სად ხარ, ზეინაბ,
- შავთვალწარბა ქალო!

ეს ჩვენი სოლისტი, ანზორის ნაპოე-ტარია.

დაგვიბრუნდა და, ყველაზე მეტად მე გამახარა მისმა დანახვამ. გუნდში ხომ ერთადა ვართ და სამსახურშიც ხშირად ვხედავ ზეინაბს. ცემენტის ქარხანაში ვმუშაობ, შესასკულელში ვდგავარ მკვე-ლად. ზეინაბმა ჩემს თვალწინ რამდენ-ჯერ უნდა ჩაიაროს და გამახაროს! შო-

რიდანვე დავინახავ ხოლმე, სათვალთვა-ლოდან გამოვალ, უხმოდაც რომ მომე-სალმოს, მაინც სიტბოს გამოაყოლებს. სანამ თვალს მიეფარება, მზერას არ მო-ვაცილებ. ქარხნიდან დაღლილი გამო-დის, მაინც ხალისიანად გამომხედავს. არ იცის, რომ მის ღიმილს ზეცამდე ავყა-ვარ.

ვიცი, რომელ ცვლაში მუშაობს და როდის გამოვივლის. გამოველაპარაკები, ისიც არ დამტოვებს უპასუხოდ, მე შენ გეტყვი, ღვარძლს გაურტევს საუბარში. არც მოუხდება სალანძღავის თქმა.

ზეინაბთან სალაპარაკო მერე უფრო გამიჩნდა, რაც გუნდის მამასახლისად დამაწინაურეს.

— ზეინაბ, ხომ გახსოვს დღეს... — წინ გადავუღებე.

— რაა? — გამიცინებს.

— შვიდ საათზე ვიკრიბებით.

— აჰ, როგორ დამავიწყდა, რომ გუნ-დისთავი ბრძანდება! შენი ხათრით რას დავაკლები!

— გამარჯობა, ვაუბატონო! — ზოგჯერ ის დამასწრებს.

— გაუმარჯოს ქალბატონს! დღევან-დელი მეცადინეობა გადაიდო.

— რათაო, ბიჭო? — თურმე იცის და მაინც მეკითხება.

— ქალბატონმა ქეთევანმა თბილისი-

დან დამირეკა: ჩამოსვლა ვერ მიხერხდება.

— უფროსი კარგად უფროსობს! — ცოტა ირიბადაც მეტყვის.

მეც დავადევნებ სიტყვას. რა თქმა უნდა, საამოს, გასახარებელს. ფრთები მსხმება, რომ ზეინაბი მეგულთბილებმა, მაგრამ მწყინს კიდევ: მარტო მე კი არა, ყველას ასე ექცევა.

რაკი მამასახლისი ვარ, ყველაზე ადრე მე მივიჩქარი ხოლმე ქარხნის კლუბში.

დღესაც ნაადრევად მომივიდა მოსვლა. ზეინაბს მიესწრო. მკლავზე მოხალისე რაზმელის ნიშანი ეკეთა.

კინო-სეანსი დაწყებულიყო და კლუბის წინ ორიოდე ადამიანი თუ ლივლივებდა.

ზეინაბი ნაძვის ჩრდილს შეეფარა, მეც მიმიხმო.

— დღეს ქარხანაში არა ჩანდი!

— თვალში მოგაკლდი? — გავუბედე.

— რატომაც არა, შენზე კაი ვაქაცს ვის ვნახავდი ჰა, ავთანდილ! სახელიც რომ კარგი შეუჩრჩევიათ! ჯერ გაიზარდე და ისე შეგარქვეს თუ... ასეთი გონიერი რაინდი იშვიათია... — მიღიმოდა და თვალს არ მამორებდა; ამან ისე გამახარა, ენა ვერ დავძარი. ათსანიარმა აზრმა გამიელვა...

— სად იყავი, დღეს? ბარე ხუთჯერ გავიარე შენს საგულშეგოსთან და შენი დანახვა არ მეღირსა!

— ეგრეა ვითომ?

— გინდა გამომტეხო?

— დღეს მესამე ცვლაში მომიხდება გასვლა. — დაბნეულად ვუპასუხე.

— აჰა, როგორ გამომრჩა, თითქოს. ზეპირად ვიცოდი შენი განრიგი.

ხუმრობს? არ ვიცი. ვთქვით ეგრეცაა, მაინც სასიამოვნოა. ისე დამიახლოვდა, რომ მაგნაირებსაც ვკადრებთ ერთმანეთს. თვითონ ზეინაბსაც უთქვამს: ისეთი ხუმრობა შემირცხვენია, ნახევარი მართალი რომ არ უჩრევიაო.

— დიდი ხანია, მანდ მუშაობ?

— შენ რომ ქარხანაში მოხვედი, ერთი წლის ნამსახური ვიყავი.

— ვახსოვს, როდის დავიწყე?

— როგორ არა, დღე და საათიც კი მახსოვს.

წუთით დუმილი ჩამოვარდა.

— კაცმა რომ შემოგხედოს, იფიქრებს, მთას მოგლეჯსო...

— გამიჭირდება თუ...

— რა ვიცი, პენსიონერთა საქმე კი შეგირჩევია!

წყენამ გამკრა.

— ბრიგადირადაც ვითვლები.

— დიდი ამბავი! — გავცინა.

— რას ვიზამთ, რაცა კაცსა ბედმან მისცეს, მას დასჯერდესო... — რაღაც გულდაწყევტით ვუპასუხე.

— ოჰო, გზა მიეცით ფილოსოფოსს! — ეშმაკურად დაბრცა ტუჩები, — ეგ საცა საჭიროა იყო, იქ გეთქვა, იქნებ არ ჩაჭრილიყო. ხელფასი რამდენი გაქვს?

— ცოტა!

— მაინც!

მათქმევინა.

— ჰა, — ჩაიცინა, — ბიჭო, ლომივით კაცი მაგაზე აცდენ ჯანს?

პასუხი ვერ გავეცი.

— მაგდენს ქალიშვილების პატივისცემაში უნდა ხარჯავდე! შენთან რომ გავლა მიწოდეს, ცოდვით როგორ უნდა გავგეკარო!

— შენ ოღონდ არ დამეუარო და...

— არა, მართლა, გეოფნის?

— ყოფნაზე რომ იყოს...

— მერე, რითი დარდიმანდობ?

გავახსენე, რომ მამაჩემი, ყოფილი მოწინავე მეცემენტე და ორდენოსანი, პენსიას ბლომად იღებს და ჩემს მეტი არავინ ჰყავს დამცინცლავე.

— მისი მარტოთი ვერ გამოგყვა! მამაშენს რა ნამუსით თხოვ ფულს! ან ქალზე არ გეფიქრება, ან ოჯახზე? — ისევ ღმილი მოეფინა სახეზე.

— ვფიქრობ კი არა, ვოცნებობ კიდევ. რომ შენნაირი გოგო შემახვედრა! — ესეც გავუბედე.

ზეინაბს ჩემი ნათქვამი არა სწყენია. გულიანად გადაივისკისა:

— ჩემნაირები კი არა, სხვა რა გინდა. მზეთუნახავები დაგეხარებებიან! მაგდენს სტიპენდიას ვიღებდი...

— რას ვიზამთ, ასეა ცხოვრება! —
დავიჩივლე.

— ბიჭო, ცხოვრება მუშაობა ხომ არ
გგონია?! განა მარტო ხელფასზე ვამბობ?
ვაქცავთ ისაა, ცხოვრების შუაგულში
ტრიალებდე. ეგ რა ბიჭობაა, ამხელა ვაჟ-
კაცი ატუზულხარ კართან და თითებზე
ითვლი საათებს, როდის გაგთავდება
ცვლა. მანდ ან მოხუცი, ან ჭიანი ადამი-
ანები უნდა ყურყუტებდნენ. ხომ ვიცი,
შენ არც ერთი ხარ და არც მეორე. რა
გული გიძლებს, რომ მაგათ მარაქაში გა-
რეულხარ. წამოდი ჩემთან, დაექვის სა-
ამქროში, კაცად გაქციო. რასაც აქ გაძ-
ღვენი, სამი მაგდენი აგაღებინო. ხალხმა
დაგინახოს, გაუხარდეს. ქალიშვილებს
მზე შენზე ამოსდიოდეთ, წამოდი! —
შემომაცქერდა.

— შენთან?! — დაეფიქრდი და გავუ-
ღიმე.

— ჰოო, ჩემთან! მერიდები?

— მე კი არა, ხელმწიფის შვილი არ
დაგერიდებოდა.

თავმომწონედ გაინახა.

— როგორც ხატავ, მთლად ისე არ არ-
ის. წისქვილში რომ თავგები ამოიგანგ-
ლებიან, თქვენს სამქროდან ისე გამო-
დიან მუშები, ეგეთი არც სახელი მინდა,
არც ფული.

— აბა, პროფესორად არსად მიგიწვე-
ვენ! იქ შენზე ნაკლებ ბიჭებს კი არ ვა-
მუშავენ, ქალიშვილებიც ისეთები არიან,
თავზე მამალ ბუხს არ დაისვამენ, მაგრამ
იმ ბულში ისე ტრიალებენ, შენი მოწო-
ნებუი. ინჟინერი ქალი ვარ და ხომ მხე-
დავ ხოლმე!

— შენ უფროსი ხარ.

— ისწავლე, ბატონო, და გადმოგი-
ლოცავ ჩემს თანამდებობას. შენ გინდა,
გაურაჯელად დაგადგან გვირგვინი? ვერ
მოგართვის! თუ გწადია, კაცური კაცი
იყო, ოფლის ღვრასაც არ უნდა ერიდე-
ბოდე.

გუნდის წევრები გამოჩნდნენ. ორივემ
ვიუხერხულეთ, საუბარი აღარ გაგვიგრ-
ძელებია.

ზეინაბის ნათქვამს მერე ჩავუფიქრდი.
იმ ხუმრობაში კარგა კი გამომლანძღა, —

მიწასთან გამასწორა. მაშ, მე აღარაფერი
ცვაფილვარ ამ ქვეყანაზე.

ისე კი თბილი გული აქვს. თუცა...
უნდა ვაიგოს კაცმა, ვილასთან არ არის
გულთბილი. მაგრამ არა, ბავშვიც მიხე-
დება, რომ მე უფრო გამორჩეულად მი-
ცქერის. თუ ეგრე არ არის, რატომ მოუ-
ხარია გუნდში მოსვლა? სხვა რატომ და-
იწუნა და მაინცდამაინც ჩემზე დაიყინა,
ეს უკეთესად მღერისო და ქალ-ვაჟის გა-
შაირებაშიც ჩემი თავი შეარჩევინა გუნ-
დის ხელმძღვანელს. ალბათ, ქეთევანიც
მიუხვდა და მის ნებას დაჰყვა. ხუმრობს?
რა ვიცი, რას გაიგებს კაცი! თუ რაღაცა
არ აწვალებს, რა ძალა ადგას. მართლაც
რამი ვეპიტნავები. სამუშაოზე კაცი არ
უჭირს, უჩემოდაც მშვენიერად მუშაო-
ბენ. რა ვიცი, კაცი ვართ, ყველაფერი
მოსალოდნელია.

დიდხანს ვფიქრობდი და ვერ გადამე-
წყვიტა, როგორ მოვქცეულიყავი, ეჭვი
მაწვალებდა.

ზეინაბთან შეხვედრას ვერიდებოდი.
ალბათ, თავდაც მტყობდა და სამქრო-
ში გადასვლაზე სიტყვა აღარ უთქვამს.
თუ დამელაპარაკებოდა, სულ უბრალო
რამეზე.

— შეიდ საათზე ხომ?! — გაივილიდა
და კვლავინდებურად გამიცინებდა.

— კი, შეიდზე დაიწყება! — ხარბად
გავაყოლებდი მხერას.

— შენი ნათქვამი არასოდეს მაგიწყ-
დება! — ისევ დაიმჩნევდა ღიმილს —
და... ჩემთვის ეს ყველაფერი გამოცანად
რჩებოდა.

ზეინაბი ქარხნის სასადილოდან გამო-
ვიდა.

— ზეინაბ! — დავაწიე.

— ბატონო! — ჩამორჩა გოგონების
ჯგუფს.

— ერთი წუთით!

— შეიდ საათზე... გუნდი... რეპეტი-
ცია... ვიცი! — ეგონა, გამოიცინო.

— არა, სხვა რამ...

— რა დროს „სხვა რამ“ არის... ვეს-

მის საყვირის ხმა? შესვენება გაგვი-
თავდა!

— მესმის!

— შენ რაღაც ისე აიღეწე, ემანდ ღმე-
რთი არ გაგიწყრეს და ისეთი არაფერი
წამოგცდეს.

— კიდევ გაქვს ადგილი?!

ზეინაბმა გვერდულად ამხედა-დამხე-
და, მერე ჩაიცინა:

— ჭკუაზე მოხვედი?!

— გაქვს რამე ადგილი? — გავუ-
მერე.

— ადგილი როგორ არა მაქვს, თუ გუ-
ლით გინდა, თორემ ჩვენ ვაჭირვებით
არაფერი გვიჭირს.

— გულით, აბა, მა რა!

— სიამოვნებით, წამოდი, ღირექტორს
მოველაპარაკოთ.

— არ მინდა, შენს ცვლას ავცდე.

— როგორ მატყობ, აგიცდენ? — ცე-
რად შემომხედა და გაეჩქარა. ვაშტერე-
ბული გავცქეროდი...

— ეე, მეკარე, არ ვესმის?! — მძღოლს
ჭიშკართან მოეყენებინა სატვირთო მან-
ქანა. შე მამაცხოვნებულო, არ იცი, რო-
დის უნდა აუხსნა სიყვარული?! ისე, გე-
მოვნებაც კარგი გქონია და მადაც.

— გაიარე, ბევრს ნუ ლაპარაკობ! —
გავუწყერი და კარი გავადე...

— ვაა, რა მომხდარა!

— ჩხირი კედელს!

— ახლა კი რაღაც სასწაული მოხდება!

— ავთო და მეწისქვილე? — გაიკვირ-
ვეს საამქროს ახალგაზრდებმა.

მეც ავეყვი მათ სიხალისეს. დიდხანს
ქლიკობდნენ, მერე კი დავიბღვირე და...
დაცინვას მოუტკეს.

ქალიშვილები ზურგსუკან მაინც ფხუ-
კუნებდნენ.

— გოგონებო, ჩუმაღ! — ტუჩებზე
ხელი მიიდო ზეინაბმა.

საამქროში ისეთი ბული ტრიალებს,
ბეცივით მივყვები ზეინაბს. იგი აგრევა-
ტებისკენ მიმიძღვის. პირველი კლასის
მოსწავლესავით ხელჩაჭიდებული მივყა-
ვარ თანატოლთან და ეუბნება:

— ირინე, ეს პატარა ბიჭი შენ ვება-
რებოდეს.

ირინემ ჯერ მე შემომხედა, მერე ზეინაბს
ნაბისკენ მიბრუნდა და მორიდებით ჩა-
იცინა.

— ცელქია? — ხმაურში ძლივს გაა-
გონა ირინემ.

— თუ გაგაბრაზოს, ყური აუწიე. ან
მე მითხარი და მოვუვლი! აი, ამის მოწა-
ფე იქნები! — ყურში ჩამძახა ზეინაბმა
და მიგვატოვა.

— მომყევი! — ირინემაც პატარა ბი-
ჭივით ხელი წამავლო და აგრეგატის გვე-
რდით დამაყენა, — თვალი არ მომაშო-
რო, რასაც მე ვაკეთებ, დაიმახსოვრე.

ხან აგრეგატს ვუყურებდი, ხან „მას-
წავლებელს“.

— თვლებში ნუკი მომჩერებხარ.
ხელებში მიყურე! — მაფრთხილებდა
ირინე.

გავეშვებით ბრუნავს აგრეგატი. ბუნკე-
რებში გროვდება გამომწვარი კლინკერი.
წისქვილი ფქვავს და ბულს აყენებს.

ძლივს ჩამოთავდა სამუშაო საათები,
გარეთ გამოვედი და ქოჩორს ვიბერტ-
ყავ...

— რაო, ბლომად მიირთვით მტვე-
რი? — იცინის ირინე.

— რაც მთელ წელიწადში არ მიმიღია,
იმდენი.

— ფილტვები ჩაგეკირება.

— ფილტვები კი არა, სულიც არ ჩა-
მეკიროს.

— ნუ გეშინია, მიეჩვევი. ახლა აბანო-
სკენ! ამ ბიჭებს წაყევი. იქაც ხომ მე არ
გამოგყვები, — მექილიკება.

„ამ საამქროში სულ თავისნაირები
შეთყრია ზეინაბს“ — გავიფიქრე და აბა-
ნოსკენ მიმავალ ბიჭებს ავედევენე...

შეგირდობის დრომ განვლო, — მეწი-
სქვილე გავხდი. სამუშაო არც ისე იოლი
იყო, როგორც მითოლებდნენ. ორ კვირა-
ში ისე გამოვიღნაპე, სარკეში ჩახედვა
მეზარებოდა. ვერა და ვერ დავუდე გუ-
ლი საქმეს. სამუშაოს მივთაკილებდი, მა-
გრამ თანატოლებისა მეთაკილებოდა, ან
რალა პირით შემეხედა ზეინაბისათვის?
დღე არ გავიდოდა, ოთხჯერ-ხუთჯერ არ

დამდგომოდა თავზე და ღიმილი არ გადმოეფრქვია:

— ეს გოგონა არ გამიბრაზო!

— როგორ გეკადრებთ!

— ირინე, რა ნიშნებს ლებულობს ეს ახალბედა? — ახლა მას მიუბრუნდებოდა.

— გაჭირვებულ სამიანს! — მეტს აღარ იტყვოდა.

— ეგეთები არ იყოს! — თითს დაიქნედა. მერე ისევ ჩემსკენ მოიბრუნებდა სახეს: — რომ იცოდე, რა ცემენტს უშვებ, ღღვდალამ არ მოსცილდებოდი მაგ ავრეგატს.

— მაინც რას?

— ექვსას მარკიანს. შენი ნახელავი მიღის ხიღის ბურჯში, თბილისის მეტროში, ჩვენი მომავალი ბინის საძირკველში.

— კარგი, პატარა ბავშვივით ნუ მახალისებ! ბარემ ფოჩიან კამფეტს დამპირდი!

— იქნებ ყველას გერჩივნოს, რასაც მე გიპირებ.

— ვითომ! — მიკვირს და მიხარია.

— შენმა გახარებამ! — და თავის საქმეს უბრუნდებდა. მოდი და გაექეცი ზეინაბის ღიმილს.

კიდევ ვყოყმანობდი.

სკოლისდროინდელ ამხანაგთანაც დავიჩივლე; შოთამ იცოდა ჩემი ზვაშიადი. იგი კულტურის განყოფილების ინსპექტორია. ჩვენი გუნდის წევრი და „ზედამხედველი“.

— ბიჭო, შენ რაღაც ქულებდი ვერ დაგყოლია სიყვარულში! — მოურიდებლად მომახალა, როცა დამიმარტოვა.

პასუხის გაცემა ვერ მოვახერხე.

— მეთერთმეტე კლასში ვერიკოს დაადგი თვალი და მშობლებმა გზა გადავიღობეს...

— ის ბავშვური გატაცება იყო. რომ მახსენდება, ჩემს თავზე მევე მეცინება.

— რომ გამოფხიზლდები, ახლაც ეგრე დაგემართება. პირობა ათქმევინე?

— ეგ ისეთი გოგოა, მაგასთან გუმანიც სანდოა.

— აღდგომა და ზეალეო.

— ხუმრობაში გავეთამაშე კიდევ
 — ხუმრობა ხუმრობადევე

ეგ ისეთია, არ შეიძლება ვინმეს გულში არ დაედოს ბინა.

— არა მგონია.

— მე გეუბნები, ხელეგზე წყალსაც არ დაგასხმევინებს, ისეთ წრეში და საზოგადოებაში ტრიალებს. შე კაი კაცო, ვერ შეამჩნიე? სამმართველოდან ერთი ყმაწვილი კვირაში ორჯერ ჩამოდიოდა მაგის გულისთვის, მშვენიერი ვაჟკაცი ჩანდა, მაგრამ სიტყვა ვერ ვაუბედა.

— ეყვარება ვინმე?

— რატომაც არა.

— ვინ? ბარემ თქვი.

— ვერ ვიტყვი, აქაური კი არ უნდა იყოს.

— არა მგონია! — არ მინდოდა დაჯერება.

— მალე დარწმუნდები.

— მე ვატყობ, რომ ჩემსკენ მოუწევს გული. უნდა დრო შევარჩიო და ვუთხრა.

— ტყუილად შეირცხვენ პირს; კარგი ამხანაგობა გაქვთ და ეგეც არ დაკარგო. ზეინაბთან ამხანაგობაც დიდი ბედნიერებაა.

— სიტყვითაც მიმახვედრა და საქმიოთაც... ბოლოსდაბოლოს იცი, რისთვის გადამიყვანა თავის საამქროში? — ვკითხე ბრაზმორეულმა.

— მე კი ვიცი, მაგრამ შენ ვერა ხვდები, — არ დამინდო, — სამუშაო როგორია?

— ძნელია, მაგრამ ზეინაბი მძალებინებს.

— კატა-თავგობანას გეთამაშება, ხომ?

— ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, მართლა ნამუსიც კაი საქონელია. მრცხვენია, ამხელა ვაჟკაცი გუშაგად ვემუშაობდე.

— სხვა სამუშაო გაწყდა? — ცოტაც რომ შეგეცადა, კულტსახლის ღირექტორი წასვლას აპირებს...

— აღრე გეთქვა.

— აღრე არ მეგონა თუ ასე შესტოავედი. ახლაც არ არის გვიან, თუ შენ არ გინდა, თოკებით კი არ დაგაბამენ.

— თოკებით არა, მაგრამ...

— ვერ უნდა მისვდე, როგორაა საქმე? შენაირ აყლაყულებს ღიმილით აბამს და თავის ნებაზე ათვინიერებს.

— კარგი, თავი დამანებე, თუ ღმერთი გვამს. შენ სკოლაშიც ეგრე იცოდი, რაღაცას აიხირებდი და ვერავინ გადაგარწმუნებდა!

ხელი ჩაიქნია და გამშორდა.

ამხანაგის ნათქვამი დიდხანს ვატრიალუ გონებაში. მივუხვდი, — ზეინაბი იმასაც ჩავარდნოდა გულში. აი, თურმე, ზედმეტ თავაზიანობას რატომ იჩენდა.

ერთხელ გამოცდა ჩავუტარე ჩემს თავსაც და ზეინაბსაც. სამ დღეს სამუშაოზე არ წავსულვარ და არც გუნდის მეცადინეობას დავსწრებოვარ.

ზეინაბმა კლუბის ეზოში შემასწრო თვალი და პირდაპირ ჩემკენ წამოვიდა.

— სად დიკარგე, ბიჭო?! — ისე მომიკითხა, თითქოს წელიწადი არ მენახოს.

— სადა და... ალბათ, სამუშაოზე გეღარც მიხილავთ! — ჩავიბურტყუნე.

— უი, მომიკედეს თავი! — ხუმრობა გეგონა. — მართალს ლაპარაკობ?

— მოსატყუარი რა მაქვს.

— მაინც რამ შეგიცვალა აზრი? — შევტყუე, ნაწყენი ჩანდა.

— ხელს არ მომცემს თქვენთან მუშაობა.

— როგორ ვაჭარივით ლაპარაკობ, ჯერ ხომ ხელფასი არ აგილია.

— მაგაზე არ გეუბნები. ჩემი ჯანმრთელობა ყველას მირჩევნია.

— ბიჭო, სამი წელია იქა ვარ და რატომ არ მოვკვდი!

— მძიმეა. ულთქვა მიჭირს იმ ბულში.

— აღვილი ფლავის ჭამაა და... საგუშავგოზე დგომა.

— რაკი გუშავობას ეგრე დაადგი კბილი, სხვა საამქროში ვიმუშავებ, აგე მექანიკური, აგე წიდა-ბლოკების საამქრო!

— მეგონა მიმიხვდებოდი! — თქვა და წავიდა. რებეტიცია იწყებოდა. „მართლა ჩავჯდომივარ გულში!“ მიხაროდა და ხალისით მივდიოდი სცენისკენ. ვცდილობ-

დი არავისთვის შემემჩნევიებინა ჩემი სიხარული.

მეორე დღეს საამქროში ფეხბურთის დღი თუ არა:

— სადა ხარ, ბიჭო!

— ირინეს კაცი დაემალეობოდა!

— რად დაგვანატრულე თავი! — შემომხევივნენ.

— შეუძლოდ ვიყავი!

— უშენოდ მოვიწყინე! — მისაყვედურა ირინემ.

— აღარ გავაცდენ! — დავდე პირობა. ყველაზე მეტად ზეინაბი იყო გახარებული.

ამხანაგების სიტბო არ მაკლია, მაგრამ ზეინაბის ერთი ღიმილი ყველას მირჩევნია. ისიც უხვად იმეტებს. მის მოფერებას ისე შეეჩვიე, თუ დაავიანებდა. მწყინდა და უყმურ ხასიათზე ვდგებოდი.

პირველი ხელფასი მივითვალე, ზეინაბი მოშორებით იდგა და მიცინოდა. შემრცხვა, ფული უცებ ჩავიტენე ჯიბეში.

— რასა მალავ, ნაქურდალი ხომ არ არის?

გავიცინე.

— რას უპირებ მაგდენ ფულს?!

— სასადილოში შეკვეთა მივეცი, მთელ ცვლას ვაბატიყობ!

— არ გაგიყდე! სხვა რამეზე დაგჭირდება... უცოლო კაცი ხარ.

მთელი ცვლის ბიჭებს და გოგოებს დავალოცინე თავი პირველი ხელფასით. ზეინაბი ვათამაღეთ. გაიხარა, გავგახარა.

გაოგნებული ვარ. არ ვიცი, რატომ მექცევა ასე. ზეინაბი სულ იმას ცდილობს მისიამოვნოს. ახლახან ცვლის კომკავშირის ორგანიზაციის კრება ჩატარდა. ზეინაბმა მდივნად ჩემი კანდიდატურა წამოაყენა.

„მუშაობა არ ვიცი-მეთქი!“

მე გასწავლი, შენს მაგიერ ერთხანს მე გავაყეთებ საქმესო. თავისი გაიტანა. ჭარხნის რადიოთი გამომიყვანა. კორესპონდენტიც დამაყენა თავზე. ვგრძნობ, ამის ღირსი არა ვარ. მართალი გითხრათ, სინდისი მქენჯნის, გარიღებას ვცდილობ, მაგრამ ზეინაბი თავისას არ იშლის. მოდი და ნუ გავაკეთებ იმას, რაც მათქმევი-

ნეს. ასე მგონია, სულ ჩემზე ფიქრობს ზეინაბი, მე კი ნამდვილად სულ ის მიღვას თვალწინ.

ახლაც კონცერტის დაწყების მოლოდინში ვარ. ზეინაბმა შეიგვიანა და ავლინდით: „შენ კი სად ხარ, ზეინაბ, შეათვალწარბა ქალო!“

— აქა ვარ, — წინ ამეტუზა.

— დაიგვიანე და იმიტომ გიმღეროდი! — ესლა ვუთხარი.

— როდის დაგინიშნე პემანია.

— არა, მაგრამ გელოდებოდი.

— მელოდებოდი? რაო, გული ხომ არ გიჩოჩქოლებს! — გამომცდელად მომაჩერდა.

— თითქმის ეგრეა!

— მაგის თქმის უფლება ჯერ არ მოგიპოვებია! — მორიდებით მითხრა ზეინაბმა და გუნდის წევრებში გაერია.

მერე კონცერტი დაიწყო. მონტაეს ვღამდით. „ქართლის დილას“. ზეინაბი ქართულ კაბაში იყო გამოწყობილი, მე — წითელ ჩოხაში. შუაში მოგვაქციეს და ფანდურზე გაგვაშაირეს.

შენსთან გოგონები
გაეზარდოს ყველა დედას.
გულში ცეცხლი მივიღია,
მაგრამ თქმა ვერ გამიბედაეს!

— ვუმღეროდი. — და იგი სიმღერითვე მპასუხობდა:

როცა ყველას გვასახელებ,
სიყვარულზე მითხარ მაშინ,
თუ ბიჭი ხარ, გაეჯობრე
მეცემენტე ორბელაშვილს!

გაშაირება მოეწონათ, არ მოგვეშვენენ, გაგვაშეოვებინეს.

— ვერც ახლა მივახვედრე? — გადმოჩურჩულა ზეინაბმა.

ღიმილით დავუქნიე თავი.

ზეინაბის ერთი გაღიმება ქვეყანას მერჩია. ეს იცოდა ზეინაბმა და გულნაკლულს არასოდეს მტოვებდა. უფრო მოუხშირა ჩემთან შემოვლას.

იმ დღესაც ხალისით მომიახლოვდა, გვერდით დამიდგა და წარბები ეშმაკურად შეათამაშა:

— ახალი ამბავი გაიგე, ავთანდილ ბატონო?

— არა?

— დირექტორს უთქვამს, რომ... — შეჩერდა, — უნდა დავაწინაურრო.

— დირექტორმა თქვა, თუ შენ ფიქრობ ეგრე? — არ დავუჯერე.

— მე რასაც ვფიქრობ, ის სხვა ამბავია.

— რაზე მაწინაურებს? — უფრო იმიტომ ვკითხე, უხერხულობისათვის თავი რომ დამეღწია.

— ბრიგადირად.

— დავიჯერო, მაგის ღირსი ვარ!

— მეტის ღირსი ხარ, ჩემო ავთანდილ! — მხარზე ხელი დამკრა და გასრიალდა...

ახლა კი დავრწმუნდი, რომ ზეინაბსაც ვუყვარვარ! ეს რა ბედნიერება მწვევია, ხალხო!

„შოთა, შენც მომხედე, რაზე დაგიჯერებდი და ხელს ჩავიქნევდი. ვინდოდა კია შენი ჩიტი გამხდარიყო, მაგრამ ვერ მოგართევს! ემანდ ყელზე არ დაგადგეს, ბიჭო! რიგიანად არც კი დალაპარაკებინარ და... არ გაგიგონია: რასაც ვერ მისწვდები, ნუ წაეპოტინებო. შენც კაი ბიჭი ხარ, მაგრამ თავი არ გაგიყადრა და, რა ექნა. ჩემსკენ მოუწევს გული და რა გიყო? ზეინაბმა ეგრე ინება და, რა ჩემი ბრალია! ვუყვარვარ! მაშ რა არის! მიმახვედრა, შე კაი კაცო, ხომ არ დამიხატავდა, ქალიშვილს მეტი რა მოეთხოვება. თუ ემეც ვერ გავიგე, მაშ რა ღირსი ვარ, რომ დედამიწაზე დავდივარ და მზეს ვუცქერი. ახლა ერთი უბრალო თქმალა უნდა, თუმცა ეგეც არ არის მაინცდამაინც აუცილებელი, ისედაც გასაგებია ყველაფერი, მაგრამ მაინც... გათენდება, ვეტყვი და ჩემზე ბედნიერი კაცი ამ ქვეყანაზე მეორე აღარ იქნება!“

დედაჩემი ფეხაკრეფით შემოსულიყო ჩემს ოთახში და მორიდებით გამიბედა:

— შვილო, გაიღვიძე, დროა!

დრო კი არა, დამგვიანებია კიდევ. სასწრაფოდ წამოვხტი, სახეზე წყალი შევისხი და გამოვეჩქარე.

— შეილო, ჩაი დაგელია, ლუკმა გაგელეჭა! — კიბეზე მომძახა დედამ.

— რა დროს ეგ არის, მაგვიანდება!

ქარხანაში მივედი.

— სად მოასწარი ამ დილით დაღევა, ბიჭო? — მომვარდა ირინე.

— წვეთი არ დამიღევია. — დავიფიცე.

— სახეზე გეტყობა!

ბევრი ვაცეცე თვალი, მაგრამ იმ დღეს ზეინაბი ვერსად დავღანდე. ასე მეგონა, ჩემი გულის ნადები იცოდნენ და ვერ გავბედე შეკითხვა, სად იყო.

სასადილოდან ადრე გამოვედით, შესვენების დრო ჯერ არ გასულიყო.

საამქროს წინ რკინიგზის ლიანდაგზე ჩამოვსხედით. ჩემს გვერდით ირინე ჩამოჯდა.

— მთელი დღეა ზეინაბი არ გამოჩენილა! — უკმაყოფილოდ ჩავილაპარაკე.

— ჰა-ჰა-ჰა! — გადაიხარხარა ირინემ, — არ იცი?

— რა?

— ზეინაბი გაფრინდა!

— გათხოვდა! — თვალეზი შევაფეთე აღელვებულმა. ისეთი ფერი დამდებოდა, თურმე მიცვალებულს ვგავდი.

— სადა ხარ, ჭურში ხომ არა გძინავს!

გაქვავებულივით ვიდექი.

— ვის გაჰყვა? — ძლივს მოვიბრუნენა.

— კი არ გაჰყვა, აწინაურებენ.

— სად! — ცოტა მომეშვა გულზე.

— კომკავშირის რაიკომში გადაჰყავთ.

— მართლა?

— გადაწყვეტილი ამბავია.

— როდის მოხდა ეს ამბავი?

— ახლა ხდება. დღეს კომკავშირის ცეკაშია გამოძახებული მაგ საკითხზე.

სიტყვის თქმა გამიჭირდა.

— ეე, კარგ მუშაკს ერთ ადგილზე ვინ გააჩერებს! — დაიჩვილა მერე.

ხმა არ ამომიღია.

— მალხაზი რას იტყვის, ნეტა! — ეშმაკურად შემომხედა.

— ვინ მალხაზი!

— გამოწვის საამქროს უფროსი.

— რა უნდა თქვას.

— სატრფო რომ მასთან არ იქნება.

— რა გამოცანებით მელაპარაკები, გამაგებინე რა ხდება? — ახლა კი მთლად ავფორიაქდი.

— გასაგებად არ ვლაპარაკობ, ხო არ დაგინატავ! — იცინის ირინე, — ზეინაბი გა-და-ყავთ კომ-კავ-ში-რის რაიკომ-ში. მალ-ხაზსა და ზე-ინაბს ერთმანეთი უყვართ! ახლა გაიგე?

გაკვირვებისაგან ტუჩები დამებრიცანიკაპი ამიცანცახდა.

— რაო, ცუდი წყვილია? — ისევ მოიღერა ყელი.

— არა, პირიქით... მე კი არ ვიცოდლი! — ამოვიღუღლუღე.

— შენ კი არა, ბევრმა არ იცის. ასეც არის საჭირო. „სიყვარულსა მალეა უნდა“... — წაიღიღინა.

გული ისე ამიძგერდა, ასე მეგონა მის ხმაურს ყველა ისმენს-მეთქი.

— რაო, გეწყინა? — შემომაცქერდა ირინე.

— არა, რა საწყენია, პირიქით... კაი გოგოა და ჩვენთან ყოფილიყო! — უხერხულად ვთქვი.

— ნუ მალავ, გეწყინა, კი არა დაიღუპე კაცი და ეგ არი! რამდენიც გინდა იფიცო, თვალეზი გამხელენ მამლის ბოლოსავით. ახლა ისეთი ფერი გაღევეს, დანა რომ გამოგისვან, წვეთი სისხლი არ გამოგვივა... არაფერია. არ იდარდო... აქ იმაზე ნაკლები გოგოები არიან? გაიხედ-გამოიხედე! — თქვა და წამოხტა.

საყვირმა ყველანი წამოგვშალა.

აგრეგატს ჩავშტერებოდი.

— გამოფხიზლდი, ავარია არ მოახდინო! — გამაფრთხილა ირინემ.

ჯანსუღ ჯანელიძე

* * *

ვიბადებით და ჩვენი თვალეზი
წამსვე საყვარელ თვალეზს ეძებენ,
ვიბადებით და ჩვენი თვალეზი
ეწაფებიან მზეს და ენძელეზს.

ვიბადებით და ჩვენი გულეზი
უსიყვარულოდ წუთით ვერ ძლეზენ,
ვიბადებით და ჩვენი ხელეზი
წამსვე საყვარელ ხელეზს ეძებენ.

ვიბადებით და ჩვენი გულეზი
იმახსოვრებენ ძვირფას სახელეზს.
ვიბადებით და ჩვენი ფიქრეზი
უთვლელ სურვილს და მიზანს ამხელენ.

ვიბადებით და ჩვენი ტერფეზი,
როგორც ფესვეზი, — მიწას ეძებენ,
ვიბადებით და ჩვენი გულეზი
უსიყვარულოდ წუთით ვერ ძლეზენ.

სოზუმი.

ერეკლე გაბრიელიძე

თეატრის კონფლიქტი

ნოდარ გურაბანიძე

თანამედროვე თეატრის სტილისა და ახალი თეატრალური ფორმების ძიების პროცესი ამჟამად ერთ-ერთი ყველაზე მწვავე და მძაფრი პოლემიკის საგანია არა მარტო ჩვენში, არამედ საზღვარგარეთაც. ედინბურგის ტრადიციულ ფესტივალზე და თეატრალურ კონფერენციებზე, მსოფლიოს თეატრმცოდნეთა ასევე ტრადიციულ ფორუმზე ვენაში, წამოიჭრა თეატრის ესთეტიკის საჭირობოტოს საკითხები: „რა არის თანამედროვე დრამატურგია?“, „ვინ ქმნის თეატრს — მსახიობი, დრამატურგი თუ რეჟისორი?“, „ნაციონალური თუ ინტერნაციონალური თეატრი“, „თეატრის მომავალი!“

ყველა ეს საკითხი (რომელთაგან ზოგს საკმაოდ სქლად ადევს წარსულის თეატრალური მტვერი, მაგ.: — „ვინ ქმნის თეატრს — მსახიობი, დრამატურგი თუ რეჟისორი?“) შეუძლებელია გადაიჭრას ერთი თეატრის ან ერთი ეროვნული დრამატურგიის მაგალითზე. პრობლემა ფართო და მრავალმხრივ ანალიზს მოითხოვს. მაგრამ თეატრს, რომელსაც აქვს ბუნებრივი, გასაგები და გასამართლებელი პრეტენზია თანამედროვე თეატრალური ძიებათა ავანგარდში ყოფნისა, ეს პრობლემები მეტნაკლები ინტენსივობით ეხება. ამას გარდა, გარკვეულ ეტაპ-

ზე მას აქვს საკუთარი, პირადი შინაგანი კონფლიქტები, ინტერესები, მიდრეკილებები, რომელთა დაძლევის გარეშე შეუძლებელია „შემობრუნების“, „გარდატეხის“ პროცესის კეთილად დაგვირგვინება. შეცდომა იქნებოდა გვეფიქრა, რომ რომელიმე თეატრი, განსაკუთრებით ეროვნული თეატრები, თავისუფალი იყვნენ ან იქნებიან ამ შინაგანი „რყევებისაგან“, „სასახლის კარის გადატრიალებისაგან“, ზოგჯერ „უიქა წყალში“ ამტყუდარი ქარიშხლისაგანაც კი. ასევე შეცდომა იქნება (მეტი რომ არ ვთქვათ) ამ პროცესის დაკავშირება მხოლოდ თეატრალური ესთეტიკის სფეროსთან და მისი მოწყვეტა სოციალური, პოლიტიკური და ეროვნული პრობლემებისა და ტრადიციისაგან. ისეთი თეატრიც კი, როგორიც ვახლავთ „აბსურდის თეატრი“, რომელიც ცდილობს ყოველგვარი თეატრალური ტრადიციის დარღვევას, ახალი თეატრალური ენის შექმნას და მთელ თავის მიზანს ორიგინალური თეატრალური ხერხის შექმნით შემოფარგლავს, ნებისთ თუ უნებლიეთ, მეტად მჭიდროდ უკავშირდება მძლავრ პოლიტიკურ პროცესებს და ტენდენციებს.

ყველა თეატრი თავისი ღირსებებით და ნაკლოვანებებით საკუთარი ეპოქის

პირმოა და თავის წილში ატარებს ამ ეპოქის დამახასიათებელ ნიშნებს.

ამჟამად ისე შორს განიზიდა თეატრალური აზროვნების ჰორიზონტი, ისე ცხოველმყოფელი გახდა თეატრალური სკოლათა, მიმდინარეობათა, სტილთა ურთიერთობა, რომ თითქმის შეუძლებელია (ეს საღი აზრის საწინააღმდეგო იქნებოდა) ეროვნული თეატრის შენობის აგება თეატრალური ესთეტიკის ახალ მონაპოვართა გათვალისწინების გარეშე. ბ. ბრეტის, ე. ვილარის, პ. ბრუკის, ფ. ჟემიეს თეატრებმა სრულიად ახალი ეტაპი შექმნეს სამსახიობო და სარეჟისორო ხელოვნებაში, ახალი თვალთ შეხედეს როგორც ეროვნულ, ასევე მსოფლიო თეატრალურ წარსულს, სასცენო ხელოვნების პრინციპებს და განსხვავებული თეატრალური სინამდვილე შექმნეს. ამ თეატრებს ამოძრავებთ დიადის, ამაღლეებლის შექმნის სურვილი, ახალი, საზოგადოებრივად მნიშვნელოვანი პრობლემების გაშუქება და ეს დიდი მიზნები განსაზღვრავს მათ შეუპოვარ მისწრაფებას შესატყვისი თეატრალური ენის შექმნისაკენ. ამ მიზნით მათ ბევრი რამ აიღეს წარსულის თეატრალური არსენალიდან (მისტერიები, აღმოსავლური თეატრის ნიღბები, მოედნის თეატრი, სახალხო სანახაობები და სხვა) და მათი ახლებური შერწყმით განსხვავებული ეფექტი შექმნეს: ცნობილ ქეშმარიტებათა, ძველი ხერხების მოულოდნელი შეთანხმება-შეპირისპირება, ურთიერთის გვერდით მოთავსება, პარადოქსალური შემობრუნება, საერთოდ, მთელი ეს პოლიფონიური ნაკადი თვისობრივად სულ სხვა ხარისხშია აყვანილი.

საკითხი ასე დგას: რა უნდა აითვისოს თანამედროვე თეატრმა (უფრო სწორი იქნებოდა გვეთქვა — დღევანდელმა თეატრმა, ვინაიდან თანამედროვე თეატრის ცნება გულისხმობს უკვე ჩამოყალიბებულს, თავისთავში სრულქმნილს) მსოფლიო თეატრალური მიღწევებიდან და საკუთარი ეროვნული თეატრის მემკვიდრეობიდან, როგორ უნდა მოახდინოს

მათი შერწყმა და ამაღლება ახალი ესთეტიკური აზროვნების დონემდე?

ნულარ გამოვიხმობთ თეატრალური წარსულის დიდ აჩრდილებს, ნუ გავიმეორებთ მათ ბრძნულ აზრებსა და თეორიებს და ქართული თეატრალური სინამდვილის არცთუ შორეულ ხანას მივმართოთ.

ქართული საბჭოთა თეატრის სათავესთან ორი დიდი რეჟისორი — კოტე მარჯანიშვილი და სანდრო ახმეტელი დგას. შემთხვევითი არ არის, რომ კ. მარჯანიშვილი, როცა ახალ საბჭოთა თეატრს ქმნიდა, დიდ ყურადღებას უთმობდა საუკუნეთა მანძილზე შექმნილ, პოეტური სულით განმსჭვალულ ქართულ ხალხურ თამაშობებს, მისტერიებს, საკარნავალო და საკულტო ფორმებს და ცდილობდა მათ არსს ჩასწვდომოდა. თუმცა რეჟისორის ისინი „წმინდა“ სახით არსად გამოუყენებია, მის სპექტაკლებში ზეიმობდა ქეშმარიტი პოეზია, სადაც შესანიშნავად იყო შერწყმული პლასტიკა და მუსიკა, სიტყვა და მოქმედება, იდეა და მისი ბრწყინვალე თეატრალური ფორმა მოქალაქეობრივ გამიზნულობასთან. მაგრამ კ. მარჯანიშვილი ნოვატორი იყო და, ბუნებრივია, მას არ შეეძლო აქ შეჩერებულიყო. იგი ეყრდნობოდა როგორც ძველ ტრადიციებს, ასევე ახალ მიმართულებას და ამ ნიადაგზე შექმნა ახალი თეატრი — თეატრი სინთეტური, სადაც ფაქტების სინამდვილეზე ფაქტების პოეზია ბატონობდა, სადაც მოვლენის არსი იყო გახსნილი, ემოციურობა წინა პლანზე წამოწეული და ზოგჯერ პიპერბოლურ მასშტაბებამდე გაზრდილი. უადრესად ლაკონიურ, ლაპიდარულ ფორმაში გადმოცემული იყო დიდი შინაგანი განცდები. კოტე მარჯანიშვილის სპექტაკლებში ყველაფერი ჩქეფდა, მოძრაობდა, იბრძობა, იგი საერთოდ უარყოფდა სტატიკას როგორც მიზანსცენებში, ასევე კომპოზიციებში. მხოლოდ მკვეთრ პლასტიკურ ფორმებში ხედავდა იგი ნაწარმოების იდეას, მის ფილოსოფიურ სიღრმეს. სცენაზე იგი ვერ ითმენდა გულგრილობას. მსახიობის სიტყვა უნდა

ყოფილიყო ზედმიწევნით გამომსახველი, მოქმედება მოქნილი და ცხოველმყოფელი.

კ. მარჯანიშვილის სპექტაკლები — აღსავსენი დინამიკითა და მშფოთვარებით, განმსჭვალულნი ნათელი აზრითა და ემოციებით (აქედან მათი ზემოქმედების უსაზღვრო ძალა) — ქეშმარიტი თეატრალიზმის ზეიმი იყო. მისი რეჟისორული ხელწერის მკაფიო თავისებურება და მთლიანად მისი შემოქმედება მარად ცოცხალი ტრადიციაა, რომელიც კვლავ და კვლავ იქნება (ყოველ შემთხვევაში უნდა იყოს) ჩვენი რეჟისორების შთაგონების სათავე.

კოტე მარჯანიშვილისაგან სანდრო ახმეტელმა მემკვიდრეობით მიიღო პიესაში ასახული ამბებისადმი პოეტური დამოკიდებულების მძაფრი გრძნობა. თავისი დიდი წინამორბედის მსგავსად, ისიც, პირველ რიგში, მოვლენის სიღრმეს სწვდებოდა, ხსნიდა მის ფოლოსოფიურ, საზოგადოებრივ მნიშვნელობას და ადამიანთა ცხოვრებაში უფრო მეტ როლს ანიჭებდა. ასე იქმნებოდა სცენური სინაღლივით, განსხვავებული ცხოვრებისეული სინამდვილისაგან, მაგრამ მისგან შთაგონებული. მას შემდეგ, რაც ადამიანთა შინაგანი სამყარო და მოვლენის არსი ასე გადაჭარბებულად, ჰიპერბოლურ მასშტაბებში იყო მოცემული, რეჟისორს უკვე საშუალება ჰქონდა ასევე გაემახვილებინა თეატრალური ფორმა.

ერთ რეპეტიციაზე ს. ახმეტელი მიმართავდა დასს: „ყაჩაღები“ დაწერილია ოჯახური ურთიერთობის ფონზე. ჩვენ კი მას გადავიტანთ სახელმწიფოს ფონზე და გმირების ტრაგედიას ავიყვანთ დიდი სოციალური, პოლიტიკური ტრაგედიის პათოსამდე“.

ს. ახმეტელი რუსთაველის სახელობის თეატრის სტილს პოეტურს, გმირულს, რაინდულს უწოდებდა. მას იზიდავდა ძლიერი ხასიათების, ეპოქის ძირითადი ტენდენციების შეჯახების, დაუოკებელი ადამიანური ვნებების, მწველი სიძულვილისა და სიყვარულის გამომსახველი თეატრი. ასეთ გმირებს სჭირდებათ

სივრცე, ფართო არენა, რათა პლასტიკურად გვიჩვენონ თავიანთი ვნებანი. პლასტიკური ხატი ამ თეატრში იქმნება და რიტმის, მისწრაფებისა და გრძნობების შინაგანი მუსიკალობის, სიტყვისა და მოქმედების (ემოციისა და გონების) შერწყმის ნიადაგზე. ამგვარად, ახალი თეატრალური ფორმების, ახალი გამომსახველი ენის ძიება შთაგონებული იყო დიდი იდეებით, ცხოვრებაზე, ადამიანთა მოქმედებებსა და გრძნობებზე გამომუშავებულ შეცვლილი შეხედულებებით. ს. ახმეტელი აღნიშნავდა, რომ ზოგჯერ ჰგონიათ თეატრში ახალი მიმართულება იქმნება თუ სპექტაკლში დეკორაციები ახლებურადაა გადაწყვეტილიო. სიახლე უნდა ეხებოდეს არსებით მხარეს — დრამატურგიულ მასალას, მის შინაგან არქიტექტონიკას, ახლებურად დანახულ ადამიანს. კ. მარჯანიშვილი ამბობდა, უძველესი ხატი რომ ახლებურად (მოდერნისტულად) გაკეთებულ ჩარჩოში ჩავსვათ და ვამტკიცოთ ეს ათეიზმი, ღვთის უარყოფააო — სულელურ მდგომარეობაში ჩავიყენებთ თავსო.

კოტე მარჯანიშვილისა და სანდრო ახმეტელის თეატრალური იდეების ცხოველმყოფელობის დამტკიცებას დრო დასჭირდა. თავის დროზე ამ რეველუციურ, გარდამქმნელ მომენტს ყველა ერთნაირი თანაგრძნობით როდი მოეყიდა. ეს ეხება როგორც მაყურებელს, ჩვენს ინტელიგენციას, ასევე თვით თეატრის დასს. თავის დროზე კ. მარჯანიშვილი და რუსთაველის სახელობის თეატრი დატოვა ძველი თაობის მსახიობთა ბევრმა თვალსაჩინო წარმომადგენელმა, ხოლო ს. ახმეტელი — ახალი თაობის მრავალმა ნიჟიერმა მსახიობმა. თუ პირველ შემთხვევაში საქმე გვქონდა ნოვატორული რეჟისორული სტილის გაუგებრობასთან, ძველი და ახალი სამსახიობო სკოლების შეუთავსებლობასთან, მეორე შემთხვევაში საქმე უფრო რთულად იყო. ს. ახმეტელს გაემიჯნენ ის მსახიობები, რომლებმაც არ სცნეს მისი თეატრის ესთეტიკური პრინციპები, არ მიიღეს მუშაობის მისი მეთოდები. თუ პირველი კონფ-

ლიქტის დროს, როგორც პირადი, ასევე ისტორიული სიმართლე კოტე მარჯანიშვილის მხარეს იყო და მას განსაკუთრებული, დაძაბული ბრძოლა არ დასჭირვებია თავისი შეხედულებებისა და ახალი თეატრის უპირატესობის დასამტკიცებლად, ს. ახმეტელისა და თითქმის მისი თანატოლი მსახიობების განხეთქილება უფრო ღრმა და მტკივნეული იყო. კონფლიქტის სიმძაფრეს ზრდიდა ის გარემოება, რომ ორივე მხარე (როგორც ეს ნამდვილ ტრაგიკულ კოლიზიას შეჭფერის) მართალი იყო. ს. ახმეტელი მართალი იყო, როცა ქმნიდა ახალი, გმირულ-რომანტიკული თეატრის სტილს და ვერ ითმენდა დასში თავისი იდეების, შეხედულებების მოწინააღმდეგე ძალებს (იდეების, შეხედულებების ერთიანობის, პარმონიის გარეშე შეუძლებელია ახალი მიმართულების შექმნა ხელოვნებაში), მით უმეტეს, ახალი თეატრის შექმნა). მსახიობები მართალნი იყვნენ, როცა დაუფარავად აღიარეს არა მარტო თავიანთი უარყოფითი დამოკიდებულება ახმეტელისადმი, არამედ სიმპათიები კ. მარჯანიშვილისადმი და საჯაროდ დატოვეს რუსთაველის თეატრი. შემდეგ ორივე მხარემ თავისი პოზიციების სისწორე, გამძლეობა, სიახლე და ორიგინალობა დამტკიცა არა დეკლარაციებით, არა ბუნდოვანი აღთქმებითა და დაპირებებით, არა „ღონისძიებებით“, არამედ ხელოვნებით, შემოქმედებით, სპექტაკლებით, პრაქტიკული მოღვაწეობით.

ჩვენმა ინტელიგენციამ და საზოგადოებამ უდიდესი გულსიტკვირებით გააცივლა თეატრიდან წასული კოტე მარჯანიშვილი და მისი თანამოაზრენი. ამ საზოგადოებას გულწრფელად სწამდა, რომ ს. ახმეტელი და უმარჯანიშვილოდ დარჩენილი რუსთაველის თეატრის დასი ვერაფერს ახალსა და საგულისხმოს ვერ შექმნიდა. ს. ახმეტელი დიდი გამოცდის წინაშე იდგა. მას უნდა დაემტკიცებინა, რომ მძაფრი პოლემიკა ხელმძღვანელთან განსხვავებული მხატვრული პრინციპების შედეგი იყო და არა სხვა რამ...

ერთ-ერთ რეპერტივიაზე იგი მიმართავ-

და დასს: — ჩვენ მარტონი ვართ, ჩვენს ირგვლივ აღშფოთების ხმები, ჩვენ არც ავტორიტეტი გვქვია, რომ მარჯანიშვილის სახელს გავეჯიბროთ. ჩვენს მხარეზეა მხოლოდ ჩვენი მონოლითური სული და დიდი ეროვნული საქმისადმი სიყვარული.

მოხდა მრავლისმეტყველი ფაქტი:

კ. მარჯანიშვილმა პირველსავე სეზონში (1928-1929 წწ.) დადგა „ჰოპლა, ჩვენ ვცოცხლობთ“, „ურიელ აკოსტა“, „ყვარყვარე თუთაბერი“, „როგორ“, „კაკალ გულში“ და სხვა (სულ შვიდი სპექტაკლი). ეს იყო ახალი თეატრის დიდი გამარჯვება. კ. მარჯანიშვილმა და მისმა თანამოაზრეებმა საზოგადოებას თვალნათლივ დაანახეს თავიანთი თეატრალური იდეების ცხოველმყოფელობა.

იგივე გააკეთეს ს. ახმეტელმა და მისმა თანამოაზრეებმა. მიუხედავად საზოგადოების დიდი ნაწილის მკაცრი, კრიტიკული განწყობილებებისა, თეატრი არ დაბნეულა. იმავე 1928-1929 წწ. რუსთაველის თეატრმა დადგა „რღვევა“, „ანზორი“, „ლიანდაგი გუგუნებს“, „ქართა ქალაქი“ და სხვ. განა „რღვევა“ და „ანზორი“ არ აღასტურებდა თეატრის ახალ, ძლიერ შემოქმედებით პოზიციას?

გავიდა ხანი და ჩვენ მოწმენი გავხდით რუსთაველის თეატრის ახალი, მძლავრი შინაგანი რყევის და კონფლიქტის. ეს კონფლიქტი ბევრ რამეში მიაგავს თავის წინამორბედს შინაგანი დრამატიზმით, მაგრამ მკვეთრად განსხვავდება მხატვრული შედეგით.

თუ ამ კონფლიქტზე პირდაპირ ვილაპარაკებთ, მაშინ შემდეგი უნდა ითქვას: მართალია, მას არ მიუღია ისეთი დიდი მასშტაბები, არ ჰქონია დიდი საზოგადოებრივი რეზონანსი (პირველ რიგში, მე ვგულისხმობ ჩვენს პრესას), მაგრამ ჩვენი ინტელიგენციის ფართო ფენებში მან ცხოველი ინტერესი და ზოგჯერ ცხარე კამათიც გამოიწვია. ისიც მართალია, რომ თეატრის ხელმძღვანელს დალექსიძეს არ გაჰყოლია არც ერთი მსახიობი, საჯაროდ მისთვის სოლიდარობა არ გამოუცხადებია რუსთაველის თეატ-

რის სცენის არც ერთ შემოქმედს. აქედან შეიძლება გაკეთდეს ლოგიკური დასკვნა, რომ მიუღი თეატრისათვის მიუღებელი იყო ის მხატვრული კურსი, რომლითაც იგი ხელმძღვანელობდა, რომ თეატრი არ იზიარებდა მის მისწრაფებებს. დ. ალექსიძემ დატოვა თეატრი, რადგან მისთვის მიუღებელი იყო ის მომძლავრებული მხატვრული ტენდენცია, რომელმაც ბოლო ხანებში აქტიური მხარდაჭერა ჰპოვა. დ. ალექსიძეს არ შეუწყვეტია შემოქმედებითი პოლემიკა და თავისი მხატვრული პოზიცია ნათელჰყო თავისი საუკეთესო სპექტაკლით — „ანტიგონე“ (ციევის ფრანკოს სახ. თეატრი). იმავე თეატრში დადგა მან კულიშის გმირულ-რევოლუციური პიესა — „პათეტიკური სონატა“. როგორც ვხედავთ, დ. ალექსიძე იცავს თავის თეატრალურ-ესთეტიკურ პრინციპებს.

ამგვარი თანამიმდევრობა და პრინციპულობა არ გამოუჩენია მეორე მხარეს. იგი თითქოსდა გაორებულია და ჯერ ვერ შეძლო საზოგადოებრივად რაიმე მნიშვნელოვანი თეატრალური სახლის შექმნა.

თავისთავად, რასაკვირველია, არაფერი მკრეხელური არ არის იმაში, რომ თეატრში სცენური ხელოვნების გამო ორი სხვადასხვა დამოკიდებულება წარმოიშვას. ეს სავსებით ბუნებრივი მოვლენაა. ჩვენ უნდა გავიკვირდეს არა ამგვარი წინააღმდეგობის არსებობა, არამედ მისი არარსებობა. ისევე როგორც ყველგან, თეატრშიც თაობათა შეცვლა მეტად მტიკინეული პროცესია. ახალგაზრდობას აქვს ჯერ ბუნდოვანი გრძნობა, უფრო სწორად იმპულსი წინააღმდეგობისა, რომელიც ზოგჯერ სკეპსისში და უარყოფაში გადაიზრდება ხოლმე. თავისი უშუალობის, მძაფრი მგრძნობელობისა და შთამბეჭდაობის გამო მას არ მოსწონს ის, რაც წინა თაობას უკეთებია და ამ კრიტიკული განწყობილების გამო ხშირად ვერ ხედავს იმ ძირითად დადებით მომენტს, რამაც სახელი მოუტანა ამ თეატრს, რამაც ჩამოაყალიბა თეატ-

რის შემოქმედებითი სახე, განსაზღვრა მისი შემდგომი გზები.

ტრადიციის განვითარება ამავე დროს მისდამი კრიტიკულ დამოკიდებულებასაც გულისხმობს. მასწავლებლის ბრმა მორჩილება დიდს ვერაფერს შეაქმნევინებს მოწოდებს. მაგრამ წარსულისადმი არც მხოლოდ წმინდა კრიტიკულ, ნეგატიური დამოკიდებულება გახლავთ განვითარების პირობა. ის ფაქტი, რომ რუსთაველის სახელობის თეატრში მომხდარი ცვლილებების მხარდასაჭერად გამოვიდა მთელი დასი, თავისთავად აღსატურებს, რომ თეატრში ძველი და ახალი თაობა (მამასადამე, აქ ლაპარაკი უკვე აღარ შეიძლება მხოლოდ ახალგაზრდა თაობისათვის დამახასიათებელ კრიტიკულ განწყობილებაზე) მთლიანად ეწინააღმდეგებოდა იმას, რაც კეთდებოდა აქამდე და ასევე მთლიანად მხარს უჭერდა იმას, რაც უნდა გაკეთებულყო მომავალში. ბუნებრივად იბადება კითხვა: თუ ყოველივე ეს ასეა, თუ თეატრი და მთელი დასი ეწინააღმდეგებოდა დ. ალექსიძის მხატვრულ სტილს, მაშინ სად მოგათავსოთ ამავე დასის მიერ დ. ალექსიძის სპექტაკლებში მოპოვებული წარმატებანი? ნუთუ ეს მსახიობები, რომლებიც განუღდგნენ თავიანთ რეჟისორს, უარს იტყვიან იმ შესანიშნავ მხატვრულ-სცენურ სახეებზე, რომლებიც მის სპექტაკლებში შექმნეს? **ჯერჯერობით ვერც ერთი მსახიობი ვერ მიუახლოვდა იმ სიმაღლებს, სადაამდეც ისინი ამ სტილის სპექტაკლებში ავიდნენ** (ს. ზაქარიაძე — ოიდიპოსი, ქადაგი, ფიროსმანი; ე. მანჯგალაძე — ოიდიპოსი, ზიმიზიმოვი; გ. გეგეჰეკორი — ბართათმელო, კ. მახარაძე — ანდარეზი და სხვ.) რუსთაველის თეატრის ახალგაზრდობა მართალია იმაში, რომ იგი ორგანულად ვერ ეგუება ყალბ, ზეაწეულ, ცრურომანტიკულ ტონს. აქ ისინი მართონი არ არიან და, სხვათა შორის (თუკი ეს რაიმეს ნიშნავს), ამ სტატიის ავტორიც მათთან არის. საქმე ისაა, რომ გმირულ-რომანტიკულ თეატრს (რომელსაც ამჟამად რუსეთში ჰყავს ისეთი მგზნებარე დამცველი, როგორცაა უნი-

ჭიერესი რეჟისორი ნ. ოხლოპკოვი) სახე-
ლი გაუტეხეს ეპიგონურმა სპექტაკლებ-
მა, რომლებიც, სამწუხაროდ, გაცილებ-
ებით მეტია, ვიდრე ნამდვილი, ჭეშმარი-
ტად გულწრფელი სპექტაკლები.

გმირულ-რომანტიკული თეატრის „მა-
რკით“ საღებოდნენ ეს ყოველგვარი
გვირგვინიანი თუ უგვირგვინო მეფენი,
ეს გზები მომავლისა თუ წარსულისა,
„ჰაიტი“, „ამირანი“ და ვინ მოთვლის, კი-
დევ რამდენი სპექტაკლი.

მაგრამ ყოველი საღად მოაზროვნე
ადამიანისათვის განა ნათელი არ არის,
რომ ეს მხოლოდ ცუდი ასლია რომანტი-
კული თეატრისა. მე აქ არ ჩამოვთვლი
კ. მარჯანიშვილისა და ს. ახმეტელის სპე-
ქტაკლებს, მაგრამ ნუთუ „ოტელო“,
„დიდი ხელმწიფე“, „ოიდიპოს მეფე“,
„როცა ასეთი სიყვარულია“, „ბახტრიო-
ნი“ არ არის ნამდვილი გმირულ-რომან-
ტიკული თეატრი?! სწორედ ამგვარ მი-
მართულებას უჭერდა მხარს და მისი
განთქციებისათვის იბრძოდა დ. აღიქ-
სიძე, რომელმაც, მართალია, ხარკი გადა-
უხადა ცრურომანტიზმს, მაგრამ შექმნა
სპექტაკლები, რომლებიც ათასგზის ანა-
ზღაურებენ წარსულის ცთომილებას.

რა ვუყოთ, რომ ამგვარი სპექტაკლები
ცოტაა. დიდი ხელოვნება ასე ადვილად
და ასე ხშირად არ იქმნება. სამაგიეროდ,
ეს სპექტაკლები ქმნიან გარდატეხის მო-
მენტებს თეატრში, ისინი არიან ნიშან-
სვეტები, მთავარი ქედები. სიმართლე,
გულწრფელობა და ადამიანურობა აქ
ორგანულადაა შერწყმული პოეტურობა-
სთან, მეტაფორულ გამომსახველობას-
თან და ზეაწეულ (დიახ ზეაწეულ!) ტონ-
თან, რომელიც თავისი სიწრფელით ძლი-
ერ შთაბეჭდილებას ახდენს. თეატრში
მოქმედი დასის სიბრძნე და შორსმჭერე-
ტელობა მდგომარეობს იმაში, რომ ამ
ცრურომანტიკულ ტევრში, სადაც მრავა-
ლი უღელური მცენარე ხარობს, დაი-
ნახოს ატყორცნილი, მაღალი, ამწვანე-
ბული ხე, რომელიც თითქოსდა სიცოცხ-
ლის სიმბოლოდ ან გზის მაჩვენებლად
ქცეულა. არაფერი არ არის იმაზე ადვი-
ლი, ვიდრე წარსული გზის ხელაღებით

უარყოფა და არაფერია იმაზე რთული,
ვიდრე მოვლენაში დიალექტიკურად მი-
მენტის შემჩნევა. წლების, სტრუქტურისა-
ძილზე შექმნილმა და დაგროვილმა ცრუ-
პათეტიკურმა სპექტაკლებმა არა მარტო
თვით დასში, არამედ მაყურებელშიც და-
ბადა ერთგვარი ირონიული განწყობი-
ლება. ამ განწყობის ინერცია საქმაოდ
ხანგრძლივი აღმოჩნდა, ზოგიერთში კი
ისეთი ძლიერი, რომ ეს განწყობა გავრ-
ცელდა საერთოდ ამ მიმართულების თე-
ატრზე და მის ყოველ სპექტაკლზე. ამ
განწყობილების ქვეშ მოექცა ამჟამინდე-
ლი დასი რუსთაველის თეატრისა, მან
ვერ შეამჩნია (თუ არ სურდა შეემჩნია!)
ახალი ნაკადი ამ სტილის სპექტაკლებში.
ეს გახლავთ გამახვილებული ყურადღება
ფსიქოლოგიური სიმართლისადმი, ადა-
მიანობისადმი, ყოველგვარი ოჩოფეხე-
ბის უარყოფა, წრფელი ტონი და სისა-
დავე დიდ გამომსახველობასთან ერთად,
სადაც ამავე დროს შენარჩუნებულ იქ-
ნა ქართული თეატრისათვის ეგზომ და-
მახასიათებელი სინთეტურობა, პლასტი-
კურობა და რიტმულობა. ეს თეატრი ყო-
ველთვის დიდი ამოცანების პირისპირ
დგება: მას არ აინტერესებს პატარა,
ცხოვრებისეული სიმართლის გამოსახვა
(ეს თეატრალური ხელოვნების პირველი,
ასე ვთქვათ, სტუდიური საფეხურია და
პირველ ელემენტარულ მოთხოვნილება-
თა რიგში შედის), მას იზიდავს დიდი ად-
ამიანური ტკივილები, მძაფრი ვნებანი,
ღრმა აზრები, რომლებიც საზოგადოე-
ბის, ერის ფართო ფენებს შეძრავენ. ეს
არის ნამდვილი ხელოვნება, ნამდვილი
თეატრი და გნებავთ მას უწოდეთ რომან-
ტიკული, გნებავთ—რეალისტური, ვინა-
იდან საქმე სახელწოდებაში კი არ არის,
არამედ არსში. ეს არსი კი ღრმად, ყოვე-
ლისმომცველი, იგი მსახიობისა და რე-
ჟისორისაგან მოითხოვს გამომსახველი
ხერხების მუდმივ ძიებას, მძაფრ თეატ-
რალობას, ახალი სინამდვილის შექმნას.
ეს არის ძნელი გზა ხელოვნებაში, ამ
გზით სიარული ყველას არ შეუძლია და
აი, ვისაც არ შეუძლია, იგი ირჩევს სხვა
გზას...

გმირულ-რომანტიკული თეატრის სტილის უარყოფა შეიძლება სხვადასხვა მიმართულების თეატრის პოზიციებიდან: რეალისტური (თუ დავუშვებთ, რომ გმირულ-რომანტიკული თეატრი ბუნებრივად არ შეიცავს რეალიზმს), ნატურალისტური, ფსიქოლოგიური (თუ დავუშვებთ, რომ ეს თეატრი არ შეიცავს ფსიქოლოგიურ მომენტს). ჯერ კიდევ ადრე წამოწყებული „ლაშქრობა“, რომელსაც სათავეში ედგნენ რეჟისორები მ. თუმანიშვილი და აკ. დვალისხელი (გაიხსენეთ, გნებავთ, მხოლოდ ორი სპექტაკლი — ი. ფურცის „ადამიანებო, იყავით ფხიზლად!“ და მ. ჯაფარიძის „ჩვენებურები“) ეყრდნობოდა მართალ, რეალისტურ ხელოვნებას და მიმართული იყო სამსახიობო ხელოვნებაში დამკვიდრებული შტამების, ცრუ ტონის, ყალბი ზეაწეულობის წინააღმდეგ. შემდეგში ეს ბრძოლა ცვალებადი უპირატესობით წარიმართა. მისი მახვილი მიმართული იყო ცრურო-მანტიკული თეატრის „მონაპოვრის“ წინააღმდეგ. რუსთაველის თეატრისთვის ეს იყო მართლაც პროგრესული მოვლენა. თანდათანობით, შეუღმჩეველად ეს მახვილი შებრუნდა საერთოდ გმირულ-რომანტიკული თეატრის წინააღმდეგ. მე მგონი, სრული ნონსენსია უარყოფა გმირულ-რომანტიკული თეატრისა რეალისტური თეატრის სასარგებლოდ, ანდა რეალისტური თეატრის (ამ შემთხვევაში ეს ცნებები მაინც პირობითია!) უარყოფა პირველის სასარგებლოდ. ორივე მიმართულებისა და სტილის თეატრს წარმატებით შეუძლია არსებობა ურთიერთგვერდით. ურთიერთგვერდით, მაგრამ არა ერთ თეატრში. ეს გარემოება იცოდა დ. ალექსიძემ და დატოვა რუსთაველის თეატრი (სხვა პირად, ადამიანურ მოტივებს რომ თავი დავანებოთ), თუმცა მის მოწინააღმდეგეებს უმაღლესი პირობა ესმოდათ თავიანთი მიზნები, ვიდრე პერსპექტივაში კონკრეტულად ხედავდნენ მას (ეს უკვე განვილიშა დრომ დაადასტურა). ისინი ფიქრობდნენ, რომ თეატრში იქნებოდნენ ახალი სტილის დამამკვიდრებელნი, ახალი სიოს შემომ-

ტანნი, მაგრამ სინამდვილეში მათ უფრო ნათლად იცოდნენ რა უარყოფით, ხელოვნურ ბუნდოვნად — თუ სახელმწიფო როგორ შეექმნათ ეს ახალი. ეს იყო წმინდა თეორიულ პლანში მოფიქრებული პოზიცია, ვიდრე რომელიმე ძლიერი, ნამდვილად ახლებური სპექტაკლით დადასტურებული სინამდვილე. პირველ ხანებში სასურველი უკვე სინამდვილედ იყო გამოცხადებული. თეატრში არსებული ამ განწყობილების ერთგვარი ანარეკლი იყო 1964 წელს ჟურნალ „ცისკარში“ (№ 3) მოთავსებული სტატია, რომელიც ქართველ მკითხველს აუწყებდა, რომ „...საქართველოში, თბილისში, მიხეილ თუმანიშვილისა და დორიან კიტისას ხელმძღვანელობით ახალი თეატრი შეიქმნა, თანაც განსხვავებული და სპეციფიკური თვისებების მქონე“...

მე მესმის რა უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდებოდა თეატრი ამ ნაადრევ „დეკლარაციის“ გამო, მესმის როგორ შეცუბდებოდა საერთოდ თავმდაბალი მ. თუმანიშვილი (მე ბოდიშს ვიხდი მის წინაშე იმავე სტრიქონების გამოვრებო-სათვის იმავე ჟურნალის ფურცლებზე), ვინაიდან ყველაზე უკეთ მას მოეხსენება, რომ „განსხვავებული და სპეციფიკური თვისებების მქონე“ ახალი თეატრი მას არ შეუქმნია. მით უმეტეს ეს არ შეიძლება თქმულიყო დ. კიტიაზე (ალბათ ისიც შეცუბუნდა მაშინ), ვინაიდან, ჯერ-ჯერობით თეატრის ისტორიამ არ იცის ფაქტი, რომ არაშემოქმედ, აღმინისტრაციულ მუშაკ თეატრი შეექმნას. ამ შემთხვევაში არც ჩვენი თეატრის ღირექტორი შეიძლება იყოს გამოხატულისი. წერაში განხილული იყო რუსთაველის თეატრის მცირე სცენაზე დადგმული ორიოდ სპექტაკლი. კერძოდ, გ. როზოვის პიესის („ვანშობის წინ“) გამო შემდეგი იყო ნათქვამი: — „რა თქმა უნდა, არც ეს სპექტაკლი შეიძლება გამოვაცხადოთ ახალი თეატრის კრედიტ, მიუხედავად იმისა, რომ ესაა კარგი სპექტაკლი, რომელშიც გამოვლინდა თეატრის კოლექტივის ახალი პოზიცია — ყველაფერი ადამიანის შინაგანი სამყაროს

შესაცნობად, ყველაფერი — სულიერ ცხოვრების გასახსნელად“. ყურადღება მიაქციეთ ალოგოურობას: თუ ეს არ იყო „ახალი თეატრის კრედი“, მაშ როგორღა გამოვლინდა „ახალი პოზიცია“. მაგრამ უმთავრესი მინც სხვა იყო: — თუკი თეატრის კოლექტივის ახალი პოზიციაა: — „ყველაფერი ადამიანის შინაგანი სამყაროს შესაცნობად, ყველაფერი — სულიერი ცხოვრების გასახსნელად“, მაშსადაამე, თეატრის ძველი პოზიცია ყოფილა საპირისპირო: — ყველაფერი ადამიანის შინაგანი სამყაროს არშესაცნობად, ყველაფერი სულიერი ცხოვრების არგასახსნელად. ამგვარი აბსურდული დებულების გახიარება ჩვენ მიგვიყვანს „ძველი პოზიციის“ დროს შექმნილი ბრწყინვალე სპექტაკლების და, საერთოდ, მთელი რუსთაველის თეატრის წარსულის უარყოფამდე. ყველაფერი ეს მე გავიხსენე არა იმიტომ, რომ ჯერ კიდევ მოუშუშებელი ჭრილობები გავალიზიანო. უბრალოდ, როგორც ქართული თეატრის ერთ გულწრფელ მოყვარენს, რომელიც თავისი ცხოვრების აზრს ხედავს ამ თეატრის ავ-კარგის შეძლებისდაგვარ გარკვევაში, გულს მტკენს იმის შეგნება, თუ რა ამოო გამოდგა ეს გამწვავებული კონფლიქტი, რა ტყუილად დაიხარჯა ამდენი ნერვული ენერგია, რა ხშირად იყო შეცვლილი ნამდვილი შემოქმედებითი ბრძოლა მისი სუროვატით.

ყოველი თეატრი, რომელსაც სურს ეპოქის მოთხოვნათა დონეზე იდგეს, ბუნებრივია, გვერდს ვერ აუქცევს ამ ეპოქის მიერვე შობილ სიანსლევებს. შეუძლებელია თეატრალურმა ხელოვნებამ — სინთეტურმა ხელოვნებამ — ბუნებრივად არ შეიწოვოს ის ახალი ფორმები, გამოსახვის ის ახალი საშუალებები, რომელსაც მიმართავს პოეზია, არქიტექტურა, მუსიკა, თანამედროვე პროზა, მხატვრობა... და ა. შ. უფრო ელასტიური, ლაკონიური, სადაა ეს ფორმები — თავისუფალი გარეგნული სამკაულისაგან. იგი ცდილობს პირდაპირი გზით, უშუალოდ მიწვდეს არსს, გაანთავისუფლოს „არარაციონალური ჩენჩოსაგან“ — ზედ-

მეტი მგრძნობელობისაგან. ამას იტყობს სათავეს ე. წ. ინტელექტუალური ხელოვნება, რომელიც თანამედროვე გულისხმობს ემოციას (ისე, როგორც ემოციური ხელოვნება თავისთავად გულისხმობს ინტელექტს). გავრცელებულია აზრი (რომელიც სიმართლის ნაწილს უმკველად შეიცავს), თითქოს თანამედროვე ადამიანი მიჰყვება არა ემოციათა ნაკადს, არამედ ანალიზის გზას. იგი უპირატესობას ანიჭებს გონების მიერ საწყისს და მისგან წარმოქმნილ ემოციებს და არა ემოციურ საწყისს და მისგან წარმოქმნილ აზრს. ამგვარად, მთავარი გახდა არა გრძნობათა გამოსახვა, არამედ თვით ამ გრძნობების ანალიზი.

უეჭველია, ჩვენს მოწინავე თეატრს, რუსთაველის თეატრს, სურდა, რომ ამ ახალ მოთხოვნათა სიმალღზე მდგარიყო, რომ მას უბრალოდ ხარკი კი არ გაეღო ამ განწყობილებისათვის, არამედ ორგანულად, შემოქმედებითად ენასახუნა მისთვის. თეატრში წარმოქმნილი ამ „ახალ ტალღას“ სურდა გაერევა წარსულის მრავალი გადმონაშთი (თუმცა, პირველ რიგში, მან გაერევა ძველი თაობის რამდენიმე კარგი მსახიობი) — სიყალბე, ტონის არაბუნებრივი ზეაწეულობა.

ეს კეთილშობილური განზრახვაა. თავისთავად ამგვარ თეატრს შეუძლია მიაღწიოს შემოქმედებით მწვერვალს, სრულქმნილებას, შეუძლია შექმნას ღრმა და ადამიანის სულის შემძრავი სპექტაკლი. ასეთი თეატრი მრავლადაა როგორც სსრ კავშირში, ასევე ევროპაშიაც. ამგვარი თეატრის წარმოქმნა სრულიად ახალ ნიადაგზე გაცილებით ნაკლებ რთული პროცესია, ვიდრე მისი შექმნა რუსთაველის თეატრის ბაზაზე. აქ მოხდა ტრადიციისა და ამ ახალი განწყობილებების უმძაფრესი შეჯახება, საცხებით ბუნებრივად წარმოიქმნა წინააღმდეგობა. ამ ბრძოლა ახლად უხერხული მემენტის: — ერთ მხარეს ტრადიციი ესმოდნა მხოლოდ როგორც მოძველებული და დრომოქმული, მეორეს — როგორც საუკეთესო და მარადიული. ბრძოლის ქარ-ცეცხლში ასევე არასწორი დამოკი-

დებულება გამოვლინდა ყოველგვარი სიხლისადმი.

ახლა, როცა დამცხრალია მძაფრი ვნებები, ჩვენ უფრო მშვიდად შეგვიძლია გავანალიზოთ ზოგიერთი არსებითი მომენტი.

ძველი ჭეშმარიტებაა — როცა რაიმეს ახლებურად თქმა გასურს, ჭერ სათქმელი უნდა გქონდეს. თეატრალურ ხელოვნებაში ეს ჭეშმარიტება ასე გამოითქმის: ყოველი ახალი და ორიგინალური წარმოქმნება ახალი იდეის, ორიგინალური და ღრმა აზრის შედეგად, როცა თეატრალურ შემოქმედს აღარ ძალუძს თავის ხალხს, მაყურებელს არ გაანდოს ის აზრები, რომლებიც მას აღელვებენ და მოსვენებას არ აძლევენ და როცა იგი დარწმუნებულია, რომ მისი იდეები ასევე ახლობელი და ამაღლვებელი იქნება ხალხისათვის. ამგვარად, სიხალე ეხება არსებით მომენტს, იგი წარმოქმნილია მოვლენათა ახალი აზრის შემჩნევის შედეგად. ყველაფერი ეს თავის გამოხატულებას იღებს თეატრის რეპერტუარში.

ყოველი ახალი პოზიციის საყრდენს სწორედ რეპერტუარი უნდა წარმოადგენდეს. წარსულისა და თანამედროვე თეატრის პრაქტიკა ამას ადასტურებს (უ. შექსპირის, მოლიერის, კ. სტანისლავსკის, ბრეჰტის, ვს. მეიერჰოლდის, კ. მარჯანიშვილის, ს. ახმეტელის, ყ. ვილარის თეატრები). ავიღოთ მხოლოდ ორი უახლოესი მაგალითი: „სოვრემენიკი“ და „თეატრი ტაგანკაზე“. „სოვრემენიკი“ მოსკოვის სამხატვრო თეატრის ღვიძლი შვილია, არსებითად იგი მისი სამსახიობო სკოლის ტრადიციებს აგრძელებს ახლებურად, მაგრამ მთელი მისი ძალა უდგა არა სამხატვრო თეატრის სკოლას, არამედ მუშაობის იქ დამკვიდრებულ სტილს. მან იგრძნო, თუ რა სჭირდება დღევანდელ მაყურებელს, რა აღელვებს მას, რა საზოგადოებრივი ინტერესები ამოძრავებს. რა მტკივნეული საკითხები აწუხებს. ამგვარ მისწრაფებებს, სრულიად სხვა გზით, უფრო აღრმავებს ძალიან ორიგინალური „თეატრი ტაგანკაზე“,

რომლის ჭეშმარიტად თეატრალური სპექტაკლები (ჯ. რიდის „ათი დღე, რომლებმაც შეძრეს მსოფლიო“) მაყურებელზე გამოგნებელ შთაბეჭდილებას ახდენენ. ორივე ეს თეატრი მხოლოდ ახალი ფორმის ძიებაში რომ ჩაკეტილიყო, ახლა ისინი (უკეთეს შემთხვევაში) თავიანთი განზრახული საქმის მხოლოდ ნახევარს თუ გააკეთებდნენ.

დავუბრუნდეთ რუსთაველის სახელობის თეატრს. ამ თეატრში მომხდარი ცვლილებების შემდეგ არ დადგმულა არც ერთი ახალი ქართული საბჭოთა პიესა (თ. ჭილაძის „აქვარიუმი“ ძველი ხელმძღვანელობის დროს იყო მიღებული). ნუთუ რუსთაველის თეატრმა ვერ შეძლო თუნდაც ერთი თანამედროვე პიესის დადგმა? ნუთუ ამ თეატრს ასე განუდგა ჩვენი მწერლობა ან ნუთუ ისე დაკნინდა მთელი ქართული დრამატურგია, რომ ერთი, დასადგმელად ღირსეული პიესა ვერ წარმოადგინა? იქნებ რუსთაველის თეატრს რაიმე უშლის ამ საქმეში ხელს? ძნელი დასაჯერებელია! თეატრში თავმოყრილია საუკეთესო რეჟისორები (სხვათა შორის, საკმარისზე მეტი) და მსახიობები, დასს ხელმძღვანელობდა მაღალნიჭიერი და პროფესიონალური ადამიანებისაგან შემდგარი კოლეგია (ამჟამად დასს სათავეში უდგას ა. ჩხაბტიშვილი). ხოლო მთლიანად თეატრი — ისე როგორც არასდროს — „საუკეთესო ფორმაშია“ (ამას ამტკიცებდა ერთერთი ცნობილი კრიტიკოსი „სიბრძნე სიცრუისადმი“ მიძღვნილ რეცენზიაში), რეჟისორებისა და მსახიობების განკარგულებშია ორი სცენა. მასწავლადმე, არსებობს ყველა პირობა შემოქმედებითი შრომისათვის, მაგრამ ჭერჭერობით არ არსებობს ნამდვილი სპექტაკლები.

ყველაფრის მიზეზი, თავიდათავია მტკიცე პოზიციის უქონლობა რეპერტუარის შერჩევაში. „საუკეთესო ფორმაში“ მყოფ თეატრს ვერ იქნა და ვერ შეურჩევა მტკიცე, გარკვეული რეპერტუარი. საფიქრებელია, რომ წინააღმდეგობა არსებობდა ან თვით კოლეგიაში, ან კოლეგიასა და დასს შორის. ჩვენ რომ რუსთა-

ველის თეატრის რეპერტუართან სეისმური ხელსაწყო მივიტანოთ, ძნელად თუ გადაურჩება იგი დამსხვრევას ხშირი და ძლიერი რყევებისაგან. მკითხველს ადვილად ბეზრდება ფაქტების ენა, მაგრამ ვინმემ რომ მიეკრძოება არ დამწამოს, მივმართავ მას. 1965 წლის ივნისის განაცხადის მიხედვით თეატრს განზრახული ჰქონდა 9 პიესაზე მუშაობა:

- 1). რობერი — „შეხვედრა“,
- 2). პ. კაკაბაძე — „ცხოვრების ჯარა“,
- 3). პოეზიის საღამო,
- 4). შექსპირი — „მეფე ლირი“,
- 5). ნ. აზიანი — „დეზერტირკა“,
- 6). ს. დოლიძე და რ. ებრალიძე — „ლიანდაგი“,
- 7). ლ. გოთუა — „შოთა რუსთაველი“,
- 8). დ. შენგელაია — „დღე თენდება“,
- 9). თ. ჭილაძე — „რაკეტა“.

იმავე წლის ნოემბერში რეპერტუარი დაყვანილი იქნა 7 პიესამდე: — ამოვარდა პ. კაკაბაძის „ცხოვრების ჯარა“, „პოეზიის საღამო“, ს. დოლიძისა და რ. ებრალიძის „ლიანდაგი“, დ. შენგელაიას „დღე თენდება“, თ. ჭილაძის „რაკეტა“; ხოლო მათ სანაცვლოდ დაემატა: ვოდვეილების საღამო (ა. წერეთლის „რეპეტიცია — „ბუტიობა“, გ. ერისთავის „უჩინმაჩინის ქული“, რ. ერისთავის „ჯერ დაიხოცენ, მერე იქორწინეს“), ა. ჩხაიძის „იზუზუნე ფუტკარო“ და ლაბიშის „ჩაღის ქული“. რეპერტუარი საბოლოოდ ასე გამოიყურებოდა: 1) „შეხვედრა“, 2) „დეზერტირკა“, 3) „მეფე ლირი“, 4) „ვოდვეილების საღამო“, 5) „იზუზუნე ფუტკარო“, 6) „შოთა რუსთაველი“, 7) „ჩაღის ქული“ (ყურადღება მიაქციეთ შემდეგ გარემოებას, შვიდი განზრახული სპექტაკლიდან სამი ვოდვეილია: — ნ. აზიანის „დეზერტირკა“, „ვოდვეილების საღამო“ და ლაბიშის „ჩაღის ქული“). სანამ თეატრი ამ რეპერტუარიდან მოასწრებდა ერთი პიესის დადგმას (რობერის „შეხვედრა“), მან კიდევ უფრო გაამრავალფეროვნა და გაზარდა რეპერტუარი და 1966 წლისათვის მას ამგვარი სახე მისცა:

1. რობერი — „შეხვედრა“,
2. შექსპირი — „მეფე ლირი“
3. ნ. აზიანი — „დეზერტირკა“
4. ნ. დუმბაძე — „შზიანი ღამე“,
5. ა. ჩხაიძე — „იზუზუნე ფუტკარო“,
6. მ. ელიოზიშვილი — „ბებერი მეზურნეები“,
7. ა. ვოლოდინი — „კბილის ექიმის ისტორია“,
8. ლ. გოთუა — „შოთა რუსთაველი“,
9. თ. ჭილაძე — „თავფარავნელი ჭაბუკი“,
10. კ. გამასახურდია — „ხოგაის მინდია“.

ამას გარდა, არსებობს განსაკუთრებული მიმართვები რეპერტუარში ამა თუ იმ პიესის დამატებაზე. მაგ., 1964 წლის 10 სექტემბრით დათარიღებული მომართვით თეატრი კულტურის სამინისტროსაგან თხოულობს ა. ცაგარლის „ხანუმას“ (ყოჩაღ!), 1965 წლის 4 ივნისს — სუმბათაშვილის „ლაღატის“, 1965 წლის 24 სექტემბერს — ე. ვილარის „ოპენკეიმერის საქმის“ დადგმის დასტურს. ცხადია, როცა რეპერტუარში ამგვარი ცვალებადობა, ჟანრებისა და სტილის ასეთი აღრევაა, შეუძლებელია შვიდი და სერიოზული მუშაობა არა თუ თეატრის სახის შექმნაზე, არამედ ერთ მნიშვნელოვან სპექტაკლზედაც კი. არავინ დაიჯერებს (და მართალიც იქნება), რომ ამ ხნის მანძილზე თეატრში შემოქმედებითი მუშაობა არ ყოფილიყოს გაშლილი. დიანაც იყო, მაგრამ, სამწუხაროდ, მთელი დასის შრომა ხშირად ამოდ იხარჯებოდა. კვლავ მივმართოთ ფაქტებს: 1965 წლის 4 მარტს წარმოებაში ჩაეშვა რაძინსკის პიესა „ას ოთხი გვერდი სიყვარულზე“ — ჩატარდა 16 რეპეტიცია, შემდეგ შეწყდა მუშაობა. 1965 წლის 8 ოქტომბერს ჩაეშვა „პოეზიის საღამო“ (აკაკი და ვაჟა) — განაწილდა ლექსები, შემდეგ მუშაობა შეჩერდა. 1965 წლის 25 ნოემბერს ჩაეშვა ვოდვეილების საღამო სამ მოქმედებად — ა. წერეთლის „ბუტიობაზე“ ჩატარდა 12 რეპეტიცია, რ. ერისთავის პიესაზე — „ჯერ დაიხოცენ, მერე იქორწინეს“ — 7 რეპეტიცია, გ.

ურისთავის „უჩინმაჩინის ქულზე“ არ შე-
მდგარა არც ერთი რეპეტიცია. ბუნებ-
რივია — „ვოდვეილების საღამოს“ რუს-
თაველის თეატრის რამპის შუქი არ მოხ-
ვედრია. მე კიდევ შემძლო ამ სიის გაზ-
რდა (კერძოდ, ეს ეხება 25 ნოემბერს ჩა-
შვებულ ა. ჩხაიძის პიესას „იზუზუნე
ფუტკარო“ და 30 ნოემბერს ჩაშვებულ
ვოლოდინის „კბილის ექიმის ისტორი-
ას“), მაგრამ, ვფიქრობ, მოტიანილი ფაქ-
ტები საკმაოდ მრავლისმეტყველია.

ღარიბია მიმდინარე რეპერტუარის
აფიშა. იგი სრულიადაც ვერ გამოხატავს
რუსთაველის თეატრის მთელ შესაძლებ-
ლობას. მას ძალიან სერიოზული განახ-
ლება და შემაგრება სჭირდება ახალი
სპექტაკლებით. გარდა ამისა, ეს აფიშა
ერთი რამითაც იქცევა ყურადღებას. თე-
ატრმა შემოინახა სუსტი სპექტაკლები.
დატოვა ის, რაც არ გამოხატავს ამ თე-
ატრის სახეს და ამოიღო „ოიდიპოს მე-
ფე“, „ბახტრიონი“, „ფიროსმანი“ (მარ-
ტო ს. ზაქარიაძის თამაშის გამო ღირდა
ამ სპექტაკლის შენარჩუნება). ამ შემთხ-
ვევაში მე ვხედავ თეატრის პრინციპულ
პოზიციას — მან კიდევ ერთხელ დაადას-
ტურა, რომ უარყოფს დ. ალექსიძის ხაზს,
მაგრამ, გამოგიტყდებით, რაიმე ლოგი-
კის და პოზიციის დანახვა მიჭირს შემდეგ
მოვლენაში: როცა დადგა საკითხი, თუ
რომელ საუკეთესო დადგმას უძღვნის
რუსთაველის სახელობის თეატრი შოთა
რუსთაველის იუბილეს და საბჭოთა ხე-
ლისუფლების დამყარების ორმოცდაათ
წლისთავს, თეატრმა, სხვათა შორის, დაა-
სახელა „ოიდიპოს მეფე“ და „ბახტ-
რიონი“.

ამგვარად, რუსთაველის თეატრს მრავალი
საკითხი აქვს მოსავარაუდელი, რომელთა
შორის პირველი რიგის საკითხად მიმაჩნია
სათანადო რეპერტუარის შერჩევა და მისი
სტაბილურობა. ამის შემდეგ მოდის წმინდა
პროფესიული ხასიათის პრობლემები: —
მსახიობთა და რეჟისორთა შემოქმედებითი
ღონის ამაღლება.

უკანასკნელი ორი-სამი სეზონის მანძილზე
რუსთაველის თეატრის სცენაზე

არ შექმნილა არც ერთი მაღალმხატვ-
რული სცენური სახე. შეუძლებელი იმის
დაჯერება, რომ ჩვენს მსახიობებში აკლდეთ
ნიჭი თუ მონდომება, ტექნიკა თუ პროფესიული
პასუხისმგებლობის გრძნობა. არა, ყველაფერი
ეს საკმარისად აქვთ. არც მათი პოტენციური
შესაძლებლობანი შემეცირებულა. ოღონდ
საქმე ისაა, რომ ყველაფერი ეს უნდა იყოს
წარმართული სწორი გზით, წარმართული
დიდი შემოქმედებითი ამოცანების დასაძლევად.
„სეილემის პროცესში“ და „სიბრძნე სიცრუისაში“
ჩვენმა ახალგაზრდა მსახიობებმა შექმნეს რამ-
დენიმე მახვილი, პლასტიკურად მოქნილი
როლი, მაგრამ საერთოდ, გამოიღო ფრონტზე
ისინი მაინცდამაინც უკეთესად არ გამოიყურებიან.
ასეთი როლები გარკვეულ მნიშვნელობას
იძენენ რომელიმე მსახიობის ბიოგრაფიაში,
მაგრამ საერთოდ თეატრის „ბიოგრაფიაში“
(რომ არა ვთქვათ ისტორიაში) ისინი ითქვიფებიან.

მართალი, უპრეტენზიო, პროფესიულად
გამართული სპექტაკლებია, ვთქვათ, „ვასშობის
წინ“ ან „შეხვედრა“. ვერ იტყვი, რომ მსახიობებს
(უმნიშვნელო გამოხატვის გარდა) აქ სადმე ყალბი
ნოტა ეპარებათ, რომ ისინი მიმართავენ
გარეგნული ხერხების განგებ გამძაფრებას
თუ გრძნობათა პედალიზაციას, გმირთა შორის
სწორი ფსიქოლოგიური ურთიერთობა
დამყარებული, მაგრამ თეატრალური ხელოვნება
აუცილებლად გულისხმობს განზოგადებას,
რისი მიღწევაც შეუძლებელია ემოციისა და გონების
გამძაფრების, გამახვილების გარეშე.
ერთი თეატრმცოდნე გულწრფელად ცდილობდა
ე. მანჯგალაძის შექმნას და, ალბათ, ასევე
გულწრფელად ეგონა მიზანს მივალწიეო,
როცა წერდა: „ალექსანდრე (სპექტაკლის—
„ვასშობის წინ“— ერთ-ერთი გმირი. ნ. გ.) ე. მანჯგალაძის
შესრულებით განსხვავდება როზოვის მიერ
შემოთავაზებული გმირისაგან. დრამატურგს
დიდი სოციალური, განზოგადებული დრამის
ქრეარლობამდე აპყავს ამ გმირის სახე... ერთსი მანჯგალა-

ძის ალექსანდრეს ისტორია კი ბირადუ-
ლი კონფლიქტის საკითხთან უფროა და-
კავშირებული“.

სცენური ამოცანის ამგვარი შემცირე-
ბა, გმირის ცხოვრების მასშტაბების შეც-
ვლა ბუნებრივად ანელებს ახალი გამო-
სახველი ფორმების ძიებას, თეატრალო-
ბას, განსაკუთრებულ შემოქმედებით
დაძაბვას, იგი კმაყოფილდება ჩვეულებ-
რივი, ორდინარული სცენური მოქმედე-
ბით. საშუალო ნიჭის, მაგრამ სცენურ
ტექნიკას დაუფლებულ მსახიობს ამგვა-
რი ამოცანის შესრულება არასოდეს არ
გაუჭირდება. ყველაფერი იქნება მართა-
ლი, ლოგიკური, დამაჯერებელი, სიყალ-
ბისაგან თავისუფალი, მაგრამ, მოგეხსენ-
ებათ, ეს ჭერ კიდევ არ არის ნამდვილი
ხელოვნება — ვინაიდან მას აკლია ორი
რამ: დიდი გული და გონება. თეატრა-
ლური სიყალბის, ცრუ ტონის, გაზვიადე-
ბული მგრძნობელობის წინააღმდეგ
ბრძოლა დიდი და კეთილშობილური სა-
ქმეა, მაგრამ ეს არ უნდა იწვევდეს მეო-
რე უკიდურესობაში გადავარდნას, მეო-
რე „სიცრუეს“ (ამ სიტყვას ბრჭყალებში
იმიტომ ვსვამ, რომ თუმცა ამ დროს ყვე-
ლაფერი მართალია ცხოვრებისეული
სიმართლის თვალსაზრისით, იგი სიც-
რუეა, სიყალბეა ხელოვნების თვალსაზ-
რისით). რუსთაველის თეატრის მრავალი
სპექტაკლის ნაკლი იყო ჩვეულებრივი,
ადამიანური, ინტიმური გრძნობების გა-
ზვიადებული, „განზოგადებული“ წარ-
მოსახვა. ხშირად პიესის მასალა არ იძ-
ლეოდა საშუალებას ამგვარი „განზოგა-
დებისათვის“. ახლა არსებობს მეორე სა-
შეშრობა: მძაფრ საზოგადოებრივ, მო-
რალურ კონფლიქტზე აგებული პიესა
სპექტაკლში გადაყვანილია ინტიმურ
ტონალობაში, მოკლებულია აქვს საზოგა-
დოებრივი ქდერადობა.

ეს არანაკლებ უარსაყოფი მოვლენაა.
ვიდრე ცრურთმანტიკული სტილი. თე-
ატრის ნიჭიერი თაობა ისე გაიტაცა უარ-
ყოფის ტენდენციამ, რომ ვერ შეინშნა,
რა ახალი საფორმის წინაშე აღმოჩნდა
თვითონ. თუ ღრმად ჩაუვკვირდებით.
მათ არსებითად (და არა სიტყვიერად)

უარი თქვეს არა მარტო დ. ალექსიძის
სპექტაკლების სტილზე, არამედ მ. თუ-
მანიშვილის საუკეთესო სპექტაკლებში
მოპოვებულ წარმატებებზეც — ანუ სა-
კუთარ წარსულზე. სპექტაკლებში —
„ადამიანებო, იყავით ფეხზოლად!“, „გზა-
ნელი მღვდელი“, „როცა ასეთი სიყვა-
რულია“ მ. თუმანიშვილი გვიჩვენებდა
ძლიერ, ცოცხალ, მოქმედ ადამიანებს.
სცენური სიმართლის გვერდით ჩვენ
ვეგრძნობდით ვნებიანობას, ტემპერა-
მენტს, ემოციისა და აზრის სიცხოველეს,
მისწრაფებებითა და მიზნებით აღსავსე
გმირებს. სცენური ფორმა ამ დროს ყო-
ველთვის იყო მძაფრი, თეატრალური,
უშუალობითა და ორიგინალობით აღბე-
ჭდილი, თითქმის უკიდურეს გამოსახ-
ველობამდე მიყვანილი (აქ იგრძნობოდა
რეჟისორის ფანტაზიის სიამაჰე და სი-
მღიდრე). ამ სპექტაკლებს დიდი ადამი-
ანური სიმართლე და საზოგადოებრივად
მნიშვნელოვანი ზოგადი აზრი ედო სა-
ფუძვლად. ამ დროს მიხეილ თუმანიშვი-
ლის გვერდით იდგა ის თაობა, რომე-
ლიც ახლა თეატრის ძირითადი ბირთ-
ვია. ისინი მთელი გატაცებით, ერთუზი-
ანობით, პირდაპირ საშურველი ერთსულო-
ვნებით ეძებდნენ ახალ გამომსახველ თე-
ატრალურ ფორმებს. ამჟამად, როგორც
მ. თუმანიშვილის სპექტაკლებში, ისე ამ
მსახიობების შემოქმედებაში აღარ იგრ-
ძნობა ეს სიმძაფრე, აზრისა და ფორმის
ორიგინალობა. ასეა თუ ისე, ამ ძირითა-
დმა ბირთვმა მოინდომა საკუთარი თავის
გადახალისება და, ნებსით თუ უნებლი-
ეთ, ობიექტურად დაუბირისპირდა სწო-
რედ იმას, რასაც ადრე გატაცებით ქმნი-
და და იცავდა. იმიტომ ვამბობ, რომ რა-
ღაც შემოქმედებითი გაორება იგრძნობა-
დასში. რა შექმნეს ამ წარსულის სანაც-
ვლოდ? ჭერჭერობით საგულისხმო არა-
ფერი. მსახიობები თამაშობენ საკუთარ
თავს სხვადასხვა სიტუაციებში. ისინი
ერიდებიან მთელი ხმით ილაპარაკონ
სცენაზე, ამჯობინებენ ნახევარ-ტონებს,
ნახევარ სიმართლეს. იმიტომ სცენაზე
ველარ ვხედავთ ძლიერი ინდივიდუალ-

ზის, ფართო დიაპაზონის მქონე მსახიობებს.

ამ უკანასკნელ სეზონებში დადგმული სპექტაკლებიდან, ჩემი აზრით, საუკეთესოა ა. მილერის „სელიემის პროცესი“. ეს მძაფრი სოციალური, ადამიანური დრამა გადმოცემულია მიწიერი სიძლიერით, მახვილი სცენური საშუალებებით. ადამიანურ ვნებათა, შეხედულებათა, ცხოვრებისეული ფილოსოფიის შეჩახება რელიგიურად იკვეთება ძუნწი, მკვეთრი ხერხებით, დინამიურობის, ტრაგიკული სიმძაფრის მართალი შეგრძნებებით, მაგრამ, თუ არ ვცდები, ამ სპექტაკლს დააკლდა მხოლოდ ერთი მძაფრი ემოციური ტონუსი, რომ იგი ქცეულიყო ხელოვნების მნიშვნელოვან მოვლენად. თითქოს რეჟისორმა საბოლოო, დამაგვირგვინებელი, განმსაზღვრელი და უმთავრესი მომენტი მხოლოდ მკვეთრი კონტურით შემოხაზა და არ ეყო ძალა ნამუშევრის ბოლომდე მისაყვანად. უფრო კონკრეტულად: მთელი სპექტაკლის ემოციური დაძაბულობა, კონფლიქტის სიმძაფრე (ასეთია ჩემი შეგრძნება) ერთი ტონით დაბლა დაუშვა (სცენური სიმართლის სასარგებლოდ?) და მრავლისმომცველი ადამიანური დრამა შედარებით მცირე საზღვრებით შემოფარგლა. მე რეჟისორს სრულიადაც არ მოვუწოდებ უქვევლად ზეაწეული ტონისკენ, უბრალოდ, ვგულისხმობ მეტ საერთო ემოციურ და ინტელექტუალურ დაძაბულობას.

ეს ნაკლი უფრო მკვეთრად გამოვლენილი „შეხვედრაში“. სპექტაკლში მონაწილეობენ ჩვენი საუკეთესო მსახიობები, პიესა უმძაფრეს ფსიქოლოგიურ კონფლიქტზეა აგებული. მასში თქვენ ვერ იპოვით მაღალფარდოვან სიტყვებს პატრიოტიზმზე, მოვალეობაზე, გმირობაზე, სულიერ სისპეტაკეზე, მაგრამ აქ არის სწორედ განდიდება ჭეშმარიტად ადამიანური, წმინდა თვისებებისა; პიესა ფსიქოლოგიური, ღრმად ადამიანური ვნებების, მისი მოძრაობის, ცვალებადობის, სულიერი ცხოვრების ნიუანსების გამოხატველი სპექტაკლის შესაქმნელად შესანიშნავ მასალას იძლევა.

სინამდვილეში კი რას ვხედავთ? სენაზე გმირების მოქმედება, მიზანსცენები, გადასვლები, საუბრის ტონი, ენობრივობა სიმართლის ნიშნითაა აღბეჭდილი. მაგრამ ეს არის მხოლოდ გარეგნული სიმართლე. იგი ვერ სწვდება სიღრმეს — დაფარულ, სულიერ ცხოვრებას, უკეთ — ეს სიმართლე მის ზედაპირზე რჩება. ის ფარული მღელვარება, გრძნობათა გრადაცია, შიში, საკუთარი მორალური უპირატესობის შეგრძნება, რომელსაც თითოეული გმირი რიგრიგობით და თანდათანობით განიცდის, მკრთალად არის მოცემული სპექტაკლში. მთავარი გმირი—მარი—არ არის ამ აფორიაქებული გრძნობების გამომწვევი. იგი თავისი ძლიერი ფსიქიკის ზეგავლენას უმორჩილებს სხვისი სულის მოძრაობას და უმად პასიური მჭვრეტელია, ჩვეულებრივი, ცხოვრების შემოტევივისაგან დაღლილი ქალია, რომელიც ნაღვლიანად უთვალთვალებს მის თვალწინ წარმოქმნილ ახალ-ახალ პერიპეტეებს. სპექტაკლში კონფლიქტის სიმძაფრე თითქოს საგანგებოდაა შენელებული, გმირთა სულიერი ჭიდილი შეცვლილია ჩვეულებრივი შეპირისპირებით, ამის გამო ჩვენ ვერ ვხედავთ და ვერ განვიცდით იმ ფსიქოლოგიურ ეფექტს, რომელიც პიესის კონფლიქტის განმსაზღვრელია. მსახიობები თითქოს შიშობენ ზედმეტად არ გამოავლინონ ტემპერამენტი, ცდილობენ მოთოკონ გრძნობები, რომლითაც შეპყრობილი არიან პიესის გმირები. მაგრამ ეს არ არის ზომიერება, რომელიც ნამდვილი ხელოვნების აუცილებელი პირობაა. მაგონდება მ. თუმანიშვილის სპექტაკლი „როცა ასეთი სიყვარულია“, სადაც გმირების დრამატული კონფლიქტი პირდაპირ ტრაგიკული ძალით იყო გახსნილი. ამ „მშენიერი გადაჭარბებით“ უფრო გაიზარდა და გაღრმავდა პიესის აზრი, უფრო მნიშვნელოვანი გახდა თითოეული გმირის ცხოვრება. „შეხვედრაში“ კი საპირისპირო სურათი გვაქვს, აქ გმირთა ვნებანი დაპატარავებულია, თითქოს რეჟისორმა ჭოვრების მეორე მხრიდან შეხედაო მათ.

მასშტაბების ეს შემცირება იგრძნობა „მეფე ლირშიც“. აქ ტრაგიკული დაძაბულობა მოხსნილია, უმძაფრესი ვნებები დაყვანილია ნელ-თბილ ტემპერატურაზე, შექსპირის გმირების სიდიადე შეცვლილია ყოფითი „უბრალოებით“. ტრაგიკულ კოლიზიებში, სამკედრო-სასიცოცხლო სიტუაციებში მსახიობების „მართალი“ ტონი პარადოქსალურ შესაბამობას ქმნის. სცენაზე ხდება დიდი თავზარდამცემი ამბები, ამ დროს ჩვენი მსახიობები ლაპარაკობენ ისე, თითქოს საქმე ამინდის პროგნოზს ეხებოდეს. ამგვარი ტენდენცია—მიდრეკილება ყოფითი-ფსიქოლოგიური თეატრისაკენ, — ხომ არ დაგვაკარგვინებს იმ ნერვს, რაც ქართულმა თეატრმა იპოვა შექსპირის, და საერთოდ ტრაგედიის, განსხეულები-სას?! იმ ნერვს, რომელსაც მთელი თავისი შემოქმედების მანძილზე ეძებდა გენიალური კ. სტანისლავსკი შექსპირის ტრაგედიებში და ვერ იქნა და ვერ მიაგნო მას, თუმცა ამას არ შეუშლია მისთვის ხელი, გულწრფელად ეღიარებინა ქართული თეატრის და მისი მსახიობის უპირატესობა ამ მხრივ.

საერთოდ, ამგვარი სპექტაკლებიდან ისეთი გრძნობა მრჩება, თითქოსდა ქართველი მსახიობის ბუნებრივი, ორგანული, ვიტყვოდი, თანდაყოლილი თვისებე-

ბი: ტემპერამენტი, ცხოველყოფილობა, უშუალოება, პლასტიურობა, წარმოსატყუარებელი ნიჭი, ეფექტურობა (რომელთაც ვაზარდა და გაღრმავება სჭირდებათ და არა ალკვეთა) დათრგუნვილია, რეგლამენტირებულია და რაღაც ჩარჩოებშია ჩაყენებული. ეს არის ქართველი კაცის ბუნებრივი თეატრულობის (რომლის გრძნობაც ქართველ მსახიობს ათმაგად აქვს მინიჭებული) ფრთების შეკვეცვა. ამგვარ სპექტაკლებს აკლიათ სანახაობითი ელემენტი, ურომლისოღაც თეატრი აღარ არის თეატრი.

იყო დრო, როდესაც მოსკოვში რუსთაველის თეატრის გამო წერდნენ: „ჩვენ საქმე გვაქვს ისეთ თეატრთან, რომელსაც შეუძლია ღრმა, პრინციპული გავლენა მოახდინოს მთელ საბჭოთა თეატრალურ ხელოვნებაზე“. სამწუხაროდ, დიდი ხანია ასეთი რამის თქმა აღარ შეიძლება ჩვენს თეატრზე. ის კი არა, მგონი თვით რუსთაველის თეატრი განიცდის იმ ტენდენციების გავლენას, რომლებიც ეროვნულ ნიადაგზე როდი არიან აღმოცენებულნი. იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ რუსთაველის თეატრი თვით შეიგნებს, თუ სად არის სათავე მის წინაშე წარმოქმნილი სიძნელეებისა და შეცდებმა წარმატებით დაძლიოს ისინი.

ისეგასუკული პოზსკესი

შაღვა აუხანიძე

ირაკლი აბაშიძე

თავისი ბუნებით ირაკლი აბაშიძე მაღლით ცხებული ლირიკოსია. მისი პოეტური ძალა უფრო მკვეთრად მქლავნდება ლექსებში, რომლებშიც მისი სულიერო ცხოვრების სურათია მოცემული. პოეტი ყოველ საზოგადოებრივ მოვლენას საკუთარ გულში ატარებს, ლირიკულად აღიქვამს. შინაგან ცხოვრებას იგი ყოველთვის უკავშირებს საზოგადოებრივს, მოქალაქეობრივს. ამით აიხსნება მისი პოეზიის ფართო დიაპაზონი. ირაკლი აბაშიძის ლექსებში ისმის პოეტის დაწმენდილი ხმა, გულისმიერი „ღიღინი“. მინდა შევჩერდე ლექსზე, რომელიც პოეტმა ნიკო ალხაზიშვილს მიუძღვნა. ამ ლექსში ჩანს პოეტის საოცარი სიყვარული სიცოცხლისადმი, მიწის პირველქმნილი სილამაზისადმი, მისი განუწყვეტელი კავშირი ცხოვრების „ყოველ ზვირთთან“, მისი აღტაცება მზიანეთით. გავიხსენოთ ამ ლექსის ერთი ადგილი:

გვრადერს ქვეყნად ვერ შევიღო,
ცხოვრების ყოველ ზვირთში ვერივ,
გულში ვიკრავდი ამ ტკბილ მზიანეთს,
მსურდა წამეღო ყველა სიამე,
ყველა სიმწიფის მენახა გემო...
სიგრძე და განი... ზემო და ქვემო.

ეს გულგაშლილობა და დაუოკებელი

ლტოლვა სიამისაკენ, სინათლისაკენ, შეცნობა ქვეყნის სიგრძისა, განისა და სიმაღლისა მართო ამ ლექსს როდი ახსიათებს. ცხოვრების დაუცხრომელი სიყვარული მთელ მის პოეზიას გასდევს.

ლექსში გამოხატული ემოციები პოეტის გულიდან მოდიან, მის სულში იღებენ სათავეს. როცა ვკითხულობთ ადგილს ამავე ნაწარმოებიდან:

მიბმული ვიყავ მეგობრის სულთან,
ყველა ვეკაცი მეგობრად მსურდა,
სამ ადღზე მქონდა გაშლილი მკლავი,
მე ვიყავ ძმობის გული და თავი,
ხან წინაველი, ხან ბალი ღიღმის...
ვერ შეველივ ტოლებთან ღიღინს. —

ვცნობთ ლექსის ლირიკულ გმირს. ეს არის თვით ავტორი. ცხოვრებაში მას ვიცნობთ, როგორც მართლაც „მეგობრის სულს“, „ძმობის გულსა და თავს“, ვეკაცს და ადამიანს, რომელსაც არ შეუძლია დათმოს „ტოლებთან ღიღინი“, არ შეუძლია არ შესვას ცხოვრების ნექტარი. ასევე ღრმად ემოციურია პოეტის მეორე ლექსი „მამას“. ეს ლექსიც პირადი სულიერი ცხოვრების ანარეკლია. მამა, რომელსაც ბურებთან ერთად ეწადა ბრძოლა დამპყრობთა წინააღმდეგ, ლექს-

სწი წარმოდგენილია ტრაგიკულ პიროვნებად. იგი სიცოცხლესა და სიკვდილის შუა ბამბუქის ჯოხით მიიკვლევდა გზას. მკითხველი ხედავს სინათლედაკარგულ, ჩალისფერ ჩოხაში გამოწყობილ ადამიანს, ფრთხილად რომ მიაბიჯებს თემშარაზე.

პოეტი შეშფოთებულია იმით, რომ მამა ვერ ხედავს მზეს, ვარსკვლავებს, სილამაზეს, უთვალავ ფერებს. მაგრამ თვითონ ხომ ორივე თვალთ ხედავს ყოველივე ამას. მაშინ, რატომ ამბობს პოეტი — „მე ამ დროს რა მეშველებათ“. დრამატოზმით სავსე ეს შეძახება ამბაფრებს მთელ ლექსს. აზრობრივი მახვილი ცხოვრების ფილოსოფიურ გააზრებაზე არის გადატანილი. შინაგანი დრამატიზმით არის აღსავსე არა მარტო უსინათლო მამა, რომელიც მოკლებულია სიამეს, დაინახოს ქვეყნის ჰარმონიული წყობა, მისი მომხიბლველობა, არამედ ისიც, ვისაც თვალის ჩინი არ გაქრობია. იგი ხედავს ბევრ რამეს, რაც მის გულს ჭრილობას აყენებს, რაც მის სულიერ სიმშვიდეს არღვევს. ადამიანი მეტად რთული მოვლენაა. მან იცის სიხარული და სიამე, მაგრამ არც ტანჯვა, ტკივილი და სევდაა უცნობი, „განუცდელი“. პოეტი ორივე თვალთ ხედავს, მაგრამ მისთვის ბევრი რამ ჯერ კიდევ იღუმალეებით არის მოცული, შეუცნობელი. „მამა“ ირ. აბაშიძის ერთ-ერთი ისეთი ლექსია, რომლის პოეტური ჟღერა არ შენელებდა და ყოველთვის აღძრავს მკითხველში შესატყვის ემოციებს, შეუნელებელ სიყვარულს მშობლისადმი.

თოვლი ბარდნის. პოეტი ხედავს, როგორ ფარავს თოვლი გარემოს, თეთრ საბურველში ხეებს მას. ცივა, მაგრამ პოეტის გულს ათბობს პირველი სიყვარულის მოგონება. გათენდება თუ არა, უმალ ეძებს თოვლზე აღბეჭდილ „პატარა ნაფეხურებს“. თოვლი მას სიცოცხლეს, ბუნების გამოღვიძებას, განახლებას აგონებს. ხედავს გაზაფხულს, რომელიც იმერეთში „ტყელების ხეზე“ აყვავებულია. თოვლის ფანტალებს, თბილისის კვიპაროსებს რომ ეფინება, იგი ტყე-

მლის ყვავილებს და ხეთა ღიმილს გვარებს. პოეტი ისევ ვერ ელევა ქვეყნად ვერაფერს და პირველი თოვლიც ვერაფერს უხარია, „როგორც გულში უხაროდა გაზაფხული“. უხარია ცხელი ზაფხულის დაბრუნებაც, შემოდგომაც თავისი წვიმებითა და ქარით, დაგრაგნილი ღრუბლებით და დამზრალი ფოთლებით. იგი მთელი არსებით შესტრფის ბუნებას, რომელსაც ბევრი რამ „კარგი სცოდნია“. კარგის დანახვა ადამიანში, ბუნებაში, ცხოვრებაში პოეტის შესანიშნავი თვისებაა. მას ხალისიანი, ღია ფერებით აქვს წარმოდგენილი ბუნება, რომელსაც პოეტი ალტაცებაში მოჰყავს. მე მხედველობაში მაქვს ირ. აბაშიძის ლექსი „პირველი თოვლი“.

ქეშმარიტი პოეტი ნათელმხილველია. იგი იჭრება ადამიანის სულის სიღრმეში და ამჩნევს, რომ ადამიანზე გავლენას ახდენს ყოველი მოვლენა, ნივთი, ცრემლი, სიმღერა და ეს ყოველივე ავსებს მის ცხოვრებას. ვის არ განუცდია ასეთი რამ: ხედავს ყვავილს და აგონდება თავისი პირველი სიყვარული; ისმენს სიმღერას, რომელიც ახსენებს ოდესღაც მივიწყებულს. ეს ნატიფი ფსიქოლოგიური ნიუანსი აქვს ხაზგასმული ირ. აბაშიძეს ლექსში „ყველა სიმღერა“:

ყველა სიმღერა რასმე გავონებს,
ყველა სიმღერას თავის წლები აქვს,
ყველა სიმღერა ვისმე გავონებს,
ვისც გულს ოდესღაც დაეწყებია.

ი. აბაშიძეს საერთოდ ახასიათებს პირველ სტროფებში თითქოსდა ძალის მოკრება, შემდეგ თემის თანდათანობითი გავლა და აზრობრივი მახვილის ბოლო სტრიქონებზე გადატანა. სიმღერა ბევრ რამეს აგონებს შთაგონებულ პოეტს. მაგრამ მთავარია ის, ვის ლირიკულ სახესაც სიმღერა აცოცხლებს, ვისი ხატიც სიცოცხლეში წინ წარიმძღვარა. მას მმართავს პოეტი:

ყველა სიმღერა შენს თავს მაგონებს,
შენ, სიყვარულო დაუფიქარო.

პოეტი — ლირიკოსი ლექსში თავის „მეს“ გამოსახავს. მისი ლექსის ლირი-

კულ გმირში არეკლილია ავტორის სახე, მისი სულის ბიოგრაფია, მისი განწყობილებანი, ფიქრები, მორალური მრწამსი. ზნეობრივად არასრულფასოვანი ადამიანი ვერაფერს შექმნის ისეთს, რომ მკითხველი სულიერად ამაღლოს, ვერ აღაგზნებს მას სამშობლოს სიყვარულით, თუ თვით არ იწვივს ამ სიყვარულით, ვერ აგრძნობინებს მშობლიური ბუნების მომხიბლველობას, მის იდუმალ და რალაც ენით უთქმელ სილამაზეს, თუ თვითონ არ განიცდის და არ გრძნობს ამ სილამაზეს. იმ ლირიკულ პეიზაჟებში, რომლებიც ხშირად იშლება მკითხველის წინაშე ირ. აბაშიძის პოეზიაში, კარგად ჩანს, თუ რა უშუალოდ განიცდის ბუნებას პოეტი, როგორ გრძნობს მის მარადიულ სუნთქვას, მშვენიერებას. პოეტისათვის „სხვა არაფერი გაჩენილა სიცოცხლის ფასი“, ამ სიცოცხლეს ხედავს იგი ბუნების ცვალებადობასა და მარად განახლებაში. მის ლექსებში ჩვენ ხშირად გვესმის ტყის ნაზი შრიალი, ნაკადულების ჩუხჩუნი, გრივალთა ბუბუნი, კოკისპირული წვიმის ტლამუნი მიწაზე. ვხედავთ მაღალ მთებს, ნებიერად წამოწოლილ თუ მცოცავ იდუმალ ჩრდილებს. ბუნებასა და პოეტს შორის წაშლილია ზღვარი.

ვარ ტყის შრიალში,
შურთხთა კრიახში,
ვარ ქარაფებში, მაღალ მთებში ვარ,
მე ბუნებაში უგზოდ შევდივარ
და ვიძირები ზღვისფერ წიაღში.

პოეტის სული ყველაფერში და ყველვან ვლინდება. პოეტი ნადირობის ტრფიალია, უყვარს ველად თუ ტყეში გაქრა. ამ სიყვარულმა საკმაოდ გაამდიდრა მისი შემოქმედებითი ბიოგრაფია, დააწერინა ლექსები, რომლებიც ნადირობის რომანტიკითაა გამთბარი. ამ ლექსებს პოეტი პატრიოტიზმის ცეცხლში აწრთობს. ასეთია თუნდაც ლექსი „ინგილოები“. პოეტი მეტად პოზიერი, რუბენისესებური ფუნჯით ხატავს ღამეში გაჩაღებულ კოცონს, რომელსაც გარს შემოსხდომიან ინგილოები „დასვენებულნი, დაწყარებულნი, მკერდზე შეხსნილი ღილ-

კილოებით, გაწითლებულნი, დალაღებულნი“. ერთ მათგანს, ლაზარეს, ბევრი გადაუტანია, დიდი სამამულო ომისამდებამდე ნაწილზე ყოფილა. ამ უკუნ ღამეში, კოცონთან პოეტს თავისი ქვეყნის წარსული აგონდება. აგონდება, „ვინაც სამცხეში გვედგა დარაჯად და მეციხოვნედ საინგილოში“. ეს ის ხალხი იყო —

ვინც გზებს იცავდა დედულ-მამულში-
ერთი უღრუბლო დღის მონატრული,
ვინც შეგვიანხა ქართლში ნაშუსი
და საინგილოს — ენა ქართული.

ბუნების ხატვის თუ რა შესანიშნავი ოსტატია ირ. აბაშიძე, ამას ადასტურებს მეორე მისი ლექსი იმავე ციკლიდან „მონადირის ღამე“. პოეტი აგვიწერს მონადირის ღამეს და მას მაღალი ესთეტიკური განცდის მოვლენად აქცევს. მთელი ლექსი აგებულია მეტად კონკრეტულ, ასე ვთქვათ, ხელშესახებ, პოეტურ სახეებზე, შერჩეული აქვს მეტად ზუსტი მეტაფორები. ამ ლექსის კითხვისას თავი ტყეში გგონია, აგიზგიზებულ კოცონთან, რომლის ნაპერწკლებიც წყვილიად კაწრავენ. თითქოს იმ ბოლსაც ხედავ, სველ ნაბადს რომ ასდის ცეცხლთან. ხედავთ იმ სველ ხეს, რომელიც

...მოჰყვა გაღამებულ შიშინს,
ვით ტყის ნადირთა უცნაურ ამბებს
და მეძებრებიც უყუფენ შიშით
კოცონის ირგვლივ გაწოლილ ლანდებს.

წყვილიაღია. ღამის სიჩუმეა დამკვიდრებული, მაგრამ ტყეში მაინც გრძელდება სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა არსებობისათვის. თავი რომ დავანებოთ ენერგიულ, ექსპრესიულ პოეტურ სახეებს („შამფურებს ტეხდა ნადირის ხორცი და ჩინჩხლებს ჰყრიდა მაშხალის გვარად“, „ქარვისფრად აცმულ ქონიან მწვადებს ლოკავდა ცეცხლი ნდობით და ზრუნვით“ და ა. შ.). ლექსი უაღრესად საყურადღებოა თავისი იდეური გააზრებით. და როგორც ავტორს სჩვევია, იდეური მახვილი გადატანილია ლექსის ფინალში:

ჩამოვდგით დინჯად, გავსილი გზისთვის
ხელადა, როგორც ძვირფასი ვანძი

განსაკუთრებული ადგილი უკავია ირ-
აკლი აბაშიძის შემოქმედებაში ლექსს
„მცხეთა“. არის ღირებულებანი, რომე-
ლთაც დროის ქანგი არ ედება. ქამიდან
ქამში გადადიან და უფრო გაბრწყინებუ-
ლნი და მეტყველნი ჩანან. ასე რომ არ
იყოს, არც ერი, არც სამშობლო არ იარ-
სებებდა, ვინაიდან სამშობლოს ცნებაში
შედის არა მხოლოდ მშობლიური მთა-
ბარი და მატერიალური ფასეულობა, არ-
ამედ ის უკვდავი სული, რომელიც ცო-
ცხლობს უძველეს ქვაში, მთელ წარსუ-
ლში და თაობიდან თაობას გადაეცემა.
ძვირფასია წარსულის ძეგლები, ეს მო-
ჩუქურთმებული სურები, მინაჩქრიანი
გვირგვინები, ლანჩაყები, პომპეუსის ხი-
დი, დიდებული სვეტიცხოველი, მაგრამ
დროთა ვითარებაში ისინი შეიძლება
მტვრად ქცეულიყვნენ, რომ მათ არ ინა-
ხავდეს „რალაც ძვირფასი წამალი“. არა,
არ არის ყველაფერი სიზმარი და არც
ბინდის ფერი დაჰკრავს ყველაფერს. არ-
ის რალაც წარუვალი, მარადი. იქნებ „სი-
ზმრად მიაჩნდათ ყოველი ქვეყნად ამ
უკვდავ განძის ძველ შემოქმედებს“. სა-
წუთრომ მათი ძეგლები ფერფლად აქცია,
მაგრამ ჩვენ „ათას წლის შემდეგ მალლა
ვწევთ სურებს, სასმურებს, მთვან მო-
წოდებულებს“. პოეტს სწამს და სჯერა,
რომ არ არის „ბინდის ფერი ყოველი“,
არც ბურუსი და სიზმარია სინამდვილე-
მასში მარადიული სიცოცხლე ფთქავს,
იგი უძვირფასესი და უკვდავი „წამ-
ლით“ არის გასულიერებული.

ხალხი ყოველთვის სიყვარულით ინა-
ხავს მოგონებას წარსულზე, ამაცოხს ამ
წარსულით, რომელიც ხალხის ცხოვრე-
ბის ქმედითი ძალაა. წარსული, აწმყო და
მომავალი ერთი რთული პროცესია. ჯერ
კიდევ დიდი ილია გვასწავლიდა: „მოვი-
კლათ წარსულ დროებზე დარდი... ჩვენ
უნდა ვსდითო ეხლა სხვა ვარსკვლავს,
ჩვენ უნდა ჩვენი ვშვით მყოობადი, ჩვენ
უნდა მივკეთ მომავალი ხალხს...“ ცხოვ-
რება შეუჩერებლად ვითარდება. მხატვ-
რული ლიტერატურა არ შეიძლება მოს-

წყდეს სინამდვილეს, ვინაიდან იგი დაკა-
რავს მაცოცხლებელ ძალას და დაჰქან-
ბა. დღევანდლობასთან უწყვეტ-
რი ჩვენი ლიტერატურის მთავარი თვი-
სებაა. ამ ხაზით განვითარდა ირ. აბაში-
ძის პოეზია. პოეტი მიმართავს სამშობ-
ლოს: „სამშობლოვ ჩემო, სამშობლოვ
ჩემო! შენს ახალ დღეებს შემოვევლე-
ბიო“. და მართლაც მის ლექსებში
ვგრძნობთ ახალი დღეების სიხარულს,
ყუიწას. პოეტი ხოტბას ასხამს შემოქმე-
დებით შრომას, უკვე კი არ დიდინებს,
მაღალი ხმით მღერის მკის დროს. მისი
ლექსების გმირებია მშრომელები, რო-
მელთათვისაც შრომა „ჭირი“ კი აღარ
არის, არამედ სიხარულისა და სულიერი
შევების მომცემი.

ჩვენ მის ლექსებში ვხედავთ ახალ სო-
ფელს, ვხედავთ მინდვრებზე გამოსულ
კომბაინებს, ტრაქტორებს, ახალ ყოფას.
დიდი, ისტორიული მნიშვნელობის მშე-
ნებლობა, რამაც სრულიად გარდაქმნა
ჩვენი ქვეყანა, ცხოვრებას ახალი იერი
და ეშხი მისცა, ასეთი პოეტური მღელ-
ვარებითაა გადმოცემული:

შეერთდნენ ზღვები.

მშვიდობის მცველად

ერთ დიდ ოჯახში შეერთდნენ ძმები.

კასპის ტალღა თეთრ ზღვაში დღევას,

შვე ზღვაში ისმის ბალტიის ხმები.

ირ. აბაშიძის პოეზიის მთავარი თემა
პატრიოტიზმია. ამ თემასთან არის დაკა-
ვშირებული ლექსების რკალი, რომე-
ლიც პოეტმა დიდი სამამულო ომის პე-
რიოდში შექმნა. ეს ლექსები გამოირჩე-
ვა მძაფრი პუბლიცისტური პათოსით.
პოეტის კალამს ეკუთვნის პატრიოტუ-
ლი ლირიკის ისეთი შესანიშნავი ნიმუში,
როგორიცაა „კაპიტანი ბუხაიძე“. პოეტი
ხშირად დადიოდა ფრონტზე და წრფე-
ლი ლექსებით უმღეროდა ლურსმანაშ-
ვილის გმირობას, გენერალ ლესელიძის
თავდადებას და ყველა ქართველ მეო-
მარს. „კაპიტანი ბუხაიძე“ არა მხოლოდ
ირ. აბაშიძის, არამედ საერთოდ ომის-
დროინდელი ქართული პოეზიის ერთ-
ერთ სამკაულს წარმოადგენს. ლექსის-
დიდ იდეურ და მხატვრულ ღირსებაზე

მეტყველებს თუნდაც ის ფაქტი, რომ იგი გადავიდა ხალხში, ადვილად გაიკვლია გზა ხალხის გულისაკენ თავისი სიმართლით, ვიტყვოდით, პოეტური უბრალოებით და ხალხმავე შეიყვარა იგი. ლექსის გმირს სურს სიცოცხლე ხელმეორედ შესწიროს მშობელ მხარეს. მისი წმინდა ანდერძია — ყოველი მეზობელი

მოკვდეს, მაგრამ მკერდით შეპკრას დერბენტი და დარიალი —

ეს ორი კარი, საიდანაც ყოველთვის ემუქრებოდა მტერი ჩვენს ქვეყანას. კაპიტანი ბუხაიძე, ლურსმანაშვილი, ლესელიძე და მრავალი სხვა თავდადებული მეზობელი პოეტმა თავისი ლექსების დაუვიწყარ გმირებად აქცია და მათი სახელები შარავანდედით შემოსა.

მოწინავე კაცობრიობა შეუთნელებლად იბრძვის მშვიდობისათვის. ამ კეთილშობილ მოძრაობას ემსახურება ჩვენი პოეზიაც. შეეჩერდები ირ. აბაშიძის ამ თემაზე დაწერილ ერთ ლექსზე — „მშვიდობა ჭუგაიანი“, რომელიც პოეტმა მიუძღვნა გამოჩენილ რუს პოეტს, მშვიდობის კომიტეტის თავმჯდომარეს ნიკოლოზ ტიხონოვს.

პოეტი ხატავს ჭუგაიანის შემოდგომას. მას ატყვევებს „ქარვის, ლაქვარდის, მზის შეხამება. მშვიდი, სულ მშვიდი დილა სავანის და უფრო მშვიდი შემოღამება“. პოეტი ხედავს „როგორ ანაზებს ბუნებას სოფლის მშვიდობა, ჩუმი სოფელი“, „მიწა დამტკბარი როგორც სიზმარი“, „შემოდგომაში ცურავს მთა-ბარი ხოხბის ზურგივით გარინდებულნი“. ყოველი პოეტური სახე სათუთად არის გამოკვეთილი. პოეტი ხედავს რაღაც დღთებრივ მაღლს ბუნებაში, ისუნთქავს სიმშვიდეს, სოფელს რომ დაუფლებია და შთაგონებული ასკენის:

გზედავ სიმშვიდე და სილამაზე
როგორ ყოფილან განუყოფელი.
როგორ ერთპირად და დაწყობილად
სუნთქავს ეს ორი ბედნიერება...
დასტურ მშვიდობის ნიჭი ყოფილა
სილამაზე და მშვენიერება.

ამრიგად, სილამაზე მჭიდროდ, განუყოფლად არის დაკავშირებული მშვიდობა-

ბასთან. მათ შორის სრული ჰარმონიაა დამყარებული. საკმარისია მშვიდობა დაირღვეს, რომ სილამაზეც გაქრება. მშვიდობა წარმოადგენს არა მხოლოდ დიდ მორალურ ფაქტორს, არამედ ესთეტიკურ იდეალსაც, სილამაზისა და მშვენიერების საფუძველსაც. ლექსებში, რომლებიც გაერთიანებულია სათაურით „ჭყვავის გურია“, ჩვენ თვალწინ იშლება გურიის შესანიშნავი, ადამიანის შრომით შექმნილი პეიზაჟები, პლანტაციების ელვარე სურათები. ირ. აბაშიძის პატრიოტულ ლირიკას ტონს აძლევს ლექსები: „რა დაგვაიწყვებს“ და „ბევრი ამ ქვეყნად“...

პირველ ლექსში ავტორმა მღელვარებით გადაგვიშალა გული და მოხდენილი სტრიქონებით გვამცნო ის ჭირ-ვარამი, რაც ჩვენმა ხალხმა გადაიტანა. ამასთანავე, პოეტი მოუწოდებს ხალხს არ დაივიწყოს წარსულის ძეგლები, არ დაივიწყოს „ძველი საბუდრები, ზედ რომ წინაპრის სუნთქვა დააკვდა“. არ დაივიწყოს, რადგანაც

იქ შენი მზეა, შენი თოვლია,
შენი გვარტომის გასახარები;
ევფრატის წყალად გაფანტულია
ჩვენი ქეთიკრის ნასახლარები.
იქ არის შენი საზღვრის კარები,
ათასჯერ სიზმარად რომ გაქვს ნახული,
შენს ყურში რევენ ოშკის ზარები,
შენ თვალწინ გიდვას შენი ხახული.

მამულის ეს დაუშრეტელი სიყვარული გასდევს ირ. აბაშიძის მთელ პოეზიას. ეს ძლიერი და ამაღლებული სიყვარული ათქმევინებს ავტორს: „მე კი სხვა მიწის რა უნდა მშურდეს, სამშობლოვ ჩემო, შენს შვილს და პატრონს“. ირ. აბაშიძე აგრძელებს ქართული პატრიოტული პოეზიის ტრადიციას, მაგრამ ამ დიდ თემას სხვა ასპექტით აშუქებს.

პოეტმა დიდი ინდოეთი მოვლო. იქ ყოფნისას წუთითაც არ გაუწყვეტია კავშირი თავის მამულთან. ლექსში „ბევრი ამქვეყნად“... ავტორი პოეტური თქმებით განსაზღვრავს სამშობლოს ცნებას. ტერიტორიასთან ერთად სამშობლოს ცნება გულისხმობს კიდევ სხვას. ის არ

არის „მარტო ბუნება“, ის არ არის „მარტო მთაბარი“. სამშობლოს ცნებაში შედის ხალხის სულიერი კულტურა, ტრადიცია, ზნე-ჩვეულება, ხასიათი. სამშობლო, ირ. აბაშიძის ფიგურალური თქმით, არის „სუნთქვა, გულის ფანქალო, ლხინის აფრენა, ჭირის მოთმენა“. მართალია, მისი ფოთოლი არ მიფრიალებს ოკეანეიდან ოკეანემდე, მაგრამ მის სვებედს ვერავინ დაძრახავს. ამრიგად, ირაკლი აბაშიძე როგორც კლასიკური, ისე თანამედროვე ქართული პოეზიის მთავარ ნაკადს მიჰყვება, მაგრამ მას აქვს თავისი პოეტური პოზიცია, თავისი ფემორჩეული პოეტური ხმა, თავისი ფიქრები და ნაღველი. მის პოეზიაში სამშობლოს თემა უშუალოდ დაკავშირებულია თავისუფლების, ეროვნული სულის სუვერენიტეტის იდეალთან. და უკანასკნელი ციკლი ლექსებისა „პალესტინა, პალესტინა“, რომელიც უმთავრესად პატრიოტიზმის თემას უკავშირდება, არა თუ მოწყვეტილი არ არის პოეტის მიერ განვლილ შემოქმედებით გზას, არამედ მის გაგრძელებას, ერთი მთლიანი შემოქმედებითი პროცესის შედეგს წარმოადგენს. ამ ლექსებში ეს თემა უფრო ღრმა, რთულ პოეტურ სახეებსა და ფორმაშია გაშლილი. პოეტი ჩაფიქრებულია სამშობლოს და რუსთველის ბედზე, საწუთროზე, სიყვარულის არსზე. ამ ფიქრს უფრო ფილოსოფიური ელფერი დაჰკრავს.

ლექსების ციკლმა „პალესტინა, პალესტინა“ ჩვენი ხალხის საერთო აღიარება მოიპოვა. მკითხველმა დაინახა, რომ ამ ლექსებში შორეული წარსული, მისი კულტურა პოეზიის ცეცხლით ახლებურად არის გაშუქებული, თანამედროვეობის პოზიციებიდან არის დანახული. ირ. აბაშიძის ამ ლექსებს ახასიათებს, ერთი მხრით, მაღალი იდეური დატვირთულობა, ადამიანისა და მთელი ხალხის ბედის, სიცოცხლის ფილოსოფიური გააზრება, ხოლო მეორე მხრით, იშვიათი პოეტური წყობა, ადამიანის სულიერი მოძრაობის სიტყვით ხატვის მაღალი ოსტატობა, ზუსტი და ფაქიზი გამომსახველობითი საშუალებების გამოყენება, შინაგანი დაძა-

ბულობა და განცდის სიწრფელება. ყოველივე ეს ლექსებს ანიჭებს დიდ ემოციურ ძალას, რაც მკითხველში ცხვენილად კეთილშობილურ გრძნობებს აღვიძებს.

პოეტი ინდოეთში ყოფნისას ეძიებდა რუსთველის ნაკვალევს, სურდა გაეგო ლეგენდა რუსთველზე, სიტყვის ჯადოქარზე. ლექსი „რუსთველის ხმა ყრუ ტრამალებში“ ერთგვარ პრელუდიას წარმოადგენს იმ გულისშემძვრელი სიმღერისა, პოეტმა პალესტინაში ყოფნისას რომ იმღერა. პოეტს ერთი რამ აწვალებს, გულს ერთი რამ „უფრიალებს“: რა ძალა უნდა ყოფილიყო ის, რუსთველი თავის მიწას რომ მოსწყვიტა და ტრამალებში გადმოხვეწა. პოეტი ეკითხება თავის დიდ წინაპარს თუ რამ გადმოხვეწა იგი: მტრობამ, შურამ, დღატამა, ცბიერებამ, სიძულვილმა? და ესმის რუსთველის ერთი და იგივე ხმა: არც ერთმა მათგანმა.

მაშ რამ?
შენს ფრენას ფრთა რამ მოკვეცა,
რა წვამ აშკარამ,
რა წვამ ფარულმა?
რამ დაგამარცხა, რამ გადმოხვეწა?

ეს კითხვები ცნობისმოყვარეობით როდია ნაკარნახევი. პოეტის მიზანია, ჩასწვდეს მიზეზთა მიზეზს, რამაც რუსთველის ბედი გადაწყვიტა. ეს მიზეზი სიყვარულია. ეს სიყვარული გასდევს შემდეგ თითქმის ყველა ლექსს. რუსთველურად გაგებული, ტრაგიკულად აღქმული სიყვარული წარმოადგენლია, როგორც ყოველივეს საწყისი, სუბსტრატია.

დღას პოეტი ჯვარის მონასტრის ერთ-ერთ სენაკში და ესმის ხმა, საუკუნეებს რომ მოარღვევს თავის ნათელით. ეს ხმა მარად ცოცხალია, იგი ჩვენამდე აღწევს. მას სხვადასხვა ელფერი დაჰკრავს, თითქოს პოეტს თვით რუსთველი ეცხადება, ყოველ შემთხვევაში, მის თეთრ აჩრდილს მაინც ხედავს. სენაკში ეს ხმა თამარზე, ჩასულ მზეზე, ღვთაებაზე ღაღადებს. ეს იდუმალი ხმა ამცნობს პოეტს: ჩემი სუნთქვა შეწყდა მაშინ, როცა ჩაქრა თამარის ნათელი, გარდავისახე, წამოველ

და თან წამომყვა ტრფიალი თამარისა. სიყვარული არის დასაბამი ყოველივე კეთილისა, ძალა, რომელიც სულიერს ღვთაებრივ არსებად აქცევს, ადამიანად ხდის. ავტორს სიყვარული მართლაც ღვთაებრივ კატეგორიამდე აჰყავს. მისი გაგებით, სუნთქვას სიყვარული ჰქვია, გულს — სიყვარული, მიზანს სიყვარული ეწოდება, აზრს — სიყვარული. სიყვარული ამოძრავებს ადამიანს. მის საქმეს, ცდას, ჰემმარირებებს — ყოველივეს სიყვარული ერქვა რუსთველისთვის. ეს სიყვარულია ჩაღვრილი ყველაფერში. საკმარისია იგი გაქრეს, რომ წაიშალოს კავშირი დროთა და სივრცეთა შორის, ადამიანი „დაცილდ საწყაულად“ გადაიქცეს. თუ აღარ არის სიყვარული, აღარ არის გული, სუნთქვა, მიზანი, აზრი, მოძრაობა, საქმე. ეს არის სიყვარულის რუსთველური (თვით ავტორისეული) გაგებაც.

ირ. აბაშიძეს რუსთველის ხმა ყველგან ესმის. ეს ხმა რალაც პანთეისტურია. იგი ყველგანა და ყველაფერში ცოცხლობს. ეს ხმა ესმის პოეტს საქართველოში, ეს ხმა გაიგონა ინდოეთში ყოფნისას, ეს ხმა საამოდ ატებობს მის სმენას პალესტინაში იქნება იგი, რომელიმე საკანში, ზეთისხილის ბაღში, სამრეკლოსთან თუ სხვაგან. ეს ხმა აღწევს ჩვენამდე, ხმა არა როგორც ბეგრების შენაერთი, არამედ იმ სულის გამოსხივება, რომელიც დიდ ქმნილებას უკვდავყოფს. ეს ხმა ღაღადებს არა მხოლოდ რუსთველის ბედზე, არამედ სამშობლოს ბედზეც. იგი ყოველთვის ნაღვლიანი და მავედრებელია. ამ მხრივ დამახასიათებელია ლექსი „ხმა სამრეკლოსთან“. უნდა ითქვას, რომ ირ. აბაშიძის ამ ციკლის ლექსებში გაცილებით მეტია თქმული სტრიქონებს შორის, ეგრეთწოდებული ქვეტექსტის საშუალებით, ვიდრე თვით ტექსტში. მოცემული ლექსი გამოხმაურება უნდა იყოს იმ მღელვარე პოლიტიკური ძვრებისა, რომელთა ორომტრიალში ჩვენი ქვეყანა იყო მოყოლილი.

არ დაუკეტო საქართველოს
პონტის კარები,

არ მომიკვეთო
შენს ჯვარს მიწა,
შენით ნათელი.

ლექსის ავტორი ჩვენი ქვეყნისათვის სასიცოცხლო საკითხს აყენებს. ეს არის მისი ორიენტაციის საკითხი: რომელს ეკუთვნის უპირატესობა, დასავლეთსა თუ აღმოსავლეთს. რუსთველის ხმა გვამცნობს, რომ „უსაზღვრობა აღმოსავლეთის შავად ჩანს“. ამიტომ ესმის დიდ პოეტს „გოლივა შორი ქართლის“ სამრეკლოების. მის ცნობიერებაში უკვე შეიჭრა დასავლეთის კულტურის, ამ შემთხვევაში ელიზურის შუქი, რომელიც საერთოდ საფუძვლად დაედო რენესანსულ კულტურას.

ელიზური კულტურა ნათელია, სიცოცხლის მაღიდებელი, სილამაზით შემკული. ცნობილია, რომ მუსულმანური სამყაროთი გარემოცული ქართველობა თავის გვარტომს, სისხლით ნათესავებს ევროპის ბოლო კიდეზე ეძიებდა. პონტის კარებს მისთვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, როგორც პოლიტიკურად, ისე სულიერი კულტურის მხრივ.

სამრეკლოსთან გაგონილი ხმა მამულის სინამდვილეს მეტად ტრაგიკულ ფერებში აღიქვამს. ჩვენს ქვეყანას უკვე კარგა ხნის წინათ ჰქონდა გადატანილი მურვან ყრუს გამანადგურებელი შემოსევა, სპარსი და სხვა მუსულმანი დამპყრობლების ძალმომრეობის საშინელებანი. ეს ხმა თავს დასტრიალებს „ჯვარს მოწყვეტილ და დამწყვდეულ მამულს“. მავედრებელი ცრემლით არის დაღვნილებული ლექსის ყოველი სტრიქონი. ამიტომ ახდენს იგი მკვითხველზე წარუშლელ შთაბეჭდილებას.

იგივე გოდება ისმის ლექსში „ხმა ზეთისხილის ბაღში“. ამ ლექსსაც მამულის სიყვარული აძლევს სიმტიციეს, ძალას. რუსთველის ხმით პოეტი თავის გულისხმადებს გვიმხელს.

სხვა რამ არ მწამდა
სამშობლოზე წმიდათა წმიდა.

სხვა ადგილას ირაკლი აბაშიძე ათქმევინებს გენიალურ წინაპარს:

მაგრამ უადრეს,
უწინარეს,
უმალ ყოვლისა
მე სამშობლოსთვის,
სამშობლოსთვის
ვიყავ მლოცველი.

პოეტის თქმით, რუსთველმა სამშობ-
ლოს მისცა ყოველივე, რაც გააჩნდა. მი-
სთვის დათმო ყოველივე, საკუთარი სი-
ცოცხლეც კი. პოეტურ ექსტაზში მყოფ
ავტორს ისევ ის ხმა ჩაესმის: „მე უკვდა-
ვება მამულს გარეთ არ მწამებია“ ან
„გულიც და სუნთქვაც“ ყველა ნიჭი ჩემი
კაცობის, მე წმინდად დავდე საქართვე-
ლოს საკურთხეველთან“. და თუ სიცოც-
ხლის სიამისაგან განძარცვული რუსთვე-
ლი მამულიდან გარდაიხვეწა და პალეს-
ტინას მიაშურა, მხოლოდ იმ მიზნით,
რომ აქ „მიწა თვისი შეავედროს... ცრემ-
ლით მდაგველით“.

რუსთველი ხომ სიტყვის უბადლო ოს-
ტატია, ნამდვილი ჯადოქარი. ვის უგრძ-
ვნია და განუცდია ენის ფენომენი იმგ-
ვარად, როგორც რუსთველმა განიცადა.
მისი ყოველი სიტყვა, ყოველი პოეტუ-
რი სახე, ფრაზა ვირტუოზულად არის
გამოკვეთილი, მოზრუნებული, საოცრად
მოქნილი და სიბრძნეტევილი. ირ. აბაში-
ძის პოეტურ მიგნებას, ალღოს უნდა მი-
ეწეროს ის გარემოება, რომ ქართული
ენის ხობტა ათქმევინა სწორედ რუსთ-
ველს. მშობლიური ენის მადიდებელი
ჩვენშიც ბევრი ყოფილა, მაგრამ ასე მო-
ხდენილად, ასეთი მხატვრული ძალით
ენის (ამ შემთხვევაში ქართული ენის)
უკვდავებაზე, გამძლეობაზე არავის უმ-
ღერია. როგორი გულის შემძრავი ეპი-
თეტები. სახეები აქვს მომარჯვებული
პოეტს, რომ ენის სიდიადე და მარადი
სიცოცხლე განგვაცდევინოს. მისთვის
ენა „მწარე ლხინიცაა“ და „ტკბილი სე-
ვდაც“, „აკვნის ჰიმნიცაა და სამარის
ცრემლიც“. ლხინი და სევდა, აკვანი და
სამარე — ასეთ უკიდურეს პოლუსებზე
დგას პოეტი და ყველგან ენაში ზედაც
მარადიულს და უკვდავ სულს. ყოველი-
ვე წარმავალი, დენადია ამქვეყნად, გარ-
და ენისა.

დაეცეს იქნებ სიმაგრე ყველა,
მოისრას იქნებ ყველა ყმა ველად,
დაედოს მტერი ყველა დიდ ხსოვნად,
დააკედეს აზრი ნაპოვნის პოვნას.
სამშობლოსთვის
ყოველ ნერვს იქნებ დაატყდეს მეხი,
ყოველ ძეგლს იქნებ დაედგას ფეხი,
მხოლოდ შენ, უტყნობს,

შენ, ხატად ქცეულს,
რა დრო, რა დასცემს
შენს უკვდავ სხეულს?

ირაკლი აბაშიძემ თავის ლექსებში რუ-
სთველი დაგვიხატა, როგორც დიდი
ჰუმანისტი, მამულისათვის სიცოცხლე-
გაწირული, რეალისტი მოაზროვნე, დი-
დი პოეტი, რომელიც ჩვენი ხალხის
ცხოვრებაში ახალი ხანის დადგომის მა-
უწყებელი გახდა და ადამიანის თავისუ-
ფლებას ფრთები შეასხა. დაგვიხატა პოე-
ტი, რომლის ცხოვრების ლეგენდა და
მზიური სიტყვა არასოდეს დაჰკარგავს
მომხიბვლელობას და რაღაც მისნურ ძა-
ლას. დადგა ქამი და შეწყდა მისი „ფე-
ხის ხმა მშვიდი“, პალესტინაში „დაწდა
ცრემლი, ხმელეთს რომ რეცხდა“. და
ლექსების ავტორი დგას მის სახლთან.
ჩამქრალ ცეცხლთან, როგორც „წუხილი
მესხთა, ძახილი მესხთა“. გარდაიცვალა
„მონა სიყვარულისა და ერთმეფობის“,
აღესრულა „მამულზე მგლოველი“. შე-
სანიშნავადაა გადმოცემული დიდი პოე-
ტის ეს სულის განტყვების სურათი. იგი
გარდაიცვალა მეფურავის სიკვდილს შე-
რიგებულად, „მზის შუქი ჩაიტანა თან“.
ჩაიტანა შუქი მამულისა და თამარის.
მომაკვდავს შემოუტანეს „ზეთისხილის
ტოტები ლურჯი“, მან არ ისურვა და
„სველი მილულა თვალი“. არც დამასკე-
ლის მოსმენა ისურვა. სულთან გაყრისას
„დავობდა და მსჯელობდა“. ავტორი არა-
ფერს ამბობს, თუ ვისთან „დავობდა, ვი-
სთან მსჯელობდა“. ეს არც უნდა იყოს
მთავარი. მთავარი ის არის, რომ მომაკე-
დავი რუსთველი „დავობდა და მსჯელო-
ბდა“, არ ღებულობდა გაბატონებულ
შხამშარეულ დოგმებს. მას „სწამდა, სჯე-
როდა, სწამდა, სჯეროდა“. სახელდობრ
რა? უნდა ვიფიქროთ: სიყვარულის ძა-
ლა, გონების შეუზღუდველობა, მამუ-
ლის უკვდავება, ადამიანის მაღალი მო-

წოდება. ასეთი იდეალები დაუსახა ავტორმა მკითხველს.

„პალესტინა, პალესტინა“ ირ. აბაშიძის შემოქმედებისა და, საერთოდ, თანამედროვე ქართული პოეზიის დიდ წარმატებაზე მეტყველებს. ამ ლექსების შუქი ეფინება მკითხველის გულს, მას დიდ ინტელექტუალურ და ესთეტიკურ სიამოვნებას ანიჭებს. ყოველი მათგანი გამოირჩევა ნამდვილი პოეტური შთაგონებით, ორიგინალური, გაბედული პოეტური სახეებით, ცოცხალი მეტაფორებით, იშვიათი ეპითეტებით, მელოდიური ჟღერადობით და სხვა გამომსახველობით

თი საშუალებებით. მაგრამ ლექსების დეტალური მხატვრული ანალიზი უკლებლივ აუცილებელია. ცალკე წერილის საგანია იმის დადგენა, თუ რა მხატვრული საშუალებები ხდიან აღნიშნულ ლექსებს ესოდენ ემოციურს, ავსებენ მათ ლირიკული სითბოთი და გულის „ფანცქალს იწვევენ“.

ირ. აბაშიძე ამჟამად სრული პოეტური სიმწიფის ხანაშია. იგი ლექსების ახალ ციკლზე მუშაობს. ჩვენ გვწამს და გვჯერა, რომ პოეზიის აღებულ სიმაღლეს აღარ დათმობს და ახალი შედეგებით გაგვახარებს.

„პალესტინა, პალესტინა“ უკრაინულად ჟღერს

უკრაინის მწერალთა კავშირის ლიტერატურულ-მხატვრულმა და საზოგადოებრივ-პოლიტიკურმა ჟურნალმა „ჟოვტენმა“ („ოქტომბერი“) გამოაქვეყნა ირაკლი აბაშიძის „პალესტინა, პალესტინა“, უკრაინულ ენაზე თარგმნილი მიკოლა ბაჟანის მიერ. საინტერესო ილუსტრაციებთან ერთად აქვე მოთავსებულია მთარგმნელის წერილი.

ჟურნალ „ცისკრის“ რედაქციამ „ჟოვტენის“ მეორე ნომერთან ერთად უკრაინიდან მიიღო ჟურნალის რედაქტორის

როსტისლავ ბრატუნის ბარათი, რომელშიც ნათქვამია:

„ჩვენ განზრახული გვაქვს მომავალშიც დაგბეჭდოთ მასალები შოთა რუსთველზე, მოძმე ქართველი ხალხის კულტურაზე. კერძოდ, „ჟოვტენის“ სექტემბრის ნომერში დიდ ადგილს დაეთმობთ რუსთველის სახელოვან იუბილეს.“

თქვენი დღესასწაული ჩვენი დღესასწაულიცაა და ამიტომ მოხარულნი ვართ ჩვენი წვლილი შევიტანოთ საქართველოს კულტურული საგანძურის პოპულარიზაციის საქმეში“.

იულონ ღომოუკი:

ხალხისა და მიწის სიუბანულო

— ნიკო ღომოუკი ხალხის საყვარელი მწერალი იყო. როგორ გავივით, რომ თქვენ, მისმა შვილმა, ხელოვანის ოჯახში აღზრდილმა, გადაწყვიტეთ მიგელოთ აგრონომიული სწავლა-განათლება?

— სწორედ ეს იყო მამაჩემის სურვილი. მოგეხსენებათ, მამაჩემი ხალხოსანი მწერალი გახლდათ. მას ხშირად უხდებოდა ხალხში ტრიალი. ესმოდა მათი ჭირვარამი. იცოდა, მაშინდელ საქართველოში სოფლის მეურნეობა სტიქიურად რომ ვითარდებოდა. აგრონომიული განათლების მქონენი თითქმის არ იყვნენ. ამიტომ პატარაობიდანვე მინერგავდა ხალხისა და... მიწის სიყვარულს.

თავდაპირველად აგრონომიული განათლება არ მიმიღია. დავამთავრე თუ არა თბილისის ვაჟთა გიმნაზია, შევედი პეტერბურგის უნივერსიტეტში, გეოლოგიური განხრით. უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ მშობლიურ გორში დავბრუნდი. გეოლოგობას მაშინ ყურადღება არ ექცეოდა და ამიტომ გადავწყვიტე მასწავლებლობა დამეწყო. მამამ მირჩია: — მასწავლებლობა კარგია, მაგრამ უმჯობესია კიდევ გავიჭიროთ და სწავლა გაავრძელო. ხომ ხედავ, ჩვენს სოფელა აგრონომი უფრო სჭირდებაო.

მამაჩემს აგრონომია შეაყვარა მისმა მეგობარმა — გორის ვაჟთა გიმნაზიის დირექტორმა მიხეილ ზაალიშვილმა. მას დამთავრებული ჰქონდა მოსკოვის პეტროვსკო-რაზუმიოვსკის აკადემია. ზაალიშვილს გიმნაზიასთან ჰქონდა შესანიშნავად მოვლილი პატარა ნაკვეთი, ამან კიდევ უფრო დაინტერესა ბატონი ნიკო (ასე ვეძახდით მამას შინაურებიც). 1910 წელს შევედი მოსკოვის სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში (ყოფილი პეტროვსკო-რაზუმიოვსკის აკადემია), რომელიც პირველი მსოფლიო ომის დაწყების წინა წელს დავამთავრე.

— პატივცემული იულონ, ვინ იყვნენ თქვენი მასწავლებლები?

— ჩემი მასწავლებლები მსოფლიოში ცნობილი მეცნიერები გახლდნენ. აგროქიმიას მასწავლიდა შესანიშნავი პედაგოგი და ლექტორი პიანისშევსკი, ნიადაგმცოდნეობას — დიდი ენერჯისა და ერუდიციის მქონე, ბრწყინვალე ორატორი

ვილიამსი, რომელიც სტუდენტებს ძალიან გვიყვარდა, მემცენარეობას — ენციკლოპედიური განათლების მქონე მეცნიერი ფორტუნატოვი. სიამოვნებით ვისწავნებ ლექტორებს დოიარენკოსა და ეგოროვს. ეს იყო მართლაც შესანიშნავი ადამიანი და მეცნიერებისა, რომლებიც ცოდნასა და ძალას არ იშურებდნენ, ოღონდ დავუფლებოდით სათანადო მეცნიერულ დისციპლინებს.

— აკადემიის დამთავრების შემდეგ როგორ წარიმართა თქვენი მოღვაწეობა?

— მუშაობა დაიწყო სმოლენსკის გუბერნიის სამაზროს ერთ-ერთ სოფელში. ტიპიური ძველი რუსული, ჩამორჩენილი სოფელი იყო. აქ ძირითადად ხორბალი მოჰყავდათ. ასე იმითმ გადაწყვიტე, რომ მაშინდელ საქართველოში ის იყო საფუძველი ეყრებოდა საერობო-აგრონომიულ ორგანიზაციას და მინდოდა პრაქტიკული ცოდნა მიმეღო, მაგრამ მოვტყუვედი. ნახევარი წელი, რომელიც სოფელში დავყავი, ჩემთვის უსარგებლო გამოდგა, რადგან ზამთარმა მინდვრად გასვლის საშუალება არ მომცა...

თბილისში დაბრუნებისთანავე ჩამრიცხეს საერობო-აგრონომიულ ორგანიზაციაში. საერობო ორგანიზაციამ მალე, 1914 წელს, ცხინვალის რაიონში აგრონომად გამაგზავნა. ამ დროს დაიწყო პირველი მსოფლიო ომი და ცხინვალიდან გადაიყვანეს ლორის რაიონის სოფელ ვარანცოვკაში. ვარანცოვკა რუსების სოფელი იყო. აქ არსებულ სამხედრო ორგანიზაციაში ჩამრიცხეს. ჩვენ ძირითადად ჯარისთვის ვამზადებდით თევს. ამ სოფელში თუმცა არავის აინტერესებდა აგრონომია, მოვაწყვე საცდელი მინდორი ათიოდე ჰექტარის ოდენობით. დაეთესე შაქრის ჭარხალი, ხორბალი, ჭვავი და ქერი; შემოვიღე თესლბრუნვის სისტემა, რომელიც გარკვეულ მეცნიერულ წესს ემორჩილებოდა. ამან შედეგიც კარგი გამოიღო. ამ სოფელში დავყავი 1917 წლამდე, მალე თბილისში გადმოიყვანეს გუბერნიის აგრონომად და ეს იყო ყველაზე ძნელი პერიოდი ჩვენს საქმიანობაში. მენშევიკებს ასეთი ლოზუნგი ჰქონდათ: „აგრონომები ბოსელში“.

1918 წელს გავემგზავრე გერმანიაში, კერძოდ, ბერლინში. ვიყავი ეგრეთწოდებული ეკონომიური კომისიის წევრი, რომელშიც საქართველოდან რვა კაცია მონაწილეობდა, მაგრამ 1918 წელს იძულებული გავხდით თბილისში დავბრუნებულიყავით. 1921 წლამდე ვმუშაობდი სოფლის მეურნეობის ინსტრუქტორად.

ასე წარიმართა ჩემი მოღვაწეობა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებამდე.

— რა მდგომარეობა იყო მაშინ ჩვენში აგრონომიული განათლების თვალსაზრისით? ილია წინამძღვრიშვილის მიერ დაარსებული სასწავლებლის გარდა განათლების რა კერები არსებობდა?

— ილია წინამძღვრიშვილის აგრონომიული სასწავლებლის გარდა, ჩვენში განათლების პატარ-პატარა კერები არსებობდა. მაგალითად, დუშეთის მაზრის სოფელ ოძისში იყო სკოლა, რომელიც ამზადებდა მევენახეებს. ანალოგიური სასწავლებელი ჰქონდა ბოტანიკურ ბაღს. აქ უბრალოდ ასწავლიდნენ მცენარეთა მოვლას. ასევე, სხვადასხვა მაზრაში იყო ვიწრო აგრონომიულ სპეციალობათა სასწავლებლები, მაგრამ მათი როლი მაშინდელი სოფლის მეურნეობაში ისე უმნიშვნელოა, რომ მათზე ლაპარაკიც არ ღირს.

— რა ხაზით მიმდინარეობდა მეცნიერული კვლევა-ძიება? როგორი იყო ეგრეთწოდებული მცენარეთა საცდელი სადგურების როლი?

— საცდელი სადგურები მეტწილად მევენახეობისა იყო, სადაც ძირითადად ნერგავდნენ ფილოქსერის საწინააღმდეგო ღონისძიებებს. ტარდებოდა აგრეთვე ამერიკული საძირეს შერჩევა და ნაცრისა და ჭრაქის საწინააღმდეგო ღონისძიებანი.

მემინდვრეობის დარგში არსებობდა აჯამეთისა და ყარაიის საცდელი ბაზე-

ში, სადაც ძირითადად აკვირდებოდნენ სიმინდის, ხორბლისა და ბამბის კულტურებს. ანალოგიურ სამუშაოებს ატარებდა ბოტანიკური საცდელი სადგურებიც.

მუშაობა ძირითადად მიმდინარეობდა გაუმჯობესებული ჯიშების სოფლის მეურნეობაში დასანერგავად. უცხოეთიდან შემოგვქონდა ახალი მანქანა-იარაღები, რომელთა გაცნობა და ჩვენს პირობებთან შეგუებაც ჩვენს საქმიანობაში შედიოდა.

— ცნობილია, რომ მაშინდელ საქართველოში არსებობდა სოფლის მეურნეობის საზოგადოება. გთხოვთ მოკლედ გვიამბოთ მისი საქმიანობის შესახებ!

— თავდაპირველად თბილისში არსებობდა კავკასიის სოფლის მეურნეობის საზოგადოება. 1903 წელს მის პარალელურად დაარსდა ქართული სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოება, რომელმაც 1922 წლამდე იარსება. ამ საზოგადოებაში თავი მოიყარა ქართველ აგრონომთა ძირითადმა ბირთვმა. აქ მოღვაწეობდნენ ალექსანდრე სუმბათაშვილი, ვასილ რცხილაძე, ძმები იოსელიანები, სიმონ ხუნდაძე, ძმები მაჩაბლები და სხვ.

ახლანდელ ჯორჯიაშილის დაღმართთან, ბალში იდგა სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების შენობა, რომელსაც ჰქონდა თავისი მუზეუმი. მასში იყო შოთავსებელი ყოველთვიური რუსული ჟურნალის „კავკაზკოე ხოზიასტვოს“ რედაქცია. 1905 წელს გამოვიდა ქართული ჟურნალიც, რომელსაც „მოსავალი“ ერქვა. ჟურნალების რედაქციები უშვებდნენ აგრონომიული ხასიათის პატარა-პატარა წიგნებსა და ბროშურებს.

ამ საზოგადოებისათვის გუბერნიის სამმართველოსა და სათავადაზნაურო ბანკს უმნიშვნელო თანხა ჰქონდა გამოყოფილი, რაც, რა თქმა უნდა, მისი არსებობისთვისაც კი არ კმაროდა. ეს იყო და ეს.

— თქვენ ერთხანს ბრძანდებოდით თბილისის ბოტანიკური ბაღის დირექტორი. კიდევ ვინ მოღვაწეობდა მაშინ იქ?

— ბოტანიკური ბაღის დირექტორად ვმუშაობდი 1923-1929 წლებში... ჩემს ძირითად მოვალეობას წარმოადგენდა ადგილობრივი კადრების მომზადება. უპირველეს ყოვლისა, შევქმენი პრაქტიკანტების ორგანიზაცია, რომელშიც ჩავაბი ახალგაზრდები, რომლებიც დღეს უკვე ცნობილი მეცნიერები არიან. აქ იყვნენ აკადემიკოსი ვლადიმერ მენაბდე (გენეტიკოსი), აკადემიკოსი ლევან ჯაფარიძე (ფიზიოლოგი), აკადემიკოსი ლევან ყანჩაველი (ფორმაპატოლოგი), აკადემიკოსი ნიკო კეცხოველი (ბოტანიკოსი), პროფესორი ქსენია ცხაკაია (ფიზიოლოგი), დოცენტი გიორგი აბესაძე (მემინდვრე) და სხვები, რომელთა დაუღალავი შრომით და მეცადინეობით განვითარდა ქართული აგრონომია.

— თქვენი სპეციალობა, როგორც ვიცით, მემცენარეობაა. ამ საგნის პირველი ქართული სახელმძღვანელოს ავტორიც თქვენ ბრძანდებით. კიდევ რა სახელმძღვანელოები შეიქმნა მას შემდეგ ამ განხრით?

— სახელმძღვანელოს შედგენას ხელი მოვკიდე 1927 წელს და დავამთავრე 1945 წლისთვის. როცა ასეთ რთულ საქმეს ხელი მოვკიდე, ყოველმხრივ ვცდილობდი წიგნი ქართული გამოსულიყო. სიტყვა „ქართული“ სხვანიარად არ გამოვით. ჩვენი პირობები, გეოგრაფიული ლანდშაფტი, ჰავა და ბუნება მემცენარეობას სრულიად განსხვავებულ სპეციფიკას ანიჭებს.

სახელმძღვანელოზე მუშაობისას ჩემი პრინციპი მქონდა: მასში სრულად უნდა ყოფილიყო ნაჩვენები საქართველოში არსებული ყველა საცდელი დაწესებულების გამოცდილებები და მიღწევები. ასევე დიდად გამოამდგა მცენარეებზე საკუთარი ცდებისა და დაკვირვებების შედეგები.

წიგნი განკუთვნილი იყო სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის სტუდენტებისათვის. სახელმძღვანელო შედგება ორი განყოფილებისაგან „თავთავიანი კულ-

ტურები“ და „ფეტენაირი კულტურები“. უფრო გვიან დავუმატე „ძირხენა მცენარეები“ (ჭარხალი, სტაფილო, კარტოფილი).

ახლახან თბილისის სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის მემცენარეობის კათედრის წევრთა ჯგუფმა გამოსცა მეტად მდარე ხარისხის სახელმძღვანელო „მემცენარეობა“. წიგნში უგულვებელყოფილია ანალიზი და სწორედ ამან განაპირობა მისი კონსპექტური სახე. ეს სახელმძღვანელო აუცილებლად მოითხოვს გავრცობასა და სათანადო შევსებას.

— ვინ მოღვაწეობს თქვენს დარგში საქართველოში? ვინ არიან თქვენი კოლეგები და მოწაფეები?

— საქართველოში მემცენარეობის დარგში მოღვაწეობენ ჩემი ყოფილი მოსწავლეები: მეცნიერებათა დოქტორი ნესტორ ჩხენკელი, დოქტორი გიორგი ბადრიშვილი, დოცენტი ალექსი ჯაფარიძე, დოცენტი მიხეილ დალაქიშვილი და მრავალი სხვა. ისინი დიდი გულმოდგინებითა და საქმის სიყვარულით ეკიდებიან ამ საპასუხისმგებლო საქმეს.

— გაავიგონა, რომ თბილისის უნივერსიტეტის ისტორიას მისი საძირკვლის ჩაყრიდანვე იცნობთ. ვთხოვთ რამდენიმე სიტყვით მოიგონოთ თბილისის უნივერსიტეტის მშენებლები და პირველი მოღვაწეები.

— დაახლოებით 1903 თუ 1904 წელი იყო. სააღდგომო არდადეგებზე გორიდან ჩამოვიდა მამაჩემი და ერთ დღეს მითხრა: წავიდეთ და სათავადაზნაურო გიმნაზიის ახალი შენობის მშენებლობა ვნახოთო. მშენებლობაზე რომ მივედიო, მხოლოდ საძირკველი ამოეყვანათ და პირველი სართული დაეწყოთ. იქვე შეგვხვდა ხანშიშესული კაცი, რომელიც მამაჩემს მოწიწებით მიესალმა. იგი იყო აქ მშენებლობის მთავარი ხელმძღვანელი ნიკო ცხვედაძე. ნიკომ ხარაჩოები შემოგვატარა და როცა ძირს ჩამოვედით, ხის ვეებერთელა მორზე ჩამოვსხედით. სეხნიები ერთმანეთს დიდხანს ელაპარაკებოდნენ. თუ რაზე ჰქონდათ საუბარი, არ მახსოვს, მაგრამ წამოსვლისას დამამახსოვრდა მათი შემდეგი დიალოგი. მამაჩემმა ჰკითხა:

— ნიკო, კარგი და, ამ სათავადაზნაურო გიმნაზიას რისთვის დასჭირდება ასეთი უზარმაზარი სასახლე? როგორც ვიცი, ძალიან გიჭირთ ამ შენობის აგება ფულის მხრივაც და ოსტატების მხრივაც. არა სჯობდა, შედარებით უფრო პატარა შენობა აგევოთ? მაშინ ცხვედაძემ უპასუხა:

— ჩემო ნიკო, მე სულ სხვა მიზანი მაქვს და უფრო შორს ვიყურები.

— მაინც რა მიზანი გაქვს? — დაინტერესდა მამაჩემი.

ცხვედაძემ უპასუხა, — ეს შენობა ბოლოს უნივერსიტეტი იქნებაო. მერე ცხვედაძემ მხარზე ხელი დამარტყა და მამაჩემს უთხრა:

— ეს შენი ბიჭი ქართულ უნივერსიტეტში ლექციებს მოისმენს.

გავიდა დრო და გიმნაზია მართლაც უნივერსიტეტად გადაკეთდა.

პირველად ლექციებზე თავისუფალი მსმენელები ესწრებოდნენ, ლექციებს საღამოობით ატარებდნენ. მახსოვს 1919 წლის ზამთრის დამე. მთელი ქალაქი სიბნელეში იყო ჩაძირული. უნივერსიტეტს რომ გავუსწორდი, ვხედავ, ფანჯრიდან სუსტი შუქი გამოკრთის. გამახსენდა, აქ ლექციები რომ იკითხებოდა. შევალ-მეთქი, გავიფიქრე. შევედი. პირველ სართულზე ორიოდე კრაქი ბუტუჯადა. ლექციაზე შესასვლელი ზარი დაირეკა და სტუდენტები აუდიტორიებისკენ დაიძრნენ. ერთ ნაკადს გავყევი. აუდიტორიაში აღმოვჩნდი. ბნელოდა. მერე, როგორც გაირკვა, ლექციის მეორე საათზე შევსულვარ. შემოვიდა ლექტორი, ჯიბიდან სანთელი ამოიღო და მოუკიდა. სინათლე თანდათან გაძლიერდა. ვხედავ, კათედრაზე დგას ბიბლიური შესახედაობის ანაფორიანი კაცი. კორნელი კეკელიძე

ვიცანი. კორნელი მსმენელებს უყვებოდა დედამიწაზე სიცოცხლის წარმოშობისა და განვითარებაზე.

— საქართველო კულტურულ მცენარეთა კერად ითვლება. რომელი მცენარეებია უძველესი? რა მოიხსოვრება, რა შემოგვრჩა დღემდე, რისი აღდგენაა სასურველი, რა ახალი ჯიშებია შექმნილი?

— ხორბალი მსოფლიოში ერთ-ერთი უძველესი მცენარეა. ისტორიკოსებო ფიქრობენ, რომ ხორბლის სამშობლო სადღაც საქართველოსთან ახლოს იყო. ძველ ქართულ ისტორიულ წყაროებში არაერთხელაა მოხსენიებული ხორბალი, ქერი, ფეტვი...

სიმინდის კულტურა კი საქართველოში მე-17 საუკუნის მეორე ნახევარში შემოიტანეს. სიმინდზე ადრე ჩვენში გავრცელებული იყო ღომი.

უძველეს მცენარედ ჩვენში ვაზიც ითვლება. ვაზი ჩვენს ქვეყანაში ადრე ველურად იზრდებოდა. მერე კი ადამიანმა დაიწყო მისი მოვლა, რამაც სასურველი შედეგი გამოიღო. მე-12 საუკუნის საქართველოში უკვე გაგვანდა ვაზის უამრავი ჯიშები. ამ მხრივ საინტერესო იქნება თუ ჩვენი ახალგაზრდობა გაეცნობა სოლომონ ჩოლოყაშვილის წიგნს — „ვაზის კულტურა შოთა რუსთაველის ეპოქაში“, სადაც საინტერესოაა მოთხრობილი ვაზის მთელი ისტორია.

ღროთა ვითარებაში მინდვრის ზოგიერთმა კულტურამ დაკარგა თავისი აღრინდელი მნიშვნელობა, მაგალითად, ფეტვი თუ ადრე ფრიად გავრცელებული იყო, დღეს თითქმის არ გვხვდება. ასევე მოუვიდათ ქერიმსა და ღომს. ეს, რატომ უნდა, საზოგადოების განვითარებითაა განპირობებული. ისპობა ძველი, იქმნება ახალი. ბუნების ამ დიალექტიკას ვერც მცენარეები გაეცევიან.

უდავოა, ჩვენი ყოველდღიურობა გვიკარნახებს განვითარდეს მხოლოდ ის კულტურა, რომელიც ხელმისაწვდომი და პრაქტიკულია. არ მგონია ჩვენს დარგში, მიუხედავად ზოგიერთი მეცნიერის (მაგალითად, პროფესორ ნესტორ ჩხენკელის სურვილია აღდგეს ღომის კულტურა!) დიდი მეცადინეობისა, აღდგეს მინდვრის ის კულტურები, რომლებიც ადრე არსებობდა. დღეს უკვე იქმნება და შეიქმნა ხორბლისა (უფხოსანი) და სიმინდის (აჯამეთის თეთრი მუხრანული, ქართული) მრავალი ჯიშები, რომლებიც, როგორც ზემოთ ვთქვით, სავსებით აკმაყოფილებენ ჩვენს დღევანდელ მოთხოვნილებას. სხვა რომ არა იყოს რა, არსებობს თქმავ: „უბრალო ჩვენი არსობისაო“...

— რას გვეტყვიან ბუნების გაგების შესახებ ადამიანის ჯანმრთელობაზე, ფსიქიკაზე, განწყობილებაზე, შემოქმედებით უნარიანობაზე?

— ვფიქრობ, ეს კითხვა ჩემს სპეციალობას არ ეხება, მაგრამ რამდენადაც ვიცი, ბუნება უდავოდ მოქმედებს ადამიანის ფსიქიკაზე, განწყობაზე, ტემპერამენტზე. აბა, რას უნდა მივაწეროთ ის ფაქტი, რომ ჩვენში სხვადასხვა კუთხის ადამიანები ტემპერამენტითა და ხასიათით საკმაოდ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. ეს საქართველოს ბუნების მრავალფეროვნების შედეგია.

— საქართველოს ბუნება მრავალი პოეტის შთაგონების წყაროდ ითვლება. როგორ უყურებთ ამ საკითხს?

— მე ვეთანხმები ოვანეს თუმანიანის ცნობილ თქმას, საქართველოში ყველა პოეტი; საქართველო დიდი პოეზიის ქვეყანაა და ამიტომ ყველა ქართველი თავისი ხასიათით, განწყობილებით, სიტყვით მართლაც პოეტია. რატომაც პოეტი? ალბათ იმიტომ, რომ ასეთი დიდებული ბუნება გვაქვს.

— ცნობილია, რომ ივანე ჯავახიშვილი დიდ ყურადღებას აქცევდა საქართველოს კულტურულ მცენარეთა შესწავლას, მის ისტორიას. რას გვეტყვიან მის მუშაობაზე ამ მხრივ?

— მიძნელებდა დავასახელო კიდევ მეორე ქართველი მეცნიერი, რომელიც

თავისი ენციკლოპედიური ცოდნითა და განათლებით ივანე ჯავახიშვილს დაუდგებოდეს გვერდით. ეს იყო კოლოსალური ენერჯის ადამიანი, რომელმაც უზარმაზარი ამაგი დასდო არა მარტო ისტორიას, არამედ ლიტერატურას, გეოლოგიას, გეოგრაფიას, ბოტანიკას და მეცნიერების რომელი ერთი დარგი დაგისახელოთ.

დიდმა მეცნიერმა არც მემცენარეობის დარგი დატოვა უყურადღებოდ. სიამაყით უნდა ითქვას, რომ ჯავახიშვილმა საფუძველი ჩაუყარა კულტურულ მცენარეთა შესწავლის ისტორიას საქართველოში.

ივანე ჯავახიშვილთან ახლო ურთიერთობა მქონდა. ის პირველად გავიცანი ჩვენი საზოგადო მოღვაწე ქალის — მარიამ დემურიას ოჯახში. შემდეგ ჩვენი დამოკიდებულება უფრო გაღრმავდა პეტერბურგში, სადაც მე ვსწავლობდი. ხოლო ჯავახიშვილი დოცენტი გახლდათ და ლექციებს კითხულობდა.

თბილისში დაბრუნების შემდეგ, 1919 წელს ივანე ჯავახიშვილმა მიმიწვია უნივერსიტეტში ჯერ ასისტენტად, შემდეგ — ლექტორად.

მე ყველა ახალგაზრდას ვთხოვდი წაიკითხოს ივანე ჯავახიშვილის ტომებზე და თვითონ მიხვდებოდა, თუ რა ღვაწლი მიუძღვის მას საქართველოს კულტურულ მცენარეთა შესწავლის საქმეში.

— როგორია მინდვრის კულტურების როლი საქართველოს მემცენარეობაში? ხომ არ მოელის მათ სუბტროპიკული ან მრავალწლოვანი კულტურების მიერ გაძევების საშიშროება?

— საზოგადოებამ რა განვითარებასაც არ უნდა მიაღწიოს, მემინდვრეობა ყოველთვის შეინარჩუნებს ერთ-ერთ პირველ ადგილს სოფლის მეურნეობაში. მართალია, დასავლეთ საქართველოში სუბტროპიკული მცენარეები გაბატონდნენ, მაგრამ აღმოსავლეთ საქართველოს ვეალება ფართო ყურადღება დაუთმოს მინდვრის კულტურებს.

— აგრონომიული მეცნიერების ფართო გავრცელება ჩვენს რესპუბლიკაში ასახავს თუ არა აგრონომების მომზადების დონეს?

— აგრონომია ჩვენში ცუდად როდია დაყენებული. ადგილობრივი კადრები ჩვენს სოფლის მეურნეობას აკმაყოფილებს. მათი უმრავლესობა პრაქტიკულ საქმიანობას ეწევა. ნაწილი კი მუშაობს მეცნიერებაში. პრაქტიკისა და თეორიის ასეთი კავშირი მთლიან ჰარმონიას ქმნის. მაგრამ ეს როდი უნდა გავიგოთ ისე, თითქოსდა აგრონომიაში, განსაკუთრებით კადრების მომზადებაში, ყველაფერი რიგზე იყოს. ჯერ ერთი, საშუალო სკოლებში მოსწავლეები ზერელე ცოდნას იძენენ. უამრავი საგნით დატვირთვა მათ საშუალებას არ აძლევს ღრმად აითვისონ საჭირო საგნები. ზოგიერთმა უმაღლესსადამთავრებელმა, სხვას რომ თავი დავანებოთ, ხეირიანად არც კი იცის თავისი სპეციალობა. მაშასადამე, საჭიროა ერთგვარი რეფორმა. ჩემი აზრით, უნდა გადაისინჯოს საშუალო სკოლისა და უმაღლესი სასწავლებლების პროგრამა. დავემატებ იმას, რომ აგრონომიული სწავლების ერთ-ერთი ნაკლოვანებაა პრაქტიკულ საწარმოო ხაზზე განსაკუთრებულ ყურადღების გამახვილება. არავინ არ უარყოფს პრაქტიკას, მაგრამ თეორიასაც ხომ უნდა დაეთმოს ჯეროვანი ყურადღება. ყანაში გასული გლეხიც ხომ დიდი პრაქტიკოსია. ის ინტუიციითა და დიდი გამოცდილებით გრძნობს მცენარეს და გარემოს. ატარებს საჭირო ღონისძიებებს, მაგრამ მეცნიერულად, თეორიულად ვერ გვისაბუთებს მათ თავისებურებებს. ჩემი აზრით, პრაქტიკაზე ყურადღების გამახვილება არამც და არამც არ უნდა ხდებოდეს სალექციო საათების შემცირების ხარჯზე. გარდა ამისა, ჩვენმა მეცნიერებმა უნდა მიაწოდონ სტუდენტებს მაღალხარისხოვანი სახელმძღვანელოები.

— ამართლებს თუ არა თავისთავს სოფლის მეურნეობის სპეციალისტების დაუსწრებელი მომზადება?

— დაუსწრებელი სწავლება თავისი იდეით კარგია. კარგია, როცა კითხვით აღჭურვილი ადამიანი ეწაფება თეორიას. ისე კი დაუსწრებელ სწავლებაში მეტი მომთხროვნელობა და დისციპლინა საჭირო.

— გვიანტერესებს თქვენი აზრი ჩვენს ახალგაზრდობაზე.

— ჩვენს ახალგაზრდობას უთუოდ აქვს ნიჭი, მაგრამ მის ერთ ნაწილს არ უყვარს შრომა. სათანადო ყურადღება უნდა დაეთმოს ფიზკულტურას, მეტი — მეცნიერულ დისციპლინებს.

— საქართველო ოდითგანვე კარგი ტრადიციების მქონე ქვეყანა იყო. ავითარებს თუ არა ჩვენი ახალგაზრდობა ამ ტრადიციებს? რა დადებითი ან უარყოფითი შედეგი აქვს უცხოურის გავლენას მათზე?

— ჩვენი მოვალეობაა კარგ ეროვნულ ტრადიციას ყოველთვის გავუხსნათ გზა. ცუდი ძირშივე უნდა აღიკვეთოს. ყოველგვარ ტრადიციას ოჯახი ავითარებს. უფროსებისადმი პატივისცემა, მეგობრობის გრძნობა, ზრდილობა, შრომის-მოყვარეობა, — აი თვისებები, რომლებსაც ყურადღება უნდა მიაქციოს ყველა ადამიანი და ოჯახი. წრესგადასული ქეიფი და დროსტარება საზოგადოების მომავლინებელი სენია.

ჩვენი ვალია, უცხოეთში დამკვიდრებულ საუკეთესო ტრადიციას გასაქანი მიეცეს ჩვენში, მაგრამ აქ ზომიერებაა საჭირო. ყოველგვარმა უცხოურმა არ უნდა დაგვებრმავოს. საჭიროა ისეთი ნერგის შერჩევა, რომელიც ჩვენს პირობებს შეეგუება.

— ცნობილია, რომ თქვენს ოჯახთან ახლო იყო ბევრი ქართველი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე. ხომ არ გაიხსენებდით მათთან შეხვედრის საინტერესო მომენტს?

— ჩვენი ოჯახის უახლოესი მეგობრები იყვნენ იაკობ გოგებაშვილი, ანტონ ფურცელაძე, ბაჩანა და თედო რაზიკაშვილები, შიო მღვიმელი, ია ეკალაძე; ხშირად მოდიოდა ჩვენთან აკაკი წერეთელი. მაგონდება ერთ-ერთი ეპიზოდი ჩემი ბავშვობისა. ერთხელ დედაჩემმა მწერალ ვახტანგ ორბელიანის ხსოვნისადმი მიძღვნილ პანაშვილზე ქაშუეთში წაგვიყვანა. თან გვახლდნენ ჩვენი ნათესავის, მთარგმნელ იოსებ ბაქრაძის ქალიშვილები. ქაშუეთის ეზოში ზღვა ხალხს მოეყარა თავი. აქვე მოსულიყვნენ ილია ჭავჭავაძე და აკაკი წერეთელი. აკაკიმ შეამჩნია თუ არა დედაჩემი, მოწიწებით მიესალმა. ბაქრაძის ქალიშვილები ჩააცვიდნენ დედას: — გინდა თუ არა, აკაკი გავაცანიო. დედამ აკაკის ბოდიში მოუხადა და გოგონები წარუდგინა:

— ბატონო აკაკი, ნება გვიბოძე გავაცნოთ მთარგმნელ იოსებ ბაქრაძის ქალიშვილები.

აკაკიმ არც აცია, არც აცხელა: — ძლივს არ ვნახე სოსიკო ბაქრაძის ორიგინალური ნაწარმოებებიო.

— ამბობენ, რომ ახალგაზრდობაში თქვენ ლიტერატურულ მოღვაწეობას ეწეოდით!

— მწერლობის მაინცადამაინც დიდი ნიჭი არ გამაჩნდა, მაგრამ მამაჩვენი პატარაობიდანვე გვწაფავდა მთარგმნელობით საქმიანობაში. გავიზარდე და მერეც ვთარგმნიდი პუშკინის, ლერმონტოვის, ჰაინეს ლექსებს, მაგრამ ეს ისე, ჩემთვის. მხოლოდ ძალიან გთხოვთ ამას ნუ ჩაწერთ. ეს ისე, საიდუმლოდ გითხარით.

— რა აზრისა ხართ თანამედროვე ქართულ მწერლობაზე? ვინ გიყვართ ძველი და ახალი მწერლებიდან?

— ჩვენს ოჯახში ილია ჭავჭავაძის კულტი იყო. ილია, როგორც ერის სული-

ერი მამა, ყველას გვიყვარდა. ახლაც ამ აზრისა ვარ. მიყვარს ნიკოლოზ ბარათაშვილის, აკაკი წერეთლის, ვაჟა-ფშაველას მდიდარი შემოქმედება.

უახლესი ქართული ლიტერატურის წარმომადგენლებიდან განსაკუთრებით ვაფასებ ნიკო ლორთქიფანიძის, ვალაკტიონ ტაბიძის, იოსებ გრიშაშვილის, კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებას.

— დაგვიხსენებთ თქვენი საყვარელი ადამიანი, აგრეთვე მცენარე, ცხოველი.

— ჩემი საყვარელი ადამიანია ჩემი შვილიშვილი ქეთინო. მცენარეებია განსაკუთრებულ უპირატესობას ვანიჭებ ვერხვს, ცხოველებიდან — ცხენს.

— რას გვეტყვით ჩვენს დედაქალაქში მომხდარ ცვლილებებზე?

— ჩვენმა დედაქალაქმა, ასე მგონია, რაღაც კოსმოპოლიტური სახე მიიღო, დაკარგა თავისი ეროვნული კოლორიტი. ვფიქრობ, ჩვენს რელიეფს, კლიმატს, მზეს თავისებური, ქართული არქიტექტურა დაამშვენებდა, ვიდრე სტანდარტული, არაფრისმთქმელი შენობების ლაშქარი.

ისე თბილისმა საოცრად შორს გაშალა მხრები... სხვა რომ არა იყოს რა, ჩვენი დიდებული მეტრო რად ღირს!

— რა მიგაჩნიათ ყველაზე მნიშვნელოვან მოვლენად ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებაში უკანასკნელ წლებში?

— კოსმოსის ათვისება.

— თქვენი აზრით, რა მცენარეები დაამშვენებდა ჩვენს დედაქალაქს?

— ჩვენი დედაქალაქის ქუჩებს უსათუოდ მოუხდებოდა ვერხვი!

— რას ურჩევდით ჩვენი ჟურნალის რედაქციას?

— „ცისკარი“ ძირითადად ახალგაზრდების ჟურნალია და ამიტომ ვფიქრობ, რომ ინტერესმოკლებული არ იქნება, თუ უფრო მეტად ჩაუნერგავდით მათ პატრიოტულ სულისკვეთებას. სწორედ ამ თემაზე უნდა გაამახვილოთ ყურადღება.

— რას დაგვაბარებთ „ცისკარს“ კოლექტივთან, მის მკითხველებთან?

— მადლობა ჟურნალის მთელ კოლექტივს ყურადღებისათვის. მკითხველებს კი ვუსურვებდი მაღალი ლიტერატურული გემოვნება ჰქონოდათ.

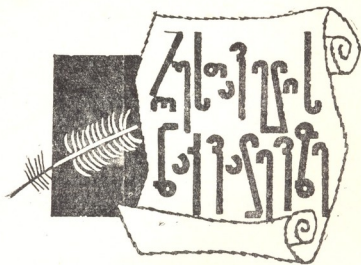
ახლო მომავალში სამშაგად გაგეზარდოთ ტირაჟი!

ამასთან დაკავშირებით, მაგონდება მდგომარეობა ძველი ჟურნალ-გაზეთებისა, რომელთაც საზოგადოების მხურვალე თანაგრძნობა და მატერიალური ხელშეწყობა ასულდგმულედა. თითოეულ ქართველს თავის პატრიოტულ ვალად მიაჩნდა გამოეწერა მშობლიურ ენაზე გამოსული ჟურნალ-გაზეთი. ახლა სხვა დროა, ჩვენი ლიტერატურული პრესის პირობები დღითიდღე უმჯობესდება. მაგრამ ახლაც ყოველი გონიერი კაცი თავის პატრიოტულ საქმედ მიიჩნევს საკუთარი ჟურნალის გავრცელებაზე ზრუნვას. მე, როგორც „ცისკარის“ ერთ-ერთი ხელმძღვანელი, ვურჩევ ჩემს მოწაფეებსა და მეგობრებს, აგრეთვე ყველა პროფესიისა და ასაკის ადამიანებს, გამოიწერონ ეს ჟურნალი. გამოგონია, ახალგაზრდობასთან მეგობრობა ხანდაზმულსაც აახალგაზრდადებსო. ასევეა ახალგაზრდულ ჟურნალთან მეგობრობაც!

— მალე საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, რომლის წევრ-კორესპონდენტიც თქვენ ბრძანდებით, მთელ ქართველ ხალხთან ერთად იზეიმებს თქვენი დაბადების 80 წლისთავს. „ცისკარი“ წინასწარ გილოცავთ ამ შესანიშნავ თარიღს, გისურვებთ დიდი ხნის ჯანიერ სიცოცხლეს, სულიერ სიმხნევებს, კიდევ მრავალ სიხარულს!

— მადლობას მოგახსენებთ კეთილი სურვილებისათვის!

როინ მამაკაველი

ქვეყნის თქალი, გზისა ღარი...

თამარ მეფის სახე ხალხურ შემოქმედებაში

რაკაში კარგ ქალს ანა ღაბიძიშვილი:

„კაი ქალთო, თამარ დედოფლის გვანათო,
ხმა ღაბალო და საქმე გალალოო“.

ქართველი ხალხის მიერ საუკუნეთა მანძილზე შექმნილ სულიერი და ნივთიერი კულტურის მრავალფეროვან და მდიდარ საგანძურში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ხალხურ შემოქმედებას, კერძოდ, ზეპირსიტყვიერებას.

უშუალობა, ასაწერ საგანთან განსაკუთრებული სიახლოვე, უბრალოება, პოეტური ოსტატობა — აი რა ხდის ხალხურ შემოქმედებას ძალზე მიმზიდველს და საინტერესოს.

სიტყვიერი ხელოვნება ხალხურ შემოქმედებაში მაღალესთეტიკური მოვლენაა. მასში მკაფიოდაა გამოხატული ხალხის სულისკვეთება და ნება-სურვილი. ყოველ საუკუნესა და ეპოქას თავისი სათაყვანებელი გმირები ჰყავს. ერის ფიქრიც ამ გმირებთანაა. ხალხს — შემოქმედს უყვარს თავისი გმირი, თუკი იგი ხალხის ნება-სურვილის, მისი სულისკვეთების გამომხატველია, მზრუნველია მისთვის და თავდადებულია ერისა და სამშობლოსათვის.

ქართველმა ხალხმა დიდებული საგალობლები უძღვნა ჩვენი ქვეყნის მდიდარ

წარსულს, თავისუფლებისა და მშვიდობისათვის მებრძოლ გმირებს.

ქართველი ხალხის ზოტბა-შესხმის სფეროში მეფეებიც მოხვდნენ, მაგრამ ქართველ მეფეთა ძალზე დიდი და მრავალგვაროვანი გაღერებიდან მხოლოდ ორს — თამარ მეფესა და ერეკლე მეორეს ხედა წილად ხალხის განუზომელი სიყვარული, პატივისცემა, გულისხმიერი შეფასება და აღტაცებული ქებათაქება.

თამარ მეფე განსაკუთრებული ელვარებით ჩანს საქართველოს ისტორიაში. ქართველმა პროგრესულად მოაზროვნე საზოგადოებამ გადაჭრა შუა საუკუნეებისათვის მეტად რთული და მნიშვნელოვანი საკითხი — ქალის ხელისუფლების პრობლემა. სამეფო ტახტზე აიყვანეს ქალი, როგორც ქვეყნისა და სახელმწიფოს სრულუფლებიანი საკეთმპყრობელი და მეფეთა-მეფე. ამიერიდან ძალუმად გაისმა შუა საუკუნეებისათვის არცთუ ისე მისაღები სიტყვები: „ლექვი ლომისა სწორია, ძუ იყოს თუნდა ზვადია“.

თამარ მეფის ნათელმა პიროვნებამ, მისმა ძლევამოსილმა მეფობამ, წინდახედულმა პოლიტიკამ და გამჭრიახობამ, თანამედროვეთა აზრით, დიდად შეუწყობელი საქართველოს პოლიტიკურ და კულტურულ აყვავებას. ყოველივე ამის გამო ხალხმა ხოტბა შეასხა თავის სათაყვანებელ დედოფალს.

თვით მემატინეებმაც კი გულუხვი ეპითეტებით შეამკეს თამარ მეფე: „სამგზის სანატრელი და სამებისაგან ოთხად თანაღმრეველული“, „გვირგვინი ყოველთა ხელმწიფეთა“, „მზეთა-მზე და დედოფალთა დედოფალი, შარავანდედთა შორის უმეტეს აღმობრწყინებული“ და სხვ.

ბუნებრივია, თამარის ქველმა საქმიანობამ და ბრძნულმა მოღვაწეობამ ხალხიც აღაფრთოვანა და ამ უკანასკნელმაც არა ერთი და ორი სიმღერა — ხოტბა უძღვნა საყვარელ მეფე-ქალს:

უფლისა იყო ბრძანება
შაირტყა მამის ხმალით
მამის სამეფო აიღო,
თვითონ ბრძანდება ქალიო;
ხმელეთ თავისად მივიდო,
იმდენიცა აქვს ძალიო;
შუა ზღვას ჩადგა სამანი,
სამანი — რკინის სარიო.

„ბრძანებდა დამხადებელი“.

სხვათა შორის, თამარის მიერ სამნის (მიჯნის) დადება მოსაზღვრე ქვეყნებთან სხვა ხალხურ ლექსებშიცაა ხაზგასმული; ასე მაგალითად:

თამარ დედოფალი ვიყავ, დიდი სახელი
გავიგდე,
შემოვუარე ხმელეთსა, წილი არავის დავუდე,
ჩავუყარე ზღვაში სამენები, ხმელეთი ჩემკენ
გავიგდე.
„თამარ მეფეზე“.

ან

ქალმა თქვა თამარ ნეფემა: ხალხისა ვერა
გავიგო,
შუა ზღვას ჩავდგი სამანი, ქართვლობა ჩემკენ
მოვიგდი,
ხახმატს ავაგე საყდარი, ვერცხლს თასები
შავილი...
„ქალმა თქვა თამარ ნეფემა“.

ან კიდევ

თამარ დედოფალი ვიყავ,
თავი ძირს აღარ დავიდე,
ზღვაში ჩავყარე სამენები,
ხმელეთი ჩემკენ დავიგდე;
ქაჯებსა დავდე იჯარა...

„თამარ დედოფალი ვიყავ“.

ბუნებრივია, ეს სტრიქონები თამარ მეფის ძლევამოსილი ბრძოლებისა და გამარჯვებების შემდეგ იქმნებოდა. როგორც ცნობილია, 1195 წელს შამქორის მიდამოებში მოხდა ბრძოლა თურქთა შეერთებულ ლაშქართან, რომელსაც აბუბეკრი სარდლობდა. თამარის ლაშქარმა სასტიკად დაამარცხა თურქთა კოალიცია და შამქორიცა და განძაც ხელთ იგდო. შამქორის ომმა ნათელყო საქართველოს ლაშქრის სიძლიერე და მისი უპირატესობა მთელ აღმოსავლეთში. თანდათან საქართველოს მეფეს დამორჩილდნენ გელაქუნის (სევანის ტბის) გარშემო ქვეყნები, არარატის დაბლობის სომხური თემები, ჭოროხის ხეობის ზემო ნაწილი.

XIII საუკუნის დამდეგისათვის საქართველოს სამეფო კარზე მომწიფებულმა აზრმა — შავი ზღვის სამხრეთ სანაპიროზე ისეთი ქრისტიანული სამეფოს შექმნისა, რომელიც საქართველოს აქტიურად დაუჭერდა მხარს თურქების წინააღმდეგ ბრძოლაში — თავისი განხორციელება პპოვა. 1204 წელს თამარის ბრძანებით, ქართველთა ჯარმა შავი ზღვის სამხრეთ სანაპიროზე გაილაშქრა და ადვილად დაიპყრო ქართველი ტომებით დასახლებული ჭანეთი (ლაზისტანი). ქართველებმა დაიმორჩილეს ტრაპიზონი, სამსონი, სინოპი, კერასუნტი, კოტაორა და ერაკლეა. ამ ქვეყნებიდან თამარმა შექმნა ცალკე სახელმწიფო.

სწორედ ამიტომ ათქმევინა ხალხმა თამარს:

„ჩავუყარე ზღვაში სამენები,
ხმელეთი ჩემკენ დავიგდე“.

კარის (ყარსის) აღებისა და ბასიანის ძლევამოსილი გამარჯვების (1205 წ.) შემდეგ თამარს უფლება ჰქონდა ხამააღლა ეთქვა:

ქაჩებსა დავდე იჯარა,
ისპაანს ხარჯი ავიღე,
სტამბოლს ხმალი ვვარ, დარუბანდს,
შაის საბალახე ავიღე,
უსიერი მთა ვაჭკაფე,
დიდი შარა-გზა გავიღე:
ლადა-ლულა ტყე ვიარე,
ქვაზე საყდარი ავიგე.

„თამარ დედოფალი ვიყავ“.

ხალხური ზებირსიტყვაობის მიხედვით
თამარს დედამ უწინასწარმეტყველა დი-
დი მომავალი:

თამარს უამბო დედამა,
შენზედ სიზმარი ვნახეთ.
ერთსა სარკეში ჩავეხედი,
ხმელეთ სულ დავინახეთ,
შენ იყო, შვილო, ქვეყანა,
შავნებთ შაინახეთ.

„სიზმარი“.

უკანა ფშავში თამარისა და ლაშა-
რის სალოცავები ერთმანეთის პირდაპირ
დგას, არაგვის ვაღმა-გამოღმა გორებზე
და ხალხმაც თავის წარმოდგენაში თამარ
დედოფალი ლაშარის ჯვარს დაუკავ-
შირა:

შვიდი წლის ქალი მობრძანდა
თამარი დედოფალია,
ჩიქილა ვადაქნია,
გადაქანა ზღვანია...
ლურჯტენა ყმაწვილ მობრძანდა
ლალი ლაშარის ჯვარია.
— ერთურთის პირდაპირ დავდგეთ,
ვისასხურნოღეთ ყმანია...

„თამარ დედოფალი და ლაშარის ჯვარი“.

თამარ მეფე დიდ აღმშენებლობით
მოღვაწეობას ეწეოდა როგორც საქართ-
ველოში, ასევე მის ფარგლებს გარეთაც.
თამარის სახელთან არის დაკავშირებუ-
ლი ბევრი საერო თუ სასულიერო (საკუ-
ლტო) ნაგებობა:

სივანს ციხე ამიგია, ახალციხეს ყველაწმინდა,
ას-ორასი მარჩლის ქვა პურ-უხედურზე
ვადმიგია...

„სივანს ციხე ამიგია“.

როცა თამარი „მალაღმა ღმერთმა“
ხონთქარს წაჰკიდნა, ქართველმა მეფემ
სისწრაფოდ ჩაუშვა ზღვაში ნომალდები,
შიგ ქართველთა ლაშქარი მთათაესა და
გამარჯვების შემთხვევაში „მრავალს
წყალობას დაჰპირდა“:

თამარ მეფე და ხონთქარი
მალაღმა ღმერთმა წაჰკიდნა,
ზღვაში ჩაუშვა ხომალდი,
ზედ აღმასები დაჰკიდა,
შიგ ჩასვა ქართველთ ლაშქარი
მრავალს წყალობას დაჰპირდა.

„თამარ მეფე და ხონთქარი“.

ეს ლექსი თამარ მეფის ძალასა და
ძლიერებაში დარწმუნებულ ხალხს შე-
უქმნია. მასში თუმცა გამარჯვებაზე არა-
ფერია ნათქვამი, მაგრამ გვგვარა, რომ
ქართველი მეფე ლაშქარს გამარჯვებულს
გამოიყვანს ბრძოლიდან. ასე სჯეროდა
ეს შემოქმედ ქართველ ხალხსაც. ეს ნა-
წარმოები უნებლიეთ მოგვაგონებთ ხალ-
ხურ ლექსს „ერეკლე და კობტა ბელა-
დი“, თუმცა ამ უკანასკნელში თვით შებ-
რძოლების ფაქტია აღწერილი:

ორნი ხმალდახმალ შეიბნენ
გათამადა მწვედ მურტალი,
ზედ შევარდა მოურიღლად,
ვაი მისი დედის ბრალი,
ისე გადასჭრა ცხენზედა,
წყალივით გაავლო ხმალო.

„ერეკლე და კობტა ბელადი“.

აქ ერეკლეს ვაჭკაცობა აღწერილი,
რასაც ნაზი და სათნო „ეთერთვანი“ თა-
მარი, ბუნებრივია, ვერ მოიმოქმედებდა,
მაგრამ კიდევ ვიმეორებთ, ზემოთ დასა-
ხელებულ ორ ლექსს შორის („თამარ-მე-
ფე და ხონთქარი“ და „ერეკლე და კობ-
ტა ბელადი“) გარკვეული სიახლოვე მა-
ინც იგრძნობა.

თამარი ისეთი კეთილი ადამიანი იყო,
რომ მისი ყმობა სასურველად ითვლე-
ბოდა:

ათასი კაბა ყმა მყავდა,
ყველანი ოქროს დილოთა,
ვაჰმევედი დედალ ხოზობსა,
ვასმევედი ბროლის ჭიქითა...

„თამარის ყმობა“.

თამარის სახე ქართველი ხალხის მეხ-
სიერებაში დარჩა როგორც ეტალონი
სილამაზისა და მშვენიერებისა, როგორც
სამშობლოს კეთილდღეობისათვის თავ-
დაუზოგავად მებრძოლი გმირი ქალის
სახე:

ო. სიხარულს თამარ დედოფალს,
ყველაზე უკეთესო, თამარ დედოფალ!
თქმენგ მგელა ხუტუტყ,

თამარ მეფისა და შოთა რუსთაველის უიმედო სიყვარულის შესახებ გადმოცემათა მრავალგვარი ვარიანტია არსებობს. ერთ-ერთი თქმულების მიხედვით შოთა რუსთაველს „ვეფხისტყაოსანი“ მიუროთმევია თამარისათვის. თამარ მეფეს წიგნი ძალიან მოსწონებია და შოთა დაუსაჩუქრებია, რის შემდეგაც შოთა თამარის კარის ხშირი სტუმარი გამხდარა. თამართან დადიოდა შოთას ძმაც.

„შოთას ძმას თურმე თამარ დედოფალი ჰყვარებია და შოთასაც უყვარდაო თამარი... ძმებმა კი ერთმანეთისა არა იცოდნენო. ბოლოს შოთას გაუგია, რომ მის ძმას უყვარს თამარი და დადარდაინებულა.

შოთამ ვერც სიყვარულს უღალატა და ვერც ძმას. შეჯდა თურმე თავის ცხენზე, სამჯერ აიღო მიწა, აკოცა და თქვა ლექსი:

თამარ, ლამაზო ყვავილო,
სურნელთვანო იაო,
სილამაზე და სიტურფე
მზისვან გადავილიაო.
— ნეტავი შენსა მკურებელსა, —
მე ბევრჯერ მინატრიაო,
ცხრა გზით ვიწამე, მე შენთვის
ღირსება დამითმიაო.“

„შოთა რუსთაველის ვინაობა“.

თამარი გამკითხავი და გამგონი ქალი იყო. იგი ბევრ საშინაო საქმეში ჩარეულა და წარმატებით გადაუჭრია. თამარ მეფე წმინდანად მიიღო ქართველმა ხალხმა და პირიშუე შეარქვა. თამარ მეფის ყველა სიტყვა წმინდა და შეუცვლელი იყო ქართველი კაცისთვის.

ერთხელ თამარ მეფე რაჭის ერისთავს სწევია. თამარს გაუგია, რომ რაჭის ერისთავის ქალი ჰყვარებია მის მეციხოვნეს, დავით გოცირიძეს. ყველაფრით ნაქები ვაჟკაცი ყოფილა, მაგრამ გვარი არ აძლევდა ერისთავის ქალიშვილის შერთვის ნებას.

„თამარმა რომ ეს გაიგო, შეხედა იქ შეყრილ ფილოსოფოსთ და ჰკითხა: თქვენ რას გვირჩევთ?

შოთა რუსთაველს უთქვამს: ათასად გვარი დაფასდა, ათი ათასად ზრდილობა,

თუ კაცი არა ვარგოდეს, ცუდი გვარი ვილობაო.

გადაწყვიტა იმ ერისთავმა ^{სტელა მისცა} ქალი გოცირიძეს, რაკი თამარი ჩაერია საქმეში“ („შოთას ნათქვამი“).

თამარ მეფის სილამაზე ბევრ დიდებულს უძვევრებდა გულს, ბევრსა სურდა მისი ცოლად შერთვა, მათ შორის არაქართველებსაც. ქართულმა ეპოსმა შემოგვინახა გადმოცემა იმის შესახებ, თუ როგორ სცა თაყვანი ოსმალის დიდმა ფაშამ (იგი თამარის სიცოცხლეში მისი ცოლად შერთვის მოსურნე იყო) თამარის საფლავს ვარძიაში:

„— ცოცხალიც დიდებული და ძლიერი იყავ და მიცვალებულიც არ ჰკარგავ შენს დიდებასა და ძლიერებას“ („თამარ მეფის საფლავი ვარძიაში“).

ჩვენ ცალკე გვინდა გამოვყოთ XVI-XVIII საუკუნეებში რუსეთში ფართოდ გავრცელებული თქმულება „ივერიის დედოფალ დინარას შესახებ“. ამ ძეგლმა მკვლევართა დიდი ყურადღება მიიქცია და მას არა ერთი საგანგებო წერილი მიეძღვნა (მ. ბროსე, ა. ნ. პიპინი, ი. პ. სახაროვი, ა. ი. სობოლევსკი, მ. ნ. სპერანსკი, კ. ვ. ზაზილევიჩი, ა. ა. ზიმინი და სხვ.).

აღნიშნული თქმულება საფუძვლიანად შეისწავლა და საგანგებოდ გამოიკვლია პროფესორმა იასე ცინცაძემ, რომელიც შემდეგ დასკვნამდე მივიდა:

რუსული თქმულება დინარ ივერთა დედოფალზე XVI საუკუნის მეორე ნახევარში დაწერილი ძეგლია.

დინარ ივერთა დედოფლის თქმულების წყაროდ თამარ მეფის მეორე ისტორიკოსის („ცხოვრება მეფეთ-მეფისა თამარისი“ — ავტორი) თხზულება გამოყენებული.

ეს თქმულება ორიგინალური რუსული ნაწარმოებია, რომელიც მეთექვსმეტე საუკუნის — ივანე IV ხანის, პოლიტაქურ მიზანდასახულებას ასახავს.

თამარ მეფის ხანის საქართველოს პოლიტიკური ვითარება — მეფის უფლების „ღვთისნებაობა“, დიდებულთა სახე-

ლმწიფოებრივი ინტერესებით მოქმედება, მათი მეფესთან „ერთნებაობა და თანადგომა“ მეფექვსმეტე საუკუნის რუსეთის წინაშე მდგარი ამოცანების გადაწყვეტისას მიმზიდველი აღმოჩნდა და ივანე IV საგარეო და საშინაო პოლიტიკის მომხრეებმა თქმულებად გადაამუშავეს მაშინდელ რუსეთში მიღებული ფორმის მიხედვით.¹

საინტერესო და მნიშვნელოვანია ის ამბავი, რომ სწორედ თამარის მოღვაწეობა, მისი საქმეები იქცა წყაროდ რუსული თქმულებისათვის. თქმულებაში არის ერთი ძალიან საინტერესო დეტალი: „...და უბრძანა ქალწულმა, დინარ დედოფალმა, მთელი თავის ლაშქარს მზადება. ხოლო თვით, თვითმპყრობელი დედოფალი, შაბრენის მონასტერში გაემართა ღვთისმშობლის სალოცავად, მტრებზე შემწეობის მისანიჭებლად.

ხოლო თვით იგი ფეხით წავიდა, ფეხშიშველი, ეკლით და წვეტიანი ქვებით მოფენილი საშინელი გზით და, როცა მოვიდა მონასტერში და ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის ტაძარში შევიდა, დაეცა მუხლებზე (ღვთისმშობლის) ხატის წინაშე და წარმოთქვა ლოცვა...“²

პირდაპირი ნათესაობა იგრძნობა მოტანილ ამბავსა და თამარის მეორე ისტორიკოსის მონათხრობს შორის:

„ულოცა მათ და შეავედრნა ივინი ღმერთსა, წარუძღვნა ძელი ცხორებისა და თანა წარატანა ანტონი ჭყონდიდელი.

ხოლო თვით წარიხადნა და სამოსელონი ფერხთანი და შიშველი ფერხითა მიიწია ტაძრისა ღვთის მშობლისას მეტხთა და წინაშე ხატსა მას წმინდასა მდებარე არა დასცხრებოდა ცრემლითა ვედრებად...“³

ამდენად, როგორც ვხედავთ, თამარის საქმენი საქართველოს ფარგლებს გასცილდა. რუსმა ხალხმა თამარში გმირ^{მწიფე} შობლოსათვის თავდადებული ქალი დაინახა:

— „მეგობრებო და ძმებო! მე თქვენზე უწინარეს მსურს თავი დავდო ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის წილადხვდომილ ქვეყნისათვის, ჩემი ღვთისმოსავობისათვის, და მთელი ჩვენი სახელმწიფოს მართლმადიდებლებისათვის“ — აი სიტყვები რუსი, ხალხის წარმოდგენაში არსებული, სამშობლოზე უსაზღვროდ შეყვარებული ქართველი მეფე-ქალისა.

თამარი ხალხის წარმოდგენაში არაჩვეულებრივი სილამაზით არის წარმოსახული:

„ბრმა შობილმან ბრმადვე წარვლო“ უმხედველობან თამარისგან. ტანსა ზომიერსა გრემიანობა თულათა და ღაწუთათა სპეტაკათა ზედა ვარდებრივ ფეროვნება, მორცხვი ხედვა, ლალი მიმოხედვა, ტბილი პირი, მზიარული და ულიზლო სიტყვის სინარჩარე და ზრახვისა უჩუკნობა. არა ცუდად დასდვა ღმერთმან თამარს ესრეთ შემკულება“⁴ — ბასილი ეზოსმოდვრის ეს სიტყვები ნათლად წარმოგვიდგენენ საქართველოს დედოფლის სიდიადეს და ნათელს ხდიან იმას, თუ რატომ იქცა თამარი სილამაზის სიმბოლოდ, თუ რატომ შექმნეს ქართველმა მონუმენტურმა ფერმწერებმა ასეთი სიყვარულით თამარის პორტრეტები, რომელთაგან ოთხმა (ვარძიაში, ბეთანიაში, ყინწყვისსა და ბერთუბანში) ჩვენამდე მოაღწია.

ქართველ ხალხს ზეადამიანურ პიროვნებად ჰყავდა წარმოდგენილი თამარი.

შთამომავლობა სიყვარულით ინახავს ხალხური შემოქმედების ძვირფას მარგალიტებს საქართველოს ძლიერებისათვის თავდადებულ გმირ მეფე-ქალზე, რომელსაც თანამედროვეებმა გულმხურვალედ უმღერეს:

თამარ ქალი
ქვეყნის თვალი,
მზისა დარი.

1 ი. ცინცაძე, ძველი რუსული მასალები XI-XVI სს.) საქართველოს ისტორიისათვის, თბ. 1962, გვ. 90.

2 ვსარგებლობთ პროფესორ იასე ცინცაძის მიერ გამოცემული ტექსტით.

3 ბასილი ეზოსმოდვარი, ცხოვრება მეფეთმეფისა თამარისი, ქართლის ცხოვრება, II, თბ. 1959, გვ. 126.

4 ქართლის ცხოვრება, II, თბ., 1959, გვ. 116.

სხვ. ცოტა ხნით ადრე რაპის ლიკვიდაციამდე მის რიგებს შეემატნენ მაიაკოვსკი, ბაგრიცკი, ლუგოვსკოი.

ოციანი წლების ქართულ ლიტერატურაში, ისევე, როგორც სხვა რესპუბლიკების ლიტერატურაში, მიმდინარეობდა მძაფრი ბრძოლა პროლეტარული მწერლებისა ბურჟუაზიულ მიმდინარეობებთან, ტენდენციებთან და გავლენებთან.

თუ ბენიტო ბუაჩიძის — როგორც ლიტერატორის და საქართველოს პროლეტარული მწერლობის ხელმძღვანელის — მოღვაწეობას მივუდგებით კონკრეტულად, ისტორიულად და დღევანდელ მოთხოვნებს მექანიკურად არ გადავიტანთ იმ წლების ლიტერატურულ პროცესზე, მაშინ მის აქტიურ შემოქმედებაში ბევრ ისეთ სასარგებლოსა და საყურადღებოს დავინახავთ, რამაც დიდად შეუწყო ხელს ქართული ლიტერატურის იდეურ ზრდას, მის უცხო გავლენათაგან განთავისუფლებას...

ბენიტო ბუაჩიძემ გამოამყვანა დიდი იდეური პრინციპულობა და ხალხის ერთგულება, ხალხისა, რომელიც თავის ცხოვრებას ახალ სოციალისტურ საწყისებზე აგებდა.

ბ. ბუაჩიძის წიგნებისა და სტატიების დღევანდელი თვალსაზრისით შეფასებისას ძნელი არ არის მათში აღმოჩენა „დროის ხარკისა“ — იმ წლებისათვის დამახასიათებელი შეცდომებისა და გადმონაშთისა — იმისი, რასაც ქართული საბჭოთა ლიტერატურის იდეურ-მხატვრული მომწიფების გზაზე შეიძლება „საწარმო ხარჯები“ ეწოდოს. დიდი ხანია ბევრმა ნიჭიერმა ქართველმა მწერალმა დააღწია თავი იმ იდეურ ხარვეზსა და ნაკლს, რაზეც ბენიტო ბუაჩიძე თავის სტატიებსა და წიგნებში იმთავითვე მიუთითებდა.

უაღრესად სიმპტომატურია ფაქტი გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველოს“ მიერ ბენიტო ბუაჩიძის წიგნის ხელახლა გამოცემისა 1960 წელს. თუმცა უნდა ითქვას, რომ „კრიტიკული წერილების კრებულში“ სრულებითაც არ ამოწურავს ამ მაღალნიჭიერი კრიტიკოსის შემოქმე-

დებას. მაგრამ ამ წიგნშიც არის ბევრი რამ ისეთი, რაც იმ წლების ლიტერატურული ბრძოლის ისტორიულად მართლმსაზრებულ სურათებს ქმნის და რასაც დღემდე ღირებულება არ დაუკარგავს.

ბენიტო ბუაჩიძე ერთგულად იცავდა კლასიკურ მემკვიდრეობას. იგი იცავდა ნიპოლისტური თავდასხმისაგან ქართული ლიტერატურის შესანარჩუნებლად კლასიკოსს ილია ჭავჭავაძეს. მარქსისტმა-კრიტიკოსმა შეძლო დიალექტიკურად მიდგომოდა ლიტერატურულ წარსულს, დინახა ის, რაც მომავალს ეკუთვნის. 1936 წელს მან გამოაქვეყნა საინტერესო სტატია „ილია ჭავჭავაძე და სოციალისტური ეპოქა“. ლიტერატურული მემკვიდრეობის შეუფასებლობის წინააღმდეგ მან ჯერ კიდევ 1927 წელს გამოცემულ თავის პირველ წიგნში „ლიტერატურა და თანამედროვეობა“ გაილაშქრა. სიცოცხლის ბოლო წლებში ბენიტო ბუაჩიძე წერდა წიგნს დიდ რუსთველზე. სამწუხაროდ, ამ წიგნის ძირითადად დამთავრებული ხელნაწერი დაიკარგა. ბევრი რამ არის საინტერესო და მნიშვნელოვანი კრიტიკოსის მიერ გამოქვეყნებულ ქართული ლიტერატურის მიმოხილვებში. ბენიტო ბუაჩიძე გულდასმით ადევნებდა თვალს ქართული მწერლობის განვითარებას.

ბ. ბუაჩიძე პარტიის ცენტრალური კომიტეტის აპრილის დადგენილების (ლიტერატურული ორგანიზაციების გარდაქმნის შესახებ) შემდეგაც აგრძელებდა აქტიურ მოღვაწეობას. ამ ხანებში მან გამოსცა წიგნები „ქართული ლიტერატურის შემოქმედების საკითხები“ (რუსულ ენაზე) და „მხატვრული ლიტერატურის შემოქმედების საკითხები“ (ქართულად).

1934 წელს საქართველოს სახელმწიფო გამომცემლობამ გამოსცა მისი წერილების კრებული „თანამედროვე ქართული ლიტერატურის გზები“. სტატიაში „სოციალისტური რეალიზმი“ მან ქართული მწერლების შემოქმედების საფუძველზე გააშუქა საბჭოთა ლიტერატურის მეთოდის ძირითადი თვისებები.

ბენიტო ბუაჩიძე დიდად აფასებდა რუსულ საბჭოთა ლიტერატურას. მან მძიმედ განიცადა მიაკოვსკის სიკვდილი და დაუყოვნებლივ გამოეხმაურა ამ ტრაგიკულ ამბავს სტატიით „ბრძოლისა და სიხარულის მომღერალი“, რომელიც მიაკოვსკის სიკვდილის მეოთხე დღეს დაიბეჭდა გაზეთ „კომუნისტში“.

ბ. ბუაჩიძე იყო ერთ-ერთი ინიციატორი, რომ სოფლისთვის, სადაც მიაკოვსკი დაიბადა, მისი სახელი მიენიჭებიათ.

დიდი სითბოთი და გულისხმიერებით წერდა ბ. ბუაჩიძე ნიკოლოზ ოსტროვსკის „როგორ იწრთობოდა ფოლაღზე“. იგი კორჩაგინის ცხოვრებაში ახალგაზრდობისათვის ღირსეულ და მისაბამ მაგალითს ხედავდა.

აღსანიშნავია, რომ იგი ოსტროვსკიზე სტატიის გამოქვეყნების შემდეგ სულ მალე ტრაგიკულად დაიღუპა. ეს ადამიანი თავისი იდეური ფსიქოლოგიური წყობით, პარტიის საქმისადმი თავდადებული ერთგულებით ძალზე ჰგავდა პავლე კორჩაგინს. იგი ეკუთვნოდა კომუნისტური იდეალებისათვის მებრძოლ იმავე ახალგაზრდა თაობას.

ბუაჩიძეს უყვარდა გორკი, დიდ შეფასებას აძლევდა მის შემოქმედებით და საზოგადოებრივ მოღვაწეობას, ხშირად ხედებოდა მას და ესაუბრებოდა.

1935 წელს ქართველ მწერალთა ფთან ერთად იგი ბელორუსიის მოგზაურობის შედეგი იყო „საბჭოთა ბელორუსია“, სადაც იგი სიამაყით წერდა მოძმე ხალხის კულტურასა და ცხოვრებაზე.

ამ შესანიშნავი ქართველი კრიტიკოსის მთელ ლიტერატურულ და საზოგადოებრივ მოღვაწეობას ახასიათებდა ინტერნაციონალიზმი. ბ. ბუაჩიძე იყო რევოლუციური მწერლების საერთაშორისო გაერთიანების სამდივნოს წევრი, როგორც საბჭოთა ლიტერატურის წარმომადგენელი, აგრეთვე იყო პროლეტარული მწერლების ასოციაციის საკავშირო გაერთიანების მდივანი.

ბენიტო ბუაჩიძის სიცოცხლე შეწყდა მისი ნიჭის დიდი აღმავლობის ეპოს.

ბენიტო ბუაჩიძის როლი ქართული ლიტერატურის განვითარებაში კარგად დაახასიათა მისმა მეგობარმა და თანამოკალმემ ალიო მირცხულავამ:

„ჩვენ აღგვაფრთოვანებდა მისი ხალასი ნიჭი, ერუდიცია, გემოვნება და მახვილი კრიტიკული ალღო. ბენიტო ბუაჩიძის წერილებსა და გამოსვლებში გამოიხატა ის რთული საბრძოლო გზა, რომელიც ქართულმა მწერლობამ ოქტომბრის რევოლუციიდან ოცდაათიან წლებამდე განვლო“.

აკრი თაყაიფობი

როგორ ვუხელოთ ქართულ ენას?

ქართველი საზოგადოებრიობა, როგორც იქნა, ეღირსა ამ ურთულესი კითხვის სანუკვარ პასუხს. ამ ბედნიერებას იგი უნდა უმადლოდეს ალექსანდრე ბეგაშვილის საკმაოდ ვრცელ სტატიას, რომელიც გაზეთ „ლიტერატურული საქართველოს“ 1965 წლის № 35-ში დაიბეჭდა. ავტორს არც მანამდე მოუკლია ყურადღება მშობლიური ენისათვის, მაგრამ აღნიშნულ წერილს მაინც სხვა ფასი აქვს. „ჩვენი უწმინდესი მოვალეობა“ — მორიდებულად აწერია მას. დაინტერესებული მკითხველი ქართული ენის რა მტკივნეულ საკითხებზე არ ნახავს აქ პასუხს. ა. ბეგაშვილი შეშფოთებულია სინტაქსის ბედით და ღრმა გულისტკივილით შენიშნავს: „ჩვენი ყურნალ-გაზეთების ფურცლებზე ქართული სინტაქსის დარღვევის მაგალითებით ტომები აიკინძება“. შემდეგ ამ „ტომებიდან“ სააშკარაოზე გამოაქვს „შეცდომათა სისტემის შემქმნელი“ შემთხვევები, იქვე სტილს უსწორებს ცნობილ მწერლებსა და მეცნიერებს (გვარებს არ ასახელებს, ჩვენ მათ წიგნებისა და სტატიების სათაურებით ვცნობთ), დაბოლოს, მენტორის კილოთი გვთავაზობს ენის უცილობელ ნორმებს.

მაგრამ ავტორს ერთი „პატარა“ შეც-

დომა მოსვლია: რაზეც ამბობს, ცუდი იაო, ხშირად კარგი ქართულის ნიმუშია. ანდა, პირიქით: რასაც ნორმად გვთავაზობს, უხეირო ქართულად გამოიყურება.

იქნებ ზედმეტი იყოს ამ წერილზე ამდენი ქაღალდის, დროისა და მოთმინების დაკარგვა?

ეს რომ, მაგალითად, ლექსი იყოს, კი ბატონო, არც ჩავიკითხავდით ბოლომდე და ამით გათავდებოდა საქმე. მაგრამ ეს გახლავთ თეორიულ-პრაქტიკული ხასიათის „ტრაქტატი“, რომელსაც შეუძლია დააბნიოს ენის საკითხებით დაინტერესებული ზოგიერთი მკითხველი.

პირველ რიგში ავტორს უნდა მივუთითოთ რამდენიმე ზოგად, მეთოდოლოგიური ხასიათის შეცდომაზე:

1) ა. ბეგაშვილის ფორმულები მეტისკეტად სადა და მოკლეა: „ეს ცუდი ქართულია“, „ეს კარგი ქართულია“, „ეს საერთოდ მიუღებელია“, „ეს კარგი ქართულით ასე შეიცვლება“... (იშვიათად დასაბუთებაცაა მოცემული. ჩვენ ქვემოთ სწორედ მის ავ-კარგიანობაზე გვექნება საუბარი). ზოგჯერ ავტორი მსჯელობის პირველ საფეხურს ვერ შორდება: გვაცნობს, რა არის „ცუდი“, მაგრამ რით უნდა შეიცვალოს იგი, ამაზე მრ-

ვალმინიშენლოვანად დუმს (ალბათ, ფიქრებს, ტოტა მკითხველმაც ხომ უნდა გაანძროს თავი).

ვინ მოგვცა უფლება ასე განუყოფად უკუევაგლოთ ენაში „გამჭდარი“, ანგარიშგასაწევი ფაქტები? მათ ჩამოთვლა, კონსტატაცია არ შეეღის. ფაქტებს ახსნა უნდა. მართალია, ენის ნორმებზე რომიმსჯელდეს, სწავლადებულო არაა ენათმეცნიერი იყო, მაგრამ ფაქტებისადმი ენათმეცნიერული მიდგომა კი აუცილებელია. „წერილებში უნდა იყოს განხილული სადავო საკითხები, მათი წარმოშობის მიზეზები და თან ახლდეს წესის, ნორმის დადგენის დასაბუთება“ — სამართლიანად მოითხოვს ვარლამ თოფურია. ხოლო რა იგულისხმება ენათმეცნიერულ ანალიზში იმგვარ არსულ ჩქობავეს თუნდაც ეს სიტყვები იმღევა პასუხს: „აუცილებელია გავარკვიოთ, როგორ გაჩნდა ეს პარალელური ვარიანტები, რამდენად გამართლებულია ყოველი მათგანი სათანადო ენის გრამატიკული წყობის (და მთლიანად ენის სისტემის) თვალსაზრისით, რომელი მათგანი უფრო შეეფერება სალიტერატურო ენის განვითარების ტენდენციებს და სხვ.“ ცხადია, ამგვარი წინასწარი თეორიულ-ენათმეცნიერული ანალიზის გარეშე ნორმების დაწესება იქცევა „ნებისმიერი სახის ტექნიკურ პროცესად“.

2) წერილში თავმოყრილ მთელ მასალას, ე. ი. „დამახინჯებულ ქართულს“ ავტორი მხოლოდ და მხოლოდ სინტაქსის სფეროში აქცევს. სინამდვილეში კი ამ მასალის უმრავლესობა სტილისტიკის სფეროს განეკუთვნება. ავტორს, ჩანს, ზერელე წარმოადგენა ჰქონია სინტაქსისა და მისი ობიექტზე. მას რომ არსოლდ ჩიქობავეს „ენათმეცნიერების შესავალში“ ჩაეხებდა, ამოიკითხავდა: „სიტყვათა იმ ორგანიზებულ შენაერთს“, რომელსაც შესიტყვება ეწოდება; შეისწავლის არა მარტო სინტაქსი, არამედ სტილისტიკაც: „სიტყვების ურთიერთობა შესიტყვების აგებულების თვალსაზრისით — სინტაქსის-საქმეა; სიტყვების ურთიერთობა მნიშვნელობის თვალსაზრისით,

გადმოსაცემი შინაარსის თვალსაზრისით, სტილისტიკის საქმეა“. შემდეგ საილუსტრაციოდ მაგალითებიცაა მოყვანილი. „დავითმა შეურაცხყოფა გაუკეთა სიმონს“ — სიტყვათა ორგანიზაციის მხრივ, ანუ სინტაქსურად, ნაკლი არა აქვს, სტილისტიკურად კი მიუღებელია. „დავითმა დაპირდა სიმონს დახმარება“ — აქ პირიქითაა. სტილისტიკურად გამართულია, სინტაქსურად კი უვარგისი... ამის მერე არსოლდ ჩიქობავე ასკვნის: „სინტაქსის თავისი საგანი აქვს, სტილისტიკას — თავისი. სინტაქსური ანალიზი ერთია, სტილისტიკური — მეორე; მქიდრო კავშირშია ერთი მეორესთან, მაგრამ მათი აღრევა დაუშვებელია“.

ეს დებულებები დღეს საყოველთაოდ აღცნობილია. 3) ვინაობრები „დარღვევების“ თითქმის ყველა ნიმუში წერილში უცხოურიდან თარგმნილად; კერძოდ, რუსულის კალკადა გაგებული (ყოველ შემთხვევაში, ავტორს ასე სჯერა!). უკვე აქედანაც ჩანს, რომ უმეტესი მათგანი სინტაქსის შესწავლის საგანი ვერ იქნება; რადგან კალკირების საკითხი, როგორც ცნობილია, წმინდა გრამატიკული საკითხი არ არის; იგი ხშირად უფრო სტილისტიკულტურულ სფეროშია განსახილველი.

როგორია ავტორის პოზიცია კალკის მიმართ? აბსოლუტურად უარყოფითი. იგი დაუნდობლად ებრძვის ყოველივე უცხოურის შემოტანას მშობლიურ ენაში. არ უნდა დაგვაზნოს მისმა პატიტურმა ტონმა: „ცხადია, ქართული ენა მდიდრდება და კვლავაც უნდა გამდიდრდეს, მაგრამ ანალი ფორმებისა და სიტყვების შექმნა ან შემოტანა ფაქიზად და დიდი ყურადღებით უნდა ხდებოდეს...“ ეს არის ლიტონი განცხადების ნიმუში. მისი ავტორი მთელი თავისი პრაქტიკული „თეორიული“ მოღვაწეობით უარყოფითად აფასებს კალკს, როგორც ენობრივ მოვლენას, იმისდა მიუხედავად, „ამახინჯებს“ თუ „ამდიდრებს“ იგი მშობლიურ ენას. ასეთი თვალსაზრისი კი დღეს მოძველებულად ჩაითვლება. კალკირება ზოგჯერ პროგრესული მოვლენაა, რომელიც არც დღეა ენის ბუნებას ლა-

ნავს და არც მის მომავალ ინტერესებს ეწინააღმდეგება. ცხადია, ჯაქ ლაპარაკი არ არის ყოველგვარი ეცხოურის ხელშეწყობით გადმოტანაზე. უკვე ამიტომ უკიდურესობა იქნებოდა. იხილეთ

სახლს კონკრეტული საკითხების (თაზ-ბაზე; სტატიაში ბევრი რამ არის სადავო. ჩვენ ზოგიერთ მათგანს შეგვებობთ; კერძოდ, ავტორის სიტყვები მასვე რომ მივუყენოთ. „ტიპობრივსა“ და „მეცდომათა სისტემის შემქმნელ“ საკითხებს. მაქალას ორ გვფუფად დავალაგებთ: პირველში მოვამკვივთ შემთხვევებს, რომლებიც ავტორის რუსულის გავლენად მიიჩნია; ნამდვილადკი მათ საკუთარე ქართულ წიადში მოებოვება გამართლება (ეს უმეტესად სინტაქსური რივის ნიმუშებია). მეორე წყებას (სტილისტური რივისას) ის მაგალითები ქმნიან, აშკარად ეალკებს რომ წარმოადგენენ, მაგრამ ამით დასაწყისი არაფერი აქვთ.

1. როდესაც სხვა ენათა გავლენით დიდნ „ენის“ დაუშნობაზე“ ლაპარაკობს, ბეგაშვილს, უწინარეს ყოვლისა, ზმნის — ქართული ფრაზის ამ ქვაკუთხედის — ადგილის ბედი ადარდება: წინადადებაში ზმნის (შემასმენელს) თავისი ადგილი არა აქვს მიჩენილი. მან თითქმის იცის, რომ ზმნის ბოლოში მოქცევა შეიძლება ყოველთვის არ მიხერხდეს, მაგრამ მეტწილად იგი მაინც სახელისა და ზმნის ბედის ცომიღვენოდ ეგულება. ნორმის დარღვევის ნიმუშებად ასახელებს ჩვენთვის საკმაოდ ცნობილი წიგნებს, კინოფილმების თუ სპექტაკლების სათაურებს: ადამიანი იბადება ერთხელ, გაწაფული დიწყო ადრე, ისინი ჩამოვიდნენ შინდან, ცხოვრობს ასეთი ვაბუჯი, დაეხეტებოდა ქალაქში მხატვარი და სხვ. ავტორის აზრით, ზმნის ასე უადგილო ხმარებას ზოგიერთები რაღაც მახვილზე ლაპარაკით „მართლებენ“, მაგრამ ამას მახვილის საკითხში გაურკვეველნი სჩადიან. საქმე, თურმე, საოცრად მარტივი ყოფილა: თუ იმის თქმა გესურს, რომ ერთხელ ადამიანი იბადება და არა სხვა

რომელიმე არსება, მაშინ ბეგაშვილი გეგბას იძლევა ასე ვინმართა: ადამიანი იბადება ერთხელ. მაგრამ თუ გინტრს ზმნის ხატობა, ადამიანი — რამდენჯერმე კი არა, ერთხელ იბადება; მაშინ კეთილი ვინებოთ და ასე ვთქვათ: ადამიანი ერთხელ იბადება, რამეთუ ყურადღება სწორედ იმ სიტყვაზე მახვილდება, რომელსაც ზმნა მოსდევს.

ჩანს, რომ ბეგაშვილს თვითონ ჰქონია ბუნდოვანი წარმოდგენა მახვილზე. ამას ამტკიცებს როგორც უდიერი მოხსენიება — რაღაც მახვილიო, — ასევე სტორის შემდგომი მსჯელობაც. რაღაც მახვილი (კი ამდროს ენათმეცნიერებაში სავსაოდ აღიარებული და ანგარიშგასაწყევი რამ არის. ა. ბეგაშვილს რომ გიორვი ახვლდიაანის „ზოგადი ფონეტიკის საფუძვლები“ ვადაეშალა (და არა მარტო ეს წიგნი), გაიგებდა: „მეტყულებას პროცესში ჩვენ შესაძლებლობა გვაქვს გამოვყოთ, მეტად გამოჩინების მიზნით, რომელიმე ელემენტი: ბგერა, მარცვლი, სიტყვა და შესიტყვება — საჭიროებისა და მიხედვით. ეს შესაძლებლობა გამოიხატება ამ ელემენტების გაძლიერებულ ან ხმამაღლებულ წარმოთქმაში“. გ. ახვლდიაანისავე ილუსტრაციით რომ ვისარგებლოთ, მაგ., წინადადებაში „ხალხის წინ დადგა მედროშე დიდი“ (რ. მარგიაანი), ლოგიკური მახვილის დახმარებით (გადაუადგილებლად! ა. თ.) შეგვიძლია გამოვყოთ ყოველი სიტყვა, რომლისთვისაც განსაკუთრებული მნიშვნელობის მინიშება გესურს: ხალხის (და არა ვინმე სხვის), წინ (და არა უკან), დადგა (და არა შედგა), მედროშე (და არა მეთაური) და ა. შ.

ამ სატარა ექსკურსიით ვვებულობთ. რომ

მახვილი წერის პროცესს კი არა, მეტყულებას განეკუთვნება; სიტყვის გამოჩინება წერისას კი არ ხდება, არამედ ამ სიტყვის „გაძლიერებულ და ხმამაღლებულ წარმოთქმაში“!

ლოგიკური მახვილის არაფერი აქვს საერთო სიტყვათგანლაგებასთან. მისი ძალა სწორედ ის არის, რომ გადაადგილებ

ბის გარეშე, „ადგილზე“ მოახდინოს ელემენტის გამოჩინება (სიტყვათრივის ცვლით რომ შეგვეძლოს წერაში ლოგიკური მახვილის დასმა, ტყუილად კი არ დავუწყებდით გამოსაყოფ სიტყვას ქვეშ სქელი ხაზის გასმას და მიწერას, ხაზგასმა ჩვენიაო!).

ამდენად, უსაფუძვლოა ბეგაშვილის ბრალდება, რომ „ზოგიერთები ზმნის უადგილო ადგილას ხმარებას რაღაც მახვილზე ლაპარაკით „ამართლებენ“.

მაშ, რა დავარქვით იმ ეფექტს, რომელსაც ბეგაშვილი სიტყვათგადაადგილებით აღწევს? ესაა მხოლოდ **ყურადღების გამახვილება** (და არა **მახვილი**!), გარკვეული ელემენტის წარმოჩენა სათანადო პოზიციაში მოქცევით. სხვათა შორის, ასეთ პოზიციად რომ ზმნის წინა ადგილი ივარაუდება, ეს აზრი ბ. ფოჩხუას ეკუთვნის: „მკაფიოდ წარმოჩენა ხორციელება სათანადო სიტყვის დასმით უშუალოდ ზმნის — შემასმენლის წინ“... (იხ. მისი „სიტყვათგანლაგებისათვის ქართულში“, იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება, XIII, 1962).

უნდა ითქვას, რომ ვერც ძირითადი საკითხის დასმის პრიორიტეტს დაიჩემებს ა. ბეგაშვილი. ს. გორგაძე ჯერ კიდევ 1928 წელს „ქართულ სადასიტყვაობაში“ წერდა, შემასმენელი ჩვეულებრივ წინადადების ბოლოში დაისმისო. იგი უფრო შორს მიდიოდა: რუსული და ფრანგული ენის გავლენასთან ერთად ამ „ნორმის“ დარღვევის გამომწვევად წყობილსიტყვაობას ანუ ლექსს, ძველი ქართული ნორმების გავლენას და სხვა (ფსიქოლოგიურ-ესთეტიკურ) ფაქტორებსაც ასახელებდა.

ს. გორგაძის თვალსაზრისის იცავდა ი. ნიკოლაიშვილიც (ქართული ენის გრამატიკა).

წინასწარ ის შეიძლება ითქვას, რომ ქართული, როგორც აფიქსებით მდიდარი ენა, სიტყვებს შორის კავშირს მეტწილად სწორედ აფიქსებით გამოხატავს. ამიტომ აქ სიტყვათგანლაგება არ შეიძლება იყოს გრამატიკულად განპირობებული, როგორც ეს, ვთქვათ, ინგლისურ-გერმანულშია, სადაც აფიქსების ნაკლებ

ბობა ანაზღაურებულია მკაცრი თანმიმდევრობით წინადადებაში (სიტყვათგანლაგების, ასეთი ვითარების გამომწვევად გვექონდა უძველეს ქართულში, ოდენფუძიანი წარმოებების დროს: აბრაამ შვა ისააკი. აქ სიტყვათა წყობა რომ არ დაგვეცვა, ვერც გავარჩევდით: აბრაამა შვა ისააკი თუ, პირიქით).

ეს არის თეორიული ვარაუდი. ახლავნახოთ, რა ხდება რეალურად. ბ. ფოჩხუას ზემოთ აღნიშნულ წერილში ამ მხრივ მეტად საინტერესო დაკვირვებებია წარმოდგენილი (იქ საუბარია არა მარტო შემასმენლის, არამედ წინადადების **ყოველი წევრის ადგილზე**). ავტორი ბეგაშვილის „დედა ენიდან“ გაუნახალიზებია ემოციურად ნეიტრალური მარტივი თხრობითი წინადადებები. შედეგად? 238-დან 229 შემთხვევაში შემასმენელი ბოლოაქიდური წევრი ყოფილა! (ეს ბეგაშვილისთვის „მისწრებაა“, მაგრამ ცოტა მოგვითმინოს!). ანალოგიური სახელმძღვანელოების განხილვამაც ასეთივე ტენდენცია დაადასტურა.

მაგრამ როგორც კი ბ. ფოჩხუა შეეხო სხვა ობიექტს, სადაც ასეთი იზოლირებული წინადადებები არა გვაქვს, მდგომარეობა შეიცვალა. კერძოდ, თანამედროვე სამეცნიერო ტექსტების ანალიზმა ცხადყო, რომ შემთხვევათა **სამ მესუთედში** შემასმენელი არაბოლოკიდურია!

— ეს სწორედ ისაა, რასაც მე ვებრძვი! — იფეთქებს ბეგაშვილი, — ჰმ, სამეცნიერო ტექსტები! ცოტა დაუდევრობა, ცოტაც რუსულის გავლენა და ინებეთ, ბატონო, შედეგი!

მაშინ მივმართოთ ე. წ. „ემოციური“ ტექსტების სფეროს. ამ მხრივ საყურადღებო ცნობებს ვპოულობთ ანტ. კიზირიას წერილში „შემასმენლის ადგილი წინადადებაში“ (ჩვენ განგებ ვასახელებთ მრავალ ავტორს, რათა დავარწმუნოთ მკითხველი, თუ რამდენად უგულვებელყოფს ბეგაშვილი სპეციალურ საენათმეცნიერო ლიტერატურას). „აქვს თუ არა გამართლება წინადადების ბოლოს შემასმენლის დასმას ყოველთვის?“ — კითხულობს ავტორი და იქვე უპასუხებს — არა! შემდეგ მოაქვს საი-

ლუსტრაციო მასალა, დაწყებული V საუკუნიდან დღემდე. აი, რამდენიმე მათგანი:

„იყო მერვესა წელსა სპარსთა მეფისა კარად სამეფოდ წარემართა ვარქსენ პიტიახში, ძმ არშუშაჰსი“ („შუშანიკის წამება“).

„შეიზრახნეს შეთქუმით წმიდასა მას ზედა და შევიდეს წინაშე მსაჯულისა მის“ („აბო ტფილელის წამება“).

„მეფე ლავდიკიისა იყო ბრმა ცალი თვალითა. ჰყვა მხატვარი ხელოვანი და მიზეზსა ეძებდა მის მხატვრისასა“ („სიბრძნე სიციურისა“).

„შევიძახე ესა იმედ-მოშორებულმა და გაბრაზებულმა, გავიძერ ხანჯალი და გადავდე ბიჯი“... („გლახის, ნაჰმობი“).

„დღეა ჩემი არ გვაქალაჩუნებდა ჩვენ: „ნამეტანი აღერსი აფუჭებს ყმაწვილსო“ — იტყოდა ხოლმე“... („ჩემი თავგადასავალი“).

იმავე ავტორის გამოთვლით, ვაჟას „ბუნების მგოსნებში“ არაბოლოკიდურია შემასმენლის დაახლოებით 2/3. თვით ვასილ ბარნოიცი კი, რომელსაც ს. გორგაძე უსაყვედურებს, შემასმენლის ბოლოში მოუქცევლობა „თავისი სტილის ერთგვარ დამახასიათებელ თვისებად გაუხდიაო“, ისე ალაგებს შემასმენელს, როგორც ვაჟა, აკაკი, ილია.

ცოცხალი კუთხური მეტყველებაც ამ მხრივ სალიტერატურო ქართულის ხაზს აგრძელებს.

უნდა ითქვას, რომ გამოთვლის დროს სტატისტიკური მეთოდის გამოყენებამაც დადასტურა ზემოთ აღნიშნული ტენდენციის სისწორე. კერძოდ, ამ წესით გ. კვარაცხელიას მიერ ვაჟას და ილიას პროზის 1500 წინადადების შესწავლამ გამოარკვია, რომ „ბოლოკიდურ პოზიციამში შემასმენლის ალბათობა 0,52-ია“, ეხე იგი, დაახლოებით 50% („ზოვიერთი სტატისტიკური დაკვირვება ქართული ენის მარტივ წინადადებაზე“, თეზისები, 1965 წ.).

ასეთია საქმის ვითარება. რა დასკვნის გაკეთება შეიძლება აქედან? რა თქმა უნდა, დასკვნის უფლებაც მათა აქვთ, ვინც

ასეთი მძიმე და სასარგებლო შრომა გასწვია.

ანტ. კიზირია: ამრიგად, ქართული ორიგინალური ნაწარმოებებისა და ცოცხალი მეტყველების ანალიზით დასტურდება, რომ შემასმენლის ადგილი წინადადებაში არ იყო მკვიდრი და ამდენად მისი საეაღდებულო ხმარება წინადადების ბოლოს ისტორიულად გაუმართლებელია. მაშასადამე, დღესაც, როგორც აქამდე, შეიძლება შემასმენელი ვინმართ წინადადების თავშიც, შუაშიც და ბოლოშიც. უფრო ხშირად კი შუაში.

ბ. ფოჩხუა: ქართულში არ არსებობს აუცილებლობა, რომ წინადადებაში შემასმენელი სწორედ ბოლოკიდური იყოს. ამას მხოლოდ ტრადიცია თუ უქერს მხარს. ამიტომაც შემასმენლის ბოლოკიდურობის წესი მხოლოდ მაშინაა განხორციელებული, როდესაც შენარჩუნებულია მისი გამოვლენის იდეალური პირობები: წინადადებების იზოლირებულობა, მაქსიმალური ემოციური ნეიტრალობა და სხვ. ასეთი იდეალური პირობები იშვიათად თუ გვხვდება გაბმულ მეტყველებაში.

ერთი რამ კია: სიტყვათა რიგის თავისუფლების ცნება ქართულისთვის, რა თქმა უნდა, შეფარდებითია, ისევე როგორც სიტყვათა რიგის მუდმივობის ცნებაც სხვა ენებისთვის. როგორც სწორად შენიშნავს ფრანგი ენათმეცნიერი ვანდრეისი: „...ეს დაყოფა არ მართლდება ფაქტებით. არსებითად არ არის არც ერთი ენა, რომელშიაც სიტყვათა რიგი იყოს აბსოლუტურად თავისუფალი, მაგრამ აგრეთვე არ არის ენა, რომელშიც სიტყვათა რიგი სავსებით შეზღუდული იყოს“.

ეს ციტატა ბეგაშვილისთვის ხელჩასაჭიდად არ მოგიყვანია. ზმნის ადგილის თაობაზე ზემოთქმული, ცხადია, რჩება ძალაში. რაც შეეხება ბეგაშვილის მიერ „დაწუნებულ“ მასალას, უნდა ითქვას, რომ ავტორი ვერ გარკვეულა მის ხასიათში. ეს რომ თნობითი წინადადების ნიმუშები ყოფილიყო, მაშინ კიდევ შეიძლებოდა მათ „ბეგაშვილისეული“ წყობა ჰქონოდათ: **სხვათა შორის, ადამიანი**

ვასხსენგლ სიტყვასთან ჩვენებითი ნაც-
ვალსახელის დასმა: ეს ხან სრულდებოდა შე-
უძლებელია; ხან კი — სტილისტურად
უხერხული. ვფიქრობთ, სავსებით უნებ-
ლიეთ მოუვიდა ავტორს, რომ აქ ნაც-
ვალსახელიანი სიტყვა იხმარა.

3. ა. ბეგაშვილი, როდესაც სიტყვათა
„არასწორი“ დალაგების შემთხვევებს
განიხილავს (მრეწველობის განვითარე-
ბის შესახებ საქართველოში, პოლონე-
თის დელეგაციის ჩამოსვლის გამო მოს-
კოვში და მისთ.), იქვე ნიშნისმოგებით
კითხულობს: „იქნებ თქვან, ბუნებისათ-
ვის კაცისა და სხვა ამისთანა ფორმებს
ძველ ქართულშიც ხომ ვხვდებითო. აღ-
სანიშნავია, რომ ეს წყობა მხოლოდ
ძველ ქართულ მწიგნობრულ ენაშია, ხა-
ლხი ასე არ ლაპარაკობს. ამის მიზეზი,
ალბათ, მაშინაც სხვა ენათა გავლენა იყო
(შეიძლება ბერძნულისა), თორემ შეუძ-
ლებელია ხალხს ჯერ უკულმა ელაპარაკ-
ნა და შემდეგ წალმა ლაპარაკზე გადასუ-
ლიყო“.

ჯერ ერთი, რა იცის ბეგაშვილმა, რო-
გორ ლაპარაკობდა ხალხი ძველად? რო-
გორი იყო სასაუბრო ენა? (თუ იცის და
გვიმალავს, ძალიან ცუდს შერება!). ამ
„უკანმოუხრუნებლად“ დაკარგულ ფე-
ნომენზე მხოლოდ მორიდებული მეცნიე-
რული ვარაუდებია თქმული, ისიც ახლა-
ხან (ფ. ერთელიშვილი, ქართული სალი-
ტერატურო ენის სათავეებთან, „ციცქა-
რი“, № 2, 1966 წ.). იქნებ ძველ ქართულ
ზეპირმეტყველებებშიც გვქონდა პოსტ-
პოზიციური (შერბუნებული) წყობა?

მეორეცა და, თუ საერთოდ შეუძლე-
ბელია ხალხს ჯერ „უკულმა“ ელაპარაკა
და შემდეგ „წალმაზე“ გადასულიყო,
როგორღაა ეს მოსახერხებელი სხვა ენა-
ში (თუნდაც ბერძნულში)?, დაიდანაც თა-
რგმნილად ვარაუდობს ბეგაშვილი აღნი-
შნულ „კონსტრუქციას“? (სხვათა შორის,
ნემესისის ემესლის ცნობილი ფილოსო-
ფიური „ბუნებისათვის“ კა-
ცნა“-ს საათური ბერძნულშიც მოშლი-
ურ ენაზე; ცოტა მსხვერპლად იკითხება:
„თვის ბუნებისა კაცისა“ მძვინკვე
„მაგრამამაზე გამტრწენებასისა ჯაობს,
ენახოთ, რა ვითარებაა იქველ მწიგნობრ-

რულ ენაში“, რადგანაც, სამწუხაროდ,
იგია ჩვენი წერილობითი კულტურის
ერთადერთი „მატიანე“.

ძველ ქართულში კი, როგორც ზემოთ
აღვნიშნეთ, სიტყვათა რიგი თავისუფა-
ლია და ეს უშუალოდ ეხება ატრიბუ-
ტულ მსაზღვრელსაც: ან მსაზღვრელი
უდგას წინ საზღვრულს (პრე-პოზიცია),
ანდა, პირიქით: საზღვრული უსწრება
მსაზღვრელს (პოსტ-პოზიცია). მართა-
ლია, პროცენტულად „წალმა“ წერა ქარ-
ბობს (ივ. იმნაიშვილი, ც. კალაძე), მაგ-
რამ ამჟამად ამას არა აქვს ჩვენთვის არ-
სებითი მნიშვნელობა.

ასევე, ორივეგვარი წყობით გვხვდება
ნათესაობითი დასმული მსაზღვრელი:
ლუარძლისა იგავა და იგავი ლუარძლი-
საა, ღორებისა კოლტი და კოლტი ღო-
რებისაა და ორივე ბუნებრივია ძველი
ქართულისათვის. ხოლო რაც შეეხება
ბუნებისათვის კაცისა-ს ტიპის შემთხვე-
ვებს, ესე იგი, როდესაც მსაზღვრელი
მართულ-შეთანხმებულია, საზღვრულს
კი თვის თანდებული ახლავს, უნდა ით-
ქვას, რომ ისინი გვხვდება მხოლოდ
პოსტ-პოზიციური წყობით (!).

„რომელი მე მივსცე ცხორებისათს
სოფლისა (ი, 6,51).

„მისცეს იგი აგარაკისათს მეკეცისა“
(მე, 27,10).

„მისცემდეს შტენებისათს ეკლესიისა“
(არიმათ., 57,12).

„შეიძლება თამამად აღინიშნოს, რომ
„წალმა“ წერის ნიმუშები (სოფლისა
ცხორებისათს, მეკეცისა აგარაკი-
სათს...) ძველ ქართულში არც დასტურ-
დება: იგი მისთვის უჩვეულოა. პოსტ-
პოზიციური წყობა გვხვდება; რა თქმა
უნდა, სხვა თანდებულებთანაც (ისიც
ორიგინალურ ძეგლებში!).

„ემათა მამაჲნი გრიგოლ სარწმუნოებნი-
საუბრა მეფისა აღაშტენა მონასტერი“
(„გრაზხანთ-ცხოვრ.“).

„თუთა უმჯობესად უწყის ყოველი
ხიტვეისაებრ სლომოონისა“ (სტეფ.
ზარწმ. ცხოვრ.“ 164,21).

„განა ყოველი ჰურიცა განაბრინეთ პი-
რტხაგან მახვლინაჲ (მხტა ქორქტა 277,29):
„გამტრულმა იგობამ პირტხაგანამ მეცნესა“

(„იოან. ბოლნ. ცხოვრ.“ 29,15. ნიმუშები მოტანილია ანტ. კიზირიას წიგნიდან „მარტივი წინადადების შედგენილობა ძველ ქართულში“).

ასე რომ, ბეგაშვილის გასაოცრად, ჯერ მართლაც „უკუღმა“ ულაპარაკია ხალხს და მერე ვადასულა „წაღმა“ აზროვნებზე. დროთა განმავლობაში პოსტ-პოზიციური წყობის ნაკადი შესუსტდა (ამას თავისი მიზეზები აქვს). დღეს ლიტერატურულ ენაში „უკუღმა“ წერა-ლაპარაკის ნაშთებიღა შემორჩენილი: ბიბლიური გამოთქმა: აღიგვა პირისაგან მიწისა (შრდ. ბუნებისათვის კაცისა); თეატრის აფიშები: დადგმა ჰაბუკიანისა, მუსიკა მაჭავარიანისა... პიესებისა და წიგნების სახელწოდებანი: სამსახეობა რაინდისა, ცხოვრება ივანე მაჩაბლისა, ცხოვრება აკაკი წერეთლისა, ცხოვრება კაცისა, და-ბოლოს, თვით სიბრძნე-სიცრუისა.

მაგრამ ბეგაშვილს ამის დანახვა არ სურს, ცხადია, თავისი „პრინციპების“ გამო.

4. ბეგაშვილი გულისტყვილით შენიშნავს, „სშირად ქვემდებარისა და შემასმენლის რიცხვში შეთანხმება დარღვეულიაო“, და წარმოადგენს სათანადო ნიმუშებს: მკერდს ორდენები უმშვენებდნენ, კლასები გაქრნენ, ლექსები პოპულარობით სარგებლობენ, დარგები ვითარდებიან... ზემოთ მოყვანილი ფრაზა მთლად გამართული ვერაა. როგორც მაგალითებიდან ჩანს, რიცხვში შეთანხმება დარღვეული კი არა, პირიქით, მიღწეული ყოფილა: ქვემდებარეც და შემასმენელიც მრავლობითშია. ავტორს უნდა ეთქვა: „სშირად რიცხვში შეთანხმება იქა გვაქვს, სადაც მოსალოდნელი არააო“, ან რაღაც ამნაირად. მაგრამ ეს სხვათა შორის.

ბეგაშვილის მიერ დაწუნებულ მაგალითებს რომ ფორმალისტურად ან მხოლოდ გრამატიკული წესების თვალსაზრისით შევხედოთ, ცხადია, „დარღვევა“ ვექვნება: ებ ნიშნით გამოხატული უსულო არსებითი სახელი, როგორც წესი, დღეს ზმნას რიცხვში არ ითანხმებს: ვვაქვს კაცები მოცდნენ, მაგრამ იქვეა ქარები ქრის (თუმცა ნარ-თანთან მრავ-

ლობითში გადაყვანისას შეთანხმება იმდგება: ქარნი ქარია).

ერთი წუთით დავივიწყოთ უცნაურსა და ვეცადოთ, ზემოთ აღნიშნული შემთხვევები ჩვენი ენის შიგნით ავხსნათ. ა. ბეგაშვილი ძველ ტექსტებს, ალბათ, არ იცნობს, თორემ სიამოვნებით მოიხსენიებდა, რომ ძველ ქართულში ებ-იანი არსებითი (სულიერი თუ უსული), საერთოდ ვერ ითანხმებდა ზმნას რიცხვში. მაგ., ოთხთავის DE რედაქციაში გვქონდა „კაცთა მათ... იხილეს სასწაული იგი“ და იქვე C-ში კი: „კაცებმან მან... იხილა სასწაული იგი“.

მაგრამ ბეგაშვილი მაშინ იმასაც გაიგებდა, რომ ძველსავე ქართულში დასტურდება ებ ნიშნის ქვემდებარისა და შემასმენლის რიცხვში შეთანხმების შემთხვევები. სწორედ მათზეა გამახვილებული ყურადღება ანტ. კიზირიას წიგნის („მარტივი წინადადების სახეები ძველ ქართულში“) ერთ-ერთ თავში:

„სულელები იგი არაწმიდაა მხედვედეს მას“ (DE, მრ. 3,11).

„ძაღვები დიდ-დიდები... დგეს ზღუდეთა ზედა და ყვოდეს“ (ლიმონ., 91,6).

მსგავსი მაგალითები მრავლობითის ორ ნიშნის შორის „ღირებულებათა გადაფასების“ პირველი ნიმუშებია: ნარ-თანთან ფორმა გზას უთმობს ებ-იანს, რის გამოც ეს უკანასკელი იძენს ახალ თვისებებს და იფართოვებს სინტაქსურ ძალას. მეცხრამეტე საუკუნისათვის ეს ტენდენცია თითქმის ნორმად იქცა. მაგრამ საინტერესო ისაა, რომ რიცხვში შეთანხმება მოხდა არასულიერთანაც (!)

„კბილებმა კრაქუნნი დამიწყეს“ (ილია). „მთები იმეორებდნენ სიმღერას“ (ყაზბეგი), „ნადირის მწვადები მადის გამხსნელ სუნს ატრიალებდნენ ჰაერში“ (ყაზბეგი).

სშირად ერთნაირი მონაცემები სხვადასხვა სურათს იძლევა: მაგ., არაგვისპირელთან გვაქვს: „ამ სიტყვებმა მაგდანას თავზარი დასცა“, ილიასთან კი დასტურდება: „იმის სიტყვები გაჭირვებაში გულს მოგფხანენ“.

რა დასკვნის გამოტანა შეიძლება აქედან? ანტ. კიზირია სწორად შენიშნავს:

„ეს ბუნებრივია: რაკი **ებ** სუფიქსი იყო მრავლობითის ნიშანი, რიცხვში შეთანხმების საკითხიც უნდა მოგვარებულიყო. სათანადო გაგებას შესაფერისი გამოხატულებაც უნდა ეპოვა“.

რაც შეეხება **ებ** სუფიქსის სინტაქსური ძალის ევოლუციას, იგი ზუსტადაა აქვს მოცემული ა. ჩიქობავას: „ზმნის შეთანხმება **ებ**-იან სახელობითიან იწყება იმ შემთხვევებიდან, სადაც სახელობითი რეალურ სუბიექტად გვევლინება, მასთან ყველაზე აქტიურ სუბიექტს, ადამიანს აღნიშნავს, შემდეგ კი ვრცელდება ისეთ მავალითებზე, სადაც რეალური სუბიექტი **ადამიანი** არაა, მაგრამ **ზმნა მოქმედებითი** გვარისაა. აქ ჯერ კიდევ გვაქვს რყევა, თუმცა განვითარების ტენდენცია ნათელია“ („მარტივი წინადადების ევოლუციის ძირითადი ტენდენციები ქართულში“).

როგორც ვხედავთ, პერსპექტივა **ებ** ნიშნის გააქტიურებისა ძალზე რეალურია და აქ გავლენა არაფერ შუაშია (გავლენა შეიძლება აჩქარებდეს იმ ბუნებრივ პროცესს, რაც ძველ ქართულშივე დაიწყო!). და, საერთოდ, რატომ უნდა იყოს რომელიმე ენის გავლენაზე ლაპარაკი, როდესაც ქართულში **ებ**-ის გვერდით გამოდის **ნარ-**თანინი მრავლობითი, რომელიც შემასმენელთან რიცხვში შეთანხმების ნიმუშსაც იძლევა და სტიმულსაც? ქართულ ზმნაში რიცხვის კატეგორიის გამოხატვის პრეცედენტი ადგილობრივად არსებობს და ჩვენ კი გარეთ ვიხედებით (ამას ჰქვია, შინაურ მღვდელს შენდობა არა აქვსო!).

ამრიგად, როგორც ჩანს, ყოველი ენის შიგნით მიმდინარეობს ფორმების უნიფიკაციისაკენ ლტოლვა. ქართულში ზემოთ აღნიშნული მოვლენისათვის ჯერხანად გაპიროვნებულობის ფაქტს დიდი მნიშვნელობა აქვს. თუ უსულო საგანი გააქტიურებულია. პერსონიფიცირებულია. ზმნა აუცილებლად მრავლობითის ჩვენებისაკენ ისწრაფვის (გაიხსენოთ ვაჟა-ფშაველას ენა). გიორგი შალამბერიძის „ქართული მართლწერის“ სახელმძღვანელოში წერია: „ამჟამად არის

ტენდენცია, რომ მრავლობითში დასწორებული ყოველგვარ ქვემდებარეს შემასმენელი რიცხვში შეეთანხმოს“. იქვე მოცემული ნიმუშები: ა) განპიროვნების შემთხვევაში: **ფოთლები ჩურჩულებდნენ; ახალი ქალაქები იზრდებოდა...** ბ) მოქმედებითი გვარის ზმნასთან: **მავალითები გვიჩვენებენ; ელსადგურები გვაძლევენ იაფ ენერჯიას...**

5. აქვე დგება აღწერითი ფორმებისა და მარტივი ზმნების დამოკიდებულების საკითხი. ბეგაშვილი სათაფეზე არ ეყარება აღწერითი კონსტრუქციებს, მიიჩნევს მათ მახინჯ ფორმებად და, რატომღაც, ყოველთვის კალკებად. სცნობს მხოლოდ ორგანულ ზმნებს: **გამარჯვება მოიპოვა — გაიმარჯვა, ხასიათს ატარებს — ხასიათისაა, კრილობა მიიღო — დაიპრა, მოწონება დაიმსახურა — მოეწონა...**

ვფიქრობთ, ამ საკითხისთვისაც არ გვაწყენდა ქართული ენის ისტორიის განსხვავება. რა ვითარება გვქონდა წინათ? ბეგაშვილი ალბათ გაიოცებს, თუ ვეტყვით, რომ უძველეს ქართულშიც კი ორგანული ზმნების გვერდით არსებობდა მათი ფრაზეოლოგიური ეკვივალენტები, ე. წ. „აღწერითი ფორმები“:

„ვითარცა **სათნო-უჩინს** სიწმიდესა შენსა, **ეგრცვა ქმნენ**“ (= **ესათნოვება**, „გრ. ხანძრ. ცხოვრ.“).

„**ნუგეშინის-სცემდა** მას და ეტყოდა“ (= **ანუგეშებდა**, „შუშანიკის წამება“)

„**მე ნათელ-ვცემ** თქვენ წყლითა“ (= **მოგნათლავ**, „ოთხთავი“).

არ იქნებოდა ზედმეტი, ა. ბეგაშვილი ამ საკითხზე გასცნობოდა ივ. ქავთარაძის გამოკვლევას „აღწერითი ფორმები ძველ ქართულში“.

ასეთი პარალელური წარმოება ყველა ენის უძველეს ეტაპზე ფაქტია და მას არ უარყოფს არც ერთი ენათმეცნიერი. აქვე დავსძენთ იმას, რომ აღწერითი ფორმების გაჩენა ენებში დღესაც ჩვეულებრივი პროცესია. ცნობილია: ფრანგულ ენაში მარტივ ზმნაზე მეტად ანალიზური ფორმები იკვლევენ გზას. იგივე ითქმის ინგლისურზეც. ძველი ორგანული

წარმოების შეცვლა აღწერით შეინიშნება ქართულშიც. როგორც ჩანს, ეს პროცესი დღესაც მიმდინარეობს ქართულში და მხოლოდ სხვა ენასთან კონტაქტის შედეგად ვერ ჩავთვლით მას.

ეს საკითხის ისტორია. რაც შეეხება აღწერითი ფორმებისა და ზმნური ეკვივალენტების ენობრივ ღირებულებას, აქ კი იმის თქმა შეიძლება, რომ სინონიმურ წყვილში, არცთუ იშვიათად, პრივილეგია ანალიზურ ერთეულს მიეკუთვნება (ჩვენ ეს საკითხი დაწვრილებით გვკონდა განხილული 1961 წელს გამოსულ მონოგრაფიაში „ქართული ფრაზეოლოგიის საკითხები“).

კონკრეტულად, რაში გამოიხატება ეს უპირატესობა?

უპირველეს ყოვლისა, ანალიზური ფორმა უფრო ექსპრესიულია, ვიდრე მარტივი ზმნა. **სიცილი დაყარეს დასცინეს**-თან შედარებით უფრო გამოიხატველი ჩანს. ამ უკანასკნელის უშუალო მიზანი ფაქტის კონსტატაციაა.

განსხვავება დასტურდება სტილისტურ ასპექტშიც: ზმნურ შესიტყვებას აქვს შედარებით ოფიციალური ხასიათი. მისი ავადმეიური ტონი ჩანს იქიდანაც, რომ ხშირად ტერმინოლოგიური დანიშნულებით გამოიყენება. მარტივი ზმნა კი ძირითადად სასაუბრო მიტყვევებისთვისაა დამახასიათებელი. მაგ., **ფიცს დებს** სხვა, „ოფიციალურ“ კონტექსტში იხმარება („სამშობლოს წინაშე **ფიცს დებს**...“), ვინემ **ფიცავს (დედას ფიცავს)**. ასეთივე ელფერი ახლავს **შეცდომა მოუვიდა — შეცდომა დაუშვა**-ს („მთემარტიკოსმა ამ გამოთვლაში **შეცდომა დაუშვა**“) **შეცდა**-სთან შედარებით და სხვ.

განსხვავებაა გრამატიკული ფუნქციონის მხრივაც. ფრაზეოლოგიურ შესიტყვებას შეუძლია ყველა დროის წარმოება, რასაც ხშირად ზმნური ეკვივალენტი მოკლებულია. მაგ., **ქებას ასხამს — აქებს**, მაგრამ **ხოტბას ასხამს** — ზმნა აღარა გვაქვს (უნდა ყოფილიყო: **ხოტბავს**).

აქტიურ, მიზანდასახულ მოქმედებას ფრაზეოლოგიური შესიტყვებანი მეტად გადმოსცემენ. **სახაცილოდ აივლო**-ში მოქმედება უფრო დაკონკრეტებულია,

ვიდრე **დასცინა**-ში. ზოგად **შეშრნა** და ზმნას ანალიზური ფორმების **საქით/გაანინა** რამდენიმე კონკრეტულ შემთხვევაში: **შიში ჭამა, შიში ნახა, შიშმა აიტანა, შიშმა შეიპყრო, შიში მიეცა, შიში აქვს**...

ხშირად სტილისტურ სხვაობასთან ერთად თავს იჩენს შინაარსობრივი დაცილებაც. სარგებლობა მოუტანა (принес пользу) არ უდრის **ასარგებლა**-ს. ეს უკანასკნელი მხოლოდ ნივთიერ დახმარებას გულისხმობს, მაშინ როცა **სარგებლობა მოუტანა** სულიერ მომენტსაც ითვალისწინებს: „წიგნის კითხვამ დიდი **სარგებლობა მოუტანა**“.

უნდა აღინიშნოს, რომ ყოველთვის არცა გვაქვს წყვილებრივი სისტემა. გვხვდება ანალიზური ერთეულები, რომლებიც მოკლებულნი არიან ზმნურ შესატყვისს: **სიტყვა გააბრტყელა, ფიცი გატეხა, საკითხი წამოიჭრა (встал вопрос)**... ეს უხერხულობა თვითონ ბევრ შემთხვევაში იძლევა შენაცვლებებს: **მარცხი განიცადა — დამარცხდა, შემციირებას განიცდის — მცირდება, ცვლილება განიცადა — შეიცვალა, მაგრამ კრახი განიცადა ცალადა აქვს დატოვებული**.

რატომ? ვეცდებით ვუბასუხოთ კითხვას.

არის შემთხვევები, როდესაც სახელადს ნაწილს პოტენციაში აქვს გაზმნურების შესაძლებლობა, მაგრამ ჯერ არ განხორციელებულა. ჩვენ ვხმარობთ გამოთქმას: **ვალდებულება აიღო (взял обязательство)**. ბოლო ხანებში გაზეთის ფურცლებზე გამოჩნდა მისი ზმნური ეკვივალენტი: **დავალდებულა** („ბრიგადამ **დავალდებულა**, რომ გეგმის გადამტებით მოკრეფდა 100 კგ ჩაის ფოთოლს“).

მაგრამ ხშირად სახელადი ნაწილის სემანტიკური მოუქნელობის გამო მისი გაზმნურება არცაა მოსალოდნელი: **დონე ასწია, კურხი აიღო, შთაბეჭდილება მიიღო, საკითხს ბადებს (ავტორის მიერ ცალად დატოვებული კრახი განიცადა-ც ამ წყებაში შემოვა)**. ასეთ შემთხვევებში ხანდახან ზმნურ ეკვივალენტურობას

კისრულობს არსებითი სახელის სემანტიკურად მონათესავე ფუძის ზმნა: **მეხსიერებიდან გამორჩა — დავიწყდა, ცრემლებს ღვრის — ტირის** (თუმცა სასაუბრო მეტყველებაში გვხვდება **იცრემლე-ბა-ც**).

ასეთია აღწერით ფორმასა და ეკვივალენტ ზმნას შორის მიმართება. ამის აულიარებლობა ქარის წისქვილებთან ბრძოლას უდრის.

ვფიქრობთ, ჩვენ მთელი რიგი მოვლენების ანალიზით ნათელი ვახვადეთ, რომ ის, რაც ავტორს ზოგჯერ რუსულის გავლენად მიაჩნია, ყოფილა ტრადიციით გამაგრებული, დიდი პოტენციის მქონე ენობრივი ფაქტი, რომელსაც საკუთრივ ქართულ წიაღში მოეძებნება გამართლება.

მაგრამ სამართლიანობა მოითხოვს ითქვას, რომ ბეგაშვილი მეტწილად „სწორ კვალზე“ დგას, ინტუიციით არ ჩევს კალს და იქვე დაუნდობლად უარყოფს. ჩვენ შევეცდებით ვაჩვენოთ, რამდენად ცალმხრივია ასეთი მიდგომა, და ისიც, რომ ავტორის სასტიკ რეპრესიებში მოყოლილ ბევრ უცხოური წარმომავლობის გამოთქმას ქართულ ნიდაგზე კანონიერი არსებობის უფლება აქვს.

მანამდე კი ცოტა რამ კალკის, როგორც ენობრივი ფაქტის, შესახებ. ამის თაობაზე ჩვენ ჯერ კიდევ ჟურნალ „ცისკრის“ ფურცლებზე (1960 წ. № 8), ხოლო მერე „ქართული ფრაზეოლოგიის საკითხებში“ შემდეგს ვწერდით: „ამ საკითხს (ლაპარაკია კალკირებაზე. ა. თ.) სხვადასხვანაირად აფასებენ. ზოგს იგი მიაჩნია უარყოფით მოვლენად. ასეთი თვალსაზრისი ახალი არაა. პურიზმის რეპრესიები ყოველივე უცხოს მიმართ გაიარა თითქმის ყველა კულტურულმა ენამ. განსაკუთრებით მკვეთრად გამოვლინდა იგი ერების ჩამოყალიბებისა და სალიტერატურო ენის შექმნის პერიოდში. საინტერესოა ამ მხრივ ჩეხურის მაგალითი, სადაც დენაციონალიზმის შიშით იღვევებოდა ყოველგვარი უცხოური, მკაცრად აიკრძალა გერმანიზმებისა და საერთაშორისო სიტყვების ხმარება,

„არა ჩვენი“ ამ დროს გამოდიოდა მტრულის სინონიმად (ლ. ბულახოვსკი).

საკმარ სიმკაცრით აღინიშნა პუტინის XIX საუკ. საქართველოშიც. „ივერია“ და „დროება“ ებრძოდნენ რუსული ფრაზეოლოგიური კალკების დამკვიდრებას. მაგ., **გულზე ხელი დაიდე, არ გაუშვა ხელიდან** და სხვ. განსაკუთრებით სიმკაცრეს ამჟღავნებდა ს. ხუნდაძე. იგი უარყოფდა გამოთქმებს: **რაშია საქმე? დაჰოკიდებულა ჩემგან, ფიქრებში გართული, ზომების მიღება, მოხსენება გააკეთა** და სხვ.

ისტორიამ უარყოფითად შეაფასა ასეთი პოზიცია. „პურიზმს სალიტერატურო ენათა ისტორია არ ამართლებს“ (ა. ჩიქობავა). ცნობილია, რომ გამოჩენილი მწერლები და პროგრესულად მოაზროვნე ინტელიგენცია ნაკლებად ხვდებოდა პურისტთა სიაში. „ვეგობ ყოველგვარ ნეგატურ პურიზმს, რომელიც კრძალავს სიტყვის ხმარებას, მით უმეტეს, თუ უცხო ენამ შექმნა მნიშვნელოვნად მეტი და შედარებით გამოკვეთილი სიტყვები“, — წერდა გოეთე.

იგივე შეიძლება ითქვას კალკებზეც. „კალკი ისევე უნდა შეფასდეს, როგორც სესხება“ (არნ. ჩიქობავა).

რას ვგებულობთ ამ ვრცელი ამონაწერებიდან?

ბეგაშვილი თავისი „პურისტული მრწამსით“ XIX საუკ. დონეს ვერ სცილდება. დღეს ებრძვის იმ გამოთქმებს, რომლებსაც ჯერ კიდევ მაშინ უარყოფდნენ. მაგრამ ის, რაც დასაშვები იყო წარსულში, შეიძლება არ ეპატიოს დღევანდელ ინტელიგენტს. სალიტერატურო ენის ფეხის აღდგმის პერიოდში შესაძლოა პურიზმს ერთგვარი გამართლებაც მოუძებნო. დღეს კი, როდესაც სალიტერატურო ენა ასეთ მონოლითურ ერთეულს წარმოადგენს, როდესაც ასე ფართოდ გაიხსნა კარი ყველა ქვეყნის მეცნიერების, ხელოვნებისა და კულტურის სფეროებში, ენას, როგორც ყოველგვარი ზედნაშენური ძვრების ბარიეტრს, კარჩაკეტილად ვერ ამყოფებ. უნდა გვახსოვდეს ანბანური ჭეშმარიტება, რომ მთლიანად იზოლირებული ხალხი ისტო-

რამ არ იცის, მით უმეტეს დღეს. „ყოველმა ერმა აიყვანა თავისი ენა ისეთ სრულქმნამდე, რომელიც შეესაბამება მის საკუთარ ინტელექტუალურ დონეს. ყოველი ენის შემდგომი განვითარება დამოკიდებულია მეზობელი ხალხების ნაყოფიერ გავლენაზე“.

ეს ფინელი დოქტორის იურიო კივიმი-ესის ახლახან ნათქვამი სწორი სიტყვებია (იხ. გ. გაჩეჩილაძე, „მთარგმნელთა საერთაშორისო სემინარზე“, „მნათობი“, № 12, 1965 წ.).

რუსულ ენაში ცოტა როდია ინგლისური და ფრანგული გამოთქმა. სწორედ თარგმანის ვხვით ხდება საჭირო მეცნიერული ტერმინოლოგიის შემოტანა. ილია ამ სფეროში სესხებისა და ძველი სიტყვების აღდგენის გვერდით განსაკუთრებულ მნიშვნელობას კალკირებას ანიჭებდა. მან დაამკვიდრა ქართულში: თვითმმართველობა (самоуправление), უმაღლესი მთავრობა (высшее правительство), მიმართულება (направление) და სხვ.

ჩვენ დღესაც უმეტესად რუსულის საშუალებით ვითვისებთ ინტერნაციონალური ლექსიკის ძირითად ფონდს, თუმცა ამ მხრივ ნაკლები სარგებლობა როდი მოაქვს ევროპულ ენებთან უშუალო კონტაქტს. ასევე პერსპექტიულად უნდა შევხედოთ მყარი გამოთქმების, ფრაზეოლოგიური ერთეულების კალკირების საკითხს. იმავე იურიო კივიმიესის ღრმა რწმენით, „მომავალი მკვლევარები უცილობლად დაადგენენ, რომ ჩვენი (ფინური) ეროვნული ანდაზებისა და სიტყვათქმანის უმრავლესობა გარედან არის ნასესხები“... ოღონდ, რა თქმა უნდა, აქაც ისევე, როგორც სინტაქსური რიგის მაგალითებში, ფხიზლად უნდა გვეჭიროს თვალი, რათა საკუთარი გამოთქმა კალკად არ გავასაღოთ. მაგ., რუსულ отдать сердце-ს ფრანგულის კალკად თვლიან. ამას ვერ ვიტყვით ქართული გული მისცა-ს შესახებაც. იგი გვხვდება ჯერ კიდევ რუსთველთან: „გული მისცეს გულისათვის, სიყვარული გზად ჯა ხიდად“. შესაძლოა, დროის მოკვლა (убить время არ იყოს რუსულის ვხვით შემოსული ლა-

თინურის კალკი. მის ადგილობრივ მოდაზე გაჩენის სასარგებლოდ დასაძინებლებს, რომ მოკვლა ზმნა ქარბქლსმსქსდის სხვა ფრაზეოლოგიურ კონტექსტებშიც: გულის მოკვლა, წყურვილის მოკვლა...

ვ. თოფურია წერს: „საერთოდ გამოთქმათა მსგავსება სხვადასხვა ენაში თარგმანს არ ნიშნავს; მაგ., ზოგს ჰგონია, რომ „მშობლიური ენა“ თითქმის კალკია რუსული გამოთქმისა „родной язык“, ნამდვილად კი ბუნებრივი ქართულია“.

ჩვენ მეტსაც ვიტყვი: ა. ბეგაშვილს სტატიის ბოლოს მორიგ საკმლოდ ქვეშ თანდებულიანი კონსტრუქციები შემოუნახავს: ღვინის ქვეშ მყოფი, მუსიკის ქვეშ... ასეთი ფორმები სხვადაგვან ქართულში: ეჭვის ქვეშ აყენებს, კითხვის ქვეშ აყენებს... რომელთა რუსულობაში არავის ეპარება ეჭვი (ставит под сомнение, ставит под вопрос). აღნიშნული მოდელი მიჩნეულია ქართული ენისთვის შეუფერებლად. მაგრამ ძველ ქართულ ტექსტებში წააფუყდით რამდენიმე ნიმუშს, რომელიც ზემოთ აღნიშნული მოდელის ადეკვატურია:

„...და მძლავრნი იგი ყოვლით ძალით მისითურთ კდმასა ქუეშე შეაყენეს“ („ასურ. მამათა ცხოვრ.“ გვ. 168).

კდმასა ქუეშე შეაყენეს (=სირცხვილში ჩაადგენს, შეარცხვინეს) ზუსტად იმეორებს რუსული კალკის მოდელს: ეჭვის ქვეშ დააყენეს. ასეთსავე კონსტრუქციას ვხვდებით „აბო ტფილელის წამებაში“: „მძლავრებასა ქუეშე დამონებულნი და ხარკსა ქუეშე გუემულნი“ (გვ. 57).

ესა და სხვა შემთხვევები (მაგ., მოვიდა გონიერებასა — „შეშანიკის წამებიდან“. შდრ. რუს. пришел в сознание) გვიჩვენებენ, თუ რამდენად სახიფათოა გამოთქმის კალკად გამოცხადება, როდესაც არ ვიცნობთ ენობრივი ფაქტების ისტორიას.

ახლა კონკრეტულად იმის შესახებ, რა შეიძლება თარგმნოს და რა არა. ცხადია, დიდი სიფრთხილე გვმართებს, როდესაც სხვა ენის მასალა გადმოგვაქვს. ეს

ჩვენც ვიცით, მაგრამ აქედან არ ვაკეთებთ დასკვნას, რომ საერთოდ არაფრის თარგმნა არ შეიძლება. ჩვენი ამოსავალი წერტილი ასეთია: მიუღებელია კალკი, თუ იგი ეწინააღმდეგება ენის ბუნებრივი ფორმების განვითარებას. ეს პროცესი ენას თავს ახვევს მისთვის უცხო მოდელებს. სწორედ აქ იგულისხმება ის „უცხო სინტაქსი“, რომლის გახსენებაც კი ზარავს ა. ბეგაშვილს. მხედველობაში გვაქვს ში, ზე, ქვეშ და სხვა თანდებულებიანი კონსტრუქციები, რომლებიც უმეტესად შეუფერებელია ქართული სინტაქსის ბუნებისათვის: **გაყიდვაშია საქონელი, დინტერესებულია სრულყოფაში, ძირითადში ასეა... ფასი სიმინდზე, სახეზეა, ფეხსაცმელი ტყავზე გვაქვს... მუსიკის ქვეშ, აკომპანიმენტის ქვეშ და სხვ.** ცხადია, ეს კონსტრუქციები უნდა შეიცვალოს ქართულისთვის ბუნებრივი წყობით: **იყიდება საქონელი, დინტერესებულია სრულყოფით, ძირითადად ასეა...**

ერთი რამ კია: ასეთ უცხო მოდელებს ყოველთვის უარყოფითად ვერ შეგხვდავთ, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მისი შესატყვისი ზმნა ან გამოთქმა ქართულში არ გავგაჩნია, ის აზრი კი, რომელსაც კალკი გადმოსცემს, ურთიერთგაგებინებისათვის აუცილებელი ჩანს. მაგ., შეიძლება ავიტანოთ რუსული წინააღმდეგობაში ჩავარდა (впал в противоречие), რადგან მისი შემცვლელი სხვა არაფერი გვაქვს. ჩიხში მოემწყვდა-ც, რომელიც ასე თუ ისე მისი ფარდა, კალკს წარმოადგენს (попал в туши).

ასევე, ხელს ვერ ავიღებთ საუბრისას კითხვაზე: **რაშია საქმე? (в чем дело?)**. მართალია, მის პასუხს საქმე იმაშია „გაქართულებთ“: **საქმე ის არის, მაგრამ ყოველთვის არ იძლევა ეს სასურველ შედეგს.** მაგალითად, წინადადებას, „სწორედ ამაშია, მეგობრებო, საქმე“, სხვანაირად ვერ ვიტყვით. თვით კითხვაც ხშირად ასე უნდა დაისვას: **რაშია საქმე?** ბეგაშვილის მიერ შემოთავაზებული **რა ამბავია, რა მოხდა** ვერ იტევს ყველა იმ ნიუანსს, რაც **რაშია საქმე**-ს ახლავს. მაგ.,

გამომძიებლის კითხვა: „აბა, მითხარით, **რაშია საქმე?**“ ან ლექტორის საუბარზე: „**რაშია საქმე, მეგობრებო?**“. აქ არც **რა ამბავია** მიუღდება და არც **რა მოხდა**. მით უმეტეს, არა გვაქვს ხელოვნურად გაკეთებული **რა არის საქმე?**

ამით იმის თქმა გვინდა, რომ როდესაც აუცილებლობაა, როდესაც მშობლიურ ენაში გარკვეული ნიუანსის გადმოსაცემად სხვა საშუალება არა გვაქვს, შეიძლება კალკი ვიხმაროთ და ამაში ცუდი არაფერია, მით უმეტეს თუ ეს უცხო მოდელები შეესისხლხორცა ენას და მის სისტემაში სათანადო ადგილი დაიჭირა. ასეთი გამოწვევების დაშვებას შეიძლება მივუსადაგოთ ნორმების დამდგენი კომისიის პრინციპების ერთ-ერთი პუნქტი: „უცვლელი რჩება ისეთი ლექსიკური და გრამატიკული (მორფოლოგიური და სინტაქსური) მონაცემები, რომლებიც ერთია და სალიტერატურო ენაში დამკვიდრებულია, თუნდაც ის **გრამატიკულად არ იყოს სწორი**“ (ხაზგასმა ჩვენია. ა. თ.).

შედარებით ოპტიმისტურად უნდა შევხედოთ ხატოვანი გამოთქმების კალკირებას. ასეთი ერთეულები ამდიდრებს ენის ფრაზეოლოგიურ მარაგს და აფართოებს მეტყველის წარმოდგენათა სფეროს. დღეს უკვე ბევრია ქართულში გამოთქმა, რომელთა რუსული წარმომავლობა აღარ შეიგრძნობა: **ფეხზე დადგა (стал на ноги), კისერზე აზის (сидит на шее), ხელი მოიბოზა (руки нагрел)** და სხვ. ეს გამოთქმები შეითვისა ქართულმა და საკუთრად აქცია, სხვა ენაში შექმნილი ასოციაციები მისთვის ორგანული გახდა. პ. გუგუშვილი მომხრეა ენგელსის მიერ მარქსის მიმართ ნახშირი გამოთქმის პირველი ვიოლინოს (первая скрипка) სიტყვა-სიტყვით თარგმნისა: „**პირველ ვიოლინოს, როგორც გამოთქმას, შეუძლია იარსებოს ქართულადაც, ისევე როგორც იგი (იტალიურიდან გავრცელებული) არსებობს გერმანულ, რუსულ, ინგლისურ და სხვა ენებში**“.

ასეთი პოზიცია პრინციპულად მისაღები ჩანს, მით უმეტეს, თუ ახალი მასალა იძლევა განსხვავებულ ელფერს. მაგ.,

ბეგაშვილი უარყოფს გამოთქმებს: **წამალი მიეცით, შეცდომა დავუშვი...** მხოლოდ იმის გამო, რომ მათ ქართულში შესატყვისი მოეძებნებათ. მაგრამ არიან ისინი სრულიად იდენტურნი? ვფიქრობთ, რომ არა!

როგორც ცნობილია, აბსოლუტური სინონიმები არ არსებობს, მათ შორის ნიუანსური სხვაობა ყოველთვის შეიმჩნევა. რატომ უნდა შეიცვალოს **წამალი მიეცით** გამოთქმით — **წამალი დააღვეინეთ?** ჯერ ერთი, რა აუცილებელია, რომ ყველა წამალი, რომელსაც ვაძლევთ, ავადმყოფმა დალიოს? — იქნებ აბია და ყლაპავს? მეორეცაა და, თუ ბუნებრივად ჟღერს **სიტყვა მიეცით, ფიცი მიეცით, გაფრთხილება მიეცით, გზა მიეცით**, რატომ არ შეიძლება **წამლის მიცემა?**

ა. ბეგაშვილის შიში, ასეთი გამოთქმების გადმოტანით დავამახინჯებთ დედა ენასო, საფუძველს მოკლებულია. უნდა გვახსოვდეს, რომ პირველ რიგში თვით ენა დგას თავისი სიწმინდის საღარაჯოზე. ჩვენ ასე თუ ისე ვხმარობთ გამოთქმას **წესრიგში მოიყვანა** (привел в порядок), მაგრამ ვერა და ვერ დამკვიდრდა **გაფუჭებულობაში მოიყვანა** (привел в негодность), ან **მძინვარებაში მოიყვანა** (привел в ярость). მათ გავრცელებას ენამ შეუშალა ხელი. მეორე მხრივ, პურისტები აგერ „მეორე საუკუნეა“ ებრძვიან გამოთქმას **არ გაუშვა ხელიდან** (не выпускай из рук), მაგრამ გაუშვა ვინმემ ხელი? არა, რადგან აქაც ენა ჩაერია საქმეში. მან უკეთ იცის, რას მისცემს „სანაქციას“ და რას არა. როგორც აღნიშნავენ, ასეთი კონტროლის თვალსაჩინო ნიმუშს იძლევა „ამერიკული ენა“, რომელიც თავისი იდიომატიკის დემოკრატიული ხასიათის გამო კარს არ უღებს ინგლისურში გავრცელებულ ბიბლიეზმებსა და წმინდა წიგნურ გამოთქმებს (ა. კუნინი).

უცხოურისადმი ასეთივე შეგნებული დამოკიდებულების უნარს ამჟღავნებს ქართულიც. ვ. თოფურიას სწორი შენიშვნით, „მოუხედავად იმისა, რომ სპარსელები, არაბები, რომაელები, მონგოლები

ბი ხანგრძლივად ბატონობდნენ საქართველოში, მათი ენის გავლენა ვერცხედაცა და ფონეტიკას სრულებით არ დასაბუთებია, ლექსიკაში საკმაოაა შემოსული სიტყვები ზეპირი ან წიგნის გზით, მაგრამ **ენამ შემოინახა** მხოლოდ ის, რასაც გამართლება ჰქონდა, სახელდობრ, ეკვივალენტი ქართული სიტყვა არ მოეპოვებოდა. აღსანიშნავია, რომ ბევრი აღმოსავლური სიტყვა, ნახმარი მხოლოდ თხზულებაში და თვით ისეთ ავტორიტეტულსა და პოპულარულ ნაწარმოებშიც კი, როგორცაა „ვეფხისტყაოსანი“, საერთო-სახალხო ენის კუთვნილება არ გამხდარა. **ასევე შეიძლება ითქვას ზოგ კალვზე“** (ხაზგასმა ჩვენია. ა. თ.).

ასე რომ, ა. ბეგაშვილს შეუძლია არხენად იყოს — საყვარელ დედა ენას უმისოდაც არაფერი მოუვა. რა თქმა უნდა, ეს არ ნიშნავს, რომ ჩვენ გულახელდაკრფვილნი შეგვეურებდეთ ენის „სელექციონურ“ შესაძლებლობებს. ენას სჭირდება მუდმივი მოვლა და კონტროლი, მხოლოდ ეს საქმე უფრო კომპეტენტურ პირებსა თუ ორგანოებს ევალებათ!

გარდა კალკირების ამ ძირითადი საკითხისა, ავტორს არ ვეთანხმებით მთელ რიგ კონკრეტულ შემთხვევებშიც:

ა. ბეგაშვილი ვერ იტანს წინადადებაში რომელიმე წევრის გამორჩენა-გამოტოვებას. ამას იგი უბრალოდ „უმართებულობას“ უწოდებს და პედანტურად ცდილობს ყოველივეს აღდგენას. მას აღშფოთებს გაზეთებში სათაურებად და უსრულებელი წინადადებების მოძალენება: **მეორე საკავშირო, მეოთხე ოლიმპიური, მეტი მოსავლისათვის** და სხვ.

აქაც გაუთვალისწინებელია სათაურის სპეციფიკა. ეს არის ოპერატიული, მოქნილი დასახლება, რომელიც ყველა წევრის წარმოდგენით კიდევ წააგებდა: **მეორე საკავშირო შეჯიბრება, ვიბრძოლო მეტი მოსავლისათვის...**

სათაურების შემდეგ ბეგაშვილი ფრახებს წვდება: „მოთხრობილია გმირთა შესახებ“, „ამის შესახებ კრებაზეც ითქვა“... „კი, ბატონო, გმირთა შესახებ არის მოთხრობილი, მაგრამ რა არის მო-

თხრობილი? — კითხულობს ირონიულად იგი. — ამის შესახებ კრებაზეც ითქვა, მაგრამ რა ითქვა?...

ჩვეს შევასხენებთ ბეგაშვილს, რომ კრებაზე რაც ითქვა, ამის შესახებ წინა ფრაზებშია თქმული და აღარ ღირს გამეორება. ასევე, რაც მოთხრობილია გმირთა შესახებ, ის უკვე მოთხრობილია და საჭირო აღარაა გახსენება...

ბეგაშვილი ცუდ ქართულად თვლის: მე რომ არა, დაიღუპებოდი. იმის მიხედვით, თუ რაზეა საუბარი, კარგი ქართულთ ასე შეიცვლებაო: „მე რომ არ ვყოფილიყავი, მე რომ არ მოგხმარებოდი, დაიღუპებოდი“.

ვითომ მართლა დავიღუპებოდი? ვფიქრობთ, არა (ბოდიში, სრულად უნდა გვეთქვა: ვფიქრობთ, რომ არ დავიღუპებოდი). კიდევ კარგი, მას არ გაახსენდა სხარტი ქართული თქმა მე რომ შენი ვიყო, თორემ უმალ სრულყოფილად მოგვაწოდებდა: მე რომ შენს ადგილზე ვიყო. რაც შეეხება შეძახილებს: ხმა! კრინტი! ხელები ზევით! ფეხები განზე! ბეგაშვილთან ალბათ მიიღებდა ასეთ „ჩამოყალიბებულ“ სახეს: ხმა არ ვამაგონო! კრინტი არ დასძრა! ხელები ზევით ასწიე! ფეხები განზე გადაი! და ა. შ. და ა. შ.

ა. ბეგაშვილი წინადადებაში ამჩნევს მეორე უკიდურესობასაც (ისე კი არ არის საქმე!). მისი აზრით, დასტურდება გამოთქმები თუ სიტყვები, რომლებიც ფრაზებში ზედმეტბას ქმნიან. ასეთებს შორის დასახელებულია ადგილი აქვს (ИМЕЕТ МЕСТО). მაგ., ადგილი აქვს მანქანების მოცდენას, ადგილი აქვს მნიშვნელოვან ზრდას... ამათ ნაცვლად გვთავაზობს: მანქანები ცდება, მნიშვნელოვნად იზრდება...

მართალია, დაწუნებული და მოწონებული ფორმები შინაარსობრივად არ ფარავს ერთმანეთს, მაგრამ შევთანხმდეთ, რომ ამ შემთხვევებში არ უნდა „ჰქონდეს ადგილი“ გამოთქმას ადგილი აქვს. და ეს იმიტომ, რომ აქ მისი მაგიერობა შეიძლება ითავოს იმ საწყისმა, რომელიც სახელს ანლავს: მოცდენამ, ზრდამ, დარღვევამ... ისინი იქცევიან

ზმნებად: მანქანები ცდება, მნიშვნელოვნად იზრდება, წესები ირღვევა... თუ საწყისის არ უძღვის მსაზღვრელი, იგულისხმება ახერხებს გაზმნურებას და გამოთქმა ადგილი აქვს სასვებით ბუნებრივად ქდერს: ადგილი აქვს — ჩხუბს, აყალმაყალს, უხეშობას...

ასევე, ზედმეტია იწვევს ზმნა იქ, სადაც სიტყვასთან საწყისია: მოთხოვნილების ზრდას იწვევს — მოთხოვნილებას ზრდას... მაგრამ აუცილებელი ჩანს სხვაგან: იწვევს — ავარიას, აფეთქებას, ჩხუბს...

ამრიგად, ბეგაშვილს ის კი არ უნდა ეთქვა, ენაში ზოგიერთი სიტყვები თუ თქმები ზედმეტად იხმარებაო. ასეთი რამ არ შეინიშნება. „ზედმეტი ინფორმაციის“ ნიმუშები, ისიც ნეოლოგიზმები, ენისთვის საერთოდ უცნობია. ეს სიტყვები თუ თქმები ზედმეტია უადგილო ხმარებისას.

ა. ბეგაშვილი ვერ ეგუება იმ თვალსაჩინო ფაქტს, როდესაც სიტყვა ქართულში იძენს მნიშვნელობის ისეთ ახალ ნიუანსს, რაც მას, ვთქვათ, რუსულში აქვს. მოვიტანთ რამდენიმე ტიპიურ მაგალითს:

„რუსული ВЫСОКИЙ განა ყოველთვის ქართულად „მაღლად“ უნდა ითარგმნოს?“ ამ კითხვაზე ავტორი უარყოფითად უპასუხებს და იძლევა თავის „რეცეპტებს“: ჯილდოზე უნდა ითქვას — დიდი, საპატიო; მოსავალზე — უხვი, დიდი და ა. შ. ერთი სიტყვით, იქ, სადაც რუსულში ВЫСОКИЙ-ა, ქართულში არსად მაღალი-ს ჭაჭანება არაა!

რატომ აქვს ავტორს მაღალზე ასეთი დაბალი წარმოდგენა? ჯერ ერთი, თვით იმ სინტაგმებშიც, რომელსაც იგი გვაწვდის, თავისუფლად შეიძლება მოხვდეს მაღალი (და ეს დადასტურებულია ლექსიკონებით). ვამბობთ დიდი სიცხეო, მაგრამ იქვე მაღალი ტემპერატურა გვხვდება. ასევე, კულტურა შეიძლება იყოს დიდიცა და მაღალიც. გვაქვს აგრეთვე ამაღლებული გრძნობა, ამაღლებული სიყვარული. „სიყვარული ადგამაღლებსო“ — გვაწვავლის რუსთაველი.

მეორე, ქართულ ენაში დასტურდება სინტაგმები, სადაც მხოლოდ მაღა-

ლი გვხვდება: მაღალი წრე (высокий круг), მაღალი წნევა (высокое давление) მაღალი ნოტი (высокая нота), მაღალი ხმა (высокий голос. შდრ. დაბალი ხმა — низкий голос. მუსიკ. ტერმინი) და სხვ.

ამრიგად, მაღლის ის ნიუანსები, რაც ზემოთ ჩამოთვლილი შემთხვევების უმრავლესობაში გვაქვს, არ ჩანს რუსულიდან შემოტანილი. ეს არცაა გასაკვირი. ცხადია, ენები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან სიტყვათშეკავშირების კანონებით: ხშირად ერთ ენაში გარკვეული სიტყვის ირგვლივ შექმნილ ფრაზოლოგიურ შესიტყვებებს მეორე ენაში არ გაჩნია რიცხობრივად ტოლი პარალელები. მაგრამ, როგორც ცნობილია, ენებს სიტყვათშეკავშირების, ფრაზოლოგიურად დაკავშირებული მნიშვნელობის რეალიზაციის თვალსაზრისით (ისევე როგორც სხვა სფეროებშიც!) ბევრი საერთო აქვთ. საესეებით ბუნებრივია, რომ სიტყვა მაღალს ისეთივე ნიუანსები გამოემუშაებინა ქართულში, როგორც высокий-ს აქვს რუსულში (თვით ბეგაშვილიც ხომ შენიშნავს, გვაქვს ძველებური ღმერთო მაღალოო, მაგრამ ეს მას შემთხვევითად ეჩვენება და აქედან არასწორი დასკვნა გამოაქვს).

თვით დიდი, რომელიც ბეგაშვილს რუსული высокий-ს ძირითადი ფარდი ჰგონია ქართულ სინტაგმებში, განა რუსული სიტყვათშეკავშირებისათვის უცხოა? ჩავხედოთ ლექსიკონში: Большая радость — დიდი მეცნიერი, Большая радость — დიდი სიხარული, Большое знакомство — დიდი ნაცნობობა, Большая любовь — დიდი სიყვარული (სხვათა შორის, ბეგაშვილს სიყვარულის „ქართულ“ მსაზღვრელებში დიდი არა აქვს მოხსენიებული. როგორ მოუვიდა ეს?).

ა. ბეგაშვილი, ეტყობა, შესანიშნავად იცნობს სიყვარულის თემას. ამიტომაც, რომ მეტად მკაცრად ეკიდება მასთან დაკავშირებულ ტერმინოლოგიას. არ მოსწონს თავი და თავი, თვით სიტყვა შეყვარებული. რატომ, აღარ იკითხავთ? შეყვარებულს თურმე არა აქვს ტრადი-

ცია, გადმოთარგმნილია (влюбленный) და ამავე დროს არასწორადაა ნახმარი. ბეგაშვილის ღრმა რწმენით, ვერაფერში შეყვარებული ვარ, კიდევ აქვს აზრი: მე ვინმეს ვუყვარვარ, ვინმესგან შეყვარებული ვარო, მაგრამ მე შეყვარებული ვარო, რომ ამბობენ ხოლმე და გულისხმობენ მე სხვა მიყვარსო, ეს კი ავტორს ვერ აუტანია. ამიტომაც იშველიებს ქართულ სატრფოს და „ენობრივად მახინჯ ფორმებს“ ცვლის სწორი ქართულით.

დავიწყოთ იმით, რომ სატრფო, როგორც სინონიმი, აზრობრივად ვერ ფარავს შეყვარებულს. ამდენად, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში მისი ფარდი ვერ გამოდის — მართალია, სატრფოც თავდაპირველად ისევეა ნაწარმოები ზმნისაგან, როგორც შეყვარებული (ვე-ტრფ-ი — სა-ტრფ-ო, მი-ყვარ-ს — შე-ყვარ-ებ-ულ-ი), მაგრამ დღეს იგი არსებითი სახელია, მხოლოდ პიროვნებას აღნიშნავს, შეყვარებული კი ინარჩუნებს მიმღეობის ელფერს, სახელად ჯერ კიდევ მთლად არ არის ქცეული. ამიტომ იგი გარკვეულ შემთხვევაში უდრის სატრფოს (მე მყავს სატრფო — მე მყავს შეყვარებული), მაგრამ არცთუ იშვიათად სხვა ნიუანსს იძლევა: აღნიშნავს შეყვარების, სიყვარულის პროცესს: მე შეყვარებული ვარ არ ნიშნავს მხოლოდ იმას, რომ მე ვინმეს ვუყვარვარ ან მე ვინმე მიყვარს, იგი უფრო სულეირ მდგომარეობას გამოხატავს: ჩემში სიყვარულის გრძნობაა დასადგურებული, გაღვიძებული. ამ ნიუანსის გადმოცემაში, ცხადია, სატრფო შეყვარებულს ვერ შეცვლის. შეყვარებული უფრო მოქნილი ტერმინია აგრეთვე საყვარელთან შეპირისპირებისას: ერთი და იგივე სიტყვის სხვადასხვა ფორმა გამოყენებულია ორი სხვადასხვა შინაარსის გადმოსაცემად: შეყვარებული — влюбленный და საყვარელი — любовник.

ბეგაშვილი ცდება მაშინაც, როდესაც ამბობს, რომ კლასიკურ ლიტერატურასა და ხალხურ მეტყველებაში შეყვარებულის ნაცვლად ყოველთვის სატრფო იხმარებოდაო. გავისხენოთ თუნდაც ცნობილი ხალხური სიმღერების სტრიქონე-

ბი: „შეყვარებულმა მითხრა უარი“, ან „შეყვარებული ვის არ ჰყოლია“...

და თუ ავტორი გაუბრძის ენაში სინონიმურ სიტყვებს (**სატრფო — შეყვარებული**), მაშინ მან ხელი უნდა აიღოს ხმაურებიდან გადავარდნილ **მიჯნურზეც**, რომლის მიმართ ყურადღების გამოუჩენლობა მას რატომღაც სასტიკად აღიზიანებს. ჩვენ ერთს შევახსენებთ მხოლოდ: არც **მიჯნურია** წმინდა ქართული: „**მიჯნური** შმაგსა გვიქვიან არაბულისა ენითა“...

ა. ბეგაშვილისთვის (რომელიც, პირველ რიგში, პოეტია), რატომღაც უცხოა **სიტყვის გადატანითი მნიშვნელობის ცნება**. ამ „ორიგინალურ“ თვალსაზრისს იგი წინათაც ავლენდა (მაგ., როდესაც მცირე სტატიაში „ოქრო ბიჭები თუ ოქროს ბიჭები“ სერიოზულად ამტკიცებდა, რომ **ოქროსი** შეიძლება იყოს **კალამი, ფული, საყურე** და სხვ., მაგრამ **კაცი** — არავითარ შემთხვევაში!). ამრიგად, თავი და თავი ისაა, რომ ავტორი სკეპტიკურად ეკიდება მეტაფორულობის ცნებას. ალბათ მასში უდიდეს განცვიფრებას იწვევს გამოთქმები: **წილებზე ფეხს იდგამს** (როგორ შეიძლება წილებზე ფეხის დადგმა? ცირკია თუ რა!) **პირიდან ცეცხლებს ყრის** და სხვ. მაგრამ რა ქნას, ქართული გამოთქმებია...

დაბოლოს, გვინდა ორიოდ სიტყვა ვთქვათ თვით ბეგაშვილის, როგორც სტატიის ავტორის, სტილზე. მართალია, იგი სხვებს უსწორებს ქართულს, მაგრამ ზოგჯერ მის მიერ შემოთავაზებულ „ლაკონიურ“ ფრაზასაც დახვეწა სჭირდება (მისივე „პრინციპებიდან“ გამომდინარე). აი, რამდენიმე მაგალითი:

1. **ცოდვილი ავტორი** — მოვიდა არა მარტო პეტრე, არამედ ივანეც.

ბეგაშვილი — მარტო პეტრე კი არ მოვიდა, არამედ — ივანეც.

ჩვენ — მარტო პეტრე კი არა, ივანეც მოვიდა.

2. **ცოდვილი** — ამის მიზეზია არა უღრობაა, არამედ სიზარმაცე.

ბეგაშვილი — ამის მიზეზი უღროობა კი არ არის, არამედ — სიზარმაცე.

ჩვენ — ამის მიზეზი უღროობა არა, სიზარმაცეა.

3. **ცოდვილი** — ომი გამოვუცხადეთ სიზარმაცეს.

ბეგაშვილი — ვიბრძოლოთ სიზარმაცის წინააღმდეგ.

ჩვენ — ვებრძოლოთ სიზარმაცეს.

4. **ცოდვილი** — საყვედურს ვისი მისამართით ამბობ?

ბეგაშვილი — საყვედურს ვის ეუბნები?

ჩვენ — ვის საყვედურობ?

ასეთია ჩვენი ზოგადი და კონკრეტული შენიშვნები ბეგაშვილის საკმაოდ „მომხსო“ სტატიაში აღძრულ საკითხებზე. დასკვნა ერთია: ენას შინაგანი განვითარების გვერდით აქვს სრულყოფის მეორე გზა — უცხო ენებთან კონტაქტის გზა. მეცნიერებისა და კულტურის პროგრესი კარს უღებს ენაში ინტერნაციონალურ ტერმინოლოგიასა და იდიომატიკას. ჩვენ საკმაოდ დიდი გვეგულება საკუთარ ნაწერში ასეთი მასალა. იგი ჩვენი წერიით კულტურის ორგანული ნაწილია. ამასთან ღრმად გვჯერა, რომ თანამედროვე ინტელიგენტი თავისუფლად უნდა ფლობდეს იმ „ტექნიკურ-ენობრივ საშუალებებს“, რაც კაცობრიობის საუკეთესო ნაწილს დღევანდელ ეტაპზე შეუქმნია. და მართლაც, განა ჩვენი ცნობილი მწერლებისა და მეცნიერების ნაწერებში ცოტაა უცხო მოდელები და კონსტრუქციები? რამდენიც გნებავთ. მაგრამ ის ისეა შერზრილი მათს ენობრივ ქსოვილს, რომ ერთი შეხედვით ვაგიჟობრდებით კიდევ გამორჩევა.

ნათქვამი რომ ფუჭი არ გამოდგეს, მივმართავთ ქართული სალიტერატურო ენის ფუძემდებლისა და მოამაგის, ილია ჭავჭავაძის ლიტერატურულ პრაქტიკას. მისი პუბლიცისტური წერილების ათიოდე გვერდის გადათვალიერებამაც ცხადყო, თუ რა უხვად იყენებდა წერისას იგი უცხოურ და, კერძოდ, რუსულ კალკებს. აი, რამდენიმე ნიმუში:

„რაზმი ჰყვანდა **სახეში**“, (имел в виду. ტ. IX, 1928 წ., გვ. 49); „**მი წრიდან გამოიღინე**“ (вышли из того круга. IX, 50); „**ადამიანის შვილი ერთის მხრიით**“

(ს ერთი სორი) უფალი, მეორეს მხრით (ს დრუი სორი) მოვალე“ (IX, 34); „ეგ საგანი მწვავე ტრევილი დღევანდლის დღისა“ (სეგდნაშნეი დნა. IX, 29); „ეგრეთწოდებული (თაკ ნაზრვაემარა) ინტელიგენცია“ (IX, 30); „არავითარი უფლება არა აქვს“ (ნიკაკოი პრავა ნე იმეეტ. IX, 57); „საიდან მოუვიდა ფიქრად“ (ოთკუდა პრისლა მრსლ. IX, 57); „დღე-მუდამ შიშის ქვეშ (პოდ სტრახომ) ამოფეთ“ (IX, 38); „ახალი რაზმის სახელის ქვეშ“... (პოდ იმენემ. IX, 49); „გაამართლა იმაში, რომ“... (ოპრავდალ ვ თომ, ჭო... IX, 55) და სხვ.

აი, თურმე როგორ უყურებდა კალკირების საკითხს ქართული ენის სიწმინდის თავგამოდებული დამცველი. ირკვევა, რომ ბეგაშვილს არც ილიას პუბლიცისტური წერილებისთვის გადაუხედავს, თორემ ასე ხშირად ვერ დაიმოწმებდა მათს ავტორს თავისი პურისტული აზრის დასაცავად.

ვფიქრობთ, ასევე სპეკულატურია ბეგაშვილის პოზიცია ტერმინ „ხალხურის“ მიმართ. იგი ხშირად იმეორებს: „ნამდვილი ქართული სწორედ ძარღვიანი და ხალხური... ქართულია“; „ენის განვითარებასა და ჩამოყალიბებაში მეცნიერების როლი ძალიან დიდია, მაგრამ ეს იმ აზრს არ უარყოფს, რომ ენას ხალხი ჰქმნის“.

კი მაგრამ, ვინ არიან ეს მეცნიერები? ისინი ხალხის წარმომადგენლებად არ ითვლებიან?

ბეგაშვილმა უნდა იცოდეს, რომ ენას აქვს სხვადასხვა ფენა, სხვადასხვა სფერო გამოვლინებისა. „საგნის სპეციფიკისა და მიზანდასახულობის მიხედვით ენობრივ-სტილისტური განსხვავების არსებობა ზოგჯერ აუცილებელიცაა და ამ

მხრივ ნიველირება არ შეიძლება“ სწორად შენიშნავს ერთგან ჯ. კუპტუღელიძე („ციცკარი“ № 1, 1966 წ.). ცხადია, ის გამო „ხალხურობის“ პრინციპს ყველგან ერთნაირად ვერ მივუყენებთ. რამდენადაც იგი „წამყვანია“ სასაუბრო მეტყველებაში, იმდენად ნაკლებ მოქნილია ჟურნალისტიკისა და მეცნიერული ენისათვის. მხოლოდ რომელიმე კილოს ბაზაზე დიდ მეცნიერულ ტერმინოლოგიას ვერ შექმნი. ვინც ამას ვერ გაიგებს, თვითონ დგება ენის ცუდი უნიფიკაციისა და გაღარიბების პოზიციაზე. ცხადია, მკაფიოდ უნდა გამოიკვეთოს, რა იგულისხმება ტერმინ „ხალხურში“.

დაასარულ, ვის გამოეპარება ის ცინიკური ელფერი, რომლითაც ბეგაშვილი წერილის ბოლოს კავკასიელი მცირე ხალხების ენებს ახსენებს. აზრი ასეთია: რა დროს აგვახურის, ბოთლიხურის, წახურის, ხუნძურის და სხვა ამისთანების შესწავლაა, როდესაც ქართული გვრჩება გვერდზეო.

ა. ბეგაშვილმა ისიც უნდა იცოდეს, რომ ქართული იბერიულ-კავკასიური ენების დიდი ოჯახის წევრია და ჩვენი მონათესავე კავკასიური ენების შესწავლა ხელს კი არ უშლის, არამედ ეხმარება ქართული ენის საკვანძო პრობლემების გადაწყვეტას. რა დასამალია: პრაქტიკული, „გამოყენებითი“ გრამატიკის შექმნის გარდა ენის სპეციალისტებს წმინდა მეცნიერული ინტერესებიც ამოძრავებს.

ჩვენ ერთში მაინც ვეთანხმებით ა. ბეგაშვილს: ვრცელი ორთოგრაფიული ლექსიკონისა და სინტაქსის კარგი სახელმძღვანელოს შექმნა მართლაც საშური საქმეა, თუნდაც იმიტომ, რომ წერტილი დაესვას ქართული ენის საკითხებზე დილექტანტური წერილების გამოქვეყნებას.

თქილას თქავე

საქართველოს მხარეთა კავშირის გამგეობის პენუმბა

პლენუმმა განიხილა ორი საკითხი: მზადება შოთა რუსთაველის 800 წლისთავისა და საქართველოს მწერალთა VI ყრილობის მოწვევის შესახებ.

საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობის თავმჯდომარემ, პოეტმა ირაკლი აბაშიძემ თავის შესავალ სიტყვაში ილაპარაკა ვენიალური ქართველი პოეტისა და მოაზროვნის შოთა რუსთაველის იუბილესათვის მზადების მიმდინარეობაზე.

— იუბილესათვის მზადება არა მარტო ჩვენს რესპუბლიკაში, არამედ მთელ ჩვენს ქვეყანაში, — განაცხადა ირ. აბაშიძემ, — დღითიდღე ფართოვდება. საიუბილეო თარიღისათვის მოძმე რესპუბლიკებში ამზადებენ „ვეფხისტყაოსნის“ ახალ გამოცემებს. ბევრგან ხელახლა თარგმნიან ამ უკვდავ პოემას. იუბილესათვის თბილისში გამოიცემა პოემის ინგლისური და ფრანგული თარგმანი.

რესპუბლიკურ საიუბილეო კომიტეტს შემეშუავებული აქვს იუბილეს ჩატარების ფართო გეგმა. თბილისში აღიმართება დიდი პოეტის ახალი ძეგლი. იუბილეს დღეებში საგანგებო გამოფენები მიეწყობა მოსკოვსა და თბილისში. რუსთაველის იუბილესთან დაკავშირებით თბილისში მოწვეულია პოეტების საერთაშორისო ფორუმი თემაზე: „პოეტი და მკითხველი“.

პლენუმზე მოხსენებით „ვეფხისტყაოსნის“ მეცნიერული ტექსტის მომზადების

შესახებ გამოვიდა აკადემიკოსი გიორგი წერეთელი.

მოხსენების ირგვლივ გამართულ კამათში მონაწილეობა მიიღეს რესპუბლიკის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსებმა აკაკი შანიძემ, ალექსანდრე ბარამიძემ, კონსტანტინე გამსახურდიამ, პროფესორმა სარგის კაკაბაძემ, მწერლებმა დემნა შენგელიამ, ვლადიმერ მაჭავარიანმა, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორმა ელენე ვირსალაძემ, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორმა ნოდარ ნათაძემ.

პლენუმმა მოისმინა საქართველოს მწერელთა კავშირის გამგეობის მდივნის სერგი ჭილაიას მოხსენება საქართველოს მწერალთა VI ყრილობის მოწვევის შესახებ.

კამათში გამოვიდნენ ჟურნალ „ცისკარის“ მთავარი რედაქტორი ხუტა ბერულავა, ჟურნალ „მნათობის“ მთავარი რედაქტორი გრიგოლ აბაშიძე, საქართველოს მწერალთა კავშირის მდივანი ბესო ჟღენტი, ჟურნალ „ლიტერატურნაია გრუზიას“ მთავარი რედაქტორი მიხეილ მრევლიშვილი, ვაზეთ „ლიტერატურული საქართველოს“ პასუხისმგებელი მდივანი ერემო ქარელიშვილი.

პლენუმმა დაადგინა საქართველოს მწერალთა VI ყრილობა მოწვეულ იქნას მიმდინარე წლის შემოდგომაზე.

პლენუმმა დაამტკიცა საქართველოს მწერლების მეექვსე ყრილობის დღის წესრიგი:

1. ქართული საბჭოთა მწერლობა ახალი ამოცანების წინაშე (მომხსენებელი საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობის თავმჯდომარე ირ. აბაშიძე). ყრილობა მოისმენს აგრეთვე შემდეგ თანამოხსენებებს: ქართული საბჭოთა პოეზია (თანამომხსენებელი ს. ჭილაია), ქართული საბჭოთა პროზა (თანამომხსენებელი ბ. ჟღენტე), ქართული საბჭოთა დრამატურგია (თანამომხსენებელი კ. კალაძე),

ქართული საბჭოთა კრიტიკა (თანამომხსენებელი გ. ნატროშვილი).

2. საქართველოს მწერალთა სარევიზო კომისიის ანგარიში (მომხსენებელი ბ. ჩხეიძე).

3. საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობის, საქართველოს მწერალთა კავშირის სარევიზო კომისიისა და საბჭოთა კავშირის მწერალთა ყრილობის დელეგატების არჩევნები.

ჩვენი თეატრალური საზოგადოება

1945 წლის 17-18 დეკემბერს მოწვეულ იქნა საქართველოს თეატრალური საზოგადოების პირველი დამფუძნებელი ყრილობა, რომელმაც მიიღო წესდება, განიხილა წევრთა მიღების საკითხები და დასახა გზები მომავალი შემოქმედებითი მუშაობისა.

პირველ ყრილობაზე თეატრალური საზოგადოების პრეზიდიუმის თავმჯდომარედ აირჩიეს საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი აკაკი ხორავე, მოადგილედ — რესპუბლიკის სახალხო არტისტი, მწერალი და საზოგადო მოღვაწე შალვა დადიანი (შ. დადიანი 1948 წლის იანვრიდან საზოგადოების უცვლელი თავმჯდომარე იყო 1959 წლის მარტამდე, ე. ი. სიკვდილის უკანასკნელ წუთამდე).

საზოგადოება ქართული თეატრალური ხელოვნების ფართო პრობანდას ეწევა. ამ მიზნით სისტემატურად ტარდება სამეცნიერო სესიები და სემინარები, მაცურებელთა კონფერენციები და დისპუტები, მსახიობთა იუბილეები, ქართული თეატრის გამორჩენილ მოღვაწეთა ხსოვნისადმი მიძღვნილი საღამოები, ლექცია-მოსხენებები, შეხვედრები მაცურებელთან...

საზოგადოებამ სამეცნიერო სესიები მიუძღვნა: შექსპირის, ლოპე დე ვეგას, გერისთავის, კ. სტანისლავსკის, ვ. გუნიას, ალ. სუმბათაშვილ-იუყინის, ლ. მესხიშვილის, შ. დადიანის ხსოვნას და აგრეთვე ქართული თეატრის 100 წლისთავს.

თეატრალური საზოგადოება სისტემა-

ტურად ატარებდა ლექცია-მოსხენებებს საქართველოს სახალხო თეატრების, კულტურის სახლებისა და სასოფლო კოლუბების თვითმოქმედ დრამატულ კოლექტივებში ხელოვნების საკითხებზე. ამ ლექცია-მოსხენებებს კითხულობენ როგორც ჩვენი რესპუბლიკის რეჟისორები, მხატვრები, კომპოზიტორები, კრიტიკოსები, თეატრმცოდნეები, ასევე მოსკოვიდან და ლენინგრადიდან მოწვეული სპეციალისტები.

1947 წლიდან 1962 წლამდე თეატრალურ საზოგადოებას ჰქონდა საკუთარი გამომცემლობა „ხელოვნება“. მან ქართული თეატრის გამოჩენილი მოღვაწეების 350-ზე მეტი წიგნი გამოსცა. ესენია — მოგონებები, მემუარები, მონოგრაფიები, პიესების კრებულები, წიგნები ფერწერაზე, მუსიკაზე, არქიტექტურაზე და მრავალი სხვა (სხვათა შორის, სასურველია გამომცემლობა კვლავ დაუბრუნდეს თეატრალურ საზოგადოებას!).

შ. დადიანის გარდაცვალების შემდეგ საზოგადოებას კვლავ ა. ხორავე ჩაუდგასათავეში, ხოლო შემდეგში — დრამატურგი, ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე მიხეილ მრეველიშვილი. ამჟამად საზოგადოების პრეზიდიუმის თავმჯდომარეა რესპუბლიკის სახალხო არტისტი დ. ანთაძე.

ამასწინათ გულთბილად აღინიშნა თეატრალური საზოგადოების დაფუძნების 100 წლისთავი.

როგორც ჩვენმა მკითხველებმა იციან, შიმშილნარე წელს სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის ბრძანებულებით საბჭოთა კავშირის სახალხო არტიტის წოდება მიენიჭათ მარჯანიშვილის სახელობის თეატრის მსახიობს სესილია თაყაიშვილს და კინოსტუდია „ქართული ფილმის“ რეჟისორს სიკო დოლიძეს.

სკოვის დიდი აკადემიური თეატრის სისტემის — ზურაბ ანჯაფარიძეს.

ქურნალ „ცისკრის“ რედაქცია რესპუბლიკის ახალგაზრდობის სახელით სულითა და გულით მიესალმება ქართული თეატრალური, ვოკალური და კინოხელოვნების გამორჩენილ მოღვაწეებს, უსურვებს მათ მომავალ შემოქმედებით გამარჯვებებს.

სერგო ზაქარიაძე — ღვინის პრინციპი დაუჩაღი

მოსკოვიდან სასიხარულო ცნობა მოვიდა: საბჭოთა კავშირის სახალხო არტიტს სერგო ზაქარიაძეს მიენიჭა ღვინის პრემიის ლაურეატის წოდება.

წვალე შესრულებით სერგო ზაქარიაძემ მნიშვნელოვნად გაამდიდრა თავის გმირთა გალერეა.

ღვინის პრემიით აღინიშნა ის შემოქმედებითი გამარჯვება, რომელსაც შესანიშნავმა მსახიობმა მიაღწია ფილმში „ჯარისკაცის მამა“ (რეჟისორი რევაზ ჩხეიძე).

ქურნალ „ცისკრის“ კოლექტივი მხურვალედ ულოცავს სერგო ზაქარიაძეს ამ მაღალ ჯილდოს და უსურვებს მას ახალ-ახალ შემოქმედებით გამარჯვებებს როგორც კინოში, ისე რუსთაველის სახელობის თეატრის სცენაზე.

გიორგი მახარაშვილის როლის ბრწყინ-

თეატრის საერთაშორისო დღე

საზეიმო ვითარებაში აღინიშნა თეატრის საერთაშორისო დღე. ხელოვნების მუშაკთა სახლში გაიმართა სხდომა, რომელიც გახსნა საქართველოს სსრ კულტურის მინისტრის მოადგილემ ა. დვალისვილიმ.

მოზარდ მაყურებელთა თეატრის მთავარმა რეჟისორმა, ხელოვნების დამსახურებულმა მოღვაწემ სერგო ჭელიძემ ილაპარაკა თეატრის მუშაობაზე.

მოსხენებით გამოვიდა რესპუბლიკის სახალხო არტიტი დოდო ანთაძე. ქართული თეატრის თვალსაჩინო წარმატებებთან ერთად მან აღნიშნა, რომ ზოგმა თეატრმა დაკარგა თავისი ზეგავლენა მაყურებელზე, დაკარგა თავისი აღმზრდელი თვისებით დანიშნულება. ეს გამოწვეული იყო ცუდი რეპერტუარით, რომელიც არაფერს ეუბნება არც მსახიობისა და არც მაყურებლის გულს.

გრიბოედოვის სახელობის თეატრის მსახიობმა, რესპუბლიკის სახალხო არტიტმა მ. ბიასეცკიმ დამსწრეებს მოუთხრო გერმანულ თეატრზე და თქვა, რომ იქაც, ისევე როგორც ჩვენთან, დღის წესრიგშია მაყურებლის პრობლემა, დრამატურგიის პრობლემა.

კ. მარჯანიშვილის სახელობის თეატრის დირექტორმა და მთავარმა რეჟისორმა, ხელოვნების დამსახურებულმა მოღვაწემ გიგა ლორთქიფანიძემ ახალგაზრდული თეატრის შექმნის იდეაზე გაამახვი-

ლა ყურადღება. ახალი თეატრის შესაქმნელად საჭიროა მხატვრული პოზიციების ერთიანობა, დამოუკიდებელი მუშაობის ჩვევა, ერთსულოვნება, უძილოდ გატარებული ღამეები, დავა, მსჯელობა, კამათი და მასინ.. იქნება აუცილებლობა თეატრის არსებობისა. ასე შეიქმნა „სოფრემენიკი“ და სხვა თეატრები. გივად ლორთქიფანიძის საინტერესო სიტყვა თანამედროვე თეატრში აქტიორის აღზრდის საკითხსაც მოიცავდა. რეჟისორი განსაკუთრე-

ბით შეჩერდა თეატრების ნაკლოვანებებზე — ჩვენი თეატრების არცთუ ისე მძიმე მებრძოლ, პრობლემატურ რეპერტუარზე.

თეატრალური ინსტიტუტის დოცენტმა ბაბუღია ნიკოლაიშვილმა ილაპარაკა მეტყველების კულტურის ამადღების საკითხზე თეატრში.

დასასრულ უჩვენეს კოტე მარჯანიშვილისადმი მიძღვნილი დოკუმენტური ფილმი.

ნიკოლოზ ოსტროვსკის სახელობის ღიზეანაშვილი კონკურსი

ორიოდე წლის შემდეგ მთელი პროგრესული კაცობრიობა აღნიშნავს დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 50 წლისთავს.

ამ ღირსშესანიშნავ თარიღთან დაკავშირებით საბჭოთა კავშირის მწვერალთა კავშირმა, საკავშირო ალკვ ცენტრალურმა კომიტეტმა და გამომცემლობა „მოლოდაია გვარდია“ დაადგინეს ჩატარდეს ნიკოლოზ ოსტროვსკის სახელობის ლიტერატურული კონკურსი.

კონკურსის მთავარი თემა და წარმოდგენილ ნაწარმოებთა გმირი უნდა იყოს ჩვენი თანამედროვე — მშრომელი და შემოქმედი, მეოცნებე და რომანტიკოსი, მუშა, კოლმეურნე, სტუდენტი, მოსწავლე, ინტელიგენტი, აქტივისტი კომკავშირელი, საბჭოთა მებრძოლი, — დიდი და ღამაზი სულის ადამიანები, კომუნისტური საზოგადოების აქტიური მშენებლები.

პროფესიონალ-მწვერალთა გარდა კონკურსში მონაწილეობის მიღება არალიტერატორებსაც, სხვა დარგის სპეციალისტებსაც შეუძლიათ. საკონკურსოდ შეიძლება წარმოდგენილ იქნას ყველა ჟანრის ნაწარმოები: რომანი, მოთხრობა, პოემა,

ლექსების, მოთხრობებისა და ნარკვევების კრებულები. კონკურსი ორ ეტაპად ჩატარდება: წინასწარი შედეგები გამოცხადდება 1966 წლის ბოლოსთვის, საბოლოო შედეგები — 1967 წლის 7 ნოემბერს. გამარჯვებულთათვის დაწესებულია ორი პირველი პრემია — თითო 2500 მანეთის ოდენობით; ორი მეორე პრემია — თითო 1200 მანეთის ოდენობით და ოთხი მესამე პრემია — თითო 700 მანეთი.

ჟიურის მიერ საუკეთესოდ მიჩნეულ ნაწარმოებთა ავტორები დაჯილდოვდებიან ნიკოლოზ ოსტროვსკის სახელობის ლიტერატურული კონკურსის ლაურეატის მედლებით და პრემიებით, ხოლო ავტორები, რომელთა ნაწარმოებებმაც წამახალისებელი ჯილდო დაიმსახურეს — ფასიანი საჩუქრებით.

საკონკურსოდ ნაწარმოებთა წარდგენის უკანასკნელი ვადაა 1966 წლის 30 აგვისტო.

ჟიურის მიერ მოწონებულ ნაწარმოებებს გამოაქვეყნებს საკავშირო ალკვ ცენტრალური კომიტეტის გამომცემლობა „მოლოდაია გვარდია“.

უიწყაჟსი

ლენინის პარტიის შრილოზა 3 გვ.

პროზა და პოეზია

ღავით ჯავახიშვილი — კეთილი იმედის კონცხი (მოთხრობა)	5 გვ.
შოთა ნიჟნაინია — ბხალი წინიდან (ლექსები)	60 გვ.
თეიმურაზ აბულაძე — მჟი ამოვიდა (ლექსი)	65 გვ.
ხუტა ზავუა — პირველი სიყვარული (ლექსი)	66 გვ.
გიორგი გიგაური — ჯვრის უღელტეხილი (ლექსი)	66 გვ.
ვახტანგ მრქვანიძე — მოტაცება (იუმორისტული მოთხრობა)	67 გვ.
ინდიკო კვავიასკირი — ორი მოთხრობა	71 გვ.
ჯურაბ კუხიანიძე — ანაწურის ბახსენება (ლექსი)	74 გვ.
ლელია მესხი — ბრძელი დღე (მოთხრობა)	75 გვ.
ალექსანდრე ტაბატაძე — ორი ლექსი	78 გვ.
ინსაი ქორთუა — ლექსები	79 გვ.
ალექსანდრე ჯახუა — ორი ლექსი	80 გვ.
მურთაზ ჩახავა — მი და მამა (მოთხრობა)	82 გვ.
მიხეილ ჩაჩუა — წლები (ლექსი)	84 გვ.
შალვა ჩიტიშვილი — ლექსები	84 გვ.
თამაზ ხინთიბია — ბაბია (ლექსი)	85 გვ.
ნოდარ ხუნდაძე — მიწის ძალა (მოთხრობა)	86 გვ.
გიორგი ხორგუაშვილი — ზინანბი (მოთხრობა)	88 გვ.
ჯანსუღ ჯანელიძე — „ვიბადებით და ჩვენი თვალები...“ (ლექსი)	96 გვ.

უიქრები ხეამელა

ნოდარ გურგაზანიძე — თეატრის კონფლიქტი 97 გვ.

ლიგერაგურული პორტრები

შალვა აფხაიძე — ირაკლი აბაშიძე 111 გვ.

ჩვენი ახალგაზრდობის მემორები

იულიან ლომოური — ხალხისა და მიწის სიყვარული 120 გვ.

რუსთაველის ნაქველევზა

როინ მებრძველი — ჰმევენის ტველი, მჟისა დარი...

ნერილები

ანატოლი ვოლკოვი — ზამოჩენილი კრიტიკოსი	134 გვ.
არლი თაყაიშვილი — როგორ ვუშველოთ ქართულ ენას?	137 გვ.

თვიდან თვევდა

საქართველოს მჟირალთა კავშირის ზამგეოვის კლენეშე	155 გვ.
ჩვენი თეატრალური საზოგადოება	156 გვ.
საგჟოთა კავშირის სახალხო პრტიტმე	157 გვ.
სერგო ზაქარიაძე — ლენინური კრემიის ლაურეატი	157 გვ.
თეატრის სამართაჟორისო დღე	157 გვ.
ნიკოლოზ ოსტროვსკის სახალოგის ლიტერატურული კონკურსი	158 გვ.

ჟარეანი და ტიტული ელგუჯა ამაშუქელისა ქურნალი გააფორმა თენგიზ სამსონაძემ

ტექნიკური ხელმძღვანელი ს. გოდერძიშვილი

რედაქციაში უამოსული მასალევი, მოცულოვით ერთ თეგასხმდე, ავტორებს არ დაუბრუნდება

რედაქციის მისამართი: თბილისი, პლენხანოვის პრსპ. № 91.

ტელეფონები: რედაქტორის — 5-08-85, პ/მ მღინის — 5-08-88, ზანეფილეზების: კოეზიის და კროვის, კრიტიკისა და ბიბლიოგრაფიის — 5-08-85, კულტურისა და ხელრეზების 5-08-75

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 15/IV-66 წ. ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 13,7. შეკვ. № 611. უე 03001. ქალაღის ზომა 70 X 108. ტირაჟი 11 500.

საქ. კვ ცკ-ის გამომეცელობის პოლიგრაფკომბინატი, თბილისი, ლენინის ქ. № 14
Полиграфкомбинат издательства ЦК КП Грузии, Тбилиси, ул. Ленина № 14.

ფანი 60 კპ.

6 82/107

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

издательство
«ЛИТЕРАТУРА ДА ХЕЛОВНЕБА»

ИНДЕКС 76236